

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
İTALYAN DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ALBERTO MORAVIA’NIN “A QUALE TRIBÙ
APPARTIENI?” KİTABINDAKİ AFRİKA İMGESİ
VE SÖMÜRGEÇİLİK SONRASI DÖNEMİN
İZLERİ**

CEMRE DELİKLİTAŞ

2501170469

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ CRISTIANO BEDIN

İSTANBUL – 2020

ÖZ

ALBERTO MORAVIA’NIN “A QUALE TRIBÙ APPARTIENI?” KİTABINDAKİ AFRIKA İMGESİ VE SÖMÜRGEÇİLİK SONRASI DÖNEMİN İZLERİ

CEMRE DELİKLİTAŞ

Bu çalışmanın amacı, 20. yüzyıl İtalyan seyahat edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Alberto Moravia’nın Afrika seyahatleri sonucunda kaleme alarak gözlemlerini aktardığı ve üç kitap olarak karşımıza çıkan Afrika üçlemesinin ilk kitabı olan **A quale tribù appartieni?** eserinde işlenen Afrika imgesinin ve sömürgecilik sonrası dönemin izlerinin incelenmesidir. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümde seyahat, imgebilim ve sömürgecilik gibi çalışma boyunca değineceğimiz konular hakkında bilgi verilmiş ve çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümleri için sağlam bir temel oluşturulması hedeflenmiştir. İkinci bölümde, Afrika üçlemesinin diğer iki eseriyle birlikte yazarın Sovyetler Birliği, Hindistan ve Çin’e gerçekleştirdiği seyahatler sonucunda ortaya çıkan eserlere değinilmiştir. Bu bölümde seyahat yazarı olarak Moravia’nın bakış açısı hakkında bir fikir sahibi olunması amaçlanmış ve yazarın Afrika’ya olan bakışı çözümlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise ilk iki bölümde verilen bilgiler ışığında **A quale tribù appartieni?** eserine yansıyan Afrika imgesi ve sömürgeciliğin kıtadaki etkileri incelenmiş ve Moravia’nın Avrupalı bir seyahat yazarı olarak Afrika’yı ele alış şekli değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Alberto Moravia, A quale tribù appartieni?, Seyahat edebiyatı, Afrika, Afrika imgesi, Afrika egzotizmi, Sömürgecilik, İmgebilim.

ABSTRACT

THE IMAGE OF AFRICA AND THE TRACES OF POST COLONIAL PERIOD IN “A QUALE TRIBÙ APPARTIENI?” BY ALBERTO MORAVIA

CEMRE DELİKLİTAŞ

The scope of this study is to analyze the image of Africa and the traces of post-colonial period in **A quale tribù appartieni?**, the first book of the Africa trilogy written by Alberto Moravia, one of the most prominent writers of the Italian travel writing in the twentieth century. The first chapter of this three-chaptered study will explore the concepts of travel, imagology, and colonialism, through which a solid foundation for second and third chapters is aimed to be established. In the second chapter, the two other books of the trilogy about Africa, as well as writer's other travel books, which emerged as a result of his travels to USSR, India and China, will be discussed. The aim of this chapter is to provide information on Moravia's perspective as a travel writer and analyze his perspective on Africa. In the last chapter of the study, the image of Africa and the effects of colonialism on the continent, which are reflected in **A quale tribù appartieni?**, are examined and Moravia's approach to Africa as an European travel writer is analyzed.

Key Words: Alberto Moravia, *A quale tribù appartieni?*, Travel writing, Africa, The image of Africa, African Exoticism, Colonialism, Imagology.

ÖNSÖZ

20. yüzyıl İtalyan edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Alberto Moravia'nın seyahat eserleri üzerine böyle bir çalışma ortaya koymaya Yüksek Lisans derslerim esnasında karar verdim. Bu kararı vermemin ardındaki en büyük sebebin, bugüne kadar yazarın kurgu dışı eserlerinin neredeyse hiç Türkçe çevirisinin yapılmamış olması nedeniyle Moravia'nın bu alanlarda ülkemizde pek tanınmayışı olduğunu söyleyebilirim. Dolayısıyla, odak noktası Moravia olan bu tez sayesinde hem yazarı detaylı bir şekilde tanıtmaya hem de yazarın kurgu dışı eserleri üzerine detaylı bir çalışma ortaya koyma şansı elde ettim. Ortaya koyduğum bu çalışmanın yazar üstüne gerçekleştirilecek diğer çalışmalarda referans alınabilecek bir kaynak olmasını ümit ediyorum.

Çalışmada, Moravia'nın Afrika'da geçirdiği yılların bir meyvesi olarak hayat bulan **A quale tribù appartieni?** eserindeki Afrika imgesini ve kıtanın geçirdiği sömürgeciliğin ardında bıraktığı izleri ele almayı amaçladım. Çalışmaya, Moravia'nın bir Avrupalı olarak Afrika kıtasına bakışını da dâhil ederek yazarın Afrika seyahatlerini daha geniş bir kapsamda değerlendirmeye çalıştım. Bu sayede Avrupalı bir seyahat yazarının gözünden Afrika imgesine ve sömürgeciliğin izlerine tanık olurken aynı zamanda kendisinin Afrika egzotizmini de ele alma fırsatı elde ettim.

Çalışmayı oluştururken karşılaştığım en büyük zorluk ise Afrika ve sömürgecilik üzerine kullanılabilecek çok fazla kaynak varken Moravia'nın seyahat yazarlığı üzerine yapılmış çalışmaların oldukça kısıtlı olmasıydı. Bu sebeple, çalışma boyunca yazarın yalnızca tek bir eserine odaklanmak yerine ikinci bölümde Moravia'nın seyahat yazarlığını detaylı şekilde aktarmaya karar verdim. Bu sayede, üçüncü bölümde yapılan çıkarımlar Moravia'nın seyahat yazarlığı hakkında sağlanan bilgiler ışığında daha sağlam temellere oturtulmuş bir şekilde değerlendirilebilecekti. Dolayısıyla üçüncü bölüm, çalışmanın odak noktası olan konuların detaylı bir analizini içermekteyken ikinci bölümle birlikte ele alındığında Moravia'nın seyahat yazarlığı ve Afrika üzerine kaleme aldığı seyahat eserlerinin genel bir incelemesi halini almaktadır.

Son olarak, çalışmanın konusuna karar verdiğim andan itibaren bana ihtiyaç duyduğum her noktada yardım eden, gerekli kaynakları benden esirgemeyen ve nesnel bir çalışma ortaya koymamı sağlayan saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Cristiano Bedin'e teşekkür ediyorum. Ayrıca gerek profesyonel gerekse akademik hayatımda bana her zaman destek olan ve bir adım daha ileri gidebilmem her fırsatta beni teşvik eden değerli arkadaşım İrem zkan'a teşekkür ediyorum. En önemlisi ise attığım her adımda yanımda olan ve benim için her türlü fedakârlığı yapmaktan çekinmeyen ailem Sevil, Hüseyin, Arda ve Tutku Doğan Deliklitaş'a teşekkür ediyorum. Kendilerinin bana verdiği destek olmasaydı böyle bir çalışma hayat bulamazdı.

İzmir, 2020
Cemre Deliklitaş

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AFRİKA’NIN SÖMÜRGELEŞTİRİLMESİNDE SEYAHAT EDEBİYATININ VE YARATILAN İMGELERİN ROLÜ

1.1. Seyahat ve Öteki	4
1.1.1. 19. Ve 20. Yüzyılda Seyahatin Geçirdiği Değişimler	4
1.1.2. Sömürgeciliğin Geçmişteki ve Günümüzdeki Uygulanışı	8
1.1.3. Sömürgecilik ve Sömürgecilik Sonrası Dönemlerde Kültürel Etkileşim	11
1.1.4. Seyahat ve İmgebilim	16
1.1.5. İmgeler Aracılığıyla Sömürge Haline Getirilen Öteki	20
1.2. Sömürgeciliğin Pençesindeki Afrika	23
1.2.1 Seyahat, Edebiyat ve Yoktan Yaratılan Afrika İmgesi	23
1.2.1.1. Geçmişten Günümüze Seyahat Eserlerinde Afrika’nın Yeri	23
1.2.1.2. Afrika’nın Sömürge Haline Getirilmesinde Seyahat Edebiyatının Rölü	25
1.2.2. Sömürgeciliğin Geçirdiği Değişimlerin Afrika’ya Etkisi	28
1.2.2.1. Kıtanın Avrupalılaştırılması	28
1.2.2.2. Afrika’nın Geçmişle Olan Bağlarının Koparılması	33

1.2.3. Sömürgecilikten Kurtulmuş Afrika: Sömürgecilik Sonrası Dönem ve Yeni Sömürgecilik İle Tanışma	37
1.3. İtalya'nın Afrika'daki Sömürgecilik Faaliyetleri ve İtalyan Yazarların Eserlerindeki Afrika Yansımaları.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

ALBERTO MORAVIA'NIN SEYAHAT YAZARLIĞI VE ESERLERİNDE AFRİKA

2.1. Moravia'nın Seyahat Anlayışı ve Seyahat Anlatıları.....	53
2.1.1. Moravia'nın Seyahate Bakışı	53
2.1.2. Moravia'nın Seyahat Eserleri: Un Mese in URSS, La Rivoluzione Culturale in Cina, Un'idea dell'India	56
2.2. Moravia'nın Afrika Üçlemesi: A quale tribù appartieni?, Lettere dal Sahara, Passeggiate africane	66
2.2.1. Moravia'nın Afrika Üçlemesi: Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve İşlenen Temalar	66
2.2.2. Moravia'nın Afrika İmgesi ve Egzotizm Yaklaşımları	71
2.2.3. Medeniyet İle Karşı Karşıya Kalan Doğa	81
2.3. Moravia'nın Afrika İmgesi ile İlgili Kurgusal İzdüşümler: La Donna Leopardo	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALBERTO MORAVIA'NIN "A QUALE TRIBÙ APPARTIENI?" ESERİNDEKİ AFRİKA İMGESİ VE SÖMÜRGEÇİLİĞİN BIRAKTIĞI MİRAS

3.1. Afrika'nın Avrupalıları Ürküten Yüzü	95
3.2. Moravia'nın Bakış Açısından Afrika'nın Keşfi	99
3.2.1. Avrupa Kültürüyle Yeniden Yaratılan Afrika	99
3.2.2. Afrika'nın Keşfinde Yeniden Adlandırmanın Rolü.....	106
3.3. Afrika'nın İçerisinde Yaratılan Avrupa	110

3.4. Avrupalıların Gözünde Afrika İmgesi	115
3.5. Turizm Sömürüsü Aracılığıyla Afrika'ya Uygulanan Şiddet	118
3.5.1. Yeni Sömürgecilik Sürecinde Sömürgecilik Dönemindeki Yapıların Rolü	118
3.5.2. Avrupalıların Tüketimi için Yaratılan Egzotizm İmgesi	124
3.5.3. Turizm Sömürüsü Aracılığıyla Kıtanın Birlikteliğinin Bozulması.....	127
3.5.4. Turizm Sömürüsüne Hapsolan Afrikalı	131
3.6. Afrikalılaşan Bir Avrupalı Örneği: Shirley	138
SONUÇ	144
KAYNAKÇA	156
EK: FOTOĞRAFLAR	170

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Orta Afrika'daki bir seyahati esnasında Moravia	170
Fotoğraf 2: Moravia'nın Afrika'da kabilelerle etkileşime geçtiği bir sahne	170
Fotoğraf 3: Afrika'daki seyahatleri esnasında Alberto Moravia ve Afrikalı çocuklar	171
Fotoğraf 4: Dacia Maraini, Alberto Moravia ve Pier Paolo Pasolini, 1969.....	171
Fotoğraf 5: Alberto Moravia, Dacia Maraini ve Pier Paolo Pasolini daha sonradan iptal edilecek bir film projesi için yer arayışındayken – Afrika, 1963.....	172
Fotoğraf 6: Afrika seyahatleri esnasında Maria Callas, Pier Paolo Pasolini, Alberto Moravia ve Dacia Maraini	172

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e/a.e.	:	Aynı eser/yer
a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.y.	:	Yazara ait son zikredilen yer
Bkz.	:	Bakınız
Çev./Tr.	:	Çeviren
Haz./Ed. by	:	Editör/Hazırlayan
a cura di	:	Editör/Hazırlayan
v.d.	:	Ve diğerleri
No.	:	Sayı/Numara
C./Vol.	:	Cilt
s./p.	:	Sayfa
pp.	:	Sayfalar

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, Alberto Moravia'nın 1972 yılında yayınlanan **A quale tribù appartieni?** adlı eserindeki Afrika imgesini ve sömürgecilik sonrası dönemin izlerini incelemek ve bu kıtanın başından geçen ve izleri belki de hiç iyileşmeyecek sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası sürecin Avrupalı bir seyyahın gözünden eserine nasıl yansıdığını araştırmaktır. Son olarak ise yazarın kendi Afrika imgesine özgü özelliklerin açığa çıkarılması hedeflenmektedir.

Bu amaca ulaşmak için çalışmanın birinci bölümünde kuramsal ve kavramsal bir zemin hazırlamak adına seyahat, öteki kavramı, kültürel etkileşim ve imgebilim sömürgecilikle yakından alakalı başlıca konulara değinilerek çalışmanın sonraki bölümlerinde yapılan çıkarımların anlaşılmasını kolaylaştıracak bilgiler verilecektir. Bu amaçla, seyahat eyleminin son yüzyıllarda geçirdiği değişimlere değinilerek farklı kültürleri tanımak için seyahat etmek anlamına gelen seyyahlık kavramının, son yüzyıllarda ortaya çıkan ve kültür sömürsünden beslenen tüketim kültürünün bir parçası olan turist kavramıyla arasındaki farklara değinilecektir. Daha sonra, geçmiş ile günümüzdeki sömürgecilik yöntemlerine değinilerek sömürgeciliğin aslında günümüze özgü bir kavram olmadığı ve eski çağlardan bu yana güçlünün güçsüzü ezdiği bir yöntem olarak var olduğundan bahsedilecektir. Bununla birlikte, Afrika'nın yaşadığı sömürgeciliğin ise geçmişte gerçekleşen sömürgecilik eylemleriyle bir tutulamayacak kadar şiddet içerdiği ve kıtayı tamamen tüketime götürdüğünden söz edilecektir.

Seyahat edebiyatının sömürgeci devletler için bir propaganda yöntemi olarak kullanılması sebebiyle, aynı bölüm içerisinde sömürgecilik döneminde seyahat edebiyatı aracılığıyla Afrikalıların vahşi olarak resmedilmesine ve Avrupalıların Afrika'da bulunmalarını haklı kılacak Afrikalı imgeleri yaratılmasından bahsedilecektir. Yaratılan bu Afrikalı imgeleri sayesinde sömürgeci devletlerin kendi içerisinde halkın desteğini arkasına alırken aynı zaman diğer devletler nezdinde de Afrika'da bulunmalarını haklı göstermeye çalıştıkları gösterilecektir. Aynı bölüm içerisinde Afrika'yı sömürge haline getiren devletlerin kıtanın geçmişiyle olan bağlarının koparılması için giriştikleri eylemlerden ve bu eylemler sayesinde

Afrika'nın sömürgecilikten kurtulduktan sonra dahi farklı yöntemler aracılığıyla sömürüsüne devam edildiğine değinilecektir. Bölümün sonunda ise İtalya'nın özellikle faşizm dönemi öncesi ve süresince Afrika'daki eylemlerine değinilerek bahsedilen dönemde Afrika ile ilgili eserler kaleme alan önde gelen İtalyan yazarlardan bahsedilerek Afrika'nın sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası süreçlerde yaşadıkları hakkında detaylı bilgiler sağlanması amaçlanacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Alberto Moravia'nın hayatından ve eserlerinden bahsedilerek yazar hakkında kısaca bilgi verilecektir. Bu bölümde Moravia, bir seyyah ve seyahat yazarı olarak ele alınacak ve bu doğrultuda yazarın seyahat eserlerine odaklanılacaktır. Bölümün devamında kısaca Moravia'nın Sovyetler Birliği'ne, Hindistan'a ve Çin'e yaptığı seyahatlerden bahsettiği eserlerine değinilecek ve bu eserler ile Afrika üçlemesi arasındaki farklardan bahsedilecektir. Son kısımda ise yazarın **A quale tribù appartieni?** dışında Afrika üçlemesini oluşturan diğer iki seyahat eseri **Lettere dal Sahara** ve **Passeggiate africane**'ye değinilerek Moravia'nın bir seyyah olarak Afrika'ya karşı nasıl bir bakış açısına sahip olduğunun incelenmesi amaçlanacaktır. Her ne kadar sömürgecilik eylemlerini bilinçli ya da bilinçsiz olarak devam ettiren Avrupalıların yöntemlerine karşı çıksa da Moravia'nın da Afrika'ya bir Avrupalı gözünden baktığı gözlemlenecektir. Afrika üçlemesi yazarın kıtada geçirdiği neredeyse 20 yılı kapsaması sebebiyle Moravia'nın kıtaya genel olarak bakış açısının kavranması açısından oldukça önemlidir. Bu bölümde ayrıca Moravia'nın Afrika'daki seyahatlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını söyleyebileceğimiz ve yazarın Afrika imgesinin kurgusal bir yansıması olan **La donna leopardo** (Leopar Kadın) romanı da incelenecektir.

Üçüncü ve son bölümde ise Moravia'nın çalışmaya konu olan eseri **A quale tribù appartieni?** ilk bölümde okurlara aktarılan konular kapsamında detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Bölüm boyunca, Avrupalıların Afrika'yı keşfinin ve karşılaştıkları tekdüze yer şekillerinin Avrupa'dakilerden farklı oluşu sebebiyle kendilerine sanki farklı bir çağdalarmış gibi hissetmelerine değinilecektir. Bu süreçte Moravia'nın da diğer Avrupalılar gibi Afrika'daki yeryüzü şekillerinden etkilendiği ve Afrika'yı içinde yaşadıkları çağa ait hissetmediği gözlemlenecektir. Bölümün devamında farklı bir çağdaymış hissi yaratan bu toprakların sömürgecileri tarafından

alışık oldukları şekillerde yeniden yaratılmasından bahsedilerek kıtanın sömürgecilik sürecinde doğal gelişimine müsaade edilmediği aktarılacaktır. Moravia'nın gözlemleri sonucu, bu eylemlerin kıtanın bilindik sömürgecilik sonrası dönemlerde de turizm ve kültür sömürüsü aracılığıyla kıtanın sömürüsüne devam edilmesini sağladığından bahsedilecektir. Bununla birlikte, Avrupalıların gözündeki Afrika ve Afrikalı imgesinin eserde Moravia tarafından okurlara aktarılmasına değinilecektir. Son olarak kıtaya yerleşimci olarak gelen Avrupalıların birkaç nesilde kendilerini artık Avrupa'ya ait hissetmemelerinin üzerinde durulacaktır. Böylelikle Afrika'nın başından geçen sömürgecilik eylemleri süresince yaşanan dönüşümlerin yalnızca Afrikalıları etkilemediğine dikkat çekilecektir.

Son olarak çalışma boyunca kullanılan kaynakların çevirisi aksi belirtilmediği sürece tarafımdan yapılmıştır. Moravia'nın eserlerinden yapılan alıntılar metnin özgün halinin okurlar tarafından da görülebilmesi için dipnot olarak eklenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AFRİKA’NIN SÖMÜRGELEŞTİRİLMESİNDE SEYAHAT EDEBİYATININ VE YARATILAN İMGELERİN ROLÜ

1.1. Seyahat Ve Öteki

1.1.1. 19. Ve 20. Yüzyılda Seyahatin Geçirdiği Değişimler

A quale tribù appartieni? eseri, 20. yüzyılın en önemli İtalyan yazarlarından biri olan Alberto Moravia’nın çok sevdiği Afrika üzerinde kalem aldığı bir seyahat anlatısıdır ve çalışmamızın amacı, bu eserde rastlanan Afrika imgesini ve sömürgecilik sonrası dönemin izlerini incelemektir. Fakat Moravia’nın eserine değinmeden önce, tezin karvramsal arka planını oluşturmak ve daha spesifik bir inceleme yürütebilmek için seyahat edebiyatına ve özellikle 19. yüzyıldan başlayarak seyahatin yıllar içerisinde geçirdiği değişimlerden bahsetmek doğru olacaktır. Çalışmada odaklanacağımız konu, Afrika’daki sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönemin Avrupalı bir seyahat yazarının gözünden yansımaları olsa dahi Moravia’nın bu eylemleri gerçekleştirmesi seyahat sayesinde mümkün olmuştur. Dolayısıyla, eserin de temelini oluşturan seyahat eyleminin ortaya çıkışına ve son yüzyıllarda geçirdiği değişimlere değinmek oldukça önemlidir.

Seyahat eylemi, tarih boyunca çok farklı kişiler tarafından gerçekleştirilmiş ve günümüze yaklaştıkça geçmişteki tekelliğinden kurtularak seyahat eden insanların seyahat sebeplerine göre farklı kollara ayrılmıştır. Bu durum en açık şekilde, geçmiş çağlarda yalnızca zorunluluktan seyahat eden insanların seyahatleri veya David Livingstone ve Mungo Park gibi kâşiflerin keşif amaçlı gerçekleştirdikleri seyahatler ile günümüz insanının turist olarak şahsi zevkleri için gerçekleştirdiği seyahatler karşılaştırıldığında görülebilir.

Günümüzde seyahat denildiğinde genellikle akla gelen ilk kavram olan turizm ise seyahat kavramının eski çağlardaki anlamından oldukça farklı bir eylemi ifade etmekle birlikte seyahat kavramını köklü bir değişikliğe uğrattığı söylenebilir.

Geçmişte gerçekleştirilen seyahat eyleminden oldukça farklı olan turistik seyahatin temelleri 19. yüzyılda Thomas Cook tarafından atılmıştır. Doğduğu yıllarda turizm diye bir kavramın dahi var olmadığı bir dünyada Cook, seyahatin yalnızca zorunluluk veya meslek sebebiyle yapılması gerektiği algısını yıkarak düşük gelirli insanların da seyahat edebileceği ve farklı ülkeler görebileceği fikrini toplumun kabullenmesini sağlamıştır.¹

Cook'un öncüsü olduğu ve seyahat kavramını kökten değiştiren turizmin, seyahatin ne olduğu ve ne amaçla yapıldığı sorularını da beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu yeni değişimle tanışana kadar dünyanın büyük bir çoğunluğu için seyahat etmek yalnızca devlet ve çeşitli kurum yetkililerinin iş veya görev sebebiyle gerçekleştirdiği ya da insanların dini vazifelerini yerine getirmek için göze aldığı bir eylemdi. Ancak Cook'un, seyahati herkesin ulaşabileceği bir konuma getirmekle kalmayıp aynı zamanda bir tatil ve eğlence aktivitesi haline sokması seyahatin birçok farklı katmana ayrılmasının da önünü açtığı görülebilir. Seyahat eyleminin geçirdiği bu değişim, zaman içerisinde pek çok araştırmacıyı da seyahatin gerçekleştirilme amacı ve seyahat eylemini gerçekleştiren kişiler üzerine düşünmeye itmiştir.²

Turizm kavramının seyahati geçmişteki anlamından böylesine uzaklaştırmasının seyahati gerçekleştiren kişilerin de farklı sınıflara ayrılmasına sebep olduğu söylenebilir. Bu ayrım üzerine çalışmalar yapan Franco Riva gibi araştırmacıların, seyahati gerçekleştiren kişileri amaçlarına göre turist ve seyyah olarak ayırdıkları görülebilir.³ Amerikan tarihçi ve araştırmacı Daniel Joseph Boorstin turist ve seyyah arasındaki farkı şu sözlerle belirtmiştir:

¹ Jill Hamilton, **Thomas Cook: The Holiday-Maker**, Gloucestershire, The History Press, 2013, p. 9.

² Seyahatin ne olduğu ve seyahati gerçekleştiren bireyler üzerine düşünen araştırmacılara örnek olarak İtalyan yazar ve akademisyen Claudio Magris gösterilebilir. Magris'e göre, seyahat de varoluş gibi sürekli yeniden başlamaktadır. Doğan her insanın doğduğu andan itibaren gönüllü ya da gönülsüz olarak hareket halinde oluşu, Magris'in seyahat kavramını varoluşa benzetmesini daha anlaşılır kılmaktadır. Bununla birlikte, Magris, seyahat eden kişilerin birer avare olduklarını vurgulayıp seyahat etme eyleminin karşılığını herhangi bir sınıra veya koşula bağlı kalmayıp bilinmeyene yol alarak verebileceklerini dile getirmiştir. Şayet kişiler seyahat eylemini gerçek anlamıyla yaşamak istiyorsa, sahip olduğu politik, dilbilimsel, sosyal, kültürel ve psikolojik gibi görünmeyen sınırları da aşması gerekir. (Claudio Magris, **L'infinito Viaggiare**, Milano, Arnoldo Mondadori, 2013, p. VIII-XV.)

³ Franco Riva, **Filosofia del viaggio**, Roma, Castelvvecchi, 2013, s. 81-82.

“Seyyah aktifti; azimle insanları, macerayı ve deneyimi aramak için yola çıktı. Turist ise pasiftir; ilginç şeylerin başına gelmesini bekler. O “sight-seeing” (bu da kullanımına ilk 1847’de rastlanan ve turist kelimesiyle aşağı yukarı aynı dönemde ortaya çıkmış bir kelime) yapar. Her şeyin kendisine ve kendisi için yapılmasını bekler.”⁴

Boorstin’in bu düşüncesinden politik, dilbilimsel, sosyal, kültürel ve psikolojik gibi soyut sınır kavramlarının turist için geçerliliğinin olmadığı söylenebilir. Cook’un seyahat eylemini böylesine kolaylaştırarak turizm kavramını oluşturmasının seyahat eylemini de turist için bir emtia haline getirdiği görülebilir. Zygmunt Bauman’a göre durmaksızın hareket halinde olan bu yeni toplumun artık sadece zamanla bağı bulunmaktadır ve mekânla olan bağı kopmuştur. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, küreselleşen dünyada sınır kavramının yalnızca iki ülkeyi birbirinden ayıran bir çizgi olarak görülmeye başlandığı anlaşılmaktadır.⁵

Küreselleşmiş dünyada seyahat eyleminin bu denli sıradanlaşmış olması seyahatin geçmişle olan bağını da kopardığı söylenebilir. Bir zamanlar bireyselliği ifade eden ve kahramanlıkların kaynağı olan seyahat süreci artık sadece bir noktadan diğerine ulaşmayı ifade etmektedir.⁶ Geçmiş zamanda gerçekleştirilen seyahat eylemi ile günümüzde gerçekleştirilen seyahat eylemi karşılaştırıldığında seyahatin özellikle 19. yüzyıldan itibaren hızlı bir şekilde değişime uğradığı görülmektedir.⁷ Gerek turizm kavramının hayat bulmasının gerekse ilerleyen teknoloji sayesinde dünyanın farklı yerlerinin birbiriyle sürekli bir iletişim içerisinde olmasının bu değişimi zorunlu kıldığı söylenebilir. Eski çağlarda kaleme alınmış seyahat eserlerine bakıldığında

⁴ Daniel Joseph Boorstin, **The Image: A Guide to Pseudo-Events in America**, New York, Vintage, 1992, p. 100 (İlk bs. 1962).

⁵ Zygmunt Bauman, **Globalization: The Human Consequences**, New York, Columbia University Press, 1998, pp. 85-89.

⁶ Eric J. Leed, **The Mind of the Traveler: From Gilgamesh to Global Tourism**, New York, Basic Books, 1991, p. 8.

⁷ Cristiano Bedin, **Il viaggiatore metaforico. L’odeporica contemporanea e la scrittura di viaggio nell’opera di Antonio Tabucchi**, Napoli, Paolo Loffredo Editore, 2019, p. 26.

kahramanın her daim bir bilinmeze yol aldığı görülebilirken günümüzde bu ihtimalin gitgide azaldığı anlaşılmaktadır.

Cook'un turizm kavramını yaratmasıyla önyak olduğu kolaylaşan ulaşım ve kentleşme sayesinde hızlı bir şekilde gelişen şehirler günümüzde birbirine birçok ulaşım şekliyle bağlanmıştır. Geçmişte yalnızca bir noktada elde edilebilen bir ürün veya hizmetin, küreselleşme sayesinde dünya üzerindeki herhangi bir noktada elde edilebileceği görülmektedir. Bu değişimler sonucunda dünyanın, aynı şirketlerin ve aynı ürünlerin bulunduğu dev bir şehre dönüştüğü söylenebilir.⁸

Seyahat edebiyatı incelendiğindeyse sömürgecilik ile yakın bir ilişki içerisinde olduğu çıkarımını yapmak oldukça kolay olacaktır. Özellikle sömürgecilik fikrinin ortaya çıkmaya başladığı dönemde kâşifler, bilinmeyen noktalara gerçekleştirdikleri seyahatlerde keşfettikleri yerleri kaleme almış ve kendi ülkelerindeki toplumla bu yeni keşfettikleri yerleri tanıştıran bir aracı görevi görmüşlerdir. Bu tanıştırma eylemi ise Avrupalı devletlerin sömürgecilik yarışına girmesiyle birlikte keşfedilen toprakların işgaliyle sonuçlanmıştır.

19. ve 20. yüzyıllara gelindiğinde ve seyahat eden bireyler ile seyahat edebiyatına katkıda bulunan yazarlara bakıldığında ise seyahat edebiyatı ile sömürgecilik arasındaki ilişkinin devam ettiğini görmek mümkündür. Bu dönemde bilinmeyi keşfetmek üzere yola çıkan geçmişteki kâşiflerin izinden giden bireyler, sıklıkla hali hazırda sömürge olan veya sömürgecilerinden bağımsızlıklarını kazanmış ülkelere seyahat etmiştir. Bu noktalarda var olan manzaralar ve yaşanan değişimler bu yazarların eserleri aracılığıyla Avrupa başta olmak üzere dünyanın birçok noktasındaki okurlara ulaşmıştır. Bununla birlikte, seyahat eserleri sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönem hakkında oldukça detaylı bilgiler içerdiği için ve kimi zaman sömürgecilik dönemiyle ilgili bilgi elde etmenin tek yolu olmaları sebebiyle hedef kitesinin yalnızca sıradan okurlar olmadığı söylenebilir. Sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönem üzerine çalışmalar yapan birçok araştırmacı tarafından da

⁸ Marc Augé, *Tra i confini. Città, luoghi, integrazioni*, Torino, Mondadori, 2007, p. 12.

kaynak olarak kullanılmışlardır. Bu sebeple sömürgecilik ve seyahat edebiyatı arasında oldukça yakın bir ilişki bulunduğu çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır.⁹

1.1.2. Sömürgeciliğin Geçmişteki Ve Günümüzdeki Uygulanışı

Sömürgecilik incelendiğinde bu kavramın yakın geçmişe özgü bir durum olmadığı rahatlıkla görülmektedir. Eskiye nazaran sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönem arasındaki geçişi yaşayan ülkelerin günümüzde daha net bir şekilde gözlemlenebilmesi sömürgecilik kavramının günümüze özel bir durum olduğu yanılgısını yaratabilir. Fakat bu kavramlara içinde yaşadığımızdan çok önceki çağlarda bile rastlamak mümkündür. Belirli bir yönetim sistemine sahip ve ticaretle uğraşan en eski uygarlıklarda dahi sömürgeciliğin dönemin bir parçası olduğu görülmektedir.¹⁰ Gittikleri yerlerde ticari yerleşim yerleri kurulması yoluyla etkileşime geçilen toprakları da etki alanları altına alan bu eski sömürgecilik anlayışının ve sömürgeci toplumların günümüzdeki sömürgecilik kavramının fikir olarak temellerini attığı anlaşılmaktadır.

Geçmişteki sömürgecilik anlayışıyla günümüzdeki sömürgecilik anlayışı arasında bir fark olup olmadığı konusu ise sömürgecilik üzerine çalışmalar gerçekleştiren Raimondo Luraghi, Edward Said, Homi K. Bhabha gibi araştırmacıların yıllar boyu üzerine kafa yorduğu bir konu olmuştur. Bu durum üstüne çalışmalar yapanlardan biri olan Luraghi, geçmişteki sömürge uygarlıklarının günümüzdeki sömürge imparatorluklarıyla benzer birtakım yönleri olduğunu, ancak günümüzdeki sömürgeci eylemlerin, geçmişte gerçekleşen halkı başka yerlere yerleştirme yoluyla yapılan sömürgecilik eyleminden çok farklı olduğunu dile getirmiştir. Luraghi'ye göre geçmiş ve günümüzdeki sömürge anlayışı arasındaki en büyük fark, geçmişte sömürge

⁹ Paul Smethurst, "Introduction", **Travel Writing, Form, and Empire. The Poetics and Politics of Mobility**, Ed. by Julia Kuehn, Paul Smethurst, New York, Routledge, 2009, pp. 6-9.

¹⁰ Avrupa henüz kıta bilincine ulaşmamış ve şehir devletleri düzeyindeyken Avrupa kıtasında sömürge haline getirilmiş yerler olduğu bilinmektedir. Bu noktalar Fenikeliler, Etrüskler ve Yunanlar tarafından sömürge haline getirilmiş ve ticari açıdan faydalı noktalar oluşturulmuştur. (Michael Dietler, "Colonial Encounters in Iberia and the Western Mediterranean: An Exploratory Framework", **Colonial Encounters in Ancient Iberia. Phoenician, Greek and Indigenous Relations**, Ed. by Michael Dietler, Carolina López-Ruiz, Chicago, The University of Chicago Press, 2009, p. 5)

haline getirilen uygarlıkların teknik gelişmişlik açısından sömürgecileriyle aşağı yukarı aynı düzeyde olmalarıydı.¹¹

Elbette ki konunun sömürgecilik olduğu hesaba katıldığında geçmişte de gerçekleşse, günümüzde de gerçekleşse sömürge haline getirilen tarafın kayıp yaşamasının kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır. Hiçbir sömürgecinin, başka bir noktayı gerek işgal ederken gerekse sömürge haline getirirken o noktaya bir fayda sağlamayı düşünmediği bilinmektedir. Sömürgecilik hiçbir zaman sömürge haline getirilen yerlere fayda sağlama amacıyla gerçekleştirilmez. Tam aksine bu yerlerin yok olmasını dahi göze alarak toplumların kendi çıkarları uğruna başka uygarlıkları himaye altına alması ve gerek insan gücünü gerekse yer altı kaynaklarını kullanmasıdır.¹²

Orta Çağ'ın sonunda gerçekleşen devrimler sonucu hayat bulan modern burjuvazinin doğuşuyla dünyaya karşı sahip olunan bakışın da değiştiği görülmektedir. Bu sınıfın en büyük etkisini ise üretim ve mübadele alanında olmuştur. Bu döneme kadar çalışmak alt sınıflara özgü bir hareket olarak görülürken burjuvaziyle birlikte çalışmanın erdemli bir davranış olduğu algısı yerleşmiştir. Çalışma anlayışındaki bu değişim makineleşmeyle birlikte Avrupa'nın hammadde yönünden zengin olan topraklara gözünü dikmesini beraberinde getirdiği söylenebilir. Bu durum, geçmişteki sömürgecilik anlayışını kökten değiştirmesinin yanı sıra, kaçınılmaz olarak Avrupa ile dünya üzerindeki diğer uygarlıkları karşı karşıya getirmiştir. Bu karşıtlık, Luraghi tarafından “modern endüstri uygarlığıyla, daha geri bir tekniğe sahip ve özellikle tarıma dayanan başka bir uygarlık ya da kültür arasındaki mücadele” olarak tanımlamıştır.¹³

Geçmiş dönemlerdeki sömürgecilik eylemlerinde sömürgeci ve sömürge arasında teknik açıdan oldukça az bir fark bulunmaktayken yaşanan bu gelişmelerin günümüzdeki sömürgeciliği geçmişteki anlamından oldukça uzaklaştırdığı görülmektedir. Geçmişte sömürge haline getirilen yerler, ticaret için kullanıma

¹¹ Raimondo Luraghi, **Sömürgecilik Tarihi**, Çev. Aydın Emeç, İstanbul, E Yayınları, 2016, s. 14.

¹² Aimé Césaire, “Sömürgecilik Üzerine Söylev”, Çev. Güneş Ayas, **Barbar Batı. Bir Aimé Césaire Kitabı**, Haz. Güneş Ayas, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2015, s. 84-85.

¹³ A.e., s. 15-18.

elverişli noktalar haline dönüştürülüyorken günümüzdeki sömürgecilik anlayışı sömürge haline getirilen topraklarda yaşayan insanları ucuz işgücü olarak kullanmakta ve üzerinde yaşadıkları toprakları da kendi ekonomisini sürdürmek için yerüstü ve yeraltı kaynaklarından yoksun bırakmaktadır.

Bu noktada, bilindik tarzda sömürgeciliğin sona ermeye başlamasıyla ortaya çıkan ve sömürgecilik sonrası dönem ifade etmek için kullanılan birbirinden farklı iki kavram olan **postcolonialismo** (sömürgecilik sonrası dönem) ve **neo-colonialismo** (yeni sömürgecilik) kavramlarının ne olduklarının ve ne amaçla kullanıldıklarına değinmekte fayda vardır.

Yabancı kaynaklarda sömürgecilik sonrası dönem olarak bahsedilen ve genelde sömürgecilik dönemini arkasında bırakan ülkelerin yaşadıkları dönem ifade eden bu kavramın ne olduğunu açıklamak ve sabit bir tanımda karar kılmanın araştırmacılar için oldukça zorlu olduğu görülmektedir. Bu ifadenin ortaya çıkışını ve kabul edilen bir ifade halini alışını aktarabilmek için 1960'lardan günümüze kadar geçen süreç göz önünde bulundurulmalıdır. 1960'lı yıllarda üçüncü dünya ülkesi olarak adlandırılan ülkeleri 1980'li yıllarda entelektüellerin bu şekilde tasvir etmekte çekincelerinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu kavramın ortaya çıkışının, bu ülkeleri tarif etmek için politik açıdan daha muğlak çağrışımları olan sömürgecilik sonrası dönem yaşayan ülkeler ifadesinin tercih edilmesine dayandığı söylenebilir.¹⁴ Bu kavramın ortaya çıktığı ilk zamanlarda genel geçer görüş, ülkelerin sömürge oldukları dönem ile bağımsızlıklarını kazanmalarından sonraki dönemin birbirinden farklı olduğu yönündeydi. Sömürge haline getirilmiş ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından başlayan dönem sömürgecilik sonrası dönem olarak ifade edilmekteydi. Ancak, günümüzde bu kavramın birtakım kuramcılar tarafından birbirinden farklıymış gibi görülen bu iki dönemi ayırt etmek için kullanılmadığı görülmektedir. Ülkelerin sömürge oldukları andan başlayarak günümüze kadar geçirdikleri süreci ve gerçekleştirdikleri eylemleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Bunun başlıca sebebi olarak Avrupa'nın yayılcı politikalarının etkilerinin yalnızca

¹⁴ Neil Larsen, "Imperialism, Colonialism, Postcolonialism", **A Companion to Postcolonial Studies**, Ed. by Henry Schwarz, Sangeeta Ray, Oxford, Blackwell Publishing, 2005, p. 41.

sömürgecilik dönemini değil, sömürgecilik sonrası dönemi de etkilemesi gösterilebilir.¹⁵

Sömürge halinde ülkelerin bağımsızlığını ilan etmesiyle ortaya çıkan bir diğer kavram olan yeni sömürgecilik ise en basit tabirle bir dönem sömürge haline getirilmiş ülkenin bağımsızlığını ilan etmesine ve diğer ülkeler nezdinde bağımsız bir ülke sayılmasına rağmen ekonomik veya sosyal anlamda başka bir ülkeye bağımlı oluşunu ifade etmektedir. Kwame Nkrumah, günümüzde yeni sömürgecilik olarak adlandırılan bu sömürgecilik sonrası dönemin, emperyalizmin en gelişmiş ve tehlikeli halinin bir yansıması olduğunu dile getirmektedir. Geçmişte, bağımsızlığını kazanan bir sömürge savaş yoluyla tekrar himaye altına alınabiliyorken 20. yüzyılın ortalarından itibaren sömürgeci devletler bu yöntemi eskisi kadar rahat kullanamamaya başladıklarını fark etmişlerdir. Sömürgeci devletler mevcut sömürgeleri belirsiz bir süre daha elinde tutabilecek konumda olmalarına rağmen geleneksel anlamda sömürgeciliğin sona erdiğinin farkına varılmaktaydı. Bu durum ise sömürgeci devletlerin mevcut sömürgelerinin sayısını arttırmayacağı anlamına gelmekteydi. Bu açıdan önü tıkanan sömürgeci devletlerin yeni sömürgecilik olarak adlandırılan kavramı başta ekonomik olmak üzere, çok farklı şekillerde uyguladığı görülmektedir.¹⁶

1.1.3. Sömürgecilik Ve Sömürgecilik Sonrası Dönemlerde Kültürel Etkileşim

Bir önceki bölümde de değinildiği üzere, insanlar çok eski zamanlardan beri hareket halindedir. Bireyler veya toplumlar çeşitli nedenlerden ötürü sürekli bir noktadan yola çıkıp başka bir noktaya erişme amacı gütmüştür. Seyahat eylemini gerçekleştiren bu insanların büyük bir kısmı ise yaşadıkları bu büyük macerayı kaleme

¹⁵ Bill Ashcroft, Gareth Griffiths ve Helen Tiffin, **The Empire Writes Back: Theory and practice in post-colonial literatures**, London, Routledge, 1989, pp. 1-2.

¹⁶ Bu yöntemlere; bağımsızlığını ilan eden eski sömürgeci bazı ürünleri sadece sömürgeci devletten almak zorunda olması; devletin giderlerine nakdi destek sağlayarak ülkedeki siyaset üzerinde söz hakkına sahip olunması gibi örnekler verilebilir. Bu sayede eski sömürgeci devletler, bir dönem sömürge haline getirdikleri ülkeler üzerinde hak sahibiymiş gibi gözükmelerine karşın bu ülkelerin hem siyasi hem de ekonomik yaşantılarında söz hakkına sahip olmaktadır. (Kwame Nkrumah, **Neo-colonialism: The Last Stage of Imperialism**, New York, International Publishers, 1966, pp. IX-X.)

olarak kendi ülkelerindeki kişilere aktarmayı istemiştir. Bu kişilerin kaleminden çıkan eserler, dünyanın envaiçeşit noktasındaki okurların hiç görmedikleri yerleri hayal etmelerini ve bu yerler hakkında fikir sahibi olmalarını sağlamıştır.

Özellikle geçmiş çağlarda yazılmış eserler, dünyadaki çeşitli kültürlerin farklı toplumlar tarafından tanınması hususunda seyahat edebiyatının ne denli önemli bir yere sahip olduğu göstermektedir. Günümüze gelindiğinde ise seyahat edebiyatında zorlukların geçmiş zamankinden farklı alanlarda kendini gösterdiği görülmektedir. 19. yüzyılda Cook'un temellerini attığı turizm kavramı, kolay bir ulaşımın temellerini atmış ve geçmişte seyahatin önündeki en büyük engellerden biri olan ulaşım sorununun ortadan kalkmasına önayak olmuştur. Bu durum ise dünyanın küreselleşme sürecini hızlandırmıştır. Fakat dünyanın küreselleşmesi yerli kültürleri her ne kadar gün yüzüne çıkarmış olsa da bu kültürlerin özgünlüğüne zarar verdiği de söylenebilir.¹⁷

Geçmiş çağlarda seyahat eden kişilere bakıldığında bu kişilerin, genel olarak bir kalıba sokulamayıp tarih boyunca farklı alanlarda çalışmış ve farklı sebeplerle seyahatlerini gerçekleştirmiş insanlar olduğu görülmektedir. Bunlar dini görevlerini yerine getirmeyi amaçlarken gördüklerini kaleme alan bireyler, farklı bir kıtayı fethetmek üzere keşfe çıkan işgalciler¹⁸ ve bilinmeyen yerleri keşfetmek için yola çıkan kâşifler olabilmektedir.¹⁹ Seyahat edebiyatına bu eserleri kazandıran kişilerin hayatın böylesine farklı noktalarından geliyor olması, bu alanın ne kadar çok insanı kapsadığını açıkça göstermektedir. Günümüzdeyse ulaşım koşullarının kolaylaşması sebebiyle seyahat eden insanların sayısında görülen artış seyahat edebiyatına da yansımıştır.

Ulaşım koşullarının ve seyahat kavramının yaygın olmadığı dönemlerde sadece toplumun belirli bir kesimi meslekleri gereği seyahat ederek gördüklerini

¹⁷ Tomlinson'a göre küresel bir dünyaya geçiş yapılan dönemde küreselleşmeye sebep olan kültür emperyalizmi, dünyanın farklı bölgelerindeki kültürler arasındaki farklılıkları ortadan kaldıran kültürel bir güç görevi görmüştür. Bu sebepten ötürü kimi araştırmacılar, bu tektipleşmenin kaçınılmaz bir sonucu olarak dünyanın herhangi bir yerinde kişinin karşılaşacağı tablonun aynı olacağını savunmaktadır. (John Tomlinson, **Cultural Imperialism: A Critical Introduction**, London, Continuum, 2001, p. 26.)

¹⁸ Bu cümledeki işgalci kelimesiyle 16. yüzyılda Amerika kıtasını kontrol altına almak amacıyla seyahat eden ve **Conquistador** adı verilen İspanyol kâşif ve askerler kastedilmektedir.

¹⁹ Carl Thompson, **Travel Writing**, New York, Routledge, 2011, p. 1.

kaleme alma fırsatı bulmaktayken ilerleyen zamanla birlikte, seyahat eyleminin de geçmiş çağlarda kullanıldığı anlamından ve yönteminden uzaklaştığı görülmektedir. Seyahat eylemi günümüzde sadece belirli bir zümrenin gerçekleştirdiği bir eylem olmaktan çıkmıştır.²⁰ Bu durumu, Carl Thompson'ın "Artık gittikçe küreselleşen ve hareket halinde olmanın, seyahat etmenin ve kültürlerarası etkileşimde bulunmanın günlük hayatın bir parçası haline geldiği bir dönemde yaşıyoruz" cümlesiyle açıklamak mümkündür.²¹ Thompson'ın da aktardığı üzere, dünyanın küreselleşmesi ve bununla birlikte seyahat eyleminin daha kolay gerçekleştirilen bir eylem halini alması beraberinde çeşitli kültürlerin birbirleriyle olan etkileşim düzeyinin de arttığını göstermektedir. Bu durum ise seyahatin ve seyahat edebiyatının kültürlerarası bir köprü görevi gördüğünün açık bir göstergesidir. Ancak daha önce de bahsedildiği üzere ulaşım koşullarının bu denli kolaylaşması ve dünyanın küreselleşmesinin, seyahat edebiyatı açısından yalnızca olumlu etkileri olduğunu düşünmek yanlış olacaktır. Bu küreselliğin, günümüze yaklaştıkça dünyanın farklı noktalarındaki kültürleri zorunlu bir tek tipleşmeye maruz bırakarak seyyahın işini zorlaştırdığı da görülmektedir.²²

Sömürgecilik ve sonrasındaki dönemde popülerliğini oldukça arttıran seyahat edebiyatı, sömürgeciliğin aktif olduğu dönemde Avrupa'daki sıradan halkın, ülkelerinin himayesinde bulunan bu topraklara ve yerli kültürlerle karşı duyduğu ilgi açlığını doyurma görevini üstlenmiştir. Sömürgeciliğin sona ermeye başladığı dönemlerde ise Moravia gibi seyahat yazarları, eski sömürgeleri gezerek gördüklerini kaleme almış ve kıtanın ve üzerinde yaşayan kültürlerin Avrupa himayesi altında yaşadığı değişimleri okurlarına aktarmaya çalışmışlardır.

Günümüze yaklaştıkça toplumda seyahat edebiyatına karşı duyulan bu genel ilginin artmasının yanı sıra, aynı dönem içerisinde söz konusu alana akademi dünyasında duyulan ilginin de büyük ölçüde arttığı gözlemlenmektedir. Farklı

²⁰ Giuliana Benvenuti, **Il viaggiatore come autore**, Bologna, il Mulino, 2008, p. 9.

²¹ Thompson, **a.g.e.**, p. 2.

²² Bu duruma sebep olarak küreselleşmenin kültürün algılanış biçimini değiştirmesi gösterilebilir. Melanie U. Pooch'a göre artık kültür belirli bir ülke veya bölgeyle sınırlı değildir. Küreselleşme sayesinde yerli kültür bir konuma ait olma algısından ve kendisine atfedilen hareketsizlik kavramından arındırılmıştır. (Melanie U. Pooch, **DiverCity – Global Cities as a Literary Phenomenon: Toronto, New York, and Los Angeles in a Globalizing Age**, Bielefeld, Transcript Verlag, 2016, p. 22.)

alanlarda çalışmalarını gerçekleştiren araştırmacılar, seyahat edebiyatının hem kültürel hem politik hem de tarihi çalışmalar üzerine yapılan araştırmalarda kullanılabileceğini fark etmişlerdir. Thompson'a göre bu gelişmenin başlıca sebebi sosyal bilimlere ait birçok alanda sömürgecilik sonrası dönem ve bu dönem üzerine gerçekleştirilen çalışmaların²³ etkisini göstermeye başlamasıdır.²⁴

Sömürgecilik dönemi üzerine yapılan çalışmaların artması, incelenen dönemdeki seyahat edebiyatına karşı olan ilginin artması anlamına gelmektedir. Bu eserler, bahsedilen dönemde Avrupa imparatorlukları tarafından gerçekleştirilen eylemleri ve sebep olduğu sonuçları detaylı bir şekilde okurlara resmetmektedir. Bu durum, sömürgecilik düzeninin aktif olduğu yıllarda seyahat edebiyatını dönem hakkında bilgi edinilebilecek ve bu dönemde gerçekleştirilen çeşitli kültürel etkileşimler üzerine araştırmaların yapılmasına imkân sağlayacak sayılı birkaç kaynaktan biri haline getirmektedir.²⁵

Bu araştırmacılar Avrupa imparatorluklarının o dönemde gerçekleştirdikleri kültürel etkileşimlerin günümüze olan etkisini araştırmalarının yanı sıra, kültürlerin birbirlerini nasıl gördüklerini ve nasıl etkileşim kurduklarını da ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Bu çalışmalar sonucu Avrupa'nın sahip olduğu sömürgeci ve yayılmacı politikaların dünya tarihine oldukça büyük etkileri olduğu görülmektedir.²⁶

Ancak akademi dünyasında seyahat edebiyatına olan bu ilgi tamamen türü destekleme amaçlı değildir. Sömürgecilik döneminde taraflı yazılan kimi eserlerin, emperyalist dönemde sömürgecilik ve Avrupa'nın ırk ve kültür üstünlüğü politikasına destek olduğu da bilinmektedir.²⁷ Bu nedenle seyahat edebiyatının iyi yanları olduğu kadar kötü yanlarının da olabileceğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

²³ Sömürgecilik sonrası dönem üzeri çalışmaların amacı 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa imparatorluklarının yayılmacı politikasını anlamak ve bu imparatorlukların gerçekleştirdiği eylemlerin habis sonuçlarını gün yüzüne çıkarmaktır. (Thompson, **a.g.e.**, p. 3)

²⁴ **A.e.**, p. 2-3.

²⁵ **A.y.**

²⁶ İmparatorlukların eylemleri, kültürlerin birbirleriyle tarih boyunca görülmemiş bir düzeyde etkileşime girmelerine ve birbirleri hakkında daha kapsamlı fikirlere sahip olmalarına imkân sağlamıştır. Bu durum, kültürel etkileşim ve küreselleşme açısından faydalı bir gelişme gibi görünse de ortaya çıkan sonuç böyle olmamıştır. Sağlık ve teknoloji gibi insanlığın gelişimine doğrudan katkı sağlayan ve yaşam koşullarını iyileştiren birçok gelişme, dünyanın geri kalan yerlerine göre Avrupa'nın daha hızlı gelişmesine önayak olmuş ve eşitsizlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. (**A.y.**)

²⁷ **A.e.**, p. 5-6.

Bu sebepten ötürü Dennis Porter, seyahat alanında Avrupalıların verdikleri eserlerin bütün olarak değerlendirildiğinde heterojen bir yapıya sahip olduğunu dile getirmektedir.²⁸ Dolayısıyla Avrupalı yazarların kaleminden çıkan seyahat eserlerine ne tümüyle iyi ne de tümüyle kötü bir gözle bakılmamalıdır. Bu eserlerin yazıldıkları dönemde çeşitli kültürlerin farklı coğrafyalarda tanınmasını sağladığı göz ardı edilemez. Ancak sömürgecilik politikalarının etkin olduğu dönemlerde ise imparatorluklar başka kültürleri himayeleri altına alabilmek için seyahat edebiyatı aracılığıyla kendi kültürlerini medeni, diğer kültürlerin ise vahşi olarak resmedilmelerini sağlamışlardır. Bu durum seyahat edebiyatında tarafsızlığın ne denli önemli olduğunun açık bir göstergesidir.²⁹

Seyahat eserlerinde sağlanması gereken tarafsızlığı arka plana atmamakla birlikte, Thompson'a göre, herhangi bir seyahat eserinin tümüyle tarafsız olma imkânı da yoktur. Bir seyahat eserinde ele alınan durumlar belli başlı süzgeçlerden geçmek zorunda kalmaktadır. Karşılaşılan olaylar, ilk olarak bu olayı deneyimleyen yazarın bilinci tarafından taraflı bir şekilde algılanmaktadır. Daha sonra bu deneyimler yazar tarafından kâğıda geçirildiğinde bir değişime daha uğramak zorunda kalmaktadır.³⁰

Yazarın karşılaştığı durumlar ve bunlardan yaptığı çıkarımlar kendi kültürü tarafından şekillendirilmiş olan bilinciyle algılanacağı için, gerçekte var olan durum ile yazar tarafından algılanan durumun aslında birbirinden farklı olacağı ve yazarın bu durumu telafi etmek için elinden bir şey gelmediği anlaşılmaktadır. Bir kere bozuma uğrayarak algılanan kültür, yazar deneyimlerini kâğıda aktarırken ikinci bozuma uğramaktadır. Thompson, ayrıca, yazarın deneyimlediği olayların tümünün eserine yansımayacağına veya yazarın belirlediği öncelik sırasına göre yansıyacağına da dikkat çekmektedir.³¹

Bu durum, aktarılan kültür ve söz konusu kültürle eser üzerinden tanışan okur için birçok talihsiz duruma sebebiyet vermektedir. Yazarın bilincinin ve kaleminin

²⁸ Dennis Porter, **Haunted Journeys: Desire and Transgression in European Travel Writing**, New Jersey, Princeton University Press, 1991, p. 3.

²⁹ David Spurr, **The Rhetoric of The Empire. Colonial Discourse in Journalism, Travel Writing and Imperial Administration**, Durham, Duke University Press, 1993, p. 7.

³⁰ Thompson, **a.g.e.**, p. 62.

³¹ **A.y.**

süzgecinden geçen kültür, hâlihazırda iki defa bozuma uğradıktan sonra, bu kültürle alakalı deneyimler yazar tarafından tamamen öznel bir şekilde öncelik sırasına sokulmaktadır. Bu sıralama eylemiyle okurun önüne sunulan kültürün, aslında özgün halinin kendisine sadık olmayan bir kopyası olması ihtimali de bulunmaktadır. Bu sebeple, seyahat eserleri okunurken gerçekleşen kültürel etkileşimlerin ve yazarın aktardığı deneyimlerin son derece öznel olduğunun ve dönemin imparatorluk politikasını desteklemek için gerçeklerin tarafı aktarıldığı ihtimalinin olduğunun unutulmaması gerekmektedir.

1.1.4. Seyahat Ve İmgebilim

Kültürel etkileşim ile yakın bir ilişki içerisinde olan önemli bir kavram imgebilimdir. İmgebilim, toplumların çeşitli imgeler aracılığıyla birbirlerini dini, etnik ve ulusal açıdan nasıl gördüklerini ve bu imgelerin oluşum aşamalarıyla birlikte ülkelerin yazınına nasıl yansıdığını araştıran bir bilim dalıdır.

Bu amaçla, ilk olarak dilimizde imgebilim olarak kullanılan **imagologia** kavramının kökenine bakılması yerinde olacaktır. Claude Pichois ve André M. Rousseau bu kavramı şu şekilde açıklamaktadır: “Latince ‘imago’ sözcüğünden kaynaklanan imge/ımaj, taklit etme (imitate) kelimesiyle bağlantılıdır. İmge, hem entelektüel hem duygusal hem de nesnel öğelerin katıldığı, ferdi ya da müşterek bir tasvirdir.”³²

Claude Pichois ve André M. Rousseau’ya göre birçok farklı etkeni içinde barındıran imge (ya da ımaj), yorumlamaya açık ve çok katmanlı bir anlatım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramın içerisinde kullanılan ve ötekiyi tarif etmeye yarayan kelimelerin ise sadece birer dil göstergesi olma özelliğini aşarak düşünme ve hissetmeyi harekete geçirici birer sembol olma niteliğine ulaştıkları anlaşılmaktadır.³³ Bunun yanı sıra imgeler genelde fiziksel görünüşten öte karakteristik özellikleri ifade

³² Claude Pichois, André M. Rousseau, **Karşılaştırmalı Edebiyat**, Çev. Mehmet Yazgan, Ankara, MEB Yayınları, 1994, s. 68.

³³ Gürsel Aytaç, **Genel Edebiyat Bilimi**, İstanbul, Papirüs Yayınları, 1999, s. 226.

etmesinden ötürü ölçülebilir kavramlar değildir. Bir grup veya topluluk hakkında kök salmış klişeleri çağrıştırmabileceğinden ve yer etmiş ifadeleri andırmasından ötürü stereotiplerin bir formu olarak da düşünülmüştür.³⁴ Bu durum, imgelerin genel-geçer bir kavram olmadığını ve bundan ötürü öteki hakkında taraflı bir bakış açısını yansıttığını göstermektedir.

Bununla birlikte imgelerin bilimsel kimliği de yıllar içerisinde edebiyat araştırmacılarının üzerine kafa yorduğu bir konu olmuş ve çeşitli ekoller altında hangi alanla ilişkili bir dal olduğu sorusu üzerine düşünülmüştür.³⁵ Kavram olarak imgebilimin ilk defa Avrupa'daki edebiyat çerçevelerince karşılaştırmalı edebiyatın³⁶ bir alt dalı olarak Jean-Marie Carré ve Guayard isimli karşılaştırmalı edebiyat alanında etkin olan iki edebiyatçı tarafından kullanıldığı görülmektedir. O yıllarda imgebilim kavramı, ulusların ve toplumların birbirleri hakkındaki düşüncelerinin edebiyata yansımalarının, söz konusu imgelerin ne sebeplerle ve nasıl ortaya çıktıklarının ve insanları nasıl etkilediklerinin araştırıldığı bir alan olarak görülmekteydi. Bu araştırmalar ise yine o dönemdeki seyahat eserleri, efsaneler ve masallar gibi tarafsız olması çok zor olan kaynaklar üzerinden gitmek zorunda kalmıştır. Ancak daha sonra 1960'lı yıllarda alımlama estetiği, yorumbilim, dilbilim, göstergebilim ve iletişim kuramlarında yaşanan gelişmelerin sağladığı yeni bakış açıları sayesinde imgebilim de yeni araştırma yöntemleri kazanmıştır. Bununla da sınırlı kalmayıp gelişen teknolojiye de faydalananarak araştırma yapabileceği kaynak malzeme sayısını yadsınamayacak şekilde arttırmıştır ve görsel ve işitsel sanat yapıtları da dâhil olmak

³⁴ Joep Leerssen, Manfred Beller (Ed. by.) **Imagology**, New York, Rodopi, 2007, pp. 342-343.

³⁵ İmgebilim alanında ülkemizde önde gelen kişilerden biri olan Prof. Dr. Serhat Ulağlı imgelerin bilimsel kimliğine ilişkin mevcut görüşleri Fransız, Amerikan ve Alman ekolü olmak üzere üç ekol altında toplamıştır. Jean Marie Carré ile başlayan Fransız ekolü, imgenin bir edebiyat incelemesi olduğu fikrini savunurken Rene Wellek'in temsilcisi olduğu Amerikan ekolü, imgenin bir edebiyat incelemesi olmaktan daha çok, tarih ve sosyoloji incelemesi olduğu görüşünü dile getirmektedir. Alman ekolünün öncüsü olan Hugo Dysering ise imge incelemelerinin karşılaştırmalı edebiyat bilimin içerisinde bulunan bir bilim dalı olduğu fikrini öne sürmektedir. (Serhat Ulağlı, **Öteki'nin Bilimine Giriş. İmgebilim**, İstanbul, Motto Yayınları, 2018, s. 8.)

³⁶ Karşılaştırmalı edebiyat, fikir olarak 19. yüzyılın başında Madame de Staël tarafından ortaya atılan ve edebiyat dünyasında uluslarüstü bir yaklaşım sergilenmesi anlamına gelen kavramdır. Staël ilk olarak 1800 yılında yayınladığı **De la littérature** (Yazın Üzerine) isimli incelemesinde bu kavramın teorik olarak üzerinde durmuştur. Daha sonra 1810 yılında yayınladığı – Almanya'nın en önemli yazarlarını ve genel olarak Alman ekolünü Fransızlara tanıttığının yanı sıra, Almanya ve Fransa'yı birbirine yaklaştırma amacı güttüğü – **De l'Allemagne** (Almanya Üzerine) isimli eserinde uygulamaya koymasıyla birlikte temelleri atılmış ve bir bilim dalına dönüşümü başlamıştır. (Nedret Kuran-Burçoğlu, "Karşılaştırmalı Yazınbilim'den İmgebilim'e", **Kuram**, No: 1, 1994,, s. 77.)

üzere günlükler, karikatürler ve daha birçok medyayı da bu kaynakların arasına katmıştır. Bu sayede bir imgebilimcinin araştırma alanı dilbilimcinin, sosyoloğun, etnoloğun, felsefecinin, göstergebilimcinin, yorumbilimcinin, tarihçinin ve daha birçok bilim insanının araştırma alanıyla örtüşmeye başlamıştır. Söz konusu bu durum ise günümüzde imgebilimi disiplinlerarası bir bilim dalı haline getirmiştir.³⁷

İmgebilimin bir kavram olarak ortaya çıkışı ve araştırma alanı üzerine belirtilen fikirlerin bu kadar çok sesli oluşundan bahsedilen kavramın yalnızca bir alanla sınırlı kalmadığı anlaşılmaktadır. Bu bilim dalından edebiyat, tarih, sosyoloji gibi birden çok alanda faydalanılması bu alanda yapılan çalışmaların tarafsızlığını da gerekli kılan bir etmen olduğu argümanı öne sürülebilir. Şüphesiz ki bu alanda kullanılan kaynak metinler incelenirken imgebilimcinin de karşılaştığı konulara olabildiğince tarafsız yaklaşması gerekmektedir. Bu gereklilik, imgebilimcinin yetiştiği toplum kültüründe kök salmış yerleşik kalıplardan, önyargılardan ve ulusçu fikirlerden kendisini olabildiğinde soyutlaması gerektiği anlamına gelmektedir. Fakat Nedret Kuran Burçoğlu imgebilim alanında yapılan incelemelerde mutlak bir tarafsızlıktan bahsetmenin yanlış olacağını ve bu tarafsızlığın yalnızca amaçlanabileceğini belirtmiştir.³⁸

Tarafsız kalmanın bu kadar zor oluşundan anlaşılacağı üzere bir eseri kaleme alırken her ne kadar bir topluluğa karşı sahip olunan ön yargılardan kurtulmaya çalışılsa da bu imgelerden veya stereotiplerden³⁹ kaçınmanın yazarlar ve okurları için çok zor olduğu anlaşılmaktadır.

³⁷ Nedret Kuran-Burçoğlu, “Disiplinlerarası Bir Bilim Dalı Olarak İmgebilim”, **Edebiyat ve Eleştiri**, No: 81, 2005, s. 106.

³⁸ A.e., s. 107.

³⁹ Stereotip, bir grup veya topluluk tarafından başka bir toplumun veya grubun bir kesimiyle ilgili var olan imgelerin söz konusu toplumun veya grubun tümüne mal edilmesi ve bu sayede standartlaştırılmasıdır. Stereotipler, insanları karmaşık toplumları basit örüntülerle tanımlamaya ve toplum içerisinde kısıtlı miktarda görülen karakteristik özellikleri toplumun tümüne mal etmeye iter. Popüler kültürde birçok farklı stereotip çeşidine rastlanmaktadır. Bunlar; Yaş Grubu Stereotipi (“Gençler yaşlılara karşı saygısızdır.”), Cinsiyet Stereotipi (“Erkekler kadınlardan yalnızca tek bir şey ister.”), Irk Stereotipi (“Tüm Japonlar birbirine benzer ve aynı şeyleri düşünür.”), Milliyet Stereotipi (“Tüm Almanlar Nazi yanlısıdır.”) ve Din Stereotipi (“tüm Katoliklerin Papa’yı ülkelerinden daha fazla sever.”) gibi çeşitlendirilebilir. Bunun yanı sıra objeler de bu stereotipleşmeye maruz kalabilir. Buna örnek olarak Konum Stereotipi (“İngiltere’de sürekli yağmur yağar.”) ve Nesne Stereotipi (“Güzel bir evin büyük bir bahçesi, garajı ve iki tane banyosu olur.”) verilebilir. (Jack Nachbar, Kevin Laue (Ed.

Başka toplumlar üzerine eserler kaleme alan yazarın bilinçaltı yetiştği toplumdaki kültür bilinci tarafından şekillendirilmiştir. Bu kültür bilinci hayat bulduğu toplumun başka gruplara veya toplumlara karşı sahip olduğu imgeleri de içermektedir. Bu imgeler yazarın bastırılmış dürtülerinden, yetiştği kültürden, inançlarından ve deneyimlerinden hayat bulmuştur. Dolayısıyla edebi eserlere yansıyan imgelerle yazarın bilinçaltı, sahip olduğu kültür ve eserin hitap ettiği okurlar arasındaki ayrılmaz bir bağlantı olduğu görüşü savunulabilir.⁴⁰

Yerleşik bir hal almış imgelerden bireylerin kopmasının neredeyse imkânsız olmasının yanı sıra kültürler de bu imgelerden kendini soyutlayamamaktadır. Bunun başlıca sebeplerinden biri ise toplum ve kültürlerin hayat buldukları esnada, kendisinden olmayan ötekileri tanımladıkları esnada imgelerin de hayat bulmasından kaynaklanmaktadır. **Oryantalizm (Şarkiyatçılık)** kuramının kurucusu olan Edward Said'e göre kişi, kendisinin ve içerisinde bulunduğu toplumun farkına vardığı anda bu belirlenmiş sınırların dışında kalan uzamları ve kişileri zihninde **öteki** olarak sınıflandırmaktadır ve kendi kültürünü olumladığı esnada karşısındaki uzama ve toplumlara olumsuz nitelikler atfetmektedir.⁴¹

Konu imgeler olduğunda, coğrafi sınırların da toplumsal, etnik ve kültürel sınırlara öngörülebilecek şekilde eşlik ettiği görülmektedir. Kişi kendi farkındalığını aslında öteki olarak tanımladığı ve hakkında pek fazla bilgisinin bulunmadığı uzama ilişkin sahip olduğu tek taraflı bir düşünceye dayamaktadır. Dolayısıyla dışarıdaki yabancı uzamı doldurmak için çeşitli varsayım, çağrışım ve kurmacalar türetmektedir.⁴² Çünkü “[b]ir imgenin değeri ancak karşıtı olduğu zaman anlamlıdır”.⁴³ Bu durumdan imgelerin oluşumunda karşıtlıkların yadsınamayacak derecede öneminin olduğu ve toplumların kendi tezlerini oluşturabilmek için her daim bir antiteze ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu imgelere hayat verirken aynı zamanda hem kendi varoluşlarını nitelemektedirler hem de öteki olarak görülen

by), **Popular Culture: An Introductory Text**, Wisconsin, The University of Wisconsin Press, 1992, pp. 236-237.)

⁴⁰ Ulağlı, **a.g.e.**, s. 14.

⁴¹ Edward Said, **Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları**, Çev. Berna Ülner, İstanbul, Metis Yayınları, 2013, s. 63-64.

⁴² **A.y.**

⁴³ Ulağlı, **a.g.e.**, s. 23.

karşılarındaki uzam ve toplumları kendi değer yargılarına göre bir kalıba sokmaktadırlar.

1.1.5. İmgeler Aracılığıyla Sömürge Haline Getirilen Öteki

Bazı uzamlarla ilgili imgelerin ise söz konusu uzamlar üzerinde egemenlik kurma amacıyla bilinçli olarak oluşturulduğu görülmektedir. Sömürgeciliğin ortaya çıkmaya başladığı dönemlerde Batılı devletler, kendilerine nazaran daha az gelişmiş olarak niteledikleri ülkeleri işgal etmek ve bu ülkeler üzerindeki hâkimiyetlerini meşru göstermek için kimi zaman bu yöneme başvurdıkları görülmektedir.

Said'e göre şarkiyatçılığın bir batı biçemi olarak sınıflandırmasının sebebi Doğu'yla ilgili ortaya çıkan imgelerin tümüyle batının elinden çıkmış olmasından kaynaklanmaktadır. Batı, üzerinde egemenlik kurmak için öncelikle kendi içerisinde Doğu'yu imgeleştirmeyi ve bu imgeyi genelgeçer bir konuma oturtmayı amaçlamaktadır. Batı'nın Doğu'yu egemenliği altına alması için öncelikle kendi toplumunda, daha sonra egemenliği altına almak istediği toplumda Doğulu imgesinin yerleşmesi bir gerekliliktir. Batı, egemenlik kurmak istediği yerlere önce çeşitli araçlarla vasıtasıyla ulaşır ve bir müddet Doğu üzerine birtakım araştırmalar gerçekleştirir. Daha sonra Doğu'ya dair sahip olduğu görüşleri genelgeçer bir kavrammışçasına bir imge haline getirir. İmgeleşen bu düşünce, Batı tarafından kendi içerisinde bir imge haline getirilirken aynı fikir Batı'nın egemenlik kurmak istediği topluma da aşılansmaktadır.⁴⁴

Bununla birlikte Said'e göre Şarkiyatçılık, varoluşu gereği her daim Batı'nın sahip olduğunu düşündüğü üstünlüğünü kaybetmeden Doğu ile iletişime geçmesini sağlayan bir araç olmuştur. Bilim insanları, araştırmacılar ve misyonerler gibi topluma etki edebilecek birçok kişi Doğu'nun sahip olduğu kültürü, dili, tarihi ve biyolojisini Batı hegemonyası altında daha sonra sömürge devleti tarafından kullanılabilir,

⁴⁴ Said, **a.g.e.**, s. 13.

üniversitelerde araştırılabilecek ve müzelerde sergilenebilecek şekilde tanımlayıp sınıflandırarak Doğu imgesini ortaya çıkarmışlardır.⁴⁵

Buradan yola çıkıldığında Doğu imgesine Batı için Batılılar tarafından hayat verildiği görülebilir. Batı, kendi bakış açısından Doğu'yu nasıl görüyorsa, Doğu'nun o olmaya hazırlandığı ve sömürgeci devletin henüz fiili olarak harekete geçmemiş olsa dahi fikri olarak sömürüye başladığı anlaşılmaktadır. Batı'nın kendisini daha üstün görmesinin ve hedef aldığı topluma bu imgeyi dayatmasının bir diğer sebebi ise vahşi ve kanunsuz Doğu imgesinin etkisinin yalnızca modern ve hümanist bir Batı ile karşı karşıya getirildiğinde anlam kazanmasından ötürüdür.⁴⁶

Kültürel kuram alanında önde gelen kişilerden biri olan Homi K. Bhabha'nın da Said'in bu fikrini desteklediği görülmektedir. Bhabha'ya göre Şarkiyatçılık ile daha çok göz önüne çıkarılan sömürge söylevinin, Batı'nın kendi elleriyle yarattığı Ötekilere karşı gücü elinde tutma aracı olduğunu dile getirmiştir. Şarkiyatçılık ırksal, kültürel ve tarihsel farklılıkların keşfedilmesinin ve ardından reddedilmesi üzerine kurulmuş bir aracı görevi görmektedir. Bhabha'ya göre de sömürge söyleviyle, sömürge haline getirilen toplumun yozlaşmış olduğu imgesinin kabul ettirilmesi ve Batı'nın bu toplum üzerindeki egemenliğini haklı çıkarma amacı güdülmektedir.⁴⁷ Şarkiyatçılığın taraflı penceresinden bakıldığında, Öteki'nin yozlaşmış ve doğası gereği kötü olduğu anlayışının yer etmesine imkân sağladığı rahatlıkla görülebilir. Yerleşen Şarkiyatçılık ve Öteki algısı, medeni Batı tarafından kontrol altında tutulan bu toplumların kendi başına bırakılamayacak kadar tekinsiz olduğu ve şayet bırakılırsa çok büyük sorunlara sebep olacağı fikrini dayatmaktadır.

Bir kavram olarak ortaya çıkmasında ve ülkeler üzerindeki etkilerinin incelenmesinde Said'in öncüsü olduğu Şarkiyatçılık kavramında geçen Doğu imgesinin, sadece Avrupa'nın doğusunda geçen yerleri kapsadığını söylemenin yanıltıcı olacağını belirtmekte fayda vardır. Said, Avrupa'nın kurduğu bu sömürü sistemini Şarkiyatçılık adı altında, Batı ve yalnızca Batı'nın hayal gücünde var olduğunu belirttiği Doğu imgesi üzerinden aktarmıştır. Ancak bu sistem ister Asya'da

⁴⁵ A.e., s. 17.

⁴⁶ Ulağlı, a.g.e., s. 23.

⁴⁷ Homi K. Bhabha, *The Location of Culture*, New York, Routledge, 1994, p. 70.

ister Güney Amerika’da isterse de Afrika’da kullanılsın uygulandığı değişmez. Nitekim Said’in Şarkiyatçılık başlığıyla tasvir ettiği Avrupa’nın başkalaştırma politikasının, Kongolu filozof Valentin-Yves Mudimbe’nin egzotizm adı altında gerçekleştirilen bir ötekileştirme politikası olduğunu belirttiği görülmektedir.⁴⁸

Bu noktada Doğu imgesinin coğrafi bir noktayı değil, öteki kavramını ifade ettiği ve Said’in görüşlerini günümüzde konum fark etmeksizin böylesine geçerli kılan asıl nedenin bu olduğu söylenebilir. Aktarılan görüşler ve ötekileştirme politikası harita üzerinde belirli bir mekâna tümüyle bağlı değildir. Gerek Said gerekse Mudimbe, kaleme aldıkları eserlerde ötekileştirme politikası için farklı isimler kullanmış olsalar dahi bu isimlerin ifade ettiği durum ve sebep olduğu değişikliklerin aynı olduğu anlaşılmaktadır.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Said, Bhabha ve Mudimbe gibi yazarların çalışmalarında değindiği üzere Batı tarafından yaratılan ötekiye imgeler aracılığıyla hayat verildiği görülmektedir. İmgeler sayesinde Batı, ötekiyi istediği kalıba sokma gücüne sahiptir. Yaratılan ötekinin, Batı keşif eylemlerine başladığında keşfedilmesi gereken bir bilinmeyen; sömürgecilik dönemi başladığında kontrol altına alınması gereken bir vahşi; sömürgecilik sonrası dönemde ise Batı tarafından medeniyetle tanıştırılmış bir uygarlık olarak karşımıza çıktığı anlaşılmaktadır.

Çeşitli dönemlerde çeşitli amaçlar için yaratılan bu imgelerin günümüzde birçok yerde geçerliliğini hâlâ koruduğu görülmekle birlikte, birçok eserde okurların karşısına çıkması olası bir durumdur. Bu nedenle özellikle sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönem üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda imgebilimin oldukça önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Bu dönemler üzerine yapılan çalışmalarda önceki paragraflarda isimleri geçen kuramcılarının konu hakkındaki eserlerinin dikkate alınması çalışmanın tarafsızlığı için oldukça önemli bir husustur. Batı tarafından yaratılan bu imgeleri ve yaratılmalarının ardındaki sebepleri tahlil edebilmek sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönemde yazılan eserlerin daha sağlıklı bir şekilde incelenmesine imkân sağlayacaktır.

⁴⁸ Ali A. Mazrui, “The Re-Invention of Africa: Edward said, V. Y. Mudimbe, and Beyond”, **Research in African Literatures**, Vol. 36, No: 3, 2005, pp. 68-82.

1.2. Sömürgeciliğin Pençesindeki Afrika

Çalışmanın bu noktasına kadar seyahat, seyyah ve öteki gibi kavramlara değinilmiştir ve bu kavramlarla ilgili verilen bilgiler sayesinde genel hatlarıyla seyahat ve sömürgecilik arasındaki ilişki gösterilerek toplumların birbirine bakış açısındaki farklılıkların anlaşılması amaçlanmıştır.

Bununla birlikte çalışmanın odaklanacağı konu, genel olarak seyahat edebiyatı ile sömürgecilik arasındaki ilişki ve birbirine olan etkilerinden ziyade, bu iki kavramın Afrika'ya etkileri ve Alberto Moravia'nın çalışmaya konu olan **A quale tribù appartieni?** eserinde görülebilen yansımalarıdır. Bu amaca ulaşabilmek için, Afrika'ya gerçekleştirilen seyahatlerin ve sömürgecilik eylemlerinin kıtada dolaylı veya direkt olarak yarattığı etkilere de detaylı olarak değinmek gerekmektedir. Çalışmanın sonraki aşamasında da görülebileceği üzere Afrika, diğer ülkelere göre sömürgecilikle tanışan son kıtalardan biri olmasına rağmen sömürgeciliğin yarattığı hasarı en fazla hisseden kıtalardan biridir. Bu duruma sebep olan etkenlerin anlaşılması çalışmaya konu olan eserin incelendiği bölümde Moravia'nın karşılaştığı durumların daha rahat anlaşılmasını sağlayacak ve yapılan çıkarımların arkasında yatan sebeplerin nedeni anlaşılacaktır.

1.2.1. Seyahat, Edebiyat Ve Yoktan Yaratılan Afrika İmgesi

1.2.1.1. Geçmişten Günümüze Seyahat Eserlerinde Afrika'nın Yeri

Afrika'yla ilgili eserlere baktığımızda seyahat ve Afrika arasında sıkı ve muammalı bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Kıta doğal kaynakları için verilen savaşların öncesinde dahi, birçok farklılığı bünyesinde barındırması sebebiyle antik çağlardan beri oldukça ilgi çekici bir konum olduğu görülmektedir. Eski çağlarda yazılan eserlere bakıldığında Homeros'un (M.Ö. 800 - M.Ö. 701) **Odyseia** destanında bu kıtadan bahsettiği ve Afrikalılar üzerine gözlemler yaparak farkına vardığı Etiyopyalılar arasındaki iki farklı ayrımı eserinde belirtmiştir. Bu detay Avrupalıların

Afrikaya olan ilgisini ve Afrika'nın seyahatle olan ilişkisinin tarihin çok eski çağlarında başladığını göstermektedir. Bununla birlikte, Homeros'un bahsettiği bu ayrıma Herodotus'un (M.Ö. 484 - M.Ö. 425) Asya'dan Afrika'ya uzanan seyahatlerini kaleme aldığı **Tarih** adlı eserinde ve kendisinden 400 yıl sonra Mısır'a seyahat eden Diodorus'un (M.Ö. 90 - M.Ö. 30) yazılarında da rastlamak mümkündür.⁴⁹

Milattan önce Afrika'ya karşı duyulan bu merakın kendisini takip eden çağlarda artarak devam ettiği görülmektedir. Daha yakın dönemlere bakıldığında, Afrika üzerine yazılan yazılarda, Erken Modern Dönem'de⁵⁰ kaleme alınmış belki de en önemli eserin Leo Africanus'a⁵¹ (1494 - 1554) ait olduğu söylenebilir. Yazarın 1550 yılında basılan **Della descrizione dell'Africa et delle cose notabili che ivi sono** (Afrika'nın Tasviri ve Bahsedilmesi Gereken Önemli Şeyler) isimli eseri hem gezi yazısı olması hem de coğrafi olarak Afrika'yı betimleyerek kıta ile ilgili önyargıya dayalı mitleri yıkması açısından oldukça önemlidir.⁵²

Bu noktadan sonra ise Afrika üzerine yazılan gezi yazıları ivme kazanarak devam etmiş ve yazarların ortaya koyduğu seyahat yazıları çeşitli alanlarda ve çeşitli amaçlarla kullanılmıştır.⁵³ Bu eserlerin yazılarının seyahat alanı dışında kullanılmasının bir örneği olarak Mungo Park'ın (1771 - 1806) 1795 ila 1797 tarihleri arasında bilimsel niyetlerle gerçekleştirdiği Afrika gezisini kaleme aldığı **Travels into the Interior of Africa** (Afrika'nın İçine Yolculuk) (1799) adlı eserinin Romantizm akımının takipçilerince ele alınış şekliyle görülebilir. Eser Afrika hakkında daha önce bilinmeyen onlarca önemli bilgiyi içerse de Romantizm takipçileri eseri incelerken gezilen yerlerin kültürüne odaklanmak yerine yazarın yetiştirdiği kültüre ışıktutmaya çalışmışlardır. Sözü geçen akımın takipçilerinin bakış açısından bakıldığında

⁴⁹ Tim Youngs, "Africa/Congo: the politics of darkness", **The Cambridge Companion to Travel Writing**, Ed. by Peter Hulme, Tim Youngs, 5. Bs., Cambridge, Cambridge University Press, 2010, p. 158.

⁵⁰ Erken Modern Dönem: Orta Çağın sonundan başlayıp Sanayi Devrimi'ne kadar geçen süreyi kapsayan döneme verilen isim.

⁵¹ Al-Hasan ibn Muhammad al-Wazzan al-Fasi ismiyle doğan ve Müslüman olarak yaşamına devam eden Leo Africanus, Hristiyan korsanlar tarafından kaçırıldıktan sonra İtalya'ya gönderilerek Hristiyanlık dinine geçirilmiştir. Yazarın hem Afrikalı olması hem de Avrupa'ya dair oldukça geniş bir bilgi birikimine sahip olması onu Kuzey Afrika'nın Avrupa'yla arasındaki bağ konusunda dönemin önde gelen kişilerinden biri haline getirmiştir. (A.y.)

⁵² A.y.

⁵³ A.e., p. 159.

yazarların kaleme aldığı her tür yazı kendi kültürüyle ilgili birtakım ipuçları barındırmaktadır ve bu eserleri inceleyerek yazarın yetiştiği kültür ve medeniyetin geçirdiği değişimlerin ortaya çıkarılabileceği anlaşılmaktadır. On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde ise seyahat, Avrupa ve Afrika arasındaki en önemli etkileşim dönemin tanıdık seyyah ve misyonerlerinden birisi olan David Livingstone (1813 - 1873) vasıtasıyla hayat bulmuştur. Livingstone Nil Nehri'nin kaynağını bulmak amacıyla başladığı seyahatleri sonucunda belgelenmiş bir şekilde Afrika'yı bir kıyısından diğer kıyısına kadar dolaşan ilk Avrupalı olmuştur. Bu süreçte yazdığı **Missionary Travels and Researches in South Africa** (Güney Afrika'da Misyoner Seyahatler ve Araştırmalar) (1857) isimli kitabının 70,000 kopya satması ve 12,000 Sterlin gelir elde etmesiyle de seyahat ederek para kazanılacağını göstermiştir.⁵⁴ Bu durumun Afrika'yı keşfetmek isteyen fakat maddi sebeplerle bu fikri erteleyen diğer Avrupalıların önünü açtığı görülebilir. Bunun yanı sıra, Livingstone gezerken para kazanma yöntemini başlatarak seyahatin yalnızca gelir düzeyi yüksek insanlara özel olduğu düşüncesini yıkıp orta ve alt sınıfın da gerçekleştirebileceği bir eylem olduğu kanıtlanmıştır.

Özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası döneme olan ilginin hem akademi dünyasında hem de günlük hayatta artmasından dolayı Afrika'ya karşı duyulan ilginin hiç olmadığı kadar arttığı görülmektedir. Alberto Moravia (1907 - 1990), Pier Paolo Pasolini (1922 - 1975) ve daha birçok yazarın mevcut ve eski Avrupa sömürgelerini gezerek deneyimlerini ve düşüncelerini çeşitli mecmualarda yayımlaması ve bu yazılardan gelir elde etmesi Afrika'nın daha geniş kitlelerce tanınmasının önünü açtığı söylenebilir. Bu durum, Livingstone'un öncüsü olduğu bu fikrin günümüzde hâlâ etkisini koruduğunu göstermektedir.

1.2.1.2. Afrika'nın Sömürge Haline Getirilmesinde Seyahat Edebiyatının Rolü

Afrika kıtasına gösterilen ilginin böylesine fazla olmasından ve üzerinde hâlâ sömürgeciliğin yıkıcı etkilerini barındırmasından ötürü Afrika'nın tarihin

⁵⁴ A.e., p. 161.

başlangıcından beri sömürgecilikle mücadele ettiği düşünülebilir. Ancak tarihi incelendiğinde Afrika'nın Avrupa sömürgeciliğiyle tanışan son kıta olduğu görülmektedir. Avrupa'nın sömürgeci bakış açısının ve hırsının diğer kıtaları etkiledikten sonra Afrika'ya tümüyle erişmesi 18. yüzyılı bulmuştur. Fakat diğer kıtalardan farklı olarak Aydınlanma Çağı'nın da etkisiyle birlikte kıtaya olan ilgi dünyayı keşfetmeye ve tanımaya dayanmaktaydı. Bu sebeple günümüzde kıtaya etkileşime geçen ilk insanların kâşifler olduğunu dile getiren Raimondo Luraghi, bu insanları ise istilacıların takip ettiğini aktarmaktadır.⁵⁵

Dönemin seyyahlarının keşif amaçlı yaptıkları seyahatler, aynı dönemdeki emperyalist ve sömürgeci devletleri tarafından adeta bir harita olarak kullanılarak kıtaya dair elde edilen bilgiler seyyahların izinden giden istilacıların işine yaramıştır. Jack Warwick'e göre de seyahat eserleri, yazıldığı dönemde okuyucuların zevkine hitap etmesinin yanı sıra var olan sömürgeci politikalara da destek olmuştur. Seyahatlerini gerçekleştirmelerini sağlayan devlet veya kurumların politik görüşlerini yansıtması daha olası olan bu metinlerin, yazıldıkları dönemde mevcut olan sömürgecilik politikalarına destek sağladığı söylenebilir.⁵⁶ Özellikle İngiltere'nin yayılmacı politikalarını destekleyen yazar ve kâşiflerin, bu amaçla ortaya çıkan propagandaları kitlelere ulaştırmak için sıklıkla edebiyatı bir araç olarak kullandıkları görülmektedir.⁵⁷ Bu tarz seyahat yazıları, Avrupalıların zihninde **ilkellik kurgusu** olarak da adlandırılan, stereotipleşmiş kurgusal bir Afrika yaratan ve gerçekleşen yayılmacı politikaları ve sömürgeciliği meşru gösterme amacı güden eserler olmuşlardır.⁵⁸ Bu eserlerle ilgili olarak kimi yazarlar ise İngiliz sömürgeciliğinin başarısızlığını yeteri kadar yaratıcı olmayan seyahatlerin gerçekleştirilmesine bağlamıştır.⁵⁹

⁵⁵ Luraghi, **a.g.e.**, s. 217.

⁵⁶ Jack Warwick, "Imperial Design and Travel Writing: New France 1603–1636", **Travel Writing, Form, and Empire. The Poetics and Politics of Mobility**, Ed. by Julia Kuehn, Paul Smethurst, New York, Routledge, 2009, p. 54.

⁵⁷ Stephanie Newell, "Dirty Whites: 'Ruffian Writing' in Colonial West Africa", **Research in African Literatures**, Vol. 39, No: 4, 2008, p. 1.

⁵⁸ Mildred Mortimer, "African Journeys", **Research in African Literatures**, Vol. 22, No: 2, Indiana University Press, 1991, s 172.

⁵⁹ Michael Mewshaw, "Travel, Travel Writing, and the Literature of Travel", **South Central Review**, Vol. 22, No: 2, 2005, s 3.

Claire Lindsay, seyahat yazarlarının sömürgecilik döneminde sömürgeci devletlerin ekonomisine ve işleyişine fayda sağlamalarını ve sömürge haline gelen ülkelerin sindirilmesini kolaylaştırdığını şu satırlarla dile getirmiştir:

“Seyahat edebiyatı merak, heyecan ve macera duygusu uyandırabilme kapasiteleri sayesinde sömürgecilik döneminde hacim, popülerlik ve yaygınlık kazanmalarının yanı sıra, İmparatorluk’un ekonomisi ve işleyişi açısından da etkili bir araçtı. İmparatorluk merkezinin kendisini tanıması, sahiplik hissiyatı uyandırması, üzerlerinde hak iddia edebilmesi ve bu eylemleri meşru gösterebilmesi için merkezden uzak olan sömürgelerinin ve diğer uzamların temsiline ihtiyaç duyduğu hesaba katıldığında, seyahat edebiyatı bu amaca hizmet edebilecek oldukça fazla kaynak sunmuştur.”⁶⁰

Lindsay’nin açıklamasından da görülebileceği üzere seyahat yazarları, sömürgecilik döneminde eserlerinde yalnızca sömürge haline getirilebilecek yerler hakkında fikir vermekle kalmayıp hali hazırda sömürge olan ülkelerin de var olan bu yönetim sistemini devam ettirmelerini sağlamıştır. Seyahat edebiyatı aracılığıyla Batılı devletler ve toplumlar, sürekli olarak sömürgelerinden haberdar olabilmiş ve sömürge ülkelerin üzerinde hak iddia etmeye devam edebilmişlerdir. Bu sayede Batı toplumunda bu ülkelerin, sanki sömürgeci ülke sınırları içerisinde yer alıyormuş algısının yaratıldığı anlaşılmaktadır.

Livingstone ve Park gibi yazarların Afrika’ya yaptıkları seyahatler ve keşifler, o dönemde yeni ticaret yolları arayan Avrupa’ya, hem Asya’ya ulaşması için tüm kıtanın çevresini dolaşmaya gerek olmadığını hem de kıtada gelişmiş uygarlıkların ve bereketli hammadde kaynaklarının olduğunu göstermiştir. Park ve Livingstone’un ardından kıtanın keşfine ilgi duyan seyyahların ise niyetleri bu iki seyyah kadar temiz değildir.

Bu durumun en iyi örneği, Henry Morton Stanley tarafından gerçekleştirilen seyahatlerin sonuçları incelendiğinde görülmektedir. Livingstone’un ölümünden sonra kendisinin izinden gitmeye karar veren Stanley, Livingstone’dan oldukça farklı bir

⁶⁰ Claire Lindsay, “Travel Writing and Postcolonial Studies”, **The Routledge Companion to Travel Writing**, Ed. by Carl Thompson, New York, Routledge, 2016, p. 65.

düşünce sistemine sahiptir. Birçok zorluğun ardından ekibiyle birlikte Kongo'ya varan Stanley, bölgedeki insanları ve doğayı gözlemleyip tanımaktansa daha çıkarıcı bir yaklaşım izlemiş ve bölgenin kullanılabilir kaynaklarının nasıl değerlendirilebileceği üzerine sahip olduğu fikirleri yazılarında belirtmiştir. O dönemde farklı sorunları olan İngiltere ve Amerika gibi devletler bu alana girmeye cesaret edemese de bölgenin verimliliğinin farkına varan Belçika Kralı İkinci Léopold'ün dikkatini çekmesiyle Kongo açısından uzun ve acılı bir süreç baş göstermiştir. Stanley'nin önünü açtığı bu olay, 1884'te gerçekleşen ve Avrupa ülkelerinin kâğıt üzerinde Afrika kıtasını paylaştığı Berlin Afrika Konferansı'na da temel hazırlamıştır.⁶¹ Dolayısıyla, Afrika'nın bu noktadan sonra emperyalizm ve sömürgeciliğin ellerinden geçtiği tüm sıkıntı ve acılarda Stanley'nin de büyük bir payı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.⁶²

1.2.2. Sömürgeciliğin Geçirdiği Değişimlerin Afrika'ya Etkisi

1.2.2.1. Kıtanın Avrupahlaştırılması

Geçmişten farklı olarak günümüzdeki sömürgecilik faaliyetlerinin birçoğunun sömürge haline getirilen ülkelerin doğal kaynaklarını sömürme amacıyla gerçekleştirildiğine çalışmanın önceki bölümlerinde değinilmiştir. Afrika ülkelerinin keşfedilmesinin ardından kıtada her alanda kullanılabilecek büyük bir hammadde rezervi bulunduğunun farkedilmesiyle birlikte Avrupa, kıtadaki yerliler ile ticaret yaparak hammaddelere erişmektense Afrika'yı sömürge haline getirerek bahsedilen bu hammaddeler üzerinde hak iddia etmeye çalışmıştır. Bu durumun kaçınılmaz olarak

⁶¹ Luraghi, **a.g.e.**, s. 235-236.

⁶² James L. Newman, **Imperial Footprints: Henry Morton Stanley's African Journeys**, Virginia, Potomac Books, 2004, s. 335-342. Stanley'e kıtaya verdiği zararlardan dolayı yalnızca sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönemin araştırmacıları tarafından kötü gözle bakılmamaktadır. Hayatı boyunca yöntemlerinden ötürü kendi çağdaşlarının da sert söylemlerine maruz kalan Stanley'nin, ölümünden sonra Westminster Abbey'de Livingstone'un yanına defnedilme isteği de kilisenin baş papazı tarafından ellerine kan bulaşmış birinin bu onura layık olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. (John Delaney, "Henry Morton Stanley", 1841-1904, **Princeton University Library Web Page**, (Çevrimiçi), http://libweb5.princeton.edu/visual_materials/maps/websites/africa/stanley/stanley.html. 3 Mart 2019)

⁶² Luraghi, **a.g.e.**, s. 17-18.

Afrika ile Avrupa arasındaki ilişkileri şiddet temelli bir düzeye indirmediği kıtanın ve yerlilerin yaşadıklarına bakıldığında görülebilir.

Avrupa'nın diğer kıtaları etkisi altına almaya çalışmasının hammadde dışında en önemli başka bir gerekçesi ise o topraklara ve üzerinde yaşayan vahşilere uygarlığı götürmektir. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de bahsedildiği üzere, makineleşmeye giden ve keşifler çağına giren Avrupa'nın aklına etkileşime girdiği diğer toplumların kendisinden sadece farklı olduğu gelirdi. Avrupalılara göre gelişmiş sanayileri veya silahları olmadığı için “barbar” olarak nitelendirilmeyi hak ederlerdi. Dolayısıyla vahşileri uygarlaştırma inancı içerisinde Avrupa'nın farklı toplumları boyunduruğu altına alma serüveni hız kesmeksizin devam etmekteydi.⁶³

Dönemin seyahat edebiyatı ise Avrupalı devletlere kalkıştıkları uygarlaştırma ve başka toplumları sömürge haline getirme eyleminin haklılığını meşru kılma amacıyla kullanılmak üzere yeteri kadar vahşi imgesi sağladı.⁶⁴ Farklı topraklara olan ilgi arttıkça seyahatini gerçekleştirecek maddi kaynağı daha kolay bulmaya başlayan seyyahlar, seyahatleri esnasında gördüklerini içerisinde yetiştikleri Avrupa kültür bilincinin süzgecinden geçirerek kâğıda aktarırdı. Afrika'daki keşifler serüveni dikkatle incelendiğinde Avrupa'nın ve Avrupalıların, Afrika kültürünü tanıma amacının olmadığı açıkça görülmektedir. Keşif amacıyla yola çıkan seyyahlar Afrika'ya tarafsız bir gözle değil, kendi pencerelerinden bakarak Afrika'nın kültürünü hiçe sayarak yerine kâğıt ve kalem yardımıyla yeni bir kültür yaratırlar. Yerli kültürü yeniden yaratma eylemi ise ilk olarak keşfedilen yerlerin yeniden adlandırılmasıyla başlamaktaydı. Bunun en büyük sebeplerinden biri ise Avrupa'nın kendisini dünya üzerindeki geçerli tek uygarlık olarak görmesi gösterilebilir. Silvia Albertazzi'nin de aktardığı üzere Avrupa yabancı ismi olan şeyleri öğrenmeye gayret etmek yerine yeniden adlandırma ihtiyacı duyardı. Çünkü sömürgecinin asla karşısındaki kültürü anlamaya niyeti yoktur.⁶⁵

⁶³ A.y.

⁶⁴ Spurr, a.g.e., p. 7.

⁶⁵ Silvia Albertazzi, *La letteratura postcoloniale: Dall'Impero alla World Literature*, Roma, Carocci, 2013, p. 29.

Bahsedilen yeniden adlandırma durumuna tarih içerisinde oldukça sık rastlanmaktadır. Konu derinlemesine incelendiğinde karşılaştığı yerlere Avrupalı isimler veren kâşiflerin, kimi zaman bu durumun ardındaki nedenin kendi kültürlerini keşfettiği kültürden üstün olarak görmeleri olduğunun farkına dahi varmadıkları görülebilir. Buna örnek olarak Afrika’da köle ticaretinin bitmesi için uğraşlar veren ve bu amaca ulaşmak için izlenebilecek farklı yollar bulan David Livingstone gösterilebilir. Buna rağmen Livingstone, kıtada yaptığı seyahatler neticesinde Zambezi şelalelerine denk gelmiş ve karşılaştığı bu doğa harikasına hayran kalmıştır. Ancak yerliler tarafından “gürleyen duman” olarak adlandırılan şelalelere seyyah Victoria şelaleleri adını takmıştır.⁶⁶

Livingstone’un yerlilerin koyduğu adı hiçe sayarak Zambezi şelalelerini yeniden adlandırması Albertazzi’nin aktardığı gibi Avrupalıların yeniden adlandırma ihtiyacını gözler önüne sermektedir.⁶⁷ Livingstone, Afrika’ya adım attığı andan itibaren kıtada günlük hayatın bir parçası olan köle ticaretinin kıtayı yıkıma götürdüğüne tanık olduktan sonra bunu engellemek için uğraşlar vermiş ve bu sebepten ötürü çoğu zaman kıtada köle ticaretiyle geçimini sağlayan yerlilerle dahi ters düşmüştür. Bu açıdan bakıldığında yerliler tarafından zaten adlandırılmış olan bir noktayı bölgeyle hiçbir şekilde bağı olmayan bir isimle, kendi kültürüyle derin bağları bulunan bir isme gönderme yaparak yeniden adlandırmasının bir tezatlık oluşturduğu görülmektedir. Avustralyalı akademisyen George Seddon’a göre doğadaki yerler için kullanılan yerli isimler, bulunduğu bölgede var olan toplumun kültürel mirasından meydana gelmektedir. Dolayısıyla yerliler tarafından kullanılan bu isimlerin beraberinde kültürel bir bağa sahip olduğu da anlaşılmaktadır.⁶⁸ Seddon’un bahsettiği bu kültürel bağın, o konum ile yerli kültürü dünyanın o noktasında birbirine bağlayan ve orada yaşayan kültür için aidiyet hissi uyandıran bir köprü görevi gördüğü söylenebilir. Livingstone ise gerçekleştirdiği bu yeniden adlandırma eylemiyle mevcut

⁶⁶ Luraghi, **a.g.e.**, s. 223.

⁶⁷ Albertazzi, **a.g.e.**, p. 29.

⁶⁸ George Seddon, “Words and Weeds: Some Notes on Language and Landscape”, **Landprints: Reflections on Place and Landscape**, Ed. by George Seddon, Cambridge, Cambridge University Press, 1997, p. 15.

yeri yerli kültüründen kopardığı ve kendi kültürüne daha yakın hale getirdiği anlaşılmaktadır.

Yeniden adlandırma eyleminin temelinde o bölgeleri Afrika'nın elinden alarak artık Avrupa'ya ait olduğu algısını yarattığı da söylenebilir. Çünkü yeniden adlandırma eylemi aynı zamanda adlandıran kişiye adlandırılan nesne üzerinde hak iddia etme imkânını da sağlamaktadır.⁶⁹ Bu durum ise makineleşmeyle birlikte kaynak sıkıntısı çekmeye başlayan ve hammadde arayışında olan Avrupa uygarlıklarının da işine gelmekteydi. Avrupalılar keşfettikleri noktalara kendi kültürleriyle alakalı adlar takmak gibi basit bir eylemle, hem Afrika'nın ve bölgedeki yerlilerin o konum üzerindeki hakkını elinden alıyordu hem de hammadde arayışında rekabet içerisinde oldukları diğer Avrupalı uygarlıkların o topraklar üzerinde hak iddia etmesinin önüne geçmekteydi.⁷⁰

Avrupa'nın keşfettiği konumları yeniden şekillendirme gereksinimi yalnızca yerli kişi ve konumlara yeni adlar takmayla sınırlı kalmamaktadır. Bunun bir diğer yansıması ise sömürge haline getirilmiş ülkelerdeki mimari yapılarda ve Avrupalılara sıklıkla rastlanılan ortamlarda da kendisini göstermektedir. Afrika'da yapılan Avrupalı tarzda otellerin, okulların, hastanelerin ve demiryolu sistemlerinin yalnızca Avrupalılara değil, Afrikalılara da faydasının dokunduğu ve Afrika'da işleyen bir altyapı sisteminin oluşmasını sağladığı argümanı ortaya atılmıştır. Ancak inşa edilen bu yapılar Avrupalıların kıtada kapladığı yere göre oldukça küçük bir miktar olmakla kalmayıp sömürgeciliğin neredeyse ilk 30 yılında Afrika insanına bir fayda

⁶⁹ Stephen Greenblatt, **Marvelous Possessions: The Wonder of the New World**, Chicago, University of Chicago Press, 1992, p. 82.

⁷⁰ Avrupa'nın yeniden adlandırma gereksiniminin edebiyat alanında da kendisini gösterdiğine tanık olmak mümkündür. Bunun ilk örneklerinden biri olarak Daniel Defoe tarafından 1719 yılında kaleme alınan Robinson Crusoe romanı gösterilebilir. Romanda tanımadığı bir adaya düşen Robinson Crusoe'nun adadaki yerlilerin elinden kaçan bir tutsağı kurtardıktan sonra kendisine tanıştıkları günün adı olan Cuma adını vermiştir. Defoe, romanında gerçekleştirdiği bu adlandırma eylemiyle Cuma'nın kendisiyle tanışmadan önceki geçmişinin üzerine bir perde çekmektedir. Greenblatt'in, aktardıklarından yola çıkıldığında okura Cuma olarak tanıtılan karakterin, Crusoe tarafından yeni bir adla vaftiz edilerek günahkâr geçmişini geride bıraktığı ve artık uygarlığa adım attığı söylenebilir. Seyyahların, Afrika'yı keşfetmek için yola çıktıktan sonra, Afrika'ya ulaştıklarında kıtayı tanıma zahmetine girmeyerek kendi kültür çerçevelerince yeniden yaratması gibi, Defoe da Crusoe'nun aracılığıyla Cuma'yla karşılaştığında geçmişini öğrenme etme zahmetine girmeyip Cuma'yı baştan yarattığı görülmektedir. Crusoe için Cuma karakteri, adı konulduğu andan itibaren hayat bulduğu söylenebilir. Bu durumdan eylemin bilinçaltı düzeyinde gerçekleştiği çıkarımı da yapılabilir. Daniel Defoe, **Robinson Crusoe**, Çev. Akşit Göktürk, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2016, s. 228

sağlamamıştır.⁷¹ Guyanalı tarihçi Walter Rodney (1942 – 1980), yapılan bu yapıların aslında Avrupalı yerleşimciler ve Afrika’ya çalışmaya gelen Avrupalılar için yapıldığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“[S]ömürgecilik döneminde Afrika’daki kısıtlı sosyal hizmetler, hakimiyet kurma ve sömürüyü destekleyen bir şekilde dağıtılmaktaydı. Öncelikle, beyaz yerleşimciler ve çalışmak için Afrika’ya gidenler, şehirlerde çalışan burjuvanın ve çalışan sınıfın standartlarında bir yaşam istiyordu. Çoğu, Avrupa’da fakirlik içerisinde yaşadıkları için memleketlerinde iyi hizmetler almayı beklemediklerinden ötürü bu lüks yaşama Afrika’da ulaşmak konusunda kararlıydılar. Cezayir, Kenya ve Güney Afrika gibi sömürgelerde beyazların, eğlenebilecekleri ve keyifli bir hayat sürmelerine imkân verecek yapılar yaptığı gayet iyi bilinmektedir.”⁷²

Rodney’nin bu sözleri, söz konusu yapıların Afrikalılar için değil, Avrupalıların Afrika’da rahat bir şekilde hayatına devam etmesi için yapıldığı düşüncesini doğrular niteliktedir. Rodney’e göre çeşitli nedenlerle Afrika’ya gelen Avrupalıların büyük bir çoğunluğu kendi ülkelerinde maddi açıdan sıkıntı yaşadıkları için Avrupa’da bu hizmetleri almakta zorluk çekmekteydi. Bu sebeple Afrika’ya gelen kişilerin büyük bir çoğunluğu için Afrika’nın yeni bir başlangıç ümidi olduğu da görülmektedir. Dolayısıyla Afrika’ya geldiklerinde Avrupa’da ulaşamadıkları veya ulaşmakta zorluk çektikleri hizmetleri Afrika’da günlük yaşamın bir parçası haline getirmişlerdir. Ancak, bu yapıların ve altyapı sistemlerinin Afrikalılara faydası olduğu yanılgısına düşmemek gerekir. Hem kıtaya nazaran oldukça küçük bir alanı kapsayan hem de kurulduğu yıllarda Afrikalılar tarafından kullanımının söz konusu dahi olmadığı yapıların ve sistemlerin ise Afrika’ya faydası dokunan bir altyapı sisteminin oluşmasını sağladığını söylemek temeli olmayan bir argüman olacaktır.⁷³

Kıtanın Avrupalılaştırılması konusunda değinilmesi gereken bir diğer nokta ise çalışmanın önceki paragraflarından da anlaşılabileceği üzere Avrupalı tarzındaki bu

⁷¹ Walter Rodney, **How Europe Underdeveloped Africa**, Washington, D.C., Howard University Press, 1982, p. 205.

⁷² A.e., p. 206.

⁷³ A.e., pp. 207-208.

yapıların sadece belirli bölgelerde var oluşudur. Sömürgecilik döneminde gerçekleşmeye başlayan bu kısıtlı ve çarpık gelişmenin kıtada yarattığı tezatlık, Afrika'ya bir bütün olarak bakıldığında kendisini daha net şekilde göstermektedir. Kıtada gelişme gösteren yerlere bakıldığında yalnızca Avrupa ile daha sık etkileşim halinde bulunan ve daha fazla Avrupalının ikâmet ettiği yerlerde daha yeni yapılar ve altyapı sistemlerinin mevcut olduğu görülebilir. Afrika'nın diğer bölgeleri ise Avrupa'yla tanışmadan önceki haliyle hayatına devam ettiği söylenebilir.

1.2.2.2. Afrika'nın Geçmişle Olan Bağlarının Koparılması

Çalışmanın bir önceki bölümünde Avrupalı seyyahların keşfettikleri yerlere kendi kültürleri ile alakalı adlar takmaya meyilli olduklarından bahsedilmişti. Bu durum bilinçli ve bilinçsiz olarak gerçekleştirilen birden çok nedene bağlanabilir. Yeniden adlandırma eylemi çeşitli Avrupa uygarlıklarının hammadde arayışında olan diğer Avrupa uygarlıklarına karşı Afrika üzerinde hak iddia etme imkânı sağlamasının yanı sıra sözde keşfedilen bu yerlerin geçmişini de yok ettiği söylenebilir.

Avrupalı kâşiflerin taktığı bu adlar ilk başta sadece kendi kültürlerine göndermeler içerdiği ve bu seyyahların kendi ülkelerindeki yönetici sınıfı veya ülke geçmişini gururlandırmaya yönelik olduğu düşünülebilir. Ancak söz konusu bu adların beraberinde mazilerini de getirdiğini unutmamak gerekmektedir. Bu adlar, Afrikalılar için tanımadıkları bir kültürden doğmuş ve tanımadıkları kişiler ile yerlerin adıymış algısı yaratabilir, fakat Avrupalılar için durum bu şekilde değildir. Verilen adların Avrupa ve Avrupalılar için bir anlamı bulunmaktadır. Afrikalılar için hiçbir anlam ifade etmeseler dahi Avrupalıların zihninde bir imge, metafor ya da stereotipi uyandırma gücüne sahiptirler.⁷⁴

Bu pencereden bakıldığında, bir yere başka bir ad takma gibi basit görülebilecek bir eylemin kıta açısından ne denli büyük sonuçlar doğurabileceği görülmektedir. Bu eylemle birlikte, Afrika kıtasının yeni bir gerçekliğe geçiş yaptığı

⁷⁴ Albertazzi, a.g.e., p. 29.

ve kendi kültürüyle olan bağının kopmaya başladığı söylenebilir. O ana kadar yerli kültürde bir adı olan yerler artık başka bir adla anılmaya başlanmaktadır ve bu yeni adların Afrika’da nesiller ilerledikçe yerleşik bir hal alacağı anlaşılmaktadır. Bu durumun başlıca sebeplerinden biri ise Avrupa’nın kıtayı etkisi altına aldıkça yeniden adlandırma eyleminin yanı sıra bu durumu pekiştirecek eylemlerde bulunması gösterilebilir. Çünkü “[s]ömürge tahakkümü altındaki ulusal kültür, sistematik bir şekilde yok edilmeye çalışılan sorgu altındaki bir kültürdür.”⁷⁵ Dolayısıyla, sebep olduğu sonuçlar göz önüne alındığında yeniden adlandırma eylemlerine masum bir gözle bakmak olanaksızdır. Bir ad takmayla başlayan bu sürecin sömürge toplumunun kültürel gelişimini de zamanla durma noktasına getireceği söylenilebilir.⁷⁶ Bu durumun, Afrika’nın gelişimine büyük ölçüde ket vurduğu için kıtayı, sömürge haline getirildiği döneme hapsettiği de rahatlıkla anlaşılmaktadır. Sömürge haline getirilen toplumun kültürü, diğer toplumların geçirdiği kültürel değişimleri geçiremeyeceği ve o noktadan sonra aşına olacağı kültür de kendilerini boyunduruğu altına alan sömürgecinin kültürü olacağından ötürü çeşitli evrelerden geçerek o noktaya ulaşan kültürün bir nevi ölüme terk edildiği anlaşılmaktadır.

Kültürün bu denli zora sokulması, özellikle Afrika gibi yazılı kültürden ziyade sözlü kültürün etkin olduğu toplumlarda, kültürün bu etkileşimden sağ çıkma imkânını da oldukça düşürmektedir. Kıtaya kendi okuma ve yazma sistemiyle birlikte kültürünü de yanında getiren Avrupalılar, çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere, kendi uygarlıklarını dünyadaki tek geçerli uygarlık olarak gördüğünden ve yerli kültürü kayda değer bulmadığından sömürgeciliğin ilk aşamalarından itibaren kendi kültürlerini yerli halka dayatmışlardır. Bu eylem, sözlü kültürün etkin olduğu Afrika toplumunda ise yüzlerce yıllık efsanelerin ve destanların gelecek nesillere aktarılmasını engelleyerek yok olmalarını sağlamıştır.⁷⁷

Bununla birlikte, Afrika kültürünün yok olmasını yalnızca Avrupalıların kendi kültürlerini dayatmasıyla ilişkilendirmek durumu olduğundan daha basit göstermek anlamına gelecektir. Zira kıtayı sömürge haline getiren Avrupalılar bu halde kalmasını

⁷⁵ Frantz Fanon, **Yeryüzünün Lanetlileri**, Çev. Şen Süer, İstanbul, Versus Kitap, 2007, s. 231.

⁷⁶ A.e., s. 231.

⁷⁷ Albertazzi, a.g.e., p. 28.

sağlamak için hükümdarlıkları süresinde birçok adım atmıştır. Bunların en göz önünde olanının ise Afrikalıları eğitime adı altında atılan adımlar olduğu görülmektedir. Sömürge devleti, himayesi altındaki insanları ve yabancı kültürü kendi kültürüyle bombalayarak yok etmeye çalışır ve bunu gerçekleştirirken de kendisine eşdeğer görmediği işgal altındaki devletin vatandaşlarını eğitiyormuş izlenimi verir. Cezayir'in bağımsızlığına kavuşması için çeşitli rollerde görev almış Martinique'li psikiyatr ve yazar olan Frantz Fanon (1925 – 1961), **Yeryüzünün Lanetlileri** isimli kitabında bu durumu gözlemleri üzerinden şu şekilde açıklamıştır:

“Sömürge dönemine özgü kültürel yabancılaşmayı sağlamak için kullanılan kaynakları dikkate alırsak, hiçbir şeyin şansa bırakılmadığı ve sömürgeciliğin nihai amacının yerli halkı karanlıktan kurtarmak olduğuna inandırmak istendiği anlaşılır. Sömürgeciliğin kasıtlı olarak ileri sürdüğü gibi, bu durumun sonucu, sömürgeci yerleşimciler çekip giderlerse, barbarlık, bayağılaşma ve hayvanlık gibi küçültücü bir yaşama geri döneceklerini yerli halkın kafasına kazımak olur.”⁷⁸

Fanon'un açıklamasından da anlaşılacağı üzere sömürgeci kendi kültürünü dayatmakla kalmaz, hedef aldığı kültürü tamamıyla yok etmeyi amaçlar. Bu şekilde zaman geçtikçe veya sömürge devletinde durum kötüleştikçe insanların başkaldırmasının da önüne geçilir. Fanon'un söylediklerinden yola çıkıldığında bu eğitimden geçmiş bireylerin ilk düşüncelerinin durum ne kadar kötü olursa olsun hayatın eski hallerine nazaran daha iyi olduğu yönünde olacağı anlaşılmaktadır. Sistematik bir şekilde devam eden bu kültür yıkımına maruz kalan Afrika'da birkaç nesil sonra ise dayatılan kültürün etkisini tamamen göstereceği ve yerli halkın kendi kültürüyle olan bağının kopma noktasına geleceği çıkarımını yapmak bu noktada mümkündür. Sömürgecinin bu algıyı Afrikalıların kafasına yerleştirmek istemesinin asıl sebebinin yalnızca sömürge halindeki toplumları kandırmak olmadığını belirtmekte fayda faydır. Zira Moravia'nın eserinde birçok noktada görülebileceği üzere okur, Avrupalıların da bu düşünceye inandığına tanık olunabilir.

⁷⁸ Fanon, a.g.e., s. 205-206.

Sömürge, sömürgeci ve sömürgecilik üzerinde etkin çalışmaları olan Luraghi ise sömürge haline getirilmiş Afrikalı toplumlar arasında İngiliz ve Fransız sömürgesi olanların en iyi şekilde yönetildiğini dile getirmektedir. Luraghi'nin aktardığı üzere, Fransızlar kendilerini kanıtlamaları şartıyla, Afrikalıları ırk ve ulus ayrımı yapmadan vatandaş olarak kabul ederdi. Afrikalı çocuklar Fransız çocuklarıyla yan yana okuma imkânı bulurdu ve ayrı birliklerde olmak koşuluyla Afrikalılar Fransız ordusunda görev alabilmekle birlikte Millet Meclisi'ne temsilci gönderebilirlerdi.⁷⁹ Kıtadaki köle ticaretinin yıkıcı boyutlara ulaşmasını sağlayan Portekiz ve Kongo'da gerçekleştirilen zulimlikleri herkes tarafından kabul edilen ve Joseph Conrad'ın **Karanlığın Yüreği** (1899) eseri gibi kurgu kitaplara dahi konu olan Belçika'nın eylemleriyle kıyaslandığında Luraghi'nin bu dediklerine hak vermemek mümkün değildir. Kıtadaki tüm sömürgecilik eylemlerine bakıldığında Luraghi'nin bahsettiği bu iki sömürgeci ülkenin diğerlerine nazaran Afrika'da daha yaşanılabilir bir ortam oluşturmaya çalıştığı söylenebilir. Özellikle diğer sömürgeci ülkelerin aksine Fransa'nın, Afrikalıları kendi kültürlerine dâhil etmeye çalıştığı ve sadece hammadde kaynağı olarak bakmaktansa krallığın bir parçası haline getirmeye çalıştığı görülmektedir. Ancak zulimlikleriyle tarihte yer etmiş ülkelerle kıyaslayarak Fransa ve İngiltere'nin Afrika kültürüne olan yıkıcı etkilerini göz ardı etmenin yanlış bir davranış olacağı aşîkârdır. Bunun yanı sıra Fransa'nın gerçekleştirdiği bu eylemler de sonuçları göz önüne alındığında Afrika'nın kendi kültürüyle olan bağının kopmasına destek olduğu görülmektedir. En nihayetinde Afrikalıların okullarda öğrendiği, askerlik yaptığı veya meclisine katılarak içerisine kabul edildiği kültür kendi kültürü değil, kendisini sömürge haline getiren kültürdür.⁸⁰

Çalışmanın bu noktasında, kıtanın sömürgecilikle başlayan değişiminin, Avrupa'nın çıkarlarına uygun şekilde gerçekleştirilen sistematik kültür yıkımıyla sömürgecilik sonrası dönemde de devam ettiği ve kıtanın öz kültürüyle arasındaki bağın tamamen koparıldığı rahatlıkla anlaşılmaktadır. Kıtada gerçekleştirilen tüm eylemlerden sonra Afrika'nın, Avrupa'yla tanışmadan önceki haline dönme veya kültürünü sömürgeciliğin gelişiyle takılıp kaldığı noktadan çıkarıp devam etme gibi

⁷⁹ Luraghi, **a.g.e.**, s. 251.

⁸⁰ **A.e.**, s. 251.

bir imkânı kalmamaktadır. Kıtanın sömürgecilik döneminden sonra atacağı tarihi ve kültürel her adımın, Afrika'nın öz kültürüyle ilintili değil, sömürgecilik döneminde Avrupa kültürüyle harmanlanmış yeni kültürü temel alacağı anlaşılmaktadır.

1.2.3. Sömürgecilikten Kurtulmuş Afrika: Sömürgecilik Sonrası Dönem Ve Yeni Sömürgecilik İle Tanışma

Sömürgecilik sürecinin yalnızca bir ülkenin doğal kaynaklarının başka bir ülke tarafından sömürülmesi gibi durumu basite indirgeyen bir tanımla sınırlandırılmayacağı anlaşılabılır. Sömürgecilik, Avrupalı devletlerin sanayileşmeleriyle birlikte ellerinde bulunmayan hammaddeleri ele geçirmek için bir yarışa girmesi ve Avrupa kıtasının dışında kalan bölgeleri, orada yaşayan insanların elinden almaya başlamasıyla temelleri atılmış bir olgudur. Bu eylem Avrupalılar tarafından kimi zaman askeri güç kullanarak kimi zaman ise Afrikalıyı modernleşme hayaliyle kandırarak gerçekleştirildiği görülebilir. Sömürgecilik devri bir sona yaklaşmaya başladıkça her kavram gibi sömürgecilik de çeşitli alanlara yönelmiş ve varoluşunu bu alanlar sayesinde canlı tutmaya çalışmıştır. Bu sebeple sömürgecilik dönemine, Avrupa'nın fetihleriyle başladığı ve sömürgelerin bağımsızlıklarını elde etmesiyle sona erdiği gözüyle bakmanın yanlış olacağı anlaşılmaktadır.

Ülkenin doğal kaynaklarından yoksun bırakılmasıyla başlayan bu süreç bir süre sonra himaye altındaki ülkelerde ekonomik sömürüye dönmüştür. Kendi yeraltı zenginliklerini kullanamayan ülkelerin ekonomik açıdan diğer ülkelerin gerisinde kalması kaçınılmaz bir durumdur. Durum bu haldeyken Afrika'nın gelişmesine fayda sağladıklarını düşünen Avrupa devletleri bilerek ya da bilmeyerek sömürge haline getirdiği devletleri, ekonomik olarak da yüzyıllar boyunca içinden çıkamayacakları bir çıkmaza sürüklediği rahatlıkla görülebilir. Başka bir deyişle, Afrika'nın Avrupa tarafından keşfedilmesi kıtanın gelişimine düzeltilemeyecek bir hasar vermektedir.

Bu çalışmanın daha önceki başlıklarında da değinildiği üzere, günümüzde gerçekleştirilen sömürgecilik ile eski çağlarda gerçekleştirilen sömürgecilik arasında oldukça büyük farklar vardır. Günümüz sömürgeciliği, sömürgelerinden yalnızca

vergi, ürün ve hammadde almakla kalmamaktadır. Bu ülkelerin ekonomisini kendilerine göre yeniden yapılandırmak ve kendisiyle sömürge ülke arasında köle ve hammadde ticaretini temel alan karmaşık bir ilişki kurmaya da zorlamaktadır. Sömürgeci ve sömürge arasında kurulan bu ilişki ise tek taraflı değildir. Sömürgelerden elde edilen hammaddeler sömürgeci ülkenin şehirlerine gönderilmekte ve hem çeşitli Avrupa şehirlerinde hem de Afrika'da yaratılacak olan ve Avrupa'da üretilen ürünlerin satılacağı pazar için kullanıma hazır ürün haline getirilmektedir. Çoğu zaman bu ürünleri, çeşitli sömürgeci şehirlerinde üretenler de Afrika'dan işçi olarak kullanılmak üzere gönderilen kölelerdir.⁸¹

Sömürgeci ve sömürge arasındaki bu ilişki de önceki paragraflarda bahsedildiği gibi, sömürgeciliğin neden bir ülkedeki kaynakları ele geçirme ve kendine fayda sağlama amacıyla kullanma gibi basit bir anlama indirgenemeyeceğinin bir başka açık göstergesidir. Sömürgecinin, sömürgeyi yalnızca kaynaklarından yoksun bırakması bile başlı başına sömürgeyi nesiller boyunca içinden çıkamayacağı bir duruma sokma konusunda etkili bir faktör olabileceken günümüz sömürgeciliğinin bundan katbekat fazlasını gerçekleştirdiği görülmektedir. Günümüz sömürgeciliğinin köle ticareti yoluyla kıtayı işgücünden, hammaddeleri kendi çıkarına kullanmasıyla doğal kaynaklarından ve dolayısıyla üretim gücünden ve sömürgelerden elde edilen hammaddeler ile elde ettiği ürünleri tekrar kıtadaki pazarlara sokmasıyla da ekonomisinden yoksun bıraktığı anlaşılabilmektedir. Bahsedilen bu sömürgeciliğin kıta üzerindeki uzun dönem etkileri ve Avrupa'ya sağladığı faydalar göz önüne alındığında sömürgecilik döneminin, Avrupa kapitalizminin ortaya çıkışına önayak olduğu söylenebilir.⁸²

Bu durumun eski sömürgelerin geleceğini nasıl etkilediği de değinilmesi gereken bir başka konudur. Sömürgecisinden bağımsızlığını kazanmış olan ülkeleri tarif ederken içerisinde bulundukları süreci ifade etmek için sömürgecilik sonrası dönem ifadesi kullanılabilirse dahi, şayet Avrupa tarafından kıtada oluşturulan bu sisteme dâhil edilmişlerse kendileri hâlâ kültürel ve ekonomik açıdan sömürgecilerine veya Avrupa pazarına bağımlı bir halde yaşamlarına devam etmektedirler ve bu durum

⁸¹ Ania Loomba, *Colonialism/Postcolonialism*, London, Routledge, 1998, pp. 3-4.

⁸² A.y.

kendilerini yeni sömürgeciliği yaşayan ülkeler sınıfına koymaktadır.⁸³ Eski sömürgelerin içerisinde bulunduğu bu durum incelendiğinde, kendilerinin sömürgecilerinden bağımsızlıklarını elde etmelerine rağmen var oluşlarına sömürge olarak devam ettikleri söylenebilir. Dolayısıyla, resmi olarak bağımsızlığını ilan etmiş olan her ülkeye ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan incelenmeden sömürgecilikten kurtulmuş ve hür bir ülke gözüyle bakılmamasının önemi anlaşılmaktadır. Bu durumu yaşayan ülkelerin hem sömürgecilik hem de sömürgecilik sonrası dönemi aynı anda yaşadığı söylenebilir.

Afrika'daki ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra sömürge olarak kalmaya devam etmesini güçlendiren nedenlerden bir diğeri de kıtanın ekonomisi dışındaki kısımlarının da Avrupa tarafından yeniden yapılandırmaya uğraması olarak gösterilebilir. Kıtanın Avrupalılaştırılması başlığında da değinildiği üzere, Afrika kıtası, ekonomik olarak yeniden yapılandırılmasıyla birlikte, Avrupalılarla tanışmasını takriben oldukça hızlı bir şekilde Avrupalılaştırılmaya başlanmıştır. Yapılan bu Avrupalı tarzındaki yapıların kimi Avrupalılar tarafından Afrika'yı geliştirmek adı altında yapıldığı dile getirilse de Walter Rodney'in aktardığı üzere bu yapılar, o dönemde Afrika'da yaşayan Avrupalılara belli bir yaşam standardı sağlamak için yine Avrupalılar tarafından yapılmıştır.⁸⁴

Bununla birlikte kıtada yerliler için yapılan kilise ve okulların ise yerlilere Avrupalıların inancını, tarih ve kültür birikimini aktarmak için yapıldığı söylenebilir. Konuyla ilgili Fanon'nun şu sözünü hatırlamak yeterlidir: “Sömürgelerdeki kilise beyaz adamın kilisesidir, yabancıların kilisesidir. Bu kilise sömürge halkını Tanrının yoluna değil, beyaz adamın yoluna, efendinin yoluna, ezenin yoluna çağırır.”⁸⁵ Fanon'un bu sözlerinin de açıkça gösterdiği üzere, bu yapılar aslında Afrikalılara fayda sağlama amacı gütmemektedir. Bunlar, Avrupa'nın kıtadaki hâkimiyetini güçlendiren etkenlerden sadece biridir. Sömürgeci devlet bu yapılar aracılığıyla Afrikalıyı sömürge olarak tutmaya devam eder ve kendine bağlar. Avrupalı'ya göre Afrika'nın tarihi kendisi kıtaya geldiği andan itibaren başlamıştır ve o andan önce gerçekleşen hiçbir

⁸³ A.y.

⁸⁴ Bkz. bu çalışmanın 1.2.2.1. bölümü.

⁸⁵ Fanon, a.g.e., s. 48.

şeyin önemi yoktur. Şayet Avrupalı, Afrika'dan giderse Afrikalı daha önceki barbar yaşamına geri dönecektir.⁸⁶

1.3. İtalya'nın Afrika'daki Sömürgecilik Faaliyetleri Ve İtalyan Yazarların Eserlerinde Afrika

Batı kültürü her daim Afrika'ya dair büyüleyici bir imgeye sahip olmuştur. Yabancılık içeren bu imge, içerisinde yaşadığı ortama uyum sağlamış Avrupalı için oldukça cazibeli bir yöne sahip olduğu söylenebilir. Avrupalı bu büyüleyici ortama ulaşmak istemiştir. Bu ulaşma isteğinin ise en nihayetinde bu gizemli ortamın sömürge haline getirilerek kontrol altına alınmasını ve sahip olduğu niteliklerden arındırılmasına sebep olduğu söylenebilir. Avrupalının bilincine yerleşen büyüleyici yer imgesi aynı zamanda Avrupalı yazarların Afrika'yı ve Afrikalıları doğru bir şekilde tasvir etmesinin de önüne geçmiştir. Bu sebeple Avrupalı yazarların Afrika üzerine kaleme aldığı eserlerde gerçek ve çift taraflı bir etkileşime rastlamanın çoğu zaman ne yazık ki mümkün olmadığı söylenebilir.⁸⁷

Bunun başlıca sebeplerinden biri olarak Avrupalıların Afrikalıları kendileri eşit görmemesi gösterilebilir. Avrupalılara göre Afrika kültürü Avrupa'ninkinden daha alt seviyededir. Avrupa tarafından bu topraklara medeniyet götürülmesi ve Avrupa'nın yayılmacı düzenine dâhil edilmeleri kendi içerisinde Avrupalıların Afrikalıları yaptığı bir iyilik olarak görülmektedir. Afrikalıları, Avrupa kültürünün kendilerine sunduğu bu yardım elini kabul ederek içerisine dâhil edildikleri kültürün kendilerinininkinden daha iyi olduğunun farkına varmalı ve zorla içerisine sokuldukları bu sömürgeci ve yayılmacı düzeni kabul etmelidir.⁸⁸ 18. ve 19. yüzyıllarda İtalyan yazarların eserlerinde de bu ilkel uygarlıklara medeniyet götürülmesini savunan görüşlere rastlanmaktadır. Bu tarz propaganda amaçlı kullanılabilecek yazılar dönemin

⁸⁶ A.e., s. 57.

⁸⁷ Nora Moll, "Studi interculturali e immaginari mondiali", Armando Gnisci, Franca Sinopoli, Nora Moll, *La letteratura mondiale nel XXI secolo*, Milano, Bruno Mondadori, 2010, p. 143.

⁸⁸ James Snead, "European pedigrees/African contagions: nationality, narrative, and communality in Tutuola, Achebe and Reed", *Nation and Narration*, ed. by. Homi K. Bhabha, Abingdon, Routledge, 1990, p. 235.

yayılmacı anlayışını politika edinmiş rejimlerin fikirlerini desteklemek için kullanılmıştır.⁸⁹

İtalya'nın Afrika'daki sömürgecilik eylemlerine dâhil olmaya karar vermesi İtalyan yazarların da kıtaya ilgili kaleme aldığı metinleri arttırmıştır. Fransa ve İngiltere gibi devletlerin iç karışıklıklarını bir kenara bırakarak yayılmacı politikalar izleyişi Avrupa'daki diğer devletler için de bir kılavuz görevi gördüğü söylenebilir. Avrupa ülkelerinin kendi ulusal destanlarını ve fantazilerini bu şekilde yeniden canlandırmaya çalışmaları Afrika kıtasının parça parça bölünmesine sebebiyet vermiştir. İtalya'nın 1890'da Eritre'yi ele geçirmesi, 1911'de Libya'yı işgal etmesi ve 1935'te Etiyopya'yı fethetmesi bu doğrultuda atılmış adımlardandır. Bu sömürgeci ve yayılmacı politikalar aracılığıyla İtalya da Fransa ve İngiltere bir dünya gücü olduğunu göstermeye çalışmıştır.⁹⁰ Ancak İtalya'nın sömürgecilik yolunda attığı bu adımlar İngiltere ve Fransa gibi dönemin büyük sömürgeci güçleriyle kıyaslandığında oldukça kısa sürmüştür. İtalya bu ülkelere nazaran sömürgecilik eylemlerine daha geç başlamış ve daha erken son vermek zorunda kalmıştır.⁹¹

1900'lere yaklaşırken Afrika'da hali hazırda sömürge olmayan birkaç tane ülke kalmıştı. Dolayısıyla, sömürgecilik faaliyetlerine diğer Avrupa ülkelerine göre oldukça geç başlayan İtalyanlar bu noktalardan başlamak zorunda kaldı. Fransızların kıtadaki hızlı ve tehlikeli gelişimlerinden tedirgin olan İngilizlerin desteğiyle İtalyanların Afrika'daki sömürgecilik faaliyetleri de başladı.⁹² İtalyanlar kıtada sömürge haline getirdikleri ilk halk olan Etiyopyalılar ile görece iyi anlaşmışlarsa da Fransa bu eylemlerin İngiltere'nin aracılığıyla olduğunun bilincinde olduğu için İtalyanların burada bulunmasını hoş karşılamamaktaydı. Bu çift taraftlı durum ise en nihayetinde Dogali'de gerçekleşen savaşa sebep oldu.⁹³

⁸⁹ Moll, **a.g.e.**, p. 143.

⁹⁰ Charles Burdett, "Journeys to Italian East Africa 1936-1941: narratives of settlement", **Journal of Modern Italian Studies**, Vol. 5, No. 2, 2000, p. 207.

⁹¹ Angelo Del Boca, "L'Impero", **I luoghi della memoria: simboli e miti dell'Italia unita**, Ed. by. Mario Isnenghi, Roma, La Terza, 1996, p. 419.

⁹² Luraghi, **a.g.e.**, s. 244-245.

⁹³ **A.e.**, s. 246.

İtalyanların Eritre'deki sömürgecilik faaliyetlerinin ise daha çok tarıma yönelik olduğu söylenebilir. Afrikalıların bu dönemde içinde bulundukları sosyo-ekonomik duruma ve tarım alışkanlıklarına aşina olmayan İtalyanlar, toprakların uzun süre boş kalmasını yerlilerin çalışmak istememesi ile ilişkilendirmiştir ve Eritre'de bir İtalyan kolonisi kurma yolunda adımlar atıldı. Fakat İtalyanların topraklarında böylesine agresif ilerlemesini istemeyen yerliler ile İtalyanlar arasında sorunlar yaşanırdı. Eritre'deki halk o dönem kendilerine çeşitli saldırılarda bulunarak ellerindekini alıp giden dervişleri dahi İtalyanlara tercih edecek noktaya gelmiştir. Bunun en büyük sebebi, dervişler saldırdıktan sonra yerli halkı kendi haline bırakıp giderken İtalyanlar yerli halkın yaşadığı konumlara yerleşip yaşadıkları toprakları ellerinden alır ve tüm toplum düzenini yıkarak kendilerine uygun olan düzeni sağlardı. Bu dönemde İtalya'da da hükûmetin giriştiği sömürgecilik eylemlerine karşı oldukça büyük bir tepki vardı. İtalyanlar ekonomik kriz sebebiyle bitap bir haldeyken ve ülkenin neredeyse yarısında yol, okul ve hastane gibi gerekli sistemler yokken hükûmetin Afrika'da zafer kazanmak için böylesine paralar harcanmasına karşı öfke duyardı. Bununla birlikte o döneme kadar İtalya'ya sadık kalan kabile şefleri de topraklarının elinden alınmasıyla birlikte birer birer İtalya'ya karşı olmaya başladılar. Bu durum ise kaçınılmaz olarak Etiyopya ve İtalya'yı karşı karşıya getirmiştir ve İtalyanların Adua'daki hezimetıyla son bulmuştur. Bir Avrupa devleti olarak Afrikalılara karşı yenilmenin utancıyla dönemin hükûmeti iktidardan indirilmiştir ve İtalya kendisine sadece Eritre'yi bırakan Adis Ababa Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır.⁹⁴

İtalyanların Somali'deki sömürgecilik eylemlerininse diğerlerine nazaran daha olaysız geçtiğini söylemek mümkündür. Uzunca bir süre Somali'nin bulunduğu bölge üzerine araştırmalar yapılmasının ardından Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Somali'ye bir tarım kolonisi kurularak ülke sömürge haline getirilmiştir. Fakat bu sömürgeciliği diğer sömürgecilik faaliyetleriyle bir tutmamak gerekmektedir. Ülkedeki Vebbi Cebeli akarsuyu incelenmiş ve ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda Somali'de daha önce varolmayan büyüklükte tarım alanları, model köyler kurulmuş ve daha önce çorak olan alanlar verimli hale getirilmiştir. Hem İtalyanların hem de

⁹⁴ A.e., s. 247-249.

Somalililerin faydasına olan bu değişim Avrupalılar ile Afrikalılar arasındaki şiddete dayanan sömürgecilikten oldukça farklı şekilde hayat bulmuştur.⁹⁵

İtalya'nın sömürgecilik faaliyetleri diğer Avrupalı ölkere göre kısa sürmüş olsa da bunun lehine kullanabildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Sömürgecilikten kurtulan Afrika'nın yeniden yapımında büyük bir rol üstlenen İtalya, bağımsızlıklarını kazanmış Afrika devletleriyle çeşitli iş birlikleri gerçekleştirerek kıtadaki etkisini bir nebze de olsa korumuş ve Afrika'nın kalkınmasına yardımcı olmuştur. Diğer Avrupalı ölkeler gibi aşırı ırkçılık yapmamış ve sömürgelerinde farklı tarım yöntemleri deneyerek Afrika'da uygulanabilecek çeşitli tarım yöntemleri bulmuşlardır. Fakat genel olarak İtalyan sömürgeciliğinin de diğer ölkelerin sömürgeciliğinden farklı olduğu söylenemez. Özellikle faşizm döneminde gerçekleştirilen eylemler bunu kanıtlar niteliktedir.⁹⁶

İtalya'nın bu yayılcı politikayı izlediği her dönemin kendine has bir sloganı, propaganda yöntemleri ve yazım türlerini görmek mümkündür. Bu metinler İtalyan sömürgecilik edebiyatının bel kemiğini oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle Mussolini rejiminin etkisini sürdürdüğü yıllar faşist hükümetin Eski Roma İmparatorluğu'nun gücüne ulaşma hayalleri İtalya'da sömürgecilik edebiyatı alanında ortaya çıkan eserlerin zirve yaptığı bir dönem olmuştur. Mussolini'nin sahip olduğu Roma İmparatorluğu'nu yeniden yaratma fantazisi ve Afrika'daki işgal altında bulunan yerlerde var olmayı haklı göstermeyi gaye edinmiş İtalyan yazarlar sayesinde günümüzde dönemin İtalyası'nın izlediği politika hakkında daha detaylı bilgi edinme şansına ulaşmak mümkündür.⁹⁷

Bu dönemlerde Afrika ve İtalya'nın Afrika'daki etkinlikleri üzerine seyahatler gerçekleştiren ve çeşitli yazılar yayımlayan İtalyanların da Moravia gibi birer muhabir oldukları görülebilir. Bu yazarlara örnek olarak **Corriere della Sera** için Etiyopya'ya seyahat eden ve tanık olduklarını düzenli olarak yayımlayarak işgal altındaki ülke hakkında İtalyanların bilgi sahibi olmasını sağlayan dönemin tanınır muhabirleri Orio Vergani ve Ciro Poggiali gösterilebilir. İki yazar da daha sonra Alberto Moravia'da

⁹⁵ A.e., s. 249.

⁹⁶ A.e., s. 252.

⁹⁷ Angelo Del Boca, a.g.e., p. 208.

göreceğimiz şekilde kaleme aldıkları yazıları bir araya getirerek kitaplaştırmışlardır. Vergani'nin eseri **La via nera: Viaggio in Etiopia da Massaua a Mogadiscio** (Siyah yol: Massawa'dan Mogadişu'ya Etiyopya Seyahati) ve Poggiali'nin eseri **Agli albori dell'impero** (İmparatorluğun Şafağında) 1938 yılında yayımlanmıştır. Vergani ve Poggiali dışında Dire Dawa'dan Jimma'ya seyahat ederek hem savaş anılarını kayıt altına alan hem de yerli kültürlerle ait eşyalar toplayan Alba Ferter Sartori; Sömürgecilik edebiyatında tanınırlığı olan ve Eritre ve Etiyopya'ya gerçekleştirdiği seyahatleri aktaran Mario Dei Gaslini; imparatorluk hakkındaki görüşlerini **Il nostro impero coloniale** (Sömürgeci imparatorluğumuz) yayımlayan faşist rejim destekçisi Alessandro Melchiori bu dönemde Afrika kıtası hakkında yazılar yayımlayan hatırı sayılı yazarlar olarak gösterilebilir.⁹⁸ Mussolini gücünü ve imparatorluk kimliğini özellikle rejimin ilk yıllarından gösterme çabası ve bu amaçla Afrika'da agresif sömürgecilik faaliyetlerine başlaması bu alanda kaleme alınan eserlerinde çoğunun sebebi olarak gösterilebilir.⁹⁹

Bu dönemde Afrika'daki seyahatlerini aktaran yazarların eserleri Afrikalıları oldukça ilkel ve eğitime muhtaç bir şekilde aktarmaktadır. Bu nedenle sömürgeci eğitim faaliyetlerini destekleyen tarzda yazılar olarak görülebilirler. Eserin önceki bölümlerinde de değindiğimiz üzere sömürgeci Avrupa devletler için işgal altındaki toplulukların ilkel oluşu, bu işgali ve yayılmacı politikaları vatandaşlarına karşı haklı göstermelerine büyük fayda sağlamaktadır. Bu dönemlerde aktif olan yazarlardan Vergani'nin Afrika'daki bir köye girdiği anı aktardığı şu satırları o dönemde İtalyanların kendilerini Afrikalıların gözünde nasıl gördüklerini oldukça iyi açıklamaktadır.

“Ben İtalyanım. Bunu unutmamalıyım... Onların zihninde ben yüce ve gizemli bir varlığım, bir savaşçıyım, bir doktorum, yanlışlıklara bir son verenim... Bir yere gittiğinde peşinden yüzlerce ve binlerce kişiyi getirenim.”¹⁰⁰

⁹⁸ Burdett, **a.g.e.**, pp. 209-210.

⁹⁹ Del Boca, **a.g.e.**, p. 209-215.

¹⁰⁰ Orio Vergani, **La via nera: Viaggio in Etiopia da Massaua a Mogadiscio**, Milano, Fratelli Treves, 1938, p. 120.

Bu satırlar, Afrikalıların zihninde İtalyanların kendilerini nasıl gördüklerini en net şekilde göstermektedir. Bu sahnede Afrikalıların, İtalyanlar için yalnızca kendi imparatorluk hayallerini yine kendilerine yansıtmak için bir ayna olarak kullandıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bakış açısının aynı zaman sömürgeci ile sömürge arasındaki farkı gösterdiği de görülebilir. Sömürgeciye göre sömürge her zaman kendisine hayranlıkla bakmaktadır. Çünkü Vergani'nin satırlarında da görülebileceği gibi kendisi hayran olunması gereken ve yanlışlıkları düzelten bir varlıktır. Kendisi bu topraklar için savaşarak sahiplerinin elinden almayı başarmış yüce bir savaşçıdır. Avrupalıların gözünde “barbar” olarak gözüken Afrikalıların sadece bu sebepten ötürü dahi kendisine hayranlık duyması gerekmektedir. Bu düşüncenin sebeplerinden biri olarak Sartori'nin gerçekleştirdiği şu gözlem gösterilebilir: “Yerlilerin gücü ve cesareti çok takdir ettiklerini gözlemledim.”¹⁰¹ Bu düşünceye göre İtalyan büyük bir güç ve cesaret göstererek kendi ülkesini arkasında bırakmış ve bu toprakları kontrol altına almak için savaşmıştır. Bu cesaret sayesinde bu topraklar artık kendisinin ve bu topraklarla birlikte yerlilerin hayranlığını da kazanmıştır.

Bu yazarlar dışında bir oyun yazarı ve hikâyeci olan Ferdinando Martini de kıtaya karşı artan ilginin ve İtalyanların kıta hakkındaki düşüncelerini görebileceğimiz eserler kaleme alan yazarlar arasında gösterilebilir. Politikaya atılmaya karar veren Martini, ordu içerisinde de kendine destek bulabilmek için İtalya'nın o sıralar sömürgesi konumunda bulunan Eritre'ye bir seyahat gerçekleştirmiştir. Bu seyahatleri sonucunda gözlemlediklerini kaleme aldığı ve 1981 yılında yayımlanan **Nell'Africa italiana. Sensazioni e ricordi.** (İtalyan Afrikası'nda. Hisler ve anılar.) eserinde İtalyan okurlara sunmuştur. Martini eserde kendini politik olarak öne çıkaracak öneriler ortaya atmasının yanı sıra Afrika'daki yerliler, yerlilerin günlük yaşamları,

¹⁰¹ Alba Felter Sartori, **Vagabondi, soste, avventure negli albori di un impero**, Brescia, Fratelli Geroldi, 1940, p. 30.

dini inançları ve kıtadaki vahşi hayvanlar üzerine yaptığı gözlemlerle İtalya’da bulunan sıradan okurların da dikkatini çekecek bir eser ortaya koymuştur.¹⁰²

Bununla birlikte Martini, İtalyanların Afrika’da bulunmalarının sebebi konusunda karamsar bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir. Yazar İtalyanların Afrika’da neden bulunduklarına dair bir fikir sahibi olmadan kıtaya geldiklerini açık bir şekilde dile getirmiştir. İtalyanların zaten yüzyıllardır Hristiyan olan Etiyopya’da bulunma sebebinin medeniyeti savunmak ve yaymak olamayacağını dile getiren Martini’nin, tamamen sömürgeci amaçlar güden bir politika izlenmesi sebebiyle bu ülkede bulunulduğunun farkında olduğu aşikârdır.¹⁰³

Afrika üzerine eserler kaleme alan yazarlardan bir başkası olarak ise Alfredo Oriani gösterilebilir. Oriani, Afrika üzerine 1889’da kaleme aldığı **Fino a Dogali** (Dogali’ye Kadar) ve kendisini takip eden yıllarda çıkan **Sotto il fuoco** (Ateş altında) adlı eserleriyle Roma İmparatorluğu’nun soyundan gelmeleri sebebiyle İtalyanların Afrika’daki varlıklarını haklı bulan satırlar yazmıştır. Bunun yanı sıra güçlü Avrupa devletlerinin Afrika’da etkinlik göstermesi gerektiğini savunan Oriani, Afrika’nın kendi haline bırakılamayacağını öne sürmüştür. Oriani’ye göre şayet Afrika kendi haline bırakılırsa asla gelişim gösteremeyecektir.¹⁰⁴

İtalya’nın Afrika’daki varlığına değinen yazarlardan bir diğeri ise Gabriele D’Annunzio’dur. D’Annunzio’nun 1907 yılında yayımlanan **Più che l’amore** (Aşkdan öte) eseri bahsettiğimiz diğer yazarlardan farklı olarak Afrika’yı ve Afrikalıları alt ırk olarak görmemektedir. Eserde Afrika, Batı medeniyetinde artık görülmeyen ilkel bir cazibe ve baştan çıkarıcı özellikler barındıran bir kadın olarak tasvir edilmiştir. Kıtadaki insanlar alt ırk olarak görülmemektedir ve antik Akdeniz medeniyetinin birer parçası olarak aktarılmaktadır.¹⁰⁵

¹⁰² Giovanna Tomasello, **L’Africa tra mito e realtà. Storia della letteratura coloniale italiana**, Palermo, Sellerio, 2004, p. 21.

¹⁰³ Pier Giorgio Solinas, “Coscienza coloniale e affari indigeni. L’Africa italiana da Ferdinando Martini a Giacomo De Martino”, **La Ricerca Folklorica**, No. 18, A sud dell’occidente. Viaggi, missioni e colonie della vecchia Italia, 1988, p. 41.

¹⁰⁴ Tomasello, **a.g.e.**, p. 31.

¹⁰⁵ **A.e.**, p. 74.

Ayrıca yazarın 1912 senesinde **Corriere della Sera** gazetesinde yayımladığı **Canzoni delle gesta d'Oltremare** (Denizaşırı topraklardaki başarıların şarkıları) eserinde de Afrika'nın bahsi geçmektedir. Umberto Cagni'nin Libya'da gerçekleştirdiklerine övgüler içeren bu eser, Libya'nın ele geçirilmesinin bir fetih olarak görülemeyeceği ve Orta Çağ'da Roma İmparatorluğu'ndan çalınan toprakların geri alınarak antik Akdeniz uygarlığında hâkim olan düzenin tekrar sağlandığı görüşünü savunmaktadır.¹⁰⁶

Afrika'yı konu alan eserler ortaya koyan bir diğer yazar Tommaso Filippa Marinetti'dir. Mısır'da doğduğu için kıtayla oldukça yakın bir ilişki içerisinde olduğu söylenebilir. Yazar 1909 yılında kaleme aldığı **Mafarka le Futuriste** (Gelecekçi Mafarka) isimli gelecekçi eserinde Afrika'yı makine-insanların ortaya çıktığı yer olarak Afrika'yı seçmiştir. 1921 yılında yayımlanan ve üç perdeden oluşan **Tamburo di fuoco** (Ateşten davul) adlı oyununda ise Marinetti Afrikalıların kendilerini Batı egemenliğinden kurtarabilmenin tek yolunun teknolojik gelişmeleri yakından takip etmesi sayesinde gerçekleşeceği fikrini savunmaktadır.¹⁰⁷ Eserde kabile reisi olan Kabango karakteri hemşerilerini gelişimin takipçisi olmaları için şu cümlelerle cesaretlendirmektedir:

“Bana bahsettiğiniz hediyelere paha biçilemez bir hediyeyle karşılık vermek istiyorum. Yılanlar sizi evinizden etti. Bu yüzden, size evinizi geri almanın yolunu göstereceğim. Ormanları kuraklıktan kurtarmak için size su kanalları açmayı öğreteceğim. Hepinizi iyileştireceğim. Bu beyazların yöntemi diye sitem etmeyin. Beyazların dahi saygı duyacağı siyahilere ait bir yöntem bulun. Beyazlar on beş yüzyıl yerinde sayıp sadece tek bir yüzyılda gelişim gösterdiler. Aynı onlar gibi siz de rehabetinizi üzerinizden atmalısınız. [...] Katiyen beyazlardan değersiz değilsiniz. 15 yaşındaki siyahi çocuklar 15 yaşındaki beyaz çocuklarla aynı değere sahiptir. Sizleri birer tamirci, demirci ve inşaatçı yapacağım. Sizleri tencerenizde kaynayan suyla ateşin arasındaki ilişkiyi merak edecek kıvama getireceğim. Şu an her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğunu anlamıyorsunuz fakat bir gün sebep sonuç ilişkisini anlayacak hale geleceksiniz. Siyah ırkın mükemmeliyetine inanıyorum.”¹⁰⁸

¹⁰⁶ A.e., pp. 77-78.

¹⁰⁷ A.e., p. 100.

¹⁰⁸ “Voglio contraccambiare i vostri doni con un dono impagabile. I serpenti vi hanno rubate le case. Ebbene: io vi insegnerò l'arte di vincerli. Vi insegnerò a canalizzare le acque perchè la foresta sia liberata dalla febbre. Vi guarirò tutti. Non dite: questo è il modo dei bianchi! Cercate di creare il modo dei negri, e che sia rispettato dai bianchi! Anche i bianchi ebbero 15 secoli di vita lenta. Poi in un secolo

Yazarın bir sene sonra yayımladığı **Gli Indomabili** (Ehlilleştirilemeyenler) eserine ise karamsar bir bakış açısının hâkim olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Eserde Afrikalıların bilinçsiz bir şekilde içgüdüleriyle hareket ettikleri için herhangi bir değişim göremeyeceğine dair yazarın hissettiği umutsuzluk eserin genelinde görülebilir.¹⁰⁹

Bu başlık altında bahsedilmesi gereken bir diğer yazar ise Emilio Cecchi'dir. 1939 yılında Afrika seyahati sırasında kaleme alınan ve 1954 yılında tamamlanmamış halde yayımlanan **Appunti per un periplo dell'Africa** (Afrika'nın etrafından notlar) eseri, Afrika ile ilgili o döneme değin değinilmemiş konuları ele almıştır ve sömürgeci politikaları desteklemek için toplum bilincinde oluşturulmuş ayrımcılığı körükleyen stereotiplere farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Elbette ki bu Cecchi'nin eserinin de stereotiplerden uzak olduğu anlamına gelmemektedir. Fakat Cecchi'nin eserindeki stereotipler de incelenerek dönemin entelektüellerinin o dönem Avrupalıların bilincinde var olan hayali bir Afrika'ya bakış açısının anlaşılabilmesi açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Nitekim Cecchi'nin seyahatlerini anlattığı bu eseri de Avrupa'da 20. yüzyılın başında geçerli olan yayılmacı fikirleri destekler nitelikte olduğu görülebilir.¹¹⁰

Bununla birlikte Afrika hakkında Avrupa'da yaygın olan bu düşüncelerin tek kaynağı olarak yalnızca edebi metinler gösterilemez. Yayılmacı politikaların etkin olduğu dönemde yayımlanan gazetelerde de Afrika'yı taraflı bir şekilde tasvir etme eğilimine rastlanmaktadır. Özellikle 1880 ila 1920 arasında yayımlanan gazetelerde Afrikalılar barbar imgesiyle tasvir edilmiştir. Bu tasvir sayesinde sömürgeci tüm

realizzarono il progresso. Come loro, voi dovete uscire dal vostro letargo. [...] Non siete certo inferiori ai bianchi. I quindicenni negri valgono i quindicenni bianchi. Farò di voi dei meccanici, dei fabbri, dei costruttori di città. V'ispirerò la volontà di sapere le relazioni che corrono tra il fuoco e l'acqua che bolle nella vostra pentola. Ora voi non vedete che una successione di fatti, un giorno vedrete un rapporto di causa e d'effetto. Credo nella perfettibilità della razza, negra." Tommaso Filippo Marinetti, **Il tamburo di fuoco**, Atto II, 18 Kasım 2009, (Çevrimiçi) http://www.classicitaliani.it/futurismo/opere_prosa/Marinetti_tamburo_di_fuoco.htm, 21 Mart 2020.

¹⁰⁹ Tomasello, **a.g.e.**, p.114.

¹¹⁰ Ricciarda Ricorda, **La letteratura di viaggio in Italia. Dal Settecento a oggi**, Brescia, La Scuola, 2012, p. 72-73.

Avrupa devletlerinde görüldüğü gibi, İtalya'nın da Afrika'da gerçekleştirdiği sömürgeci ve yayılmacı politikalar haklı gösterilmeye çalışılmış ve vahşi olarak tasvir edilen Afrika'ya o dönemde geçerli tek medeniyet olarak görülen Avrupa medeniyetini götürerek bir iyilik yapıyormuş gibi yansıtılmıştır.¹¹¹ Özellikle İtalya'nın 1896 yılında Adua'da Afrika ordusuna yenilmesinin ardından Afrika'yı vahşi olarak tasvir eden metinlerde daha hızlı bir artış görmek mümkündür. Afrikalılardan oluşan bir orduya yenilmenin ardından diğer medeni ülkeler arasında prestij kaybetmekten korkan İtalya'nun basın aracılığıyla Etiyopya'daki yerlileri olabildiğince vahşi tasvir etmeye başladığı görülmektedir.¹¹² Etiyopyalıların böyle vahşi ve barbar olarak gerçeklikten uzak tasvirleri o dönemde Etiyopya'ya karşı İtalya'da olumsuz bir bakış açısı oluşturduğu anlaşılabılır. Bu durumun başta İtalya olmak üzere tüm Avrupa'da, zaten vahşi imgesiyle özdeşleşmiş olan Afrikalıların algılanma şeklini mevcut halinden daha fazla kötüleştirdiği görülebilir.

Bu durumu takip eden dönemde Mussolini'nin başında olduğu faşist rejim, İtalya ve Etiyopya arasındaki çatışmaları tümüyle sona erdirmenin tek yolunun Doğu Afrika'da büyük çaplı bir savaş olduğu görüşünün propagandasına başlamıştır. Bu süreç içerisinde Afrika'yla ilgili yayımlanan gerçek dışı tasvirlerin sayısında oldukça fazla artış görülmüştür. Zaman içerisinde giderek yoğunlaşan bu propaganda metinleri sayesinde İtalyan halkının da büyük bir kısmının desteğini kazanmayı başarmıştır.¹¹³

Bu başlıkta bahsettiğimiz kurgu ve kurgu dışı yazarlardan da görüleceği üzere, İtalya'nın sömürgecilik faaliyetlerine başlamasıyla doğru orantılı olarak İtalyan yazarların kaleme aldıkları gerek kurgu gerekse kurgu dışı eserlerde Afrika'ya rastlanma oranı da büyük bir artış göstermiştir. Bu yazarlardan bir kısmı İtalyan'ın sömürgecilik eylemlerini ve zaman ilerledikçe hayat bulan faşist rejimi destekleyerek İtalyan'ın Afrika'da gösterdiği yayılmacı politikaları haklı gören ve karşıt görüştekileri ikna etmeye yönelik propaganda temelli metinlerdir. Bir kısmı ise bu sömürgecilik eylemlerine ve faşizm rejimine karşı çıkarak Afrika'da gerçekleşen

¹¹¹ Peter G. Vellon, **A Great Conspiracy against Our Race: Italian Immigrant Newspapers and the Construction of Whiteness in the Early 20th Century**, New York, New York University Press, 2014, p. 39.

¹¹² A.e., p. 47.

¹¹³ Bkz. Paolo Murialdi, **La stampa del regime fascista**, Roma, Laterza, 1986.

sömürgecilik eylemlerine ve Afrikalılara karşı yapılan ayrımlara karşı çıkmıştır. Bakış açıları fark etmeksizin, bu yazarlar bahsi geçen dönemlerde Afrikalılar ve Afrika kıtasıyla ilgili İtalyanların aklında birer imge oluşmasına önayak oldukları söylenebilir. Dolayısıyla bu eserlerin geçtikleri dönemde İtalyanlar ile Afrikalılar arasında birer köprü görevi gördüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonraki bölümlerde İtalyan seyahat edebiyatının Afrika'daki etkinliğini Alberto Moravia'nın Afrika seyahat anlatıları üzerinden değerlendireceğiz. Moravia'nın seyahat anlatılarının, kendini avrupamerkezci birtakım düşüncelerden soyutlayamamış olsa da kıtaya yenilikçi ve daha önce rastlanmayan bir bakış açısı sunmakla birlikte çağdaş seyahat edebiyatı için önemli eserler olduklarına değineceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

ALBERTO MORAVIA’NIN SEYAHAT YAZARLIĞI VE ESERLERİNDE AFRİKA

Alberto Pincherle ismiyle doğan Alberto Moravia’nın bir yazar olarak hayatına bakıldığında okurların karşısına oldukça farklı bir yazar profili çıkmaktadır. 82 senelik hayatı boyunca Moravia romandan kısa hikâyelere, gezi yazılarından tiyatro oyunlarına kadar edebiyatın çeşitli alanlarında eserler ortaya koymuş ve bu eserler gerek ele aldıkları konularla gerekse Moravia’ya has bir tarz olarak isimlendirebileceğimiz üslubuyla çağdaş İtalyan edebiyatında oldukça önemli konumlara ulaşmıştır. Günümüzdeki tanınırlığına **Gli indifferenti** (Aylaklar), **La ciociara** (Kızım ve Ben), **La romana** (Romalı Kadın) ve **La noia** (Kıskançlık) gibi romanların katkısı yadsınamasa da yazarın kaleme aldığı kısa hikâyeler de İtalyan edebiyatının önemli parçalarından biri haline gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak yazara bir romancıdan ziyade hikâye yazıları aracılığıyla sanatını gerçekleştiren bir sanatçı gözüyle bakan büyük bir kitle olduğunu da dile getirilmek gerekir.¹ Yazarın eserleri yayınlandıkları dönemde oldukça iyi eleştiriler almış ve bu ilginin kaçınılmaz bir sonucu olarak eserler oldukça kısa bir süre içerisinde dönemin geçerli uluslararası dili diyebileceğimiz İngilizceye çevrilmiştir.²

Moravia’nın çağdaş İtalyan edebiyatı yazarları arasında bu kadar tanınır oluşuna rağmen bugünkü ününe kavuşması kendisi için oldukça zorlu bir süreç olmuştur. Yazarın 22 yaşında kaleme aldığı ve ilk eseri olmasının yanı sıra yazmayı ve yazarlığı da öğrendiği **Gli indifferenti** (Aylaklar) kitabını dönemin yayınevleri basmaya yanaşmamıştır. Dolayısıyla basım masraflarını ancak babasından aldığı

¹ Enzo Siciliano, “I paradossi di Moravia”, in Alberto Moravia, **Romildo: ovvero racconti inediti, perduti e d'autobiografia**, Milano, Bompiani, 1993, p. V.

² Carlo L. Golino, “Alberto Moravia”, in **The Modern Language Journal**, Vol. 36, No. 7, 1952, p. 334.

borçla karşılayan Moravia kendisini Avrupa ve Amerika’da büyük bir üne kavuşturan ve sonraki eserlerinin önünü açan kitabını bastırabilmiştir.³

Moravia’nın kurgu eserlerine eleştirel bir açıdan bakıldığında yazarın çoğu eserindeki karakterlerin kendi içgüdülerinin ve içinde yaşadıkları toplumun birer mahkûmu olduklarını söylemek mümkündür. Eserlerde bu karakterlerin tekdüze varoluşlarından kurtulma çabalarına tanık olmak mümkündür. Bu sorunun çözümüne kendilerini ne kadar verseler bir o kadar daha tekdüze bir varoluşun içinde bulmaktadırlar. Birkaç istina hariç, yazarın eserlerindeki karakterlerin neredeyse hepsinin sahip olduğu kayıtsızlık ve eyleme geçme isteksizliği okurlar tarafından görülebilir. Bu karakterler Moravia tarafından sanki geçmişleri yokmuşçasına okuyuculara yansıtılmaktadır. Bu durum sebebiyle karakterler sürekli gelişim halinde olan bireyler olarak değil, gerçeklikten koparılıp parça parça yansıtılan bireyler olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.⁴ Bununla birlikte eserlerdeki karakterlerde çoğunlukla bir ikiliğe rastlamak da mümkündür. Kadın karakterler genelde anne ve fahişe ikilemesinde sınırlı kalmakta, erkek karakterler ise kendi içinde bölünerek cinsel ve entelektüel dürtülerinin arasında gidip gelmektedir.⁵

Moravia’nın kurgu dışı eserlerinde ise en fazla üstünde durulması gereken nokta, bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı bir şekilde bahsedeceğimiz seyahat yazarlığıdır. Moravia’nın İtalya’dan uzaklaşma isteği sonucu gerçekleştirdiği seyahatleri sonucunda toplam altı adet seyahat eseri ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri Hindistan, biri Çin ve biri Sovyetler Birliği üzerineyken kalan üç tanesi Moravia’nın hayatında oldukça önemli bir yere sahip olan Afrika üzerine yazılmıştır.⁶

Yazarın, hayatının büyük bir kısmını kaplayan seyahatleri sayesinde okurlar Moravia’nın köklü bir değişime uğradığını gerek kurgu gerekse kurgu dışı eserlerinde rahatlıkla görebilir.

³ Alberto Moravia ve Alain Elkann, **Life of Moravia**, Tr. William Weaver, Vermont, Steerforth, 2000, pp. 36-41.

⁴ Giovanni Cecchetti, “Alberto Moravia”, in **Italica**, Vol. 30, No. 3, 1953, p. 154-156.

⁵ Emma Keane, “Mediated Desire and Modern Masculinities: Constructing the Male Self and Other in I Due Amici”, in **The Fire Within: Desire in Modern and Contemporary Italian Literature**, Ed. by. Elena Borelli, London, Cambridge Scholars Publishing, 2014, p. 96.

⁶ Moravia ve Elkann, **a.g.e.**, p. 105.

2.1. Moravia'nın Seyahat Anlayışı Ve Seyahat Anlatıları

2.1.1. Moravia'nın Seyahate Bakışı

Moravia'nın seyahate olan düşkünlüğü yazarın hayatı boyunca gerçekleştirdiği birçok seyahat ve kaleme aldığı seyahat eserleri incelendiğinde görülmektedir. Moravia, dünyanın birçok noktasına seyahat etmesine karşın hayatı boyunca yalnızca Afrika kıtası, Rusya, Çin ve Hindistan'dan bahsettiği altı seyahat eseri ortaya koymuştur. Ancak bunlar dışında çeşitli Avrupa ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri, Bolivya, Kore, Japonya gibi birçok ülkede çeşitli nedenlerle bulunmuş ve gözlemler yapmıştır. Yazarın, Alain Elkann ile gerçekleştirdiği röportajında nerede olursa olsun bir yabancı gibi hissettiğini dile getirmesi, sürekli gerçekleştirdiği tüm bu seyahatlerin ardındaki motive edici sebebin bu olduğunu göstermektedir.⁷

Moravia'nın seyahate böylesine düşkün oluşu ve dünyanın birbirinden böylesine farklı noktalarına giderek gördüklerini kaleme alması ve düzenli olarak gazetelerde yayımlaması ise Enzo Siciliano tarafından “antropolojik merak” olarak nitelenmiştir.⁸ Siciliano'nun, Moravia'nın yaptığı seyahatlerin ardındaki sebep olarak gösterdiği antropolojik merak, yazarın günümüz turisti gibi sadece yeni yerler görmek için seyahat etmemesinden kaynaklandığı söylenebilir. Moravia gerçekleştirdiği seyahatlerde yalnızca konumunu değil, içerisinde yaşadığı çağı da değiştiren seyyahlardan biri olmuştur. Yazarın sahip olduğu söylenen bu antropolojik merak, en çok Afrika konulu seyahat eserlerinde ve özellikle 1981 yılında yayımlanan Afrika üçlemesinin ikinci kitabı **Lettere dal Sahara** (Sahara'dan Mektuplar) eserinde yer alan şu satırlar okunduğunda daha anlaşılır olacaktır:

“Sevgili okur,

Mesleğin ve görüşün sebebiyle yerleşik bir hayat sürüyorsun ve sıklıkla bana neden seyahat ettiğimi soruyorsun. Ben de bu konuyu birçok kez düşündüm ve artık Sahara'yı Tunus'tan Agadiz'e kadar boydan boya geçtikten sonra, sonunda sana tatmin edici bir cevap verebileceğim. Aslında sen, ya da en azından ben,

⁷ Moravia ve Elkann, **a.g.e.**, p.74.

⁸ Enzo Siciliano, **Introduzione a A. Moravia, viaggi, articoli 1930-1990**, Milano, Bompiani, 1994, pp. VIII-IX.

uzayda seyahat etmiyorum, zaman içerisinde veya tarihte seyahat ediyorum. Benim için Birleşik Devletlere gitmek geleceğe gitmek; bazı Arap ülkelerine gitmek orta çağa dönmek; Londra ya da Paris'e gitmek on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısındaki atmosferi yaşamak; Sovyetler Birliği'ne gitmek çarlığın bitişi ve devrimin başlangıcı arasındaki özgürlük çağını yeniden yaşamak anlamına geliyor.”⁹

Moravia'nın kendi seyahat anlayışına değindiği bu satırlar Enzo Siciliano'nun antropolojik merak nitelemesini doğrular niteliktedir. Yazarın aktardığı seyahat anlayışı, gerçekleşen seyahatin fiziki sınırlardan bağımsız olduğunun bir göstergesidir. Moravia'ya göre dünya içerisinde birden çok çağı içinde barındıran bir yer olarak varlığını sürdürmektedir. Yalnızca kendini bu baş döndürücü değişikliklere maruz bırakanlar seyahatin ardında yatan bu ilgi çekici durumu anlayabilecektir. Dolayısıyla, Moravia'nın bulunduğu zamanın sınırlarından kaçmak için seyahat ettiği söylenebilir. Moravia'nın seyahat anlayışına göre seyahat eylemi insanlığın farklı evrelerine erişabilmenin bir yoludur. Bu durum göz önüne alınınca, Moravia'nın gerçekleştirdiği seyahat eylemi bir zaman makinesine benzetilebilir. Moravia seyahat ederek dünyada aynı anda yaşanan farklı zamanlara erişme imkânına sahiptir.¹⁰ Moravia da seyahati “geleceğe yansıtılan bir proje” olarak nitelemektedir.¹¹ Moravia için zaman kavramı yalnızca seyahat ettikçe ilerlemektedir. Kişi bir yere gitmediği sürece zaman olduğu yerde saymaktadır.¹²

Bununla birlikte, Moravia'nın bu düşüncelerinden yola çıkıldığında kendisinin çağımızda varolan seyyah ve turist ayrımının ilk kategorisinde yer aldığı açıkça

⁹ “Carissimo, tu sei sedentario per vocazione e per convinzione e mi domandi spesso perché viaggio. Ci ho pensato molte volte e adesso, dopo avere attraversato il Sahara in tutta la sua lunghezza, da Tunisi ad Agadès, credo di poterti finalmente dare una risposta soddisfacente. Dunque, in realtà, non si viaggia o almeno io non viaggio nello spazio ma nel tempo o se preferisci nella storia. Per me, andare agli Stati Uniti, vuol dire fare un viaggio nel futuro; in certi paesi arabi, tornare indietro ad un passato medievale; visitare Londra o Parigi, tuffarmi nell'atmosfera della seconda metà dell'Ottocento; percorrere l'Unione Sovietica, rivisitare l'epoca liberty, tra la fine dello zarismo e l'inizio della rivoluzione. Ma finora non mi era ancora accaduto di fare un viaggio fuori del tempo, cioè fuori della storia, in una dimensione come dire? storica, religiosa. Il viaggio nel Sahara ha colmato, come si dice, questa lacuna. Eccoti dunque, spero, soddisfatto; adesso sai perché viaggio.” (Alberto Moravia, **Lettere dal Sahara**, Milano, Bompiani, 1981, p. 72)

¹⁰ Guiliana Benvenuti, “Note su Moravia viaggiatore e la tradizione del Grand Tour”, in **Poetiche: rivista di letteratura**, No: 1-2, Mucchi, 2008, p. 263.

¹¹ Moravia ve Alkann, **a.g.e.**, pp. 113-114

¹² **A.y.**

anlaşılmaktadır. Seyyah, seyahat ettiği yerlerdeki yerli kültürle ilgili bilgi edinmeyi ve gittiği yerlere uyum sağlamayı amaçlarken turist kendisi için oluşturulmuş suni bir ortamda seyahat ederek farklı kültürleri deneyimlediği yanılgısına düşmektedir. Bu satırlar yazarın 19. yüzyıldan itibaren Cook'un öncüsü olduğu turizm kavramının yarattığı suni seyahat yanılgısına kapılmadığının açık bir göstergesidir. Buna rağmen Moravia **Lettere dal Sahara** eserini bir turist günlüğü olarak görmesi okurların kafasını karıştırabilir. Yazar eserinin “**Diario avorio**” (Fildişi Günlüğü) bölümünde aktaracağı izlenimlerin görsel olacağını dile getirmiştir. Eserin bu bölümünde Moravia, kalemini yalnızca gördüklerini ve gördüklerinin o an kendisine hissettirdiklerini kâğıda dökme aracı olarak kullanmıştır.¹³

Moravia, bu eserinde kaleme alacağı yazıları bir turist günlüğü olarak nitelese de Moravia'nın turist olarak kabul ettiği kavramın günümüzdeki turist kavramıyla örtüşmediği eserin ilerleyen bölümlerinde görülmektedir. Yazarın seyahat alanında verdiği eserler okunduğunda kendisi tarafından gerçekleştirilen ve turizm olarak nitelediği eylemin, temelleri 19. yüzyılda atılan ve tüketim kültürüne yönelik turizm kavramından çok 17. ve 18. yüzyıllardan itibaren soyluların gerçekleştirdiği **Grand Tour**'a¹⁴ yakınlık gösterdiğini görmek mümkündür. Moravia'nın eserlerinde gerçekleştirdiği seyahatlerde birçok kez turizm sektörü için özel olarak hazırlanan deneyimlerden uzak durmaya çalıştığı ve yerlilerle iç içe olmayı tercih ettiğine tanık olmak mümkündür. Bu durum, Moravia'nın seyahat ederek elde ettiği deneyimin günümüzdeki turistin elde ettiği deneyimin ötesinde olduğunun açık bir göstergesidir. Moravia da turizm ve turist kavramlarının günümüzde sahip olduğu olumsuz çağrışımın farkında olduğu için kendisini bir parçası olarak gördüğü turizm eylemini okurlarının kafasında karışıklığa mahal vermeyecek şekilde açıklamayı tercih etmiştir. Turizm ve turist kelimelerinin günümüzde sahip olduğu olumsuz çağrışımın farkında olan Moravia, turizmin her daim tüketim kültürünün bir parçası olmadığını okurlarına hatırlatmaya karar vermiştir. Yazar, günümüzdeki bu turizm ve turist

¹³ Moravia, **Lettere dal Sahara**, p. 6.

¹⁴ Avrupa'da üst sınıfa ait aile bireylerinin genellikle 21 yaşına geldiklerinde yanında yardımcılarıyla birlikte Avrupa'nın başlıca şehirlerini seyahat ederek çeşitli diller öğrenme ve kendilerini kültürel, sanatsal ve antropolojik alanlarda geliştirme amacıyla gerçekleştirdikleri seyahattir: Bkz. Attilio Brilli, **Quando viaggiare era un'arte: il romanzo del Grand Tour**, Bologna, il Mulino, 1995; Cesare De Seta, **L'Italia del grand tour: Da Montaigne a Goethe**, Napoli, Electa, 1992.

algısından kendisini soyutlamak için Avrupa’da daha önceki yüzyıllarda gerçekleşen ve kişilerin farklı kültürlerin içine nüfuz ederek hem içerisinde yaşadıkları dünyayı hem de kendilerini daha yakından tanımalarına imkân veren bir seyahat yöntemi olan **Grand Tour**’a bu yüzden eserinde birkaç defa değinmektedir. Moravia’nın bu eserde kaleme aldığı metinler gerçekten de kendisinin aktardığı gibi bir turistin günlüğünün parçasıdır. Fakat bu turist günlüğü çağdaş okurlar tarafından günümüzdeki turizm sektörünün bir parçası olarak görülmemelidir. Moravia’nın seyahat anlayışının, 19. ve 20. yüzyılın tüketim kültürünün isteklerine göre şekillendirilmiş turizm algısından bağımsız ve ait olduğu yüzyılların dışında yeniden hayat bulmuş bir anlayış olduğu görüşü savunulabilir.¹⁵

Moravia’nın bu düşüncelerinden, turist kavramının günümüzde sahip olduğu anlamı reddettiğini ve geçmişteki anlamıyla turizm eylemini gerçekleştiren kişileri kastederek kullandığı anlaşılmaktadır. Moravia için turist kavramı, 17. ve 18. yüzyılların seyahat anlayışına sahip ve hem içerisinde yaşadıkları dünyayı hem de bu dünya aracılığıyla kendilerini keşfeden gezginlerin gerçekleştirdiği seyahat eylemiyle aynı anlama gelmektedir. Moravia için seyahat eylemi yalnızca gezmekten ibaret değil, bu eylem aracılığıyla kendi benliğini de keşfetmenin bir yolu olduğu söylenebilir. Bu sebeple Moravia, seyahati kişinin karakterini derinlemesine sınındığı bir eylem olarak görmektedir.¹⁶

2.1.2. Moravia’nın Afrika Üçlemesi Dışındaki Seyahat Eserleri: Un mese in URSS, La rivoluzione culturale in Cina, Un’idea dell’India

Hayatının hatırı sayılır bir kısmını İtalya’dan uzakta geçirmiş olan Moravia için seyahat eyleminin Afrika eserleriyle sınırlandırılmayacağı söylenebilir. Afrika, her ne kadar Moravia’nın hayatında bir dönüm noktası olarak gösterilebilse de Moravia’nın seyahate olan ilgisini seyahat edebiyatı alanında verdiği diğer eserlerde

¹⁵ Moravia, **Lettere dal Sahara**, p. 6.

¹⁶ Moravia ve Alkann, **a.g.e.**, p. 235.

de görmek mümkündür. Yazarın 1958’de yayımlanan **Un mese in URSS** (SSCB’de Bir Ay); 1962’de yayımlanan Pier Paolo Pasolini ve o zaman eşi olan Elsa Morante’yle Hindistan’da yaptığı geziler sonucu gözlemlerini kaleme aldığı **Un’idea dell’India** (Hindistan Üzerine Bir Düşünce); ve 1937’den sonra Dacia Maraini ile 1967 yılında tekrar seyahat ettiği Çin’de kültürel devrim sonrası yaşanan değişimleri ele aldığı ve aynı yıl yayımlanan **La rivoluzione culturale in Cina: Ovvero il convitato di pietra** (Çin’de Kültürel Devrim: Taştan Konuk) eserleri yazarın seyahate karşı olan ilgisinin yalnızca Afrika’yla sınırlı kalmadığını göstermektedir.

Moravia’nın SSCB’ye gerçekleştirdiği bir aylık seyahat sonucunda ortaya çıkan **Un mese in URSS** yazarın yayınlanan ilk seyahat eseri olma özelliğini taşımaktadır. Bu eserin okurlar açısından iki farklı yöne sahip olduğu söylenebilir. Moravia, bir yandan Avrupalı bir entelektüel olarak Dostoyevski, Çehov ve Gogol gibi önde gelen Rus yazarlarının hayatlarını geçirdiği ve eserlerini kaleme aldıkları yerleri görme imkânına sahip olduğu için heyecan dolu bir yolculuk geçirmektedir. Fakat bir yandan da yazarın SSCB’de etkin olan rejim şeklini politik bir gözle incelediğini ve dünyanın kalanıyla kıyaslayarak sert bir şekilde eleştirdiğini de görmek mümkündür. Okurlar bu ikilemi eserin her bölümünde görebilmekte ve Moravia’nın karşılaştığı durumlara bakış açısını etkilediğini fark edebilmektedir.¹⁷

Bu eseri oluşturan metinlerin böylesine bir ikilem içermesi dönemin sosyopolitik durumuyla ilişkilendirilebilir. 1950 ile 1960 yılları arasında Stalin’in ölümü, Macaristan ayaklanması ve Kruşçev’in başbakan oluşu gibi Avrupa’yı etkileyen birçok önemli olay gerçekleşmiştir. Bu durumlar Moravia’nın SSCB’nin hem mevcut durumunu hem de geriye dönük bir eleştiri yapmasını sağlamıştır. Bu durumun kaçınılmaz bir sonucu olarak ise okurların karşısına politika odaklı bir seyahat eseri çıkmıştır.¹⁸ Nitekim, Moravia da Sovyetler üzerine kitap yazmasının sebebi olarak Stalinizm döneminin yavaş yavaş yok olmasıyla başka bir uygarlığa geçişin önünün açılmasına tanık olma arzusu olduğunu dile getirmiştir.¹⁹ Dolayısıyla

¹⁷ “Nota editoriale”, in Alberto Moravia, **Un mese in URSS**, Milano, Bompiani, 2013, p. 2.

¹⁸ Luca Clerici, “Introduzione”, **Un mese in URSS**, p. 6.

¹⁹ Tonino Tornitore, “Postfazione”, in Alberto Moravia, **Viaggi. Articoli 1930-1990**, a cura di Enzo Siciliano, Milano, Bompiani, 1994, p. 1802.

Un mese in URSS eserinin yazarın diğer eserlerine kıyasla daha politik bir yapıya sahip oluşu normal karşılanabilecek bir durumdur.

Eserde okurların karşısına çıkan rejim eleştirilerinin neredeyse hepsi olumsuzdur. Moravia, ülkenin komünist rejim adı altında yönetildiğini fakat mevcut olan durumun komünizm olmadığını vurgulamaktadır. Moravia'ya göre SSCB'yi anlamak için birliğin birçok liderinin komünist açıklamalarının birliği sosyalizme yakınlaştırdığını fakat henüz komünizme ulaşamadıklarının bilincinde olmak gerekmektedir. Birlikte sınıfçılığın hâlâ mevcut olduğunu dile getiren Moravia işçi sınıfının birliğin her kesimine nüfuz ettiği ve üzerlerinde baskı kurduğunu okurlara aktarmaktadır. Dolayısıyla Moravia, birlikte eski dönemde mevcut olan totaliter ve baskıcı ortamın seyahat ettiği dönemde de mevcut olduğunu dile getirmektedir. Bu durum eserde şu satırlarda rahatlıkla görülebilir:

“Sovyetler Birliği’nin yüzü işçi sınıfının sert, yalın ve ciddi yüzüdür. Ancak bu işçiye Detroit ya da Torino’daki işçiyle bir tutmayın. Buradaki işçi sosyalizmin kılavuzlarında birçok kez tasvir edilen ve kapitalizmin sermayesine başkaldırarak Marx’ın sözlerini benimsemiş Marksist işçidir. İşte tam bu noktada bana göre SSCB’yi anlayabilmek için yeni sayılamayacak fakat değinilmesi gereken bir gözlem yapmak zorundayız. Birçok komünist liderin eylemleri, Sovyetler Birliği’ni sosyalist bir ülke yapmaya yetmesine rağmen henüz komünist yapamadı. Bu eylemler kolektif sanayi devrimini desteklerken sınıf kavramının olmadığı bir toplum yaratmadı. Bu yalnızca politik bir konu olmayıp aynı zamanda gerçek bir durumdur. Sovyet işçi ve ülkedeki toplum hâlâ sınıf zihniyetine sahip. İşçi sınıfının tarzı ve yaşam şekli istisnasız ülkedeki her alana sıçramış durumda.

Bu sınıf ayrımının sembolü resmi bir ikonografi ile kabullenilmiş Lenin figüründe görülebilir: şıklıktan uzak kıyafetler ve kafada bir işçi şapkası. Bu açıdan bakıldığında ‘işçi sınıfı diktatörlüğü’ propaganda amacını aşarak her yerde görülebilen somut bir durum halini alıyor. [...] kısacası SSCB’de geçmişte varolan totalitaryanizm hâlâ etkisini sürdürüyor.”²⁰

²⁰ “Il volto della Unione Sovietica è l’austero, grigio, grave volto dell’umanità operaia. Ma non si pensi agli operai, poniamo, di Detroit o di Torino, si tratta, qui, dell’operaio marxista, quale ci è stato tante volte descritto dai manuali del socialismo, dell’operaio che si è ribellato al capitale del capitalismo soltanto per adottare come Vangelo il Capitale di Marx. Ed è qui che bisogna fare una constatazione certamente non nuova, ma indispensabile, secondo me, per capire l’URSS: l’affermazione di tanti capi comunisti che l’Unione Sovietica ha realizzato il socialismo ma non ancora il comunismo, ossia ha promosso la rivoluzione industriale collettiva ma non ha ancora creato la società senza classi, non è soltanto un argomento politico, è un fatto reale. L’operaio sovietico, e con lui la società di questo paese, è ancora classista; nel senso chelo stile e il modo di vita originario della classe operaia si sono estesi in questo paese a tutte le categorie e a tutti i gruppi senza eccezione.

Bu düzenin gerektirdiği üretkenliği sağlayabilmek içinse bireylerin tektipleştirilmesi gerekmektedir. Bu tektipleştirmenin bir sonucu olarak Sovyet insanı kendi zevklerini belirtmekten geri kaldığı ve yaratıcılığın arka plana atıldığı bir düzen ortaya çıkmaktadır.²¹

Moravia'nın sıklıkla vurguladığı bu durumun bir sonucu olarak ise eserde aktarılan sıradan karakterlere odaklanılmadığını görmek mümkündür. Yazar, karşılaştığı durumları okurlara aktarırken kişiler hep tasvirsiz karakterler olarak sunulmaktadır. Bu bireyler genelde meslekleri üzerinden tanımlanmaktadır. Bir köylü, bir mimar, bir mühendis gibi tanımlamalar Moravia'nın ülkedeki rejimin gerektirdiği tektipleşmeye bakışını göstermektedir. Bahsedilen düzen içerisinde bireylerin kim olduklarının herhangi bir önemi yoktur. Kendileri işleyen bir makinenin parçalarıdır ve Moravia bunu açık bir şekilde okurlara göstermektedir.²²

Moravia'nın Uzak Doğu'ya gerçekleştirdiği seyahatlerini aktardığı metinleri bir araya getirerek oluşturduğu eser olan **La rivoluzione culturale in Cina: Ovvero il convitato di pietra** ise 1967 yılında yayımlanmıştır. Moravia, eseri 1967 yılında gerçekleştirdiği seyahatleri bir araya getirerek oluşturmuşsa da eser yalnızca bu seyahatlerle sınırlandırılmaz.

Yazar bu seyahatinden çok daha önce, 1937 yılında Çin'e bir seyahat daha gerçekleştirmiştir. Bu sebeple Çin'in geçmişi ile şu anki zamanı arasında bir karşılaştırma yapma imkânına da sahiptir. Okurlar, Moravia'nın kaleme aldığı metinlerde bu değişikliklere yazar tarafından dikkat çekildiğine tanık olmaktadır. **Un mese in URSS** eserinde olduğu gibi bu eserde de bireyselliğin ortadan kaybolması ve rejim tarafından desteklenen tektipleştirme Moravia tarafından şaşkınlıkla karşılanan

Il simbolo di questa affermazione classista si può ravvisare nella figura di Lenin quale è stata consacrata dall'iconografia ufficiale: panni di-messi e senza eleganza, berretto operaio sul capo. In questo senso la formula "dittatura del proletariato" acquista un significato per nulla propagandistico, sta a indicare uno stato di fatto concreto, fisico, visibile ovunque; [...] e insomma, il totalitarismo ancor ieri dominante in URSS." Moravia, **Un mese in URSS**, pp. 68-69.

²¹ Luca Clerici, "Introduzione", **Un mese in URSS**, pp. 12-13.

²² A.e., pp. 10-11.

bir durum olarak okurların karşısına çıkmaktadır. Yazarın, yaklaşık 30 sene sonra Çin'e gerçekleştirdiği bu seyahatinde giyim kuşamdan dine kadar yaşamın her noktasında gerçekleştirilen tektipleşme karşısındaki şaşkınlığını ve konu üzerine düşüncelerini eserin genelinde okurlarına aktardığını görmek mümkündür.²³ Fakat Çin'deki herkesin bu tektipleştirmeye tümüyle boyun eğdiğini söylemek yanlış olacaktır. Yazar, rejim eliyle gerçekleştirilen bu tektipleşmeye rağmen eserin kimi noktalarında bireyselliğin ve Mao'nun öğretilerinin zıttı sayılabilecek tepkilerin gizlice dışavurumuna tanık olduğunu aktarmaktadır. Bunun örneklerinden birini Moravia'nın bir işçinin evini ziyareti kaleme aldığı satırlarda görmek mümkündür.

“Kendisini takip ediyoruz. Bacaklarında pek derman kalmamış yaşlı bir adam olmasından ötürü yavaş yürüyor. Önce o, peşinden de biz mutfığa giriyoruz. Dışarıdaki birkaç tabak ve kap kakak dışında oldukça temiz bir mutfak bizi karşılıyor. Küçük bir konsol, küçük bir masa ve bir gaz ocağı var. İşçi bu ocağa yaklaşıyor ve sonra tek bir şey oluyor: Anlaşılması güç olan Marx ile Lenin'in, sıkıcı ve düzen meraklısı Stalin'in, ahlakçı ve öğretici Mao'nun okuyucusu olan bu adam, hareketleriyle tam da bu sıradan gaz ocağının kendisi için gurur kaynağı olduğunu gösteriyor. Bir kibrit çıkıyor, ateşi yakıyor, üzerine göstere göstere bir demlik koyuyor. Bu hareketiyle sanki “Bakın neye sahibim, daha önce hiç böyle bir şey görmüş müydünüz?” diyor.

Kafamızda birbirine girmiş üç soruyla ayrılıyor evden. Daha doğrusu üç hipotezle. İlkine göre işçi Marx okumuyor ve kitaplığın orada bulunma sebebi, Batılı bir ziyaretçiye işçilerin kültür seviyeleri hakkında belirli bir fikir vermek. İkincisine göre işçi Marx, Lenin, Stalin ve Mao okuyor ya da daha ziyade okumaya çalışıyor ama aslında akli sosyal ilerlemesinin somut bir kanıtı olan gaz ocağında. Son olarak üçüncü hipoteze göre işçi Marx, Lenin ve Stalin'i değil, belki sadece Mao'yu okuyor ve aslında kitaplık gibi belki ocak bile sadece propaganda gösterisinin bir parçası. Ama ocağı yakarken yaşadığı heyecan ve duyduğu gurur oldukça içten görünüyordu. Ne yazık ki insanoğlunun yüreğinin sınırları uçsuz bucaksız. Bu sebeple belki de hipotezlerimiz üç beş taneden ibaret değil de yüzlerce ya da binlerce ve hiçbirini gerçeği bilmemize yeterli değil.”²⁴

²³ “Nota editoriale”, in Alberto Moravia, **La rivoluzione culturale in Cina: Ovvero il convitato di pietra**, Milano, Bompiani, 2013, p. 2.

²⁴ Lo seguiamo, cammina piano, un vecchio uomo che non ha più tanta forza nelle gambe. Entra nella cucina e noi dietro. È in ordine specchiato, la cucina; ma con poche stoviglie e utensili, però. C'è una piccola credenza, un piccolo tavolo, un fornello a gas. L'operaio si avvicina a questo fornello e allora avviene un fatto singolare: il lettore degli irti e oscuri Marx e Lenin, del noioso e clericale Stalin, del moralistico e didascalico Mao, mostra di riporre tutto il suo orgoglio in quel comunissimo fornello a gas. Accende un fiammifero, fa sprigionare le fiammelle, ci mette sopra, con gesto dimostrativo, una pentola. Come per dire: “Guardate che cosa ho. Avete mai visto una cosa simile?”

Usciamo dalla casa con tre domande che ci frullano nella testa. O meglio tre ipotesi. La prima è che l'operaio non legge Marx e che la libreria è stata messa lì per suggerire una certa idea della cultura degli operai al visitatore occidentale. La seconda è che l'operaio legge o meglio si sforza di leggere Marx,

Moravia'nın Çin'e ilk gidişinde kaleme aldığı metinlere bakıldığında, SSCB ve Hindistan üzerine gerçekleştirdiği gezilere nazaran Çin'den kültürel olarak daha çok etkilendiğini söylemek mümkündür.²⁵ Fakat Moravia'nın Çin'e 1967 yılındaki ikinci gidişi de aynı SSCB seyahatinde olduğu gibi politik nedenlerden kaynaklandığı görülmektedir. Moravia, Çin'deki kültürel devrimin başlangıcından bir sene sonra ülkeye giderek ülkenin tarihinde yaşanan bu dönüm noktasının ülkedeki politik ve kültürel etkilerine odaklandığı metinler kaleme almıştır.²⁶ Bu sebeple Moravia'nın bu eserinin de Afrika'ya gerçekleştirdiği seyahatlerinden oldukça farklı bir yönde ilerlediği söylenebilir.²⁷

Son olarak **Un'idea dell'India** ise 1962 yılında yayınlanmıştır. Bu eser Moravia'nın Hindistan üzerine yazdığı ilk kitap olmasına karşın yazarın Hindistan'a ilk seyahati değildir. Yazar 1937 yılında Çin'e gerçekleştirdiği ilk seyahati esnasında Çin'e geçmeden önce kısa bir süreliğine Hindistan'da bulunmuştur. Bu uğrayışında kaleme aldığı notları 28 Mart 1937 tarihinde **Gazetta del popolo** gazetesinde **Imperiale Bombay** (İmparatorluk Mumbai'yi) başlığı altında yayınlamıştır.

Moravia'nın bu ilk seyahati, okurları için Hindistan'ı çok iyi tasvir edebilecek derinlikte olmasa da Hindistan'ın o dönem İngiltere ile arasındaki bağı resmetmeyi

Lenin, Stalin e Mao; ma in realtà il suo cuore è presso il fornello a gas, tangibile prova del proprio progresso sociale. Infine la terza ipotesi è che l'operaio non legge Marx, Lenin, Stalin ma forse soltanto Mao; e che anche il fornello, come la libreria, fa parte di una messa in scena propagandistica. Ma la sua trepidazione e il suo orgoglio accendendo il fornello parevano sinceri. Ahimè, il cuore dell'uomo è insondabile; e le ipotesi forse non sono né tre né quattro né dieci ma cento, ma mille e la verità non la sapremo mai." Moravia, **La rivoluzione culturale in Cina: Ovvero il convitato di pietra**, pp. 106-107.

²⁵ "Cina 1937", in Alberto Moravia, **Viaggi. Articoli 1930-1990**, a cura di Enzo Siciliano, Postfazione di Tonino Tornitore, Milano, Bompiani, 1994, pp. 345-346.

²⁶ Luca Clerici, "Introduzione", in Alberto Moravia, **La rivoluzione culturale in Cina: Ovvero il convitato di pietra**, p. 7.

²⁷ "Moravia, Afrika üçlemesinde Afrika'daki politik duruma neredeyse hiç değinmemesine sebep olarak Afrika'nın güzelliğini politika ile kirletmek istemeyişini dile getirmektedir. Ancak yazarın diğer seyahat eserleri, Afrika üçlemesinin aksine ülkelerin güncel politik durumlarına oldukça fazla değinmektedir. Nitekim, Moravia da bu ülkelere gitme sebebi olarak ülkelerde yaşanmakta olan veya kısa bir süre önce yaşanmış politik dönüm noktalarına kendi gözleriyle şahit olma isteği olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple Moravia'nın diğer seyahat eserlerinin Afrika'yı konu alan eserleriyle bir tutulamayacağını söylemek yanlış olmaz." "Passeggiate africane: Il fascino del Mistero", in Alberto Moravia, **Passeggiate africane**, Milano, Bompiani, 1987, p. 11.

başardığı söylenebilir. Moravia limana indiği anda gerek işleyiş gerekse mimari olarak kendisini Hindistan'da değil, İngiltere'nin Liverpool şehrinde olduğunu sanmasını sağlayacak kadar İngiliz etkisinin hissedildiğini okurlarına aktarmıştır.²⁸ Yazarın Hindistan'a gerçekleştirdiği ilk seyahat aynı zamanda kendisi için seyahatten bağımsız olarak da önemli bir konumda bulunmuştur. Moravia'nın Doğu ve Asya ile tanışması Hindistan'da Mumbai'deki limana adım atışıyla olmuştur. Bu ilk tanışma anı Moravia'yı oldukça etkilemiştir ve bu anın kendisine hissettirdiklerini Joseph Conrad'ın **Youth** (Gençlik) eserindeki başkahramanın yaşadıklarına benzetmiştir.²⁹ Bu sebeple, Hindistan'a gerçekleştirdiği ilk seyahatin Moravia için egzotizmle harmanlanmış bir yaşam arzusu ve gençliğin zaferi olarak görüldüğünü söylemek mümkündür.³⁰

Un'idea dell'India eseri de tek bir istisna ile yazarın **Un mese in URSS** ve **La rivoluzione culturale in Cina** eserlerinde olduğu gibi genel hatlarıyla politika odaklı bir eser olarak hayat bulmaktadır. Bu istisna ise din olgusudur. Moravia Hindistan üzerine kaleme aldığı eserinde diğer seyahat eserlerinde hiç değinmediği kadar fazla din olgusuna değinmektedir. Dolayısıyla, **Un'idea dell'India** eserinin odaklandığı ana konu olarak din olgusunu göstermek yanlış olmayacaktır.³¹ Fakat bu din olgusu bildiğimiz ve Hindistan'da o dönem etkin olan din olgusuyla bir değildir. Moravia'ya göre Hindistan'da geçerli bir din olmasa dahi Hindistan yine dini bir ülke olarak sınıflandırılırdı. Bunun en büyük sebebi ise din olgusunun Hindistan için bir varoluş şekli olmasıdır.³² Dinin Hindistan'da böylesine etkili olması ülkedeki milliyetçiliğin bile din üzerinden ikiye bölünmesine yol açmıştır. Moravia'ya göre dil, ırk ve ekonomi gibi sebepler Hindistan'da milliyetçilik açısından bölünme yaratabilecek kadar etkili değildir.³³ Bu sebeple Moravia'nın eserde dinden bağımsız bir Hindistan tasviri yapmakta güçlük çektiğini söylemek mümkündür.

²⁸ Tonino Tornitore, "Moravia e l'India", in Alberto Moravia, **Un'idea dell'India**, Milano, Bompiani, 1996, p. X-XI.

²⁹ Moravia ve Elkann, **a.g.e.**, p. 106.

³⁰ Tornitore, "Moravia e l'India", p. XIII.

³¹ **A.e.**, p. XII.

³² Moravia, **Un'idea dell'India**, p. 48.

³³ **A.e.**, p. 90.

Bununla birlikte eserde Moravia'nın ülkedeki sosyal yapıya da eleştirel bir gözle baktığını gözlemlemek mümkündür. Özellikle eserin birçok noktasına Hindistan'da mevcut olan kast sistemine ve İngilizlerin ülkedeki sömürgeci konumuyla bu kast sisteminin en üst basamağında yer aldığına değindiğini görmek mümkündür. Yazar, Hindistan'da var olan bu kast sisteminin oldukça sağlam temellere oturtulduğunu ve neredeyse sorgulanamayacak bir hale geldiğini eserde aktarmaktadır. Moravia, İngilizlerin Hindistanlılar için yarattığı ürkütücü algının, Brahminlerin kast sisteminin dışına itilmiş kişilerde oluşturduğu ürkütücü algıdan pek de farklı olmadığını dile getirmektedir.³⁴

Un'idea dell'India eserinde İngiliz sömürgeciliği altında kurulmuş şehirlerin neredeyse hepsinin İngiltere'ye özgü hava taşıması ve bu durumun yarattığı zıtlık Moravia tarafından okurlara oldukça net bir şekilde gösterilmektedir. Bu durum Moravia'nın eserde kaleme aldığı şu satırlarda görülebilir:

“Yeni Delhi bu sömürgeci zihniyetin izlerini taşımaktadır: Melankolik ve genelde sonunda ince bir zafer takı ya da koca bir sütunun üzerine yerleştirilmiş bir İngiliz fatihinin heykeli bulunan düz sokaklar. Bu görseller sanki Kuzey geleneğine özgü eteklerin, doğuya özgü türbanların ve tok sesli davullar ile tiz sesler çıkaran gaydaların orantılı bir uyum içerisinde yer aldığı İskoç klanları ve Afganistan sınır kabilelerinin tören geçişi esnasında izlenmesi için yapılmış gibi duruyor. Bir diğer yandan, eski Delhi'deki Müslüman kalesiyle aynı kırmızı tuğlayla inşa edilmiş yeni klasik bakanlıkları, merdivenleri ve Korint sütunları usta mimarların yaratmak istediği sömürgeci mimariyi doğrulamaktadır.”³⁵

Bu durum, İngiltere'nin Hindistan'ı ne derece etkilediğini ve ne ölçüde yeniden yarattığını okurların görmesi açısından oldukça iyi bir örnek olarak gösterilebilir. Moravia, Hindistan'da gittiği birçok yerde İngiliz sömürgeciliğinin ülkedeki varlığını

³⁴ Tornitore, “Moravia e l'India”, p. XII.

³⁵ “Nuova Delhi porta l'impronta di questa concezione colonialista: i suoi stradoni malinconici e diritti, in fondo ai quali c'è spesso uno smilzo arco di trionfo o la statua piccolissima di un conquistatore inglese sopra un enorme piedistallo, sembrano fatti apposta per le lente sfilate dei reggimenti speciali reclutati tra i clan della Scozia e le tribù della frontiera afgana, combinazioni ben dosate di gonnelline nordiche e di turbanti orientali, di cupi tamburi e di queruli gemiti di cornamuse. D'altra parte i suoi ministeri neoclassici, costruiti con la stessa pietra rossa del forte musulmano della vecchia Delhi, testimoniano, con le loro scalee e i loro colonnati corinzi, la volontà dei professori di disegno di mettersi ad un livello imperiale [...]” (Moravia, **Un'idea dell'India**, p. 81-82).

gerek kısmi gerekse tümüyle hissettiğini aktarmaktadır. İngilizler yalnızca şehirleri kendilerine göre tasarlamakla kalmayıp tüm politik ve ticari yapılanmaları da kendi sistemlerine göre inşa ederek Hindistan'ın kendisine özgü bir sistem oluşturmasının önüne geçmiştir.³⁶

“Portekiz, Fransız ve Hollanda sömürgeciliğinin neredeyse ülkeden silinmek üzere olan izleri Hindistan'ın kendileri tarafından fethedilmediğini, yani yeniden yaratılmadığını kanıtlar niteliktedir. Bir başka deyişle, fethetmek için sömürgecilik yetmez, simbiyoz gerekir. İngiltere'nin Hindistan'ı yeniden yaratmış oluşu su götürmez bir gerçektir. Bu yeniden yaratma her şeyden önce politik ve psikolojik olmuştur. Tüm içinden çıkılmaz karmaşıklığının sebep olduğu samimiyet ve güçlüğüyle birlikte Hindistan problemi, İngiltere'nin vilayetsiz, nostaljiden uzak ve diğer sömürgeci milletlerden farklı olarak büyük ve modern bir ülke olarak algılanmasına diğer tüm etkenlerden daha çok fayda sağlamıştır. İngiltere'nin bu simbiyozu bozup Hindistan'dan ayrılışının böylesine zarif ve kansız oluşu bunu doğrular niteliktedir.”³⁷

Bu durum Hindistan'ın İngiltere'den bağımsızlığını kazanmasının neden böylesine kolay olduğunu da açıklar niteliktedir. Hindistan, birçok ülke tarafından sömürge haline getirilmiş olmasına rağmen bu ülkelerden hiçbirinin izi günümüze kadar gelmemiştir. Bunun en büyük sebebi ise İngiltere gibi kapsamlı bir sömürgeciliğe başvurup Hindistan'ı tümüyle yeniden şekillendirmemiş olmalarıdır. Fakat Moravia'ya göre İngiltere'nin gerçekleştirdiği sömürgecilik eylemlerinden sonra geriye kalan Hindistan, İngiltere'den bağımsızlığını kazanmış olmasına rağmen sömürgecilik döneminden kalan izleri asla silemeyeceği rahatlıkla anlaşılmaktadır.

³⁶ A.e., p. 132.

³⁷ “I colonialismi portoghese, francese e olandese stanno lì a testimoniare, con le loro labili tracce, che non si conquista l'India ossia non la si trasforma se non ci si lascia conquistare ossia trasformare da essa. In altri termini il semplice colonialismo non basta, ci vuole la simbiosi. Che gli inglesi abbiano, bene o male, trasformato l'India non è contestabile; quanto alla trasformazione che l'India ha prodotto in Inghilterra, essa è stata soprattutto di natura politica e psicologica. Il problema indiano, vissuto con sincerità e intensità in tutta la sua inestricabile complicazione, ha certamente contribuito forse più di qualsiasi altro fattore a dare all'Inghilterra il suo carattere di grande Paese moderno, esente dai provincialismi, dalle nostalgie e dalla retorica propria alle nazioni colonialiste. Il modo stesso con il quale l'Inghilterra ha sciolto la simbiosi ossia se ne è andata dall'India, così incruento e così elegante, lo dimostra.” A.e., pp. 133-134.

Moravia'nın Hindistan'a gerçekleştirdiği ikinci seyahat esnasında yanında Elsa Morante ve Pier Paolo Pasolini'nin de bulunması açısından oldukça önemlidir. Bu durum Moravia'nın Hindistan'da geçirdiği süre boyunca nasıl bir seyyah olduğunu da anlamamız açısından faydalıdır. Hindistan'da geçirdikleri sürede Moravia'nın aksine Pasolini Hindistan'dan tümüyle etkilenmiştir.³⁸ Pasolini'nin **L'odore dell'India** (Hindistan'ın Kokusu) eseri incelendiğinde bir İtalyan ve bir yazar olarak Hindistan'dan oldukça etkilendiği rahatlıkla görülebilir. Bunun yanı sıra Moravia ile Pasolini'nin karşılaştırıldığında, Pasolini'nin Hindistan'a daha duygusal yaklaştığı görülebilir. Moravia ise Hindistan'ı bir bilim insanı gibi tarafsız ve gerçekçi olarak ele almıştır. Moravia'nın sahip olduğu bu bakış açısı ülkedeki fakirliğe karşı tutumu incelendiğinde rahatlıkla görülebilir. Konakladıkları otelin önünde dilenen bir kişiye Pasolini'nin verdiği tepki ile Moravia'nın verdiği tepki arasında oldukça büyük fark bulunmaktadır. Pasolini'yi oldukça sarsan bu sahne Moravia'yı hiç etkilememiştir. Bu durum, Renzo Paris tarafından Moravia'nın aslında Pasolini'den daha Hindistanlı olarak görülmesine sebep olmaktadır.³⁹

Moravia'nın Hindistan üzerine kaleme aldığı eserin başlığı Pasolini'nin eseri ile karşılaştırıldığında Hindistan'ın iki yazar için ne ifade ettiğinin rahatlıkla anlaşılabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Pasolini'nin eserinin başlığı **L'odore dell'India**'yken (Hindistan'ın Kokusu) Moravia'nınki düşünciyi (*idea*) kapsamaktadır. Moravia'nın seyahatleri boyunca kokudan olumlu bir şekilde bahsettiği tek nokta Afrika kıtası olmuştur.⁴⁰ Bu sebeple Pasolini için Hindistan'ın sahip olduğu değer ne denli büyükse, Moravia için de Afrika'nın sahip olduğu değer o denli büyük olduğu söylenebilir. Bu sebeple Moravia'nın Afrika'ya adım atana kadar

³⁸ “Moravia çok daha sonraki yıllarda Renzo Paris ile gerçekleştirdiği biyografik röportajlarında Hindistan'a gittiğinde ülkeyi tüm açılarıyla kavramayacak kadar genç olduğunu dile getirmiştir. Yazar yeniden Hindistan'a giderek ülkeyi tekrar deneyimleme isteğini dile getirmişse de buna ömrü yetmemiştir. Hindistan'ın Moravia için etkileyici bir seyahat olmaması yazarın belirttiği bu durumla da ilişkilendirilebilir.” Renzo Paris, **Alberto Moravia**, Firenze, La Nuova Italia, 1991, p. XXXIII.

³⁹ Renzo Paris, “L'esperienza dell'India”, in Moravia, **Un'idea dell'India**, p. 32.

⁴⁰ “Moravia, Alain Elkann ile gerçekleştirdiği biyografik röportajlarında uzun bir yolcuğun ardından Abidjan'a vardığı gece saat sabah 05:00'te otelin penceresinden işlerine gitmek için hazırlanan Afrikalıları seyredererek Afrika'nın kokusunu içine çekişini tasvir etmektedir. Bu kokuyu bir kere koklayan kişinin hayatı boyunca bir daha unutmayacağını dile getiren Moravia, bu anı oldukça olumlu bir şekilde okurlarına aktarmaktadır.” Moravia ve Elkann, **a.g.e.**, p. 266

seyahat eserlerinde karşılaştığı sahnelerle etkileşime girmeyerek daha mesafeli davrandığı söylemek mümkündür.⁴¹

Moravia'nın **Un mese in URSS, La rivoluzione culturale in Cina** ve **Un'idea dell'India** eserleri incelendiğinde yazarın gerçekleştirdiği seyahatlerin ütöpik bir ülke arayışı çevresinde gerçekleştiği söylenebilir.⁴² Moravia için bu arayışın Afrika kıtasıyla sona erdiğini söylemek mümkündür. Yazarın kaleme aldığı tüm seyahat eserleri arasında gerek ele alınış gerekse Moravia'nın karşılaştığı sahnelerle etkileşime girme isteği açısından Afrika üçlemesinin Moravia için çok daha farklı bir konumda olduğu görülebilir. Pasolini için Hindistan'ın kokusu ne kadar unutulmazsa Moravia için de Afrika'nın sahip olduğu kokunun o kadar unutulmaz olduğu aşikârdır.

2.2. Moravia'nın Afrika Üçlemesi: A quale tribù appartieni?, Lettere dal Sahara ve Passeggiate africane

2.2.1. Moravia'nın Afrika Üçlemesi: Ortaya Çıkışı, Gelişimi Ve İşlenen Temalar

Moravia'nın hayatında bir dönüm noktası olarak gösterebileceğimiz ve kıtadaki yaklaşık 20 yıl süren seyahatlerinin bir sonucu olarak Afrika üçlemesi olarak adlandırabileceğimiz **A quale tribù appartieni?, Lettere dal Sahara ve Passeggiate africane** eserleri karşımıza çıkmıştır. Moravia bu üç eserde Afrika'da gerçekleştirdiği seyahatler sonucu edindiği gözlemleri gazetede köşe yazısı olarak okurlarına aktarmıştır. Bu yazılarda Moravia'nın yıllar içerisinde Afrika'yla olan ilişkisini ve kıtaya ilgili düşüncelerini detaylı olarak gözlemlemek mümkündür. Moravia'nın Afrika üçlemesinin uzun bir süreçte çıkmasının yazarın da kıtaya karşı sahip olduğu düşüncelerin geçirdiği değişimi okurların gözlemlemesi açısından oldukça talihli bir durum olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra Afrika üçlemesi olarak adlandırdığımız üç eserde de Moravia'nın, Afrika'nın sahip olduğu karakteristik özelliklere veya yaşadığı

⁴¹ Tornitore, "Moravia e l'India", pp. 5-6.

⁴² Gaia de Pascale, **Scrittori in viaggio: Narratori e poeti italiani del Novecento in giro per il mondo**, Milano, Bollati Boringhieri, 2001, p. 156

farklı durumlara odaklandığını görmek de okurların elindedir. Kaleme alınan bu metinlerin gazetede parça parça yayınlanması sayesinde Moravia'nın edindiği deneyimler ve tasvirler İtalyanların Afrika'yı genel hatlarıyla tanımalarını sağlamıştır. Bununla birlikte İtalyan okurların Afrika'daki güncel durumlar hakkında bilgi sahibi olmalarını da mümkün kılmıştır.

Yazarın 1963 yılından 1972 yılına kadar **Corriere della Sera** gazetesinde yayınladığı ve 1972 yılında kitap haline getirdiği yazıları, bu üçlemenin ilk kitabı olan **A quale tribù appartieni?** eserini oluşturmaktadır. Afrika üçlemesinin ilk eseri olan bu kitap, okurlara Afrika'yla ilk defa karşılaşan Moravia'nın düşüncelerini gözlemleme fırsatı vermektedir. Moravia'nın seyahat ettiği dönemde Afrika'daki sosyal ve sömürgecilik düzeninin yansımaları yazarın o dönemde yayınladığı yazılarında da birçok defa görülmektedir. O dönemde Afrikalı ulusların bir kısmı bağımsızlıklarını yeni elde etmişken bir kısmı da elde etme yolunda ilerlemektedir. Bu durum Moravia'ya seyahatlerini gerçekleştirdiği dönemde sömürgeciliğin oluşturduğu bedbaht durumun öncesini ve sonrasını gözlemleme imkânı tanımaktadır. Moravia'nın gerçekleştirdiği bu gözlemler **A quale tribù appartieni?** eserinde yoğun bir şekilde kendisini göstermektedir. Bu eserdeki birçok başlıkta sömürgeciliğin, bağımsızlığını elde edemeyen ülkeleri ne düzeyde etkilediği ve bağımsızlığını elde eden ülkelerin ise farklı yollarla sömürüsüne nasıl devam edildiği Moravia tarafından okurlara aktarılmaktadır. Yazarın bu eseri sayesinde okurlar seyahatlerin gerçekleştirildiği dönemde Afrika'daki ortamın nasıl olduğunu anlamakla kalmayıp aynı zamanda ilerleyen dönemlerde kıtanın ne şekilde gelişim gösterebileceğine dair fikir edinme şansına da sahiptir.⁴³ Moravia'nın eserde değindiği konular Afrika'daki sömürgecilik eylemlerinin kıtayı bütün olarak nasıl etkilediğiyle sınırlı kalmamaktadır. Yazar, aynı zamanda Avrupalılar ile Afrikalılar arasında yoğun bir karşılaştırma yapmakta ve çeşitli Avrupa vatandaşlarının Afrikalılara karşı olan bakış açısına da değinmektedir.

⁴³ Simone Casini, "Moravia in Africa", in **Medea**, Vol. II, No. 1, 2016, pp. 14-15.

Açıkladığımız bu konuları göz önünde bulundurarak, yazarın Afrika ile ilgili ilk kitabı olan **A quale tribù appartieni?** eseri çalışmanın üçüncü bölümünde daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Afrika üçlemesinin ikinci eseri olan ve yazarın **Corriere della Sera** gazetesinde 1975 yılından 1981 yılına kadar yayınlanan yazılarının toplandığı **Lettere dal Sahara** eserinde ise Moravia'nın ilk eserindeki yapıyı bırakarak bu eserini ana bölümlere ayırmayı tercih ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra işlenen konular da üçlemenin ilk kitabına göre oldukça farklı yönde ilerlemektedir. İlk eserde, Afrika denince akla gelen sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönem üzerine tanık olduklarını ve düşüncelerini kaleme alan Moravia, ikinci eserde Afrika'ya kendi deyişiyle “turist” gibi yaklaşmaktadır. Fakat her ne kadar bu eserin bir turist günlüğü olacağını dile getirse de eserin birçok yerinde Moravia'nın Afrika'ya gelen Avrupalı turistlerin seyahat alışkanlığını eleştirdiğine tanık olunmaktadır. Moravia'nın bu eserde bir parçası olduğunu söylediği turizm kavramı, 19. yüzyıldan itibaren etkisini arttıran turizm değil, Avrupalıların daha önceki yüzyıllarda farklı kültürleri tanımak ve kendilerini geliştirmek için gerçekleştirdiği seyahatlerdir.⁴⁴ Afrika'ya gelen Avrupalı turistler, Afrika'nın daha el değmemiş ve Afrika'ya özgü noktaları varken Avrupa'daki şehirleri aratmayan merkezlerde ikamet etmektedir. Bu eserde tüketim kültürünün Afrika'da oluşturduğu duruma değinen Moravia, tüketim kültürü yüzünden Afrika'nın özgün yüzünün deneyimlenemediğini sık sık dile getirmektedir. Sömürgecilik döneminde zorlu dönemler atlatmış üçüncü dünya ülkeleri, sömürgecilik sonrası dönemde de bu dönemin sebep olduğu sonuçları yaşamaktadır. Bu sebepten ötürü benzer geçmişe sahip birçok ülkede aynı tablonun ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır.⁴⁵ Avrupalı turistler ise Afrika'ya geldiklerinde tüketim kültürünün gerekliliklerine göze şekillendirilmiş merkezlerde Avrupa'da da elde edebilecekleri deneyimleri yaşamak için Afrika'ya geldiklerine değinmektedir. Bu sebepten ötürü eser boyunca Moravia'nın, turistlerin bulunduğu yerlerden uzak durma isteği ve tüketim kültüründen kaçma çabası okurlar tarafından açıkça görülmektedir.

⁴⁴ Moravia, **Lettere dal Sahara**, p. 6.

⁴⁵ A.e., p. 8.

Eser boyunca yazar, turistlerden olumsuz olarak bahsetmektedir. Bu durumdan yazarın, turistleri tüketim kültürüyle eleştirdiği çıkarımını yapmak mümkündür.

Anlaşılabileceği üzere Afrika üçlemesinin ikinci kitabında Moravia'nın odak noktasının Afrika'nın doğası olduğu söylenebilir. Eserdeki yazılarda sık sık Afrika'nın doğasına dair tasvirlerle rastlamak mümkündür. İlk eserinden oldukça farklı bir yönde ilerleyen bu eser, Moravia'nın sömürgecilik dönemini ardında bıraktığını ve sık sık bahsettiği Afrika'nın gizemini çözme yolunda adımlar attığını göstermektedir. Bu dönemde yazdığı yazılarında Moravia'nın Afrika'nın oldukça farklı bir yüzünü okurlarına aktardığını söylemek mümkündür. İlk kitapta yoğun olmasa da kendini gösteren doğa tasvirleri bu eserde ön plana çıkmakla birlikte Moravia'nın da okurlara aktarmak istediği ana konudur. Bu sebeple Afrika'nın asıl sahibinin doğa olduğunu eserde açık bir şekilde dile getirmektedir.⁴⁶ Ayrıca yazar, bu eseri oluşturan metinlerde neden Afrika'nın asıl sorunu olarak görülen politika, sömürgecilik, yeni sömürgecilik ve kapitalizm gibi konulara daha detaylı değinmediğine de üçlemenin son eseri olan **Passeggiate africane** kitabının başında açıklık getirmektedir. Moravia'nın **Lettere dal Sahara** kitabını oluşturan köşe yazılarını yazdığı dönemde odaklanmak istediği konu kıtadaki doğa olduğu için bu tasvirleri politika gibi konularla lekelemek istememektedir.⁴⁷ Moravia, Afrika'yı "dünyadaki en güzel şey" olarak nitelemektedir ve yazarın bakış açısına göre bu güzellikleri anlatırken yukarıdaki satırlarda bahsi geçen konulara değinmek bu güzelliğe gölge düşürmektedir.⁴⁸

Yazar eserinde aktardığı üzere gördüğü durum ve manzaraları olduğu haliyle ve o an kendisine hissettirdikleriyle kaleme almaktadır. Bu sahnelerin ardında yatan sebeplerin üstünde durmamaktadır. Ancak Moravia'nın bu turist vurgusunun günümüz turistiyle karşılaştırmaması gerekmektedir. Bu sebeple, Moravia da bahsettiği turist kavramını **Grand Tour** seyyahına benzetmektedir. Seyahat ederek tanıdığı Afrika'yı okurlarına da aynı şekilde aktarmaktadır. Yazarın bunu sağlayabilmek için eser boyunca turistler için oluşturulan suni ortamlardan kaçma çabası okurlar tarafından görülmektedir.

⁴⁶ A.e., p. 4.

⁴⁷ Alberto Moravia, **Passeggiate africane**, Milano, Bompiani, 1987, p. 11.

⁴⁸ Moravia ve Alkann, a.g.e., p. 259.

Bu sebeplerden dolayı üçlemenin ikinci kitabı **Lettere dal Sahara**'da yazar, tüketim kültürü aracılığıyla kapitalizmin etkisine giren ülkede turistlerin davranışlarına değindiği görülmektedir. Moravia, bu eserde okurlara turizmin Afrika'da nasıl sadece belirli bölgeleri kullanıma açtığını ve Afrika'nın özgün karakterini hiçe saydığını belirterek geleneksel anlamdaki sömürgeciliğin sona ermesinden sonra, kıtanın tüketim kültürü tarafından ele geçirilmeye çalışıldığından bahsetmiştir. Kitabın geneline bakıldığında ise Moravia'nın Afrika'nın doğasına karşı duyduğu hayranlığı ele alma fırsatı bulduğu bir eser olarak sınıflandırılabilir.⁴⁹

Üçlemenin son kitabı olan ve yazarın 1983 yılından 1986 yılına kadar ülkelerinde gerçekleştirdiği seyahatlerde kaleme aldığı yazıların bir araya getirilmesiyle **Passeggiate africane** kitabı ortaya çıkmıştır. Bu eserde Moravia'nın Tanzania, Burundi, Ruanda, Zaire, Gabon ve Zimbabve gibi Orta ve Güney Afrika ülkelerindeki seyahatlerine tanık olunabilir. Üçlemenin son eserinde Moravia'nın, Afrika'yla ilgili farklı bir konuya odaklandığı görülmektedir. İlk kitapta sömürgeciliğin ve sömürgecilik sonrası mevcut etkilerini gözlemleyen Moravia'nın, **Passeggiate africane** kitabıyla birlikte geleneksel anlamda sömürgeciliğin sona ermesiyle ortaya çıkan süreci daha detaylı incelediği görülmektedir. Bu eserde, sömürgeciliğin sona ermesinin Afrika kıtası için bambaşka kapılar açtığı ve yeni sorunları da beraberinde getirdiği yazar tarafından okurlara gösterilmektedir. Bu durum, sömürgecilik dönemi sonrasında kıtada Avrupalılar ile Afrikalıların birlikte yaşamaya çalışma çabalarını eserin odaklandığı ana konu haline getirmiştir.

Sömürgecilik süresince kıtaya yerleşen ve orada çeşitli meslekleri gerçekleştirerek ikamet eden Avrupalı yerleşimcilerden bazıları sömürgeciliğin sona ermesiyle birlikte kıtadan ayrılmayarak Afrika kıtasındaki yaşamlarına devam etmişlerdir. **Passeggiate africane** eserinde Moravia'nın üstünde durduğu konu ise sömürgecilik sonrası dönemde, Afrika ulus bilinci kazanırken eski yerleşimci sömürgeciler ile Afrikalılar arasındaki denge olmuştur. Bu eserde Moravia'nın, Zimbabve ağırlıklı olmak üzere farklı ülkelerde bu konuyla ilgili yaptığı gözlemleri incelemek mümkündür. Yazar, eser boyunca Avrupalılar ile Afrikalıların bir arada

⁴⁹ Silvia Messina, "Lettere dal Sahara (1981)", **Italia Libri**, aprile 18, 2001, (Çevrimiçi) <http://www.italialibri.net/opere/letteredalsahara.html>, 3 Ocak 2020.

yaşaması üzerine olumlu örnekler verse de olumsuz örneklerin de var olduğunu ve tüm kıtanın yalnızca ortak yaşamı iyi bir şekilde uygulamayı başaramamış bir örnek üzerinden değerlendirilemeyeceğini söylemek gerekmektedir. Moravia da bu durumun farkındadır. Bu sebeple eseri sonlandırırken Avrupalılar ile Afrikalılar arasındaki sorunun belki de asla çözülemeyeceğine dair düşünceleri okurlar görmektedir.⁵⁰

Bu sebeple üçlemenin son kitabı olan **Passeggiate africane**, yazarın yeniden üçlemenin ilk kitabında kullandığı tarza döndüğü bir kitap olmuştur. Moravia, ikinci kitaptaki gibi yalnızca gördüklerini kaleme almak yerine sebep-sonuç ilişkilerine odaklanmaktadır. Yazarın eser boyunca odaklandığı konu ise Afrika ve Avrupalıların birlikte yaşaması ve bu süreçte yaşanan sorunlardır. **Passeggiate africane** kitabıyla birlikte sonanlanan üçleme Moravia'nın Avrupalılar ile Afrikalılar arasındaki ilişkinin gidişatı konusunda karamsar bir düşünceyle sona ermektedir.

2.2.2. Moravia'nın Afrika İmgesi Ve Egzotizm Yansımaları

Moravia'nın Afrika imgesi ve üçlemedeki egzotizm yansımalarına daha genel bir açıdan bakabilmek için çalışmanın bu başlığı altında üçlemenin genelinde görülebilen Moravia'nın Afrika imgesini ve egzotizm yansımaları gösterilmeye odaklanmıştır. Bu sayede, üçüncü bölümünün konusunu oluşturan ve çalışmanın odak noktası olan **A quale tribù appartieni?** eseri incelenirken okurların eserden yapılan alıntılar ve Moravia'nın yaşadığı deneyimleri aktarma şeklinin ardında yatan sebepleri daha iyi anlayabilmesi amaçlanmıştır.

Sömürgecilikle tanışmış her bölgede görülebileceği gibi Afrika da gerek kıtada gerçekleştirilen sömürgecilik eylemlerini meşru göstermek gerekse Avrupalıların kıtaya olan ilgisini artırarak kıta üzerinden turizmle kazanç sağlamak gibi gerekçelerle yaratılan egzotizm algısından kendi payına düşen kısmı aldığını söylemek mümkündür. Afrika'nın sömürgecilikle olan geçmişine bakıldığında egzotiğin kıtadaki sömürgecilik eylemlerini meşru göstermek için kullanıldığına çoğu zaman

⁵⁰ Moravia, **Passeggiate africane**, p. 174.

rahatlıkla rastlanılabılır. Fakat egzotik ve egzotizm terimlerinin aynı anlamlarda kullanılmasının yanlış olacağını belirtmekte fayda vardır.

Egzotik terimi yabancı kültürlerin varlığını ifade ederken egzotizm, bireylerin varlığını gerektirmektedir. Bir kültür için diğer kültürlerden olan kişi, nesne ve yerler egzotik olarak nitelenebilir.⁵¹ Bir şeyi egzotik bulmak kişinin kendi kültüründen kopmasını gerektirmediği ve herhangi bir geleneksel, ulusal ve hatta imparatorluk kuralını çiğnemediği gibi, Afrika örneğinde göreceğimiz üzere, sömürge altındaki yerlerden egzotik imgesi sayesinde çıkar sağlamanın da önünün açılmasına imkân sağladığı söylenebilir.⁵² Ayrıca bir yer ve bir toplum hakkında ortaya atılan egzotik tasvirler ve yaratılan algının bir kere yer ettikten sonra bir daha silinmesinin neredeyse imkânsız olduğu da öne sürülmüştür. Bu egzotik bireyler ve konumlar hakkında kullanılan tasvirlerin, anlatılan hikâyelerin yanlış olduğu kanıtlanırsa dahi Avrupa toplumu için bu kanıtların bir geçerliliği yoktur.⁵³ Egzotik imgesinin kullanımıyla kıta üzerinden sağlanan kazanç Moravia tarafından Afrika üçlemesinde birçok kez okurlara gösterilmektedir. Üçüncü bölümde daha detaylı inceleyeceğimiz üzere, Moravia için egzotik imgesi kıtanın Avrupalılar tarafından hem yanlış algılanmasına sebep olmakta hem de Afrika'nın sahip olduğu birçok değerın yitirilmesi anlamına gelmektedir.

Egzotizm ise egzotiğin aksine öznel bir kopukluğa işaret etmektedir. Bu sebeple sıklıkla bireyler için bir kaçış aracı olarak algılanmaktadır. Bu noktada egzotizmin, birey ve kültür arasında bir ayrığa sebep olduğunu söylemem mümkündür. Ancak egzotizm, her ne kadar bireyler için ait oldukları kültürlerden uzaklaşmak ve egzotiğe, yani yabancı kültürlerle, kendini dâhil etmek için bir araç potansiyeli taşısa da aynı zamanda bir temsil yöntemidir. Bu sebeple egzotizme dâhil olan bireyler ait oldukları ve uzaklaşmak istedikleri kültürden asla kendini koparamaz. Bunun en

⁵¹ Egzotizm kavramı, bir terim olarak 18. yüzyılda dünyada kendine yer edinmeye başlamışsa da köken olarak bakıldığında egzotik kelimesinin ilk defa bir Avrupa dilinde kullanımına 16. yüzyılda yayınlanan François Rabelais'nin **Pantagruel** eserinde rastlamak mümkündür. Rabelais'nin, eserinde yabancı ürünleri tarif etmek için kullandığı egzotik kelimesiyle daha sonra bir kültüre yabancı olan her şeyi egzotik olarak nitelemeyi mümkün kıldığını söylemek yanlış olmayacaktır (Roger Celestin, "Montaigne and the Cannibals: Toward a Redefinition of Exoticism", in **Cultural Anthropology**, Vol. 5, No. 3, 1990, p. 310).

⁵² Roger Celestin, **From Cannibals to Radicals: Figures and Limits of Exoticism**, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1996, p. 2.

⁵³ Michael Janis, "Africa and Avant-Garde Anthropology: The Psychoanalysis of Exoticism", in **Cahiers d'Études Africaines**, Vol. 46, Cahier 183, EHESS, 2006, p. 568.

büyük sebebi ise uzaklaşmak istediği kültürün aynı zamanda anlattıklarının hedef kitlesi olmasıdır. Fakat artık deneyiminin önemli bir parçası haline geldiği için egzotizme dâhil olmuş bir bireyin bir daha ait olduğu kültüre bütünüyle dönme gibi bir imkânı da kalmamıştır.⁵⁴ Egzotizm kavramı Michael Janis tarafından, kişinin kendi kültürüne olabildiğince zıt yabancı bir kültür hakkında hayal gücü ve bilgisizliğin birleşimi sonucu hayat bulmuş değerlerin ve uzamsal mekânların sömürgecilik ve kapitalizm sebebiyle kaybolmasının yarattığı nostalji algısı şeklinde açıklanmıştır.⁵⁵ Moravia'nın Afrika üzerine yazdığı tüm yazılar göz önünde bulundurulduğunda Janis'in bu şekilde bahsettiği egzotizm algısının Moravia'ya çok uyduğu ve yazarın üç eserinde de sıkça rastlanabileceği söylenebilir.

Moravia'nın Alain Elkann ile gerçekleştirdiği röportajlarından oluşan biyografisinde de Moravia'nın İtalya'dan uzaklaşma isteğine tanık olmak mümkündür. Yazarın gerçekleştirdiği seyahatlerin ardında yatan arzu kendisinin de dile getirdiği üzere İtalya'dan uzaklaşma arzusudur.⁵⁶ Yazarın 82 yıllık yaşamı boyunca gerçekleştirdiği seyahatlere bakıldığında Amerika'dan Kore'ye kadar dünyanın birçok noktasına seyahat ettiği ve olabildiğince çok kültürle etkileşime girdiği görülebilir. Ancak gittiği yerlerden hiçbiri Moravia'yı Afrika kıtası kadar etkilemeyi başaramamıştır. Moravia'nın kıtaya karşı duyduğu bu ilgi yine kendi hayatı üzerine gerçekleştirdiği röportajlarına da görülebilir.

“Alain Elkann: Dacia Maraini ve Pasolini ile Afrika'ya gerçekleştirdiğin ilk seyahatinde izlenimin ne oldu?

Alberto Moravia: Çok daha önce gitmem gereken bir yer olduğunu fark ettim. Ancak hayatımın geç bir döneminde gitmiştim. Elli yaşındaydım. Ondan otuz sene önce, henüz yirmi yaşındayken gitmem gerekirdi. Nedenini bilmiyorum ama gitmedim. Bundan pişmanlık duyuyorum. Benim için Afrika dünyada var olan en güzel şey.”⁵⁷

⁵⁴ Celestin, **a.g.e.**, pp. 2-3.

⁵⁵ Michael Janis, **a.g.e.**, p. 568.

⁵⁶ Moravia ve Elkann, **a.g.e.**, p. 105.

⁵⁷ **A.e.**, p.259.

Bu diyalogdan Moravia'nın Afrika egzotizminin kıtayı ilk gördüğü andan itibaren hayat bulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Afrika'nın sahip olduğu kendine has karakter ve Avrupa'dan olabildiğince zıt olması Moravia için Afrika'yı çekici kılan bazı sebeplerden biri olduğu söylenebilir. Moravia da Afrika'nın neden kendisi için çekici olduğundan bahsederken bu duruma özellikle dikkat çekmektedir. Yazar Afrika'nın yeryüzü şekillerinden Avrupa'nın sahip olduğu göze hoş gelen detaylardan yoksun olduğunu dile getirmektedir. Ancak bu yoksunluğa rağmen kıtanın kendine has bir ruhu olduğunu da eklemektedir. Moravia'nın perspektifinden bakıldığında Afrika dünya üzerindeki en “ilkel” ve “vahşi” kıta olarak kendine yer bulmaktadır. Moravia, diğer kıtaların geçmişini tarih aracılığıyla öğrenmek mümkünken Afrika'da böyle bir imkânın olmadığını dile getirmektedir. Bu ise yazar için Afrika'yı oldukça gizemli bir yer kılmaktadır. Moravia'nın kıtaya karşı duyduğu bu ilginin Afrika'yı ilk gördüğü andan son seyahatine kadar devam ettiğini ve kimi zaman dönemin stereotiplerini ve önyargılarını da beraberinde getirdiğini daha sonra detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.⁵⁸

Yazarın, kıtaya böylesine bağlı oluşundan dolayı sömürgecilik ve kapitalizm sebebiyle gerçekleşen eylemleri kaleme aldığı satırlar, okurların Moravia'nın Afrika egzotizmini en açık şekilde görmelerini sağlamaktadır. Okurlar, üçlemede bahsedilen egzotizmin bir örneğine⁵⁹ yazarın yılbaşı gecesi Fildişi Sahili'nin başkenti olan Abidjan'da gittiği yerlerden bahsettiği satırlarda tanık olabilir. Yazarın **Lettere dal Sahara** eserinin “**Serata a Treichville**” (Treichville’de Bir Akşam) isimli bölümünde geçen bu satırlar, kıtanın bu bölgesindeki batılılaşmayı göstermesi ve Moravia'nın Afrika egzotizminin fark edilmesi açısından okurlar için çok önemlidir.

“Yılın son günü tropik topraklarda yeni yılın nasıl karşılandığını görmek için bu Avrupa şehrinin en Afrikan banliyösü olan Treichville’e gidiyoruz. Sık sık patlayan havai fişeklerden, eğlence yerlerine girip çıkan neşeli insanlardan, fenerlerle bezenmiş evlerin olduğu sokaklardan yavaşça geçen içi tika basa dolu araçlardan anlaşıldığı kadarıyla Avrupalılar, bir zamanlar böyle kutlamalardan

⁵⁸ A.e., pp. 260-263.

⁵⁹ Üçlemenin ilk kitabı olan **A quale tribù appartieni?** eseri bu çalışmanın konusu olduğu ve üçüncü bölümde detaylı bir şekilde incelendiği için bu başlık altında yazarın **Lettere dal Sahara** ve **Passeggiate africane** eserleri üzerinden örnekler verilmeye çalışılacaktır.

habersiz olan Afrikalılara temelsiz beklentilerini ve sebepsiz güven duygularını aşlamayı başarmış. Hatta biri bana Anglosakson mutfak geleneği olan yılbaşında hindi yeme alışkanlığının dahi bu toplulukta yaygınlaşmaya başladığını söyledi. Sonunda, yemek yemek için daha az geleneksel olacak bir Arap lokantasına gidiyoruz. Daha doğrusu farklı bir geleneğe özgü olacak. Ufak barın duvarları popüler baskılar ve dergi sayfalarıyla donatılmış. Çıplak göğüslü bir rahibe fotoğrafının yanında başında beresi ve ağzında sigarasıyla Che Guevara bulunuyor. Uçak kazası görselinin yanında bir Amerikan şehrinin bando takımı var. Kennedy ise Kâinat Güzeli'nin yanına yapıştırılmış. Boynunda yedi ya da sekiz tane metal halka bulunan siyahi çıplak bir kadının yanında Mao'nun bir portresi var.”⁶⁰

Moravia'nın bu satırlarında, Afrika'nın ne denli değişime uğradığı anlaşılmaktadır. Batı'da kutlanan ve dini anlamlar da barındıran yeni yılın gelişi, kutlandığı topraklardan çok uzakta ve kültürel olarak hiçbir bağının olmadığı bir şehirde sanki oranın özgün geleneklerinden biriymiş gibi kutlanmaktadır. Fakat kıtada etkisini artıran kapitalizm sebebiyle Moravia'nın karşılaştığı durumun beklendik bir sonuç olduğunu belirtmek gerekir. Kapitalizmin 19. yüzyılda yavaşça başlayarak ve takip eden dönemlerde ivme kazanarak her yeri tektipleştirmesi bilindik bir durumdur.⁶¹ Moravia, girdiği lokantanın duvarına asılmış olan görselleri böylesine detaylı bir şekilde tasvir ederek okurlara Avrupa'nın önce sömürgecilik ve daha sonra kapitalizm sayesinde kıtayı ne denli asimilasyona uğrattığını görme şansı tanımaktadır. Bunun yanı sıra karşılaşılan manzaranın sebep olduğu bu satırlar okurlara Moravia'nın Afrika egzotizmini görme imkânı vermektedir. Moravia'nın zihninde olması gereken Afrika bu olmadığı için Treichville'de karşılaştığı bu sahne yazarın gördüklerini detaylı bir şekilde tasvir etmesini sağlamıştır. Avrupa'yla

⁶⁰ “Poiché è l'ultimo giorno dell'anno, andiamo a Treichville, il sobborgo più africano di questa città europea, per vedere come viene accolto ai tropici l'anno nuovo. A quanto pare, almeno a giudicare dalle esplosioni frequenti dei petardi, dai gruppi allegri che entrano ed escono dai locali pubblici, dalle automobili gremite che passano lentamente per i viali, lungo le casupole pavesate di lanterne, gli europei qui sono riusciti ad ispirare agli africani, un tempo ignari di simili feste, lo stesso loro sentimento di attesa infondata e di fiducia ingiustificata. Qualcuno mi dice che si è diffusa persino, tra questa popolazione, l'usanza gastronomica anglosassone del tacchino natalizio. Ad ogni modo, il ristorante arabo dove ci rechiamo a cenare sarà meno convenzionale o, per lo meno, di una diversa convenzione. Il bar minuscolo ha le pareti tappezzate di stampe popolari e di pagine di riviste illustrate. Accanto alla fotografia di una monaca coi seni nudi c'è quella del Che Guevara, con il basco e il sigaro; accanto alla fotografia di un disastro aereo, quella delle majorettes di una città americana. Kennedy è incollato vicino a miss Universo, una negra ignuda con sette o otto cerchi di metallo torreggianti intorno al collo vicino ad un ritratto di Mao. (Moravia, **Lettere dal Sahara**, pp. 8-9.)

⁶¹ Harry Harootunian, “Foreword”, in Victor Segalen, **Essay on Exoticism: An Esthetics of Diversity**, Tr. Yaël Rachel Schlick, Durham, Duke University Press, 2002, p. VII.

tanışmasından önce kıtanın birçok noktasında kabile hayatı yaşanmaktayken Avrupa ile tanıştıktan kısa bir süre sonra kıtadaki bazı noktaların Batı kültürünü böylesine benimsemiş oluşu Moravia'yı rahatsız etmektedir. Nitekim bu satırlarda da Moravia, Abidjan'dan bir Avrupa şehri olarak bahsetmektedir. Yazar tarafından Abidjan'ın en Afrikan banliyösü olarak tanımlanan Treichville'de dahi Batı'nın etkisi Moravia tarafından okurlara gösterilmektedir.

Moravia'nın biyografisinde değindiği kendisi etkileyen Afrika ile bu manzara arasında oldukça büyük farklar vardır. Daha önce aktardığımız üzere, egzotizm, kişinin ait olduğu kültürden uzaklaşması için bir vasıta görevi görmektedir. Fakat Moravia'nın Afrika egzotizmi, üçlemenin birçok noktasında görülebileceği gibi Batı'nın kıta üzerinde oluşturduğu etki alanı ve kapitalizmin her yeri tektipleştirmesi sebebiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Moravia'nın ait olduğu kültürden uzaklaşması için bir vasıta olan egzotizmin bu Avrupalılaştırmış şehirler içerisinde etkisiz kaldığı ve Moravia için Avrupa'dan hiç ayrılmamış algısı oluşturduğu söylenebilir. Yazarın **Passeggiate africane** eserinin giriş kısmında Dacia Maraini tarafından dile getirilen ve kıtaya iner inmez turist çekmek için oluşturulmuş bölgelerden hızlıca uzaklaşarak kıtanın iç bölgelerine doğru seyahat etmelerinin arkasında yatan sebep olarak bu durum gösterilebilir.⁶²

Afrika üçlemesine bakıldığında Moravia için Afrika'nın özgün yüzünün yoksulluk ve hastalıklarla özdeşleştiğini görmek mümkündür. Bunun bir örneği yazarın **Lettere dal Sahara** kitabında Fildişi Sahili'nde bulunan lagünlerin güzelliğine değindiği "**Adamo rimasto nell'Eden**" (Cennet'ten Kovulmayan Âdem) başlıklı bölümünde görülmektedir.

"Gerçekten de bu yerler (Polinezya'daki mercanadalarla birlikte) günümüz dünyasında İncil'de geçen Cennet'e en çok benzeyen yerler. Fakat Âdem bu Cennet'ten hiç kovulmadı; ya da kısa sürelik bir sürgünden sonra geri döndü ve kendisiyle birlikte günümüzün lüks yaşamını da beraberinde getirdiği söylenebilir. Bahsi geçen Âdem bir Fransız veya Alman, belki de Milanolu biri; bir bankacı,

⁶² Dacia Maraini, "Introduzione", in Moravia, **Passaggiatae africane**, p. 5.

sanayici, rantçi. Büyük şehirlerin cehenneminden kaçıp hâlâ dünya üzerinde bulunan bu cennetlere rahatlamaya gelen biri.”⁶³

Moravia bu satırlarında, bahsettiği yerlerin dünya üzerinde kalan Cennet’e benzeyen son yerler olduğunu dile getirmektedir. Fakat bu noktalar Afrika’da olmalarına rağmen okurlar, Moravia’nın bu noktaların keyfini süren herhangi bir Afrikalıdan bahsettiğine tanık olmamaktadır. Afrika, burada tatil yapmayı karşılayabilecek geliri olan Avrupalıların Cennet Bahçesi’dir. Moravia’nın Afrika egzotizminde Afrika yoksullukla özdeşleştiği için Moravia varlıklı insanların tatile geldikleri bu noktada fazla durmadan kıtanın daha sakin kesimlerine yol almaktadır. Abidjan’ın dışında bulunan Assinie ise Moravia tarafından şu şekilde tasvir edilmektedir:

“İşte Assinie. Artık özenle bakılmış iskeleler, boyalı kulübeler ve temiz sulara rastlamıyoruz. Şu an özgün ve yerel bir ortamın içerisindeyiz. Çamurlu, kirli sular; sağda solda ölü balıklar; yıkıldı yıkılacak tahta bir iskele; gelişimizi seyreden bir sürü çıplak çocuklar. Burası, gerçek çamurdan kulübeleri olan ve gerçek palmyelerin çatı olarak kullanıldığı gerçek bir köy. Palmiye ağaçlarının arasında bir kulübeden diğerine yürümeye devam ediyoruz. Özgünlük ve yerellik devam ediyor.”⁶⁴

Moravia’nın gerçek Afrika olarak nitelediği bu manzara okurlara fakirlikle boğuşan bir Afrika görseli sunmaktadır. Abidjan’daki bakımlı iskelelerin, Afrika egzotiği üzerinden kazanç sağlamayı amaçlayan lüks kulübelerin ve cennetimsi suların Assinie’de izine rastlamak mümkün değildir. İki bölgenin de aktarılma tarzı göz

⁶³ “Effettivamente, questi luoghi sono oggi nel mondo la cosa più somigliante (insieme con gli atolli della Polinesia) al vecchio Eden biblico. Ma da questo Eden, Adamo non è mai stato scacciato; oppure vi è rientrato in forza dopo un breve esilio, e vi si è impiantato questa volta con tutte le comodità moderne. Adamo è francese o tedesco o magari milanese; è banchiere, industriale, rentier; e in questi paradisi superstiti ci viene, per il cosiddetto relax, dagli inferni metropolitani.” Moravia, **Lettere dal Sahara**, p. 12.

⁶⁴ “Ecco Assinie. Niente più pontili nuovi e ben tenuti, niente più capanne verniciate, niente più acque limpide. Adesso siamo nell'autentico e nell'autoctono: acque melmose, nere, qua e là l'argento di piccoli pesci morti; un pontile di assi traballanti; molti ragazzini completamente nudi che ci guardano arrivare; è un vero villaggio, con vere capanne di vera argilla e tetti di vere foglie di palme. Camminiamo tra le palme, da una capanna all'altra. L'autentico, l'autoctono continuano.” **A.e.**, p. 13.

önünde bulundurulduğunda, Abidjan estetik olarak cazip bir yer olmasına rağmen Moravia tarafından olumsuz bir şekilde tasvir edilmiştir. Öte yandan Assinie'den bahsederken ise köydeki şartların yetersizliğine olabildiğince vurgu yapan Moravia, gerçek Afrika olarak defalarca vurgu yaptığı yoksulluk tasvirinin altında Afrika egzotizminin okurlara yansımaları görmek mümkündür. Egzotizm sayesinde ait olduğu kültürle arasına mesafe koyabilen Moravia, bir Avrupa şehri olarak nitelediği Abidjan'da bu mesafenin ortadan kalktığını hissetmektedir. Dolayısıyla, Abidjan'daki estetik olarak cezbedici ortamın Moravia için çekici bir yönünün bulunmadığı söylenebilir. Abidjan'ın aksine Assinie'de ise egzotizmin yarattığı mesafe Moravia tarafından çok daha rahat bir şekilde hissedilmektedir. Bu sebeple, Moravia'nın yoksulluk içerisinde olan Assinie'de oldukça lüks olan Abidjan'dan çok daha rahat ettiği çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır.

Bu durumun bir başka örneğine Moravia'nın Korogo'da bulunan bir kulübenin içini tasvir ettiği ve üçlemenin ikinci kitabı olan **Lettere dal Sahara** eserinin “**Dentro una capanna**” (Bir Kulübenin İçinde) başlığında rastlamak mümkündür.

“Hol karşımızda. Yerler, duvarlar ve tavan baştan savma ve tam karıştırılmamış çamurdan yapılmış. Duvar boyunca devam eden odalar da çamurdan yapılmış. Tarım gereçleri, tohum çuvaları ve yumurtadan yeni çıkmış birkaç civciv gözüme çarpıyor. İçerisi karanlık ve yoğun bir tavuk kümesi ile dışkı kokusu var. Işık almayan bir köşede zar zor ne olduğunu çıkaramadığım duvardaki çivilere asılmış bazı gereçler görüyorum. Bunlar hasır, tahta ve hayvan saçından yapılmış ev yapımı putlar olabilir. Bir kapıdan, daha doğrusu dar ve uzun bir delikten içeri zayıf bir ışık sızıyor. Bu ışığı geçtikten sonra evin salonu gibi gözüken bir odaya varıyoruz. Burası geniş, temiz ve neredeyse siyaha çalan renkli, düz ve cilalanmış zemini olan bir oda. Görünüşe göre yerler kaynatılmış ve kurutulmuş inek dışkısıyla yapılmış. [...] Rahatlamış bir şekilde merdiven görevi gören sandık çıkıntılarına basarak terasa çıkıyorum.

Ziyaretimize devam ediyoruz. Düzensiz şekilde bir arada bulunan açık bir alan beni karşılıyor. İşte gerçek Afrika bu.”⁶⁵

⁶⁵ “Ecco il vestibolo. Il pavimento, le pareti, il soffitto sono di argilla rozzamente e inegualmente impastata; lungo le pareti dentro scompartimenti anch'essi di argilla, vedo attrezzi agricoli, sacchi di sementi e perfino alcune galline che covano. C'è buio e c'è un forte odore di pollaio e di letame; in un angolo, distinguo appena nella penombra alcuni indefinibili oggetti appesi ad un chiodo, composti, si direbbe, di paglia, di legno e di pelo animale: forse, feticci casalinghi. La luce indiretta e bassa viene da una porta o meglio pertugio stretto e alto; lo varchiamo mettendoci di fianco, passiamo in quello che pare essere l'ambiente principale della casa. È una vasta stanza dal pavimento pulitissimo, quasi nero, liscio e debolmente lucido che, a quanto pare, è fatto con l'escremento di vacca amalgamato e

Yine bu satırlarda da Moravia'nın gerçek Afrika olarak okurlara sunduğu manzara yoksulluk ve düzensizlikten oluşmaktadır. Yazar en küçük bir darbeye dahi dayanamayacak durumda olan, gün ışığının içeri zor girdiği ve zemini dahi hayvan dışkısıyla yapılmış bu kulübeyi tasvir ederken gördüğü manzarayı gerçek Afrika olarak kabul etmektedir. Ait olduğu kültürden kaçması için sığınak görevi gören egzotizm, bu kulübede Moravia'ya kendini olabildiğince soyutlama imkânı sağlamaktadır. Batı'da gördüğü hiçbir şey bu kulübede yazara bir anlam ifade etmemektedir ve sığındığı egzotizmi son raddesine kadar yaşamasına izin vermektedir.

Yazarın Afrika'yla özleştirdiği kulübeler üçlemenin her kitabında okurların karşısına çıkmaktadır. Moravia'nın Afrika egzotizminde bahsettiğimiz yoksulluk ve gerçek Afrika algısının yerli halkın yaşadığı kulübelerin etrafında döndüğünü söylemek bu noktada doğru olacaktır. Bu durum, yazarın Wataturi kabilesiyle karşılaşmasını kaleme aldığı ve **Passeggiate africane** eserinin üçüncü bölümü "**Il baobab è il vero signore dell'Africa**" (Afrika'nın Asıl Efendisi Baobabdır) bölümündeki şu satırlarda da görülebilir:

"Fotoğraflarını çektikten sonra Land Rover'a dönüyoruz. Kendisine evine kadar eşlik edeceğimiz için kabile reisi de bizimle geliyor. Biz belki de diğerlerinden büyük bir kulübede yaşadığını düşünürken gülümser bir halde mızrak ve bastonuyla oldukça farklı bir savaşçı pozu verdiği Polaroid'i sallayarak metal sacdan çatısı olan prefabrik bir eve doğru gittiğini görünce şaşırıyoruz.

Bu sahneyi görünce aklıma garip düşünceler geliyor. Eve gidince ne yapacak? Mızrağını şemsiyeliğe mi koyacak?"⁶⁶

compresso. [...] Con sollievo mi arrampico su per le tacche del tronco che fa da scala, sbuco sulla terrazza del tetto.

Continuiamo la visita. Ecco lo spiazzo intorno il quale stanno raggruppate in maniera casuale cioè autenticamente africana, le capanne." **A.e.**, pp. 31-32.

⁶⁶ "Finiamo di fotografarli, risaliamo nella Land Rover, prendiamo a bordo il capotribù, l'accompagniamo alla sua casa. Pensavamo che fosse una capanna, magari più grande delle altre; siamo sorpresi vedendolo avviarsi, sventolando sorridente la foto della Polaroid, con la sua lancia e il suo bastone, figura marziale e bizzarra, verso una casetta prefabbricata dal tetto di lamiera. A questa vista, riflessioni curiose mi affiorano nella mente. Cosa farà una volta in casa? Metterà la lancia nel portaombrelli?" Moravia, **Passeggiate africane**, p. 47.

Moravia'nın gerçek Afrika'sının yerlilerin birçoğunun yaşadığı kulübelerle özdeştiği bu satırlarından da anlaşılmaktadır. Aktardığı seyahat sırasında karşılaştığı Wataturi kabilesinin liderinin bir kulübede yaşamaması, Genel olarak kafasında yerleşmiş olan bazı önyargıları tarafından etkinlenen Moravia'yı oldukça şaşırtan bir durum olmuştur. Yazarın o noktaya kadar okurlara gerçek Afrika manzarasının bir parçası olarak tasvir edeceği kabile reisinin bu noktadan sonra böyle bir manzara dâhil edilmeyeceği çalışmanın bu noktasında rahatlıkla anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Moravia'nın zihninde oluşturduğu gerçek Afrika'nın birtakım stereotipler temel alınarak hayat bulmuş yapay bir Afrika imgesi olduğu söylenebilir.

Moravia'nın bu alıntılarda değindiği “gerçek Afrika” vurgusuna üçlemenin tüm eserlerinde rastlamak mümkündür. Özellikle Avrupa'yla en çok etkileşim içerisinde olan ve Avrupa şehirlerine benzeyen büyük şehirlerde geçirdiği sürelerden sonra Afrikalıların ikâmet ettiği yerleşim yerlerine geçtiğinde Moravia'nın Afrika egzotizmi kendini açık bir şekilde göstermektedir. Yazarın genelde seyahatinin başladığı ve bittiği noktalar olan büyük şehirlerin Moravia için Afrika'nın bir parçası sayılmadığı görülebilir. Moravia'nın bu tarz büyük şehirlerden uzaklaşarak Afrika egzotizminin bir dışı vurumu olan gerçek Afrika'ya ulaşma arzusu üçlemenin son kitabı olan **Passeggiate africane**'nin giriş kısmında Dacia Maraini tarafından da şu şekilde aktarılmaktadır:

“Varır varmaz Afrika'nın büyük otellerini, lüks lokantalarını, yüzme havuzlarını ve otoyolları olan büyük şehirlerini ardımızda bırakmaya çalışıyorduk. Yatacak yer için misyonerlere muhtaç olduğumuz, yemek olarak kızarmış muz ve tatlı patates püresiyle idare etmek zorunda kaldığımız delik deşik çamurlu yolları olan iç kesimlere ilerliyorduk.”⁶⁷

⁶⁷ Dacia Maraini, “Introduzione”, in Moravia, **Passaggiata africane**, p. 5.

Dacia Maraini'nin bu satırlarının da anlaşılacağı üzere Moravia'nın Afrika'yı yoksullukla özdeşleştirdiği görülmektedir. Bu sebeple okurlar, yazarın üçleme boyunca büyük şehirlerden her bahsedişinde satırlarına yansıyan mutsuzluğu kolaylıkla gözlemleyebilir. Gelişmiş noktaların zıttı olan ve insanların yoksulluk içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri yerleşim yerlerini tasvir ederken ise sürekli yapılan "gerçek Afrika" vurgusu sayesinde Moravia'nın gözlerinden Afrika'yı, yani Moravia'nın sahip olduğu Afrika egzotizmini, gördüğümüz söylenebilir. Moravia'nın gerçek Afrika'sı, Afrika'nın ve Afrikalıların yoksulluk içinde olduğu ve tarihin olmadığı geri kalmış bir uzam olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.3. Medeniyet İle Karşı Karşıya Kalan Doğa

Son olarak Moravia'nın Afrika imgesini daha iyi anlayabilmek için yazarın Afrika ile ilgili seyahat anlatılarında detaylı bir şekilde aktardığı doğadan da bahsetmek gerekir. Yazarın eserlerini oluşturan bölümlerde okurlara aktardığı deneyimler değişkenlik gösterse de sabit olan tek şey, her bölümün bir parçasında kendini gösteren doğadır. Dolayısıyla, Moravia için Afrika'nın, doğasından ayrı olarak aktarılamayacağı aşikârdır. Yazarın Afrika'da karşılaştığı doğa Avrupa'dakinden oldukça farklıdır ve kendisinin zihninde oluşan Afrika imgesinin de temellerini oluşturduğu rahatlıkla söylenebilir.⁶⁸

Afrika'ya dışarıdan bir gözle bakıldığında genellikle ilk ayırt edici özelliğinin doğası olduğu söylenebilir. Doğanın kıtadaki bu baskın karakteri kurgu ve kurgu dışı edebiyat dışında eski çağlarda hazırlanan haritalarda da kendisini göstermektedir.⁶⁹ Giovanni Battista Ramusio'nun 1556 yılında hazırladığı haritada Afrika'nın ağaçlarla ve hayvanlarla dolu olduğu görülebilir.⁷⁰ Dolayısıyla kıtanın sahip olduğu doğanın geçmişten günümüze birçok eserde okurların karşısına çıkması oldukça normal bir

⁶⁸ Moravia ve Alkann, **a.g.e.**, p. 257.

⁶⁹ Elena Ricci, "Paesaggi africani: dalla seduzione esotica al discorso colonialista," **Transiti letterari e culturali. Volume I**, Ed. by Giuseppe Sertoli, Goffredo Miglietta, Trieste, EUT Edizioni, 1999, pp. 415-416

⁷⁰ Ronald Vere Tooley, **Printed Maps of the Continent of Africa and Regional Maps South of the Tropic of Cancer, Part I: 1500-1600**, London, Map Collector's Circle, 1966, p. XX

durumdur. Doğanın kıtadaki baskın karakteri içerisinde Afrika'yı barındıran kitapların neredeyse tümünde kendisini göstermektedir. Doğanın eserlere yansımaları, yazarların Afrika ile arasında olan ilişkinin türüne göre değişmesine rağmen doğa her zaman bir sabit olarak okurların karşısına çıkmaktadır. Bu duruma örnek olarak Graham Greene'in **Journey Without Maps** (Haritasız Yolculuk) ve Esther Warner Dendel'in **Seven Days to Lomaland** (Lomaland'e Yedi Gün) eserleri gösterilebilir. Greene, Afrika'yı ve doğasını bir bilinmezlik metaforu ile resmederken Warner'ın eserinde Afrika, anlatıcının kendi başına keşfedemeyeceği bir tecrübe ve bilgiye erişmesini sağlayan bir oluşum olarak resmedilmiştir. Greene'in tasvir ettiği Afrika, ormanları gibi yoğun ve aşılabilir olarak esere yansımaktayken Warner'ın Afrika'sı kendisi ve öteki arasında bir köprü oluşturan bir bağ görevi görmektedir.⁷¹ Bu eserlerde tasvir edilen Afrika ve doğa, eserlerin yazarları tarafından farklı şekilde algılanmış olmalarına ve yazarlar üzerinde tümüyle farklı bir etki yaratmış olmalarına rağmen, iki eserde de değişmeyen tek kavramın doğa olduğunu görmek mümkündür. Bu durum geçmişten günümüze yazılmış birçok eserde kendisini açıkça göstermektedir.

Verdiğimiz örneklerin gösterdiği gibi Afrika sahip olduğu yeryüzü şekilleri ve bitki örtüsü dünyanın diğer birçok noktasıyla karşılaştırıldığında oldukça farklı kaldığı söylenebilir. Bu farklılık Afrika'ya seyahat eden birçok insanın ilk bakışta dikkatini çeken bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Moravia'nın Afrika üçlemesini oluşturan eserlerde de yazarın neredeyse her bölümde Afrika'nın doğasından ve Avrupa'da görmeye alışık olduğu yeryüzü şekillerinden ne kadar farklı olduğundan bahsettiğini görmek mümkündür. Kıtanın sahip olduğu doğanın üçlemenin her kitabında kendisini oldukça fazla belli etmesi hem Moravia hem de kaleme aldığı Afrika üçlemesi için Afrika'nın doğasının ne derece önemli olduğunu göstermektedir.

Üçlemenin ikinci kitabı olan **Lettere dal Sahara**'da da Moravia'nın gerçekleştirdiği bu seyahatlerin asıl kahramanının doğa olduğu belirtilmektedir.⁷² Fakat üçlemenin kahramanı olan doğa, Hemingway'in Afrika'sında geçen safarilerle ve vahşi hayvanların avlandığı doğa değil, Karen Blixen'in **Out of Africa** eserinde

⁷¹ Mortimer, "African Journeys", in **Research in African Literatures**, p. 174.

⁷² Nota editoriale", in Alberto Moravia, **Lettere dal Sahara**, p. 3.

geçen insanı etkileyen ıssızlıkların, ormanlarla ırmaklar arasında geçen sessiz diyalogların ve engin toprakların göz önünde olduğu doğa'ya daha yakındır.⁷³

Moravia'nın Afrika'nın doğasına böylesine fazla değinmesinden bu yabancı ortamın kendisi için önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Afrika'nın doğasının Moravia için böylesine etkileyici oluşu güzelliğinden kaynaklanmamaktadır. Yazar, Afrika'nın doğasının dünyanın diğer yerlerinden güzel olmadığını ve Avrupa'nın doğasının sahip olduğu ve insanlara çekici gelen niteliklerden dahi yoksun olduğunu dile getirmektedir. Afrika'daki doğayı Moravia için çekici kılan şey, kendine özgü olan karakterini dünyanın farklı yerlerindeki denklere göre çok daha fazla hissettirmesidir. Afrika'daki doğanın sahip olduğu bu karakter yazar tarafından belirsiz ve tekdüze olmasına karşın gizemli bir şekilde asil ve etkili olarak dile getirilmektedir.⁷⁴

Eserlerde, Moravia'nın Afrika'daki ormanların aşırı derecede yoğun ve yeryüzü şekillerinin yine aşırı derecede sade oluşunun Moravia'ya dünyanın tarih öncesi zamanlarını hatırlattığı görülmektedir. Kıtadaki doğanın bu derece tekdüze ve el değmemiş oluşu Moravia tarafından üçlemenin ilk eserinde yazar tarafından "prehistorik" olarak nitelenmektedir.⁷⁵ Avrupa'da, insan doğadan üstün bir konumdayken Afrika'da doğa insandan çok daha güçlüdür. Kıtada doğanın sahip olduğu konum yazar tarafından "doğanın kendisine adadığı en görkemli ve en asil abide" sözleriyle dile getirilmiştir.⁷⁶ Doğanın sahip olduğu bu üstün konum, Moravia'nın kıtayı prehistorik olarak nitelemesinin en büyük sebebi olarak da gösterilebilir. Avrupalılar içinde yaşadıkları dünyayı kendi istek ve ihtiyaçlarına göre şekillendirmişken Afrika'da durum bunun tam tersi yönündedir. Moravia, Afrika'ya vardığında kendisini içerisinde yaşadığı zamandan bağımsız olan bir ortamda bulmuştur. Bu durum ise yazarın Afrika'ya hayranlık duymasını sağlayan sebeplerden yalnızca bir tanesidir. Bunun yanı sıra yazar, Avrupalı ile Afrikalı arasında da bir çekim olduğunu dile getirmektedir. Afrika'da karşılaştığı ortam ile Avrupa'da alışık

⁷³ A.y.

⁷⁴ Moravia ve Alkann, a.g.e., p. 261.

⁷⁵ Alberto Moravia, *A quale tribù appartieni?*, Milano, Bompiani, 1972, pp. 31-32.

⁷⁶ Moravia ve Alkann, a.g.e., p. 257.

olduğu ortamın yarattığı kaçınılmaz zıtlık Moravia'nın, bu ortamda yaşayan Afrikalının, mantıklı ve medeni olarak addettiği Avrupalının mantıksız ve ilkel yarısı olduğunu şu satırlarda dile getirmektedir:

“Ufak yol arkadaşımın elini tutup pembe avuç içini incelediğimde daha önce de olduğu üzere, aynı Platon’un erdişisi gibi, Afrikalıyı da medeni ve mantıklı Avrupalının ilkel ve mantıksız yarısı olarak düşünmeden edemedim. Bu çekim (şayet ‘Afrika rahatsızlığı’ olarak isimlendirilen çekime inanılıyorsa Avrupalı da Afrikalıya karşı bir çekim hissetmektedir) bu bütünlüyci durum ile açıklanabilir.”⁷⁷

Bu paragrafta Moravia’nın Avrupamerkezci bakış açısının da bir örneğini görmek mümkündür. Moravia, Avrupalının karşısına konumlandığı Afrikalıyı “ilkel” ve “mantıksız” olarak okurlara aktarmaktadır. Moravia’nın bu satırlarda okurlara sunduğu bakış açısından yola çıkıldığında Afrikalı ve Avrupalı bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır. Fakat Moravia’ya göre Avrupalı mantıklı ve gelişmişken Afrikalı mantıksız ve ilkeldir. Bu durum, temelinde Moravia’nın da bir Avrupalı olduğunun ve o dönemdeki Avrupa’nın sahip olduğu önyargılı bakış açısını yansıttığı söylenebilir. Bununla birlikte, Afrikalılar hakkındaki bu düşüncelerinin zamanın sömürgeci devletlerinin bakış açısıyla uyduğu söylenebilir.⁷⁸ Zira sömürgeci devletler de Afrikalıları vahşi ve ilkel olarak gördüğü için Avrupa’daki diğer devletlere davrandığı gibi davranmamış ve Afrikalılar hiç yokmuşçasına kıtayı kontrol altına alarak sömürüye başlamışlardır.

Afrika’daki doğanın yarattığı ayrı zaman kavramının Avrupa ile tanışmasından sonra yavaş yavaş gücünü kaybedişi bu üç eserde Moravia’nın kaleme aldığı bir konu olmuştur. Avrupa ile tanışana kadar insandan üstün olan doğa, Avrupalıların kendileri için işlevsel yerler haline getirmek istediği konumlarda geçmişte sahip olduğu gücünü

⁷⁷ “Guardando alla mano del mio piccolo compagno chiusa nella mia e notandone la palma rosea non posso fare a meno di pensare come altre volte, che l’Africano, un po’ come l’androginio di Platone, è la metà irrazionale e primitiva dell’Europeo razionale e civilizzato. E che la vicendevole attrazione (anche gli Europei sono attirati dagli Africani, se si deve credere al cosiddetto, ben noto ‘mal d’Africa’) va spiegata con la complementarietà.” Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 120.

⁷⁸ Moll, **a.g.e.**, p. 168.

yitirmeye başlamıştır. Sömürgecilik sonrası dönemde ise Avrupa'nın tüketim ihtiyacı tarafından körüklenen tüketim anlayışı ve yine sömürgecilik sonrası dönemde kıta üzerindeki etkisini arttıran kitle turizmi Afrika'nın doğasını kendi ihtiyacına göre şekillendirmeye ve yok etmeye başlamıştır. Moravia, Avrupa Medeniyeti'nin Afrika'nın faunasına böylesine zarar verici eylemlerde bulunmasını dünyanın sonuna benzetmektedir. Yazar, Afrika'ya verilen bu ekolojik zararı kıtadaki diğer zararlı eylemlerden çok daha tehlikeli bulmaktadır ve kıtada zarar gören insanlar ile hayvanlar hızlı bir şekilde yeniden üreyerek gördüğü zararı telafi etme şansına sahipken doğanın hasar gören kısımlarını bu kadar hızlı yenileyemeyeceğini dile getirmiştir.⁷⁹

Kıtadaki doğanın gördüğü zarar yalnızca bir önceki paragrafta bahsedilen yıkımla sınırlı kalmamaktadır. Moravia'nın Afrika üçlemesinde odaklandığı bir diğer konu ise bu tüketim kültürünün yarattığı sayılı büyük şehirler gibi yüzeysel ortamlardır. **Passeggiate africane** kitabının giriş kısmında, Moravia ile kıtaya neredeyse 20 yıl boyunca gerçekleştirdiği seyahatlerden bahseden Dacia Maraini; kıtaya indikten sonra vakit kaybetmeden ilk yaptıkları şeyin, tüketim kültürünün şekillendirdiği büyük otellerle, restoranlarla ve yüzme havuzlarıyla dolu bu yüzeysel ortamlardan uzaklaşıp turistlerin gitmeyi tercih etmediği kıtanın iç bölgelerine doğru seyahat etmek olduğunu dile getirmektedir.⁸⁰ Maraini'nin aktardığı bu durumdan, Avrupa ile birlikte kıtaya ulaşan medeniyetin Afrika'nın özgün yüzü olan doğasını kendi içine hapsolmaya ittiği anlaşılmaktadır. Daha önce söylediğimiz gibi, Kara Kıta'nın gerçek yüzünü görmek isteyen Moravia'nın, seyahatleri boyunca medeniyetin izlerini taşıyan bu büyük şehirlerden uzak durmaya çalıştığı görülmektedir.⁸¹ Yazarın üçlemesinde görülen bu durum sayesinde, medeniyet ile tanışan doğanın rahatlıkla bu tanışmadan zararlı çıkan taraf olduğu çıkarımı yapılabilir. Avrupa ile daha sık iletişim halinde olan şehirler, Avrupai tarzda ve Avrupa'dan gelecek turistlerin beklentilerini karşılamak üzere oluşturulmuştur. Bu yüzden, yazara göre Afrika'nın gerçek yüzünü

⁷⁹ Moravia ve Alkann, **a.g.e.**, p. 262.

⁸⁰ Dacia Maraini, "Introduzione", in Moravia, **Passaggiata africane**, p. 5.

⁸¹ Casini, **a.g.e.**, pp. 16-17.

görmek isteyen bireylerin, ister istemez Afrika'ya vardktan sonra dahi turistlerin gitmediği daha iç bölgelere gitmek zorunda kalmaktadır.⁸²

2.3. Moravia'nın Afrika İmgesi İle İlgili Kurgusal İzdüşümler:

La donna leopardo

Moravia'nın yaklaşık 20 yıl süren Afrika macerası yalnızca seyahat eserleriyle sınırlı kalmamıştır. Yazarın Afrika'daki seyahatleri sonucu edindiği deneyimleri kaleme aldığı son kurgu eser olan ve 1991 yılında yayımlanan **La donna leopardo** (Leopar Kadın) romanında karşımıza çıkmaktadır.⁸³ Özellikle Afrika'nın doğası, sömürgecilik geçmişı, inanışları ve efsanelerini bir Avrupalının gözünden eserde aktarması göz önüne alındığında bu eserin Afrika üçlemesinden bağımsız değerlendirilemeyeceği söylenebilir. Bunun yanı sıra Moravia'nın ölümünden önce yazımına devam etmesi Afrika'nın yazar için önemini de görmemizi sağlamaktadır. Moravia'nın bu öykünün arka planı olarak Afrika'yı kullanmasının öyküdeki yerlerle ilgili tasvirleri ve durumları oldukça gerçekçi aktarmasına imkân sağladığı söylenebilir.⁸⁴

⁸² Moravia, **Lettere dal Sahara**, pp. 8-9.

⁸³ Eserin dilimize çevirisi yapılmadığı için kısaca konusundan bahsetmek faydalı olacaktır. Eser, bir gazeteci, çalıştığı gazetenin sahibi ve eşlerinin arasındaki çetrefilli ilişkiyi konu almaktadır. Gerçekleştirdikleri Afrika seyahati esnasında, gazetecilik yapan Lorenzo karakterinin eşı Nora ile gazetenin sahibi olan Colli karakterinin arasındaki ilişkinin yarattığı gizem üzerinden ilerleyen romanda, Lorenzo ve Ada karakterlerinin eşlerinin içinde bulunduğu duruma verdiği tepkiler okurlara sunulmaktadır. Moravia, bu ilişkinin yarattığı gizem ve tedirginlik havası içerisinde arka plan olarak aldığı Afrika'da evlilik, sadakat ve insan psikolojisi gibi konulara odaklandığı bir eser ortaya koymuştur.

⁸⁴ Çalışmanın bu başlığında Alberto Moravia'nın Afrika seyahatleri sonucu ortaya çıkan üç seyahat eseri ve yazarın ömrünün sonunda kaleme aldığı **La donna leopardo** eseri arasındaki benzerliklerin incelenmesi amaçlanmıştır. Yazarın yarattığı kurguda Afrika'daki neredeyse 20 yıl süren seyahatlerinin önemi gösterilmeye çalışılacak olup **La donna leopardo** kitabının aslında Afrika üçlemesinden bağımsız bir eser olmadığı gösterilmeye çalışılacaktır. Ancak yazarın bu eseri, diğer eserlerine nazaran daha az incelendiği için ve üzerine yapılan incelemeler de Afrika üçlemesinden bağımsız, kadın-erkek ilişkileri, kadın gizemi gibi konular üzerine gerçekleştirilmesinden ötürü bu başlıkta dış kaynak kullanılamamıştır. Bu konularda yapılan çalışmalar hakkında daha fazla bilgi edinmek için şu çalışmalar incelenebilir: Maryline Maigron, "La séduction du mystère chez Moravia. La donna leopardo: voyage en Afrique, de la possession à la contemplation", in **Cahiers d'études italiennes**, Vol. 5, 2006; Janice M. Kozma, "Say It with Flowers: Imagistic Representations of Women in Alberto Moravia's Prose", in **Italica**, Vol. 70, No. 3, 1993, pp. 376-387. Peter N. Pedroni, "Kossi Komla-Ebri and Migrant Writing in Italy", in **Transcultural Modernities: Narrating Africa in Europe**, Ed. by Elisabeth Bekers, Sissy Helff & Daniela Merolla, Amsterdam, Rodopi, 2009 pp. 19-33.

1991 yılında yazarın ölümünün ardından yayınlanan eser, Lorenzo ile Nora isimli çiftin Flavio ve Ada çiftiyle Gabon’a yaptıkları seyahatin ilişkilerinde yarattığı değişimi konu almaktadır. Yazarın Afrika üzerine sahip olduğu bilginin eserdeki yansımaları, daha eserin ilk sayfalarında okurların karşısına çıkmaktadır. İki çiftin de Gabon’a varmalarının ardından kaldıkları otelin hemen yanında bulunan sahil Moravia tarafından romanda şu şekilde okurlara aktarılmaktadır:

“Ertesi gün dördü de Gabon’daydı.

Otel denizin dibindeki sahilin üzerine kurulmuştu.

Fransa’nın sahil şeridinde görülebilecek modern sahil otellerindendi. Otelin üst katlarına kadar uzanan ince ve upuzun palmyeler bile Akdeniz kıyılarında görülenlere benziyordu. Fakat sıradışı bir detay sayesinde Afrika’da oldukları anlaşılıyordu. Bu ufak sahildeki kumlarda sağda solda batık kocaman ağaç gövdeleri bulunuyordu. Bunlar oldukça düzgün kesilmiş ve üzerlerinde numara ve harfler bulunan levhalar çakılmış Avrupa’da bulunmayan devasa ağaçların gövdeleriydi.”⁸⁵

La donna leopardo eserinde geçen bu satırlar Moravia’nın Afrika hakkında birinci elden sahip olduğu bilgilerin yadsınamaz bir yansımasıdır. Bununla birlikte yazarın kaleme aldığı kurgu eserinde sağladığı bu bilgiler okuyucuların eserin yarattığı ortama dâhil olma sürecini de hızlandırdığı söylenebilir. Bununla birlikte, Moravia’nın bu satırlarda kullandığı didaktik anlatım tarzını yazarın Afrika üçlemesinin genelinde görmek mümkündür. Eserde özellikle doğa tasvirinin yapıldığı sayfalarda Moravia’nın Afrika’daki seyahatlerini kaleme aldığı seyahat eserlerinde kullandığı tarz hissedilmektedir. Dolayısıyla, yazarın Afrika’nın doğasına duyduğu bu ilginin seyahat

⁸⁵ “Il giorno dopo, erano tutti e quattro nel Gabon.

L'albergo sorgeva su una breve spiaggia, a due passi dal mare.

Era un albergo moderno, di tipo balneare, quali se ne possono vedere sulla Costa Azzurra, in Francia. Anche le palme smilze e altissime, che dondolavano le loro cime spennacchiate all'altezza dell'ultimo piano, avrebbero potuto essere in riva al Mediterraneo, Ma l'Africa, si indovinava attraverso un particolare insolito: l'esigua spiaggia, era tutta ingombra da enormi tronchi di alberi, affondati qua e là, nella sabbia. Erano tronchi di alberi giganteschi, quali non esistono in Europa, tutti segati con precisione, su tutti era inchiodata una targhetta, con numeri e lettere.” Alberto Moravia, **La donna leopardo**, Milano, Bompiani, 2012, p. 33.

eserlerini aşarak Moravia'nın yarattığı kurgu dünyaya da sıçradığı çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır.

Bu sahil tasvirinin hemen ardından gelen satırlarda ise Moravia'nın Afrika'daki sömürgecilik düzeni hakkındaki bilgisinin esere yansımalarının bir örneği görülebilir. Moravia sahilde düzensiz bir şekilde duran kesilmiş ağaç gövdelerinin burada olmalarının sebebini okurlara şu şekilde aktarmaktadır:

“Su içinde kalmaktan kararmış, üstü yosun kaplanmış bu gövdeler belki de uzun süre önce ekvatordaki ormanların birinde yemyeşildi. Daha sonra kesildiler; yaprakları döküldü; silindir haline getirildiler; bir sal yapmak için birlikte bağlandılar ve en sonunda kendilerini Avrupa pazarlarına taşıyacak olan nehir ağızlarındaki büyük gemilere götürülmek üzere bir nehre bırakıldılar. Fakat zaman zaman okyanusa ulaşan sallar dağılıyor ve suda uzun süre kaldıktan sonra dalgalar sayesinde bir sahile vurup orada kalıyorlar.”⁸⁶

Bu satırlardan görüldüğü üzere Moravia'nın kıta üzerindeki sömürgecilik faaliyetlerine dair sahip olduğu detaylı bilgi kendisini **La donna leopardo** eserinde açıkça göstermektedir. Eser kurgu olmasına rağmen Moravia tarafından eklenen bu tarz küçük anekdotlarla birlikte, okur ana hikâyeden bağımsız kıta üzerine bilgilendirilmektedir. Yazarın kıta hakkındaki bilgi birikimi eserin birçok noktasında bu tarz, ana hikâyeden bağımsız paragraflarla sık sık okurun karşısına çıkmaktadır. Arka planda kullanılan bu tarz ufak bilgilendirici paragraflar sayesinde Moravia eseri okular için daha anlaşılabilir kılmanın yanı sıra daha gerçekçi bir ortam yaratarak okurların da esere daha hızlı kendilerini kaptırmasını sağlamaktadır.

Moravia'nın Afrika üçlemesinde oldukça sık değiştiği ve karşı olduğu tüketim kültürü aracılığıyla beslenen turizm sömürüsüne de eserde değiştiği görülebilir.

⁸⁶ “Scuriti dall'acqua, coperti di licheni, in un passato forse non recente, si erano alzati carichi di foglie, nel cuore della foresta equatoriale.

Poi erano stati abbattuti, sfrondatai, ridotti a lisci cilindri, legati insieme, in modo da formare una zattera, e infine, affidati alla corrente di un fiume, che li avrebbe trasportati fino alla foce, dove sarebbero stati imbarcati per i mercati europei. Ma qualche volta avveniva che la zattera una volta giunta all'oceano, si sfasciasse, e i tronchi, sospinti dalle correnti, dopo avere a lungo vagabondato per i flutti, finissero arenati su qualche spiaggia.” A.y.

Yazar, Afrika üçlemesinde turizm acentelerinin Avrupalı turistleri sadece turistler için seçilmiş yerlere götürerek kendilerine suni bir Afrika deneyimi yaşattığını ve bu turizm sömürüsünün Afrika'yı tükettiğini sıkça dile getirmektedir. Eserde ise karakterler Gabon'daki bir turizm acentesine girdiklerinde, acentedeki görevli, kendilerine önceden belirlenmiş noktaları önermemekte kararlıdır. Acentedeki görevlinin bu davranışları Moravia'nın Afrika'daki turizm sömürüsüne karşı bir başkaldırı olarak yorumlanabilir.

“İçeri girdiler. Ortamda yalnızca bir tezgâh ve iki tane sandalye bulunuyordu.

Tezgâhın arkasındaki duvara çiviyle büyük bir Gabon haritası tutturulmuştu.

Colli tezgâha yaklaştı ve iyi bir Fransızca'yla: Gabon'a sık sık gelirim ama ülkenin iç kısımlarını hiç gezmedim dedi.

Belki bana birkaç öneride bulunabilirsiniz. Buyrun, bu broşürde bilmek isteyeceğiniz her şey yazıyor. Ayrıca otelde de broşürlerimiz var.

Siz bana belli başlı bilgileri anlatamaz mısınız?

Her şey broşürde mevcut. Bakalım şimdi. Lambaren diyor. İlgi çekici. Evet, ilgi çekicidir. Doktor Svaitzer'in hastaneleri varmış. Nasıl gidiliyor? Üçte biri asfaltlı olan bir yolu var.

Yol burada. Arabayla gidilir herhalde. Siz hiç gittiniz mi? Lambaren'e mi? Hiç gitmedim. Lambaren dışında görülmesi gereken önemli şehirler neler? Bu karttan görebilirsiniz. Görevli kadın arkasını döndü ve duvara çivilenmiş koca kâğıdı gösterdi: Butanga, Port-Gentil, Boué, Minkebè, Balinga. İlgi çekici yerler mi peki?

İlgi çekiciler. Görülecek bir yer var mı demek istiyorum. Sanmam.

Ama Gabon'da oldukça yoğun ormanlık alanlar da var. Evet, ormanlar ve ormanların içinden geçen yollar var.

Araçları siz mi sağlıyorsunuz? Hayır, araç vermiyoruz. Neden? O yollar çok kötü. Araçlar bozuluyor ve bize geri getirilmiyor.

Peki ya oraya gidip gelen turistler? Onlar turist değil.”⁸⁷

⁸⁷ “Entrarono. Tutto l'arredamento, consisteva in un banco e in due seggiole.

Dietro il banco, sulla parete, era inchiodata una grande carta del Gabon.

Seduta al banco, c'era una commessa bionda e giovane, con una grande fronte, e un mento aguzzo.

Colli si avvicinò, e disse in buon francese: Vengo spesso nel Gabon, ma non ho mai visitato l'interno del paese.

Forse voi, potreste suggerirmi qualche idea, Qualche idea? Ecco, in questo volantino, c'è tutto quello che vorreste sapere, I volantini li abbiamo anche all'albergo

Non potreste darmi qualche informazione più particolare?

Moravia'nın **A quale tribù appartieni?**, **Lettere dal Sahara** ve **Passeggiate africane** eserlerinde en sık şikâyet ettiği konulardan birinin Afrika'yla ilgili yazdığı kurgu eserinde bu şekilde geçmesi, bu sahnenin Moravia tarafından Afrika'daki turizm sömürüsüne karşı yazıldığı rahatlıkla söylenebilir. Afrika'da turizm acentelerinin turistleri önceden hazırlanmış programlar ile yönlendirip Afrika'nın sömürülmesine destek olduğuna Moravia tarafından sıkça değinilmektedir. Moravia'nın Afrika üzerine kaleme aldığı tek romanında ise mevcut olan turizm kültürü yazarın gerçek hayatta tanık olduğunun tam tersidir. Acentede çalışan görevli karakteri turist olarak ülkede bulunan karakterleri önceden belirlenmiş bir programa yönlendirmemekte ısrarcıdır. Bölgeyle ilgili hazırlanmış birkaç broşür ve Gabon haritası dışında karakterlere Gabon ile ilgili detaylı bilgiler vermediği görülebilir. Elleri hazır bilgiler olmayan karakterlerin ise kıtada turizm sömürüsünün kontrolünden çıkarak özgün bir şekilde seyahat etmeleri gerekecektir. Kendileri için oluşturulmuş programlardan bağımsız olarak ülkenin iç bölgelerine seyahat edip dönen kişilerin acentede çalışan görevli tarafından turist olmadığının dile getirilmesinin sebebi olarak bu gösterilebilir.

Karşısında bir turist deneyimi bulmak isteyen Flavio karakteri ise görevlinin bu davranışı karşısında şaşırılmıştır. Turizm sömürüsünün parçası olarak karşısına çıkmasını beklediği acente bu beklentiyi yıkmaktadır ve acenteye giren turistleri hiçbir şekilde önceden kararlaştırılmış bir rotaya yönlendirmemektedir. Bu durum karşısında Colli karakterinin yaşadığı bocalamanın kurgu dışı Avrupalı turistlerin aynı durumda kalınca vereceği davranışın bir yansıması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

C'è già tutto nel volantino, Vediamo, dicono che Lambaren, è interessante, Sì, è interessante. Ci sono gli ospedali del dottor Svaizer, E come ci si va, C'è una strada asfaltata, per un terzo del percorso. Poi c'è la pista. Ci si va in macchina, suppongo, Lei c'è mai stata? A Lambaren,? No, mai, A parte Lambaren,, quali sono gli altri centri abitati importanti, Li può vedere in questa carta, La commessa si voltò, e indicò la grande carta inchiodata sulla parete: Butanga, Port Gentil, Bouè, Minkebè, Balinga, E sono interessanti?

Interessanti, Voglio dire, c'è qualche cosa da vedere, Non credo.

Ma nel Gabon ci sono delle foreste immense, Ah, questo sì, ci sono delle foreste, e ci sono delle piste che attraversano le foreste. E voi fornite le macchine, No, noi non forniamo le macchine.

Perché, La pista è cattiva, le macchine si rompono, e non ritornano.

Ma i viaggiatori, quelli che tornano, Non ci sono viaggiatori." **A.e.**, pp. 47-48.

Moravia ise bu durumu eserdeki bu sahne üzerinden okurlara aktarmayı tercih etmiştir. Karakterler en sonunda bir noktada karar kıldıktan sonra dahi acentedeki görevlinin turistleri yönlendirmedeki isteksizliği ve Flavio karakterinin bu durum karşısında yaşadığı şaşkınlık ise eserde şu satırlarda görülebilir:

“Buyrun broşürünüzü. Oraya gitmemizi mi öneriyorsunuz? Gidip gitmemek size kalmış.

Sonunda, Colli bağırarak sizinki de amma garip bir seyahat acentesi dedi.

Turizme teşvik etmek yerine caydırmaya çalışıyorsunuz sanki. Öyle bir şey yapmıyoruz. Sadece sorumluluk almıyoruz. Turistleri gitmek istedikleri yerler ve araçlar konusunda serbest bırakıyoruz.

Colli broşürleri cebine koyduktan sonra acenteden çıktık. Sakince: Bu tatlı kız da amma hasmane çıktı dedi.”⁸⁸

Turizm sömürüsü sayesinde kendileri için hazırlanmış ve suni bir deneyim görmeyi bekleyen turist rolündeki karakterlerin Moravia tarafından böyle bir sahne içerisine sokulmasının yazarın Afrika’daki seyahatleri sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir. Bu sahnedeki acente ve turistlerin karşılaştığı durum yazarın Afrika üçlemesinde turistler ve turizm acenteleriyle ilgili var olduğunu aktardığı durumların tam zıttıdır. Dolayısıyla yazarın **La donna leopardo** eserinde böyle bir bölümün geçmesi doğrudan Afrika üçlemesiyle ilişkilendirilebilir.

Moravia’nın Afrika’daki deneyimleriyle direkt olarak ilişkilendirilebilecek bir diğer nokta ise Afrikalıların doğaüstü varlıklara karşı sahip oldukları inançlardır. Eserdeki karakterlerin uçaklarının arızalanmasını takiben ormanlık alanın içerisinde yerleştikleri otelin verandasında aktarılan sahne Moravia’nın Afrikalıların inançlarından eserde bahsetmesinin bir yolu olmuştur. Eserdeki Flavio ve Lorenzo

⁸⁸ “Ecco il volantino, Voi consigliate di andarci, Sta a voi decidere.

Insomma, esclamò Colli, è una strana agenzia la vostra.

Invece di incoraggiare il turismo, si direbbe che lo volete scoraggiare, Non è questo. Non prendiamo responsabilità, lasciamo i turisti, liberi di andare dove vogliono, coi loro mezzi.

Colli intascò i volantini, e una volta fuori dell'agenzia, commentò pacatamente: Poco accogliente, quella graziosa fanciulla.” **A.e.**, p. 48

karakteri veranda da otururken otelin karşısındaki ormanlık alanda çalılarının kıpırdadıklarını görmelerini takiben kıpırdama sebebinin ne olduğunu konuşmaya başladıkları görülmektedir. Çeşitli hayvan tahminleri yaptıktan sonra Flavio karakteri Afrikalılıların doğaüstü varlıklarına olan inancını şu şekilde aktarmaktadır:

“Lorenzo ‘Gabon’da leopar var mı?” diye sordu.

Colli birasını doldururken var dedi. Eğer gerçek olanları yetmezse bir de hayali olanlar var diye ekledi. Evet, hayali olanlar. Daha sonra keyifli ve bilindik bir hikâye anlatmaya başladı Colli. Görüşünüşe göre herhangi bir büyülü yetileri olmadan hayvana dönüşebilen bireyler bulunuyor. Söylediğim gibi bunlar sıradan insanlar ve bu dönüşümlerinden bihaberler.

İstemeyerek ve haberleri olmadan bufalolara, antiloplara veya belki de bir süre önce olduğu gibi leoparlara dönüşebiliyorlar.”⁸⁹

Bu satırlarda görülebileceği üzere Moravia, Afrika üçlemesinde de değindiği bu doğaüstü inançlara kurgu eserinde de yer vermiştir. Eserdeki Avrupalı karakterler bu çeşit öykülerde geçen insan ve hayvan arasında dönüşüm gösterebilen kişileri inandırıcı bulmasa da anlatılan öyküleri bilmektedir. Avrupalılar ve Afrikalılar arasındaki bu inanç konusunda var olan farkı Moravia eserde devam eden sayfalarda şu şekilde göstermektedir:

“[...] Lorenzo ‘Size göre karanlıkta gördüğümüz o iki göz bir leopar adama ya da leopar kadına mı aitti?’ diye sordu. Bana göre, doğal olarak, elbette değildi. Fakat bazı Gabonlulara göre bu sorunun cevabı evet olacaktır.”⁹⁰

⁸⁹ “Ci sono dei leopardi nel Gabon? Ci sono, informò Colli, versandosi della birra, e se non bastano quelli reali, ci sono quelli immaginari, Immaginari, Sì, spiegò Colli, in ormai piacevole, e ozioso racconto, ci sono individui, a quanto pare, dotati a loro insaputa di facoltà magiche, ai quali viene attribuita, la capacità di trasformarsi in animali. Sono persone qualsiasi, e come ho detto, non sono consapevoli di questa loro proprietà. Senza volerlo e saperlo, possono trasformarsi in bufali, in antilopi, o magari, come potrebbe essere stato il caso, poco fa, in leopardi, e via dicendo.” A.e., p. 80.

⁹⁰ “[...] Lorenzo domandò: Allora secondo lei, quei due occhi che abbiamo visto nel buio, erano gli occhi di un uomo leopardo, o magari di una donna leopardo, Secondo me, naturalmente, no. Ma secondo qualche gabonese, probabilmente, sì.” A.e., p. 82.

Anlatılan hikâyelere ve Afrikalıların sahip oldukları inançlara aşina olan Flavio karakteri bunları aktardıktan sonra Lorenzo'nun sorduğu soruya kesinkes olumsuz cevap vermiştir. Lorenzo'nun sorduğu sorunun Flavio için asla olumlu bir cevabı olmayacaktır. Moravia'nın üçlemede de aktardığı üzere Avrupalı bu doğaüstüne karşı duyduğu korkunun yüzyıllar önce üstesinden gelmiştir. Bu durumun bilincinde olan karakterin bu tarz varlıkların var olduğunu kabul etmemesi mümkün değildir. Fakat Avrupalı ile Afrikalının sahip olduğu inançların farklılığını bilen Moravia, **La donna leopardo** eserindeki Flavio karakteri aracılığıyla Afrikalıların sahip olduğu inançları bir kısmını okurlarına aktardığı söylenebilir.

Yazarın ölümüyle yarım kalan eser, Moravia'nın Afrika'da geçirdiği neredeyse 20 yılın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Moravia'nın **La donna leopardo** eserini yazarın Afrika'daki seyahatlerini anlattığı **A quale tribù appartieni?**, **Lettere dal Sahara** ve **Passeggiate africane** eserinden bağımsız olduğunu düşünmek yanlış olacaktır. Moravia'nın Afrika hakkındaki bilgisinin ve deneyimlerinin eserin birçok noktasında görülmektedir. Bununla birlikte, seyahat anlatılarında olduğu gibi, Moravia'nın göstermek istediği Afrika'nın göreceli bir imge olduğu ve yazarın benimsediği birçok önyargı ve stereotipler tarafından şekillendirildiği söylenebilir. **A quale tribù appartieni?** eserini inceleyeceğimiz bir sonraki bölümde yazarın bu tür düşüncelerinden bahsetme fırsatımız olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALBERTO MORAVIA’NIN “A QUALE TRIBÙ APPARTIENI?” ESERİNDEKİ AFRIKA İMGESİ VE SÖMÜRGEÇİLİĞİN BIRAKTIĞI MİRAS

Bir önceki bölümde detaylı bir şekilde gösterdiğimiz gibi Alberto Moravia, hayatı boyunca Afrika kıtasına birçok kez gitmiş ve **Kara Kıta** olarak adlandırdığı bu kıtada uzun süreler geçirmiştir. Afrika’ya bir Avrupalı olarak girdiği dönemle başlayan süreç, kıtada geçirdiği süre boyunca Moravia’yı bir turistten seyyaha çevirmiştir. Moravia’nın geçirdiği bu dönüşüm, içerisinde bulunduğu ortamı hem bir yabancı ve hem de yerlilerle iç içe olan bir seyyah olarak gözlemleme imkânı elde etmesini sağlamıştır. Tamamen bir yabancı olarak girdiği Afrika’da geçirdiği süre boyunca yaptığı gözlemler ve girdiği etkileşimler sonucu kıtaya hayran kalmış ve bu hayranlığı hayatının ileri safhalarında hazırlanan biyografisinde “Benim için dünyadaki en güzel şey Afrika’dır.”¹ sözüyle dile getirmiştir.

Bunlar göz önüne alındığında, Moravia’nın zaman içerisinde kıtaya oluşan bağının kendisini yalnızca bir turist veya gazeteci olmanın ötesine geçirdiği söylenebilir. Bunun en iyi örneğini bu çalışmaya konu olan **A quale tribù appartieni?** adlı eserinde görmek mümkündür. Kıta üzerine basılan ilk kitabı olmasından ötürü bu seyahat anlatısı, Moravia’nın kıta üzerinde yaptığı gözlemlerde hem bir Avrupalı hem de bir seyyah olarak iki farklı tarafına tanık olma ve aradaki geçiş safhasını gözlemleme şansı sunmaktadır. Moravia’nın Afrika’nın geçmişiyle alakalı bir kültürün içinden gelmesi ve kıtada geçirdiği süre boyunca yerli kültürlerle de aşina olması kıtadaki durumun ve yazarın karşılaştığı olayların hem bir Avrupalının

¹ Alberto Moravia ve Alain Elkann, **a.g.e.**, p. 219.

gözünden hem de yerlilerin bakış açısından nasıl algılandığının anlaşılması açısından yapılacak çalışmalar için yadsınamayacak derecede önemli bir niteliktir.

3.1. Afrika'nın Avrupalıları Ürküten Yüzü

Moravia, eserin daha ilk sayfalarında Afrika'ya bir Avrupalı gözüyle bakarak kıtanın Avrupalılara ilk bakışta ürkütücü bir çekiciliğinin bulunduğunu dile getirmekle birlikte bahsettiği bu ürkütücülüğün sebebini okurlara açıklamaktadır. Moravia'ya göre bu ürkütücülüğün sebeplerinden biri Avrupalının kendi yetiştiği yerde çevresini oldukça iyi bilmesine karşın Afrika'ya geldiğinde tamamen yabancı bir coğrafyayla baş başa kalmasıdır. Hayatı boyunca yaşadığı ve insanlar tarafından şekillendirilmiş olan topraklardan çıkan Avrupalı, Afrika'ya geldiğinde kendini çoğu zaman insan elinin bile değmediği topraklarda bulur. Moravia bu sebeple, Afrika'da Avrupalıyı rahatsız eden bir başka etken olarak ise kıtanın sahip olduğu yeryüzü şekillerini işaret etmektedir. Buna neden olarak Afrika'da bulunan bu insan elinin değmediği yeryüzü şekillerin Afrika'da kilometreler boyunca herhangi bir değişiklik göstermeksizin kendini tekrarlamasını göstermektedir.

“Fakat Avrupalıları böylesine etkileyen prehistorya nedir? Bunun, öncelikle, Afrika'nın yeryüzü şekli olduğu söylenmelidir. Bu yeryüzü şeklinin başlıca özelliği Avrupa'daki gibi çeşitli oluşu değil, ürkütücü bir tekdüzelige sahip olmasıdır. Afrika'nın yüzü, hayatın sayısız iz bıraktığı yetişkin bir adamın yüzünden çok yeni doğmuş ve yüz şekilleri oluşmamış bir çocuğun yüzünü andırmaktadır. Başka bir deyişle, dünyanın günümüzdeki halinin aksine, prehistorik zamanlarda mevsimlerin ve insanların henüz var olmadığı ve yeryüzü şekillerinin zaman ve insanlar tarafından değişikliğe uğramadığı dönemine benzemektedir. Dahası, bu tekdüzelik tümüyle prehistorik olan iki özelliği de sergilemektedir; tek bir şablonun veya motifin takıntı ve dehşet düzeyine varana kadar kendini tekrarlaması anlamına gelen tekit; ve herhangi bir kısıt, son, model ve desen eksikliğinden doğan şekilsizlik.”²

² “Ma che cos'è questa preistoria che tanto affascina gli europei? Prima di tutto, diremmo, la conformazione stessa del paesaggio africano. Il carattere principale di questo paesaggio non è la diversità, come in Europa, bensì una terrificante monotonia. Il volto dell'Africa è dunque più simile a quello di un infante con poche fattezze appena accennate che a quello di un uomo sul quale la vita abbia impresso innumerevoli tratti significativi; ossia è più simile al volto della terra nella preistoria, quando non c'erano stagioni e l'umanità non era ancora comparsa, che al volto della terra oggi, con le

Moravia, eserde bu durumu Afrika'nın "arkaikliği" olarak tarif etmektedir. Ancak Avrupalıyı ürküten bu arkaiklik yalnızca yeryüzü şekilleriyle kalmamakta ve yerli halkın inançlarını da kapsamaktadır. Kıtada yaygın olan büyü ve türevlerine karşı duyulan inanç ve aynı zamanda bunların ters etkilerine karşı Afrikalıların içlerinde bulunan yersiz korku, Moravia'ya göre Afrika'nın Avrupalılara arkaik görünmesinin başlıca sebeplerinden biridir.³ Avrupalıların binlerce yıl önce üstesinden geldiği ve kendi topraklarında artık yalnızca tarihi ve soyut bir kalıntıdan ibaret olan büyü gibi inançların Afrika'da hâlâ etkisini sürdürmesi, Avrupalının gözünde Afrika'yı hem son derece merak uyandıran hem de ürkütücü bir konum haline getirdiği anlaşılmaktadır.

Moravia'nın bu tasvirinden de anlaşılacağı üzere Avrupa'daki aşına olduğu ortamdaki çıkan ve Afrika gibi bir bilinmezliğin ortasına giren Avrupalı, kendini ansızın içerisinden asla çıkamayacağını düşündüğü bir dünyada bulur ve o ana kadar varolan benliğini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Kendi doğduğu ve tanıdığı yerlerden artık çok uzakta olduğu ve çevresinde kendisini yetiştirdiği kültüre bağlayacak neredeyse hiç kimse kalmadığı için benliğini kaybetme tehlikesiyle tek başına mücadele etmesi gerekmektedir. Böylesine bir bilinmezliğin oluşturacağı huzursuzluk duygusunun sadece Avrupalıları değil, kültür benliği Afrika'dan başka yerlere ait olan herkesi etkileme gücüne sahip olduğu söylenebilir. Moravia bu bilinmezliğin yarattığı yalnızlık hissini ve kendi kültüründen kopma endişesinin sebep olduğu duyguyu şu satırlarla aktarmıştır:

"Bazen uzaklardaki tenhalıklarda insanın gözüne sayısız siyah şeritlerin akasya ve çalı oluklarının arasından hızlıca geçişi takılıyor. Bunlar bilinmeyen bir şeyden, bilinmeyen bir yere kaçan zebra ve ceylan sürüleridir. Eğer birisi çayırın ortasında

innumerevoli modificazioni apportate così dal tempo come dall'uomo. Questa monotonia, d'altra parte, presenta due aspetti propriamente preistorici: l'iterazione, ossia il ripetersi di un solo tema o motivo fino all'ossessione e al terrore; e l'informità, ossia l'incapacità del limite, del finito, della figura, della forma, insomma." Moravia, **A quale tribù appartieni?**, pp. 31-32.

³ A.y

durursa arabanın gürültüsünün ansızın el değmemiş, nefes kesen, gerçekten arkaik bir derinliğe ve saydamlığıyla sahip bu çayır tarafından yutulduğunu görebilir.”⁴

Moravia’nın bu satırlarına göre, Afrika’da bulunan Avrupalı kendini uçsuz bucaksız bir çayırın ortasında bulmaktadır ve etrafına baktığında karşılaştığı ilk canlılardan olan zebra ve ceylan gibi sürü halinde dolaşan hayvanlar yazarın da ne olduğunu bilmediği başka bir şeyden kaçmaktadır. Otçul olan ve insanlara karşı saldırgan olmayışıyla bilinen bu hayvanların görülmeyen bir tehlikeden kaçışı, bu durumu gören Avrupalı için oldukça sarsıcı bir görüntüdür. Çevresindeki hiçbir şeyi tanımayan kişi kendini ansızın ne olduğunu bilmediği bir tehlikenin ortasında bulur ve Moravia’nın bahsettiği tehlikeyi gözleriyle göremese de hissedebilmektedir. Yazar, daha sonra arabanın motorundan çıkan seslerin dahi bahsedilen çayırda yitip gittiğini söyleyerek hissedilen söz konusu huzursuzluk duygusunun yalnızca avlanan ve avcı arasındaki tehlikeden oluşmadığını okurlara göstermektedir. Moravia, bu satırlarda sözü geçen aracın da insanlar gibi kendisini çevreleyen Afrika tarafından sindirilmesinden bahsederek bunun sadece insanlara özgü bir durum olmadığını ve oraya uygun olmayan her türlü varlığın Afrika karşısında yok olduğunu göstermektedir. Moravia’nın yaptığı bu arkaiklik vurgusu aracılığıyla, Avrupalı’nın gözlerini yeni açtığı bu kıtada yalnızca yetiştiği topraklardan kopma korkusu değil, aynı zamanda kendi zamanından da kopma korkusunu yaşadığı söylenebilir. Gaia de Pascale, Afrika’nın yarattığı söz konusu bilinmezlik ve gizem hissinin beyaz insanlar için çözümü asla bulunamayan bir bulmaca gibi olduğunu vurgulamaktadır. Pascale’ye göre, Afrika’nın hem insani hem de vahşi bir yanının bulunması ve bu durum sebebiyle ortaya çıkan birçok farklı tefsirin olması, kıtaya karşı insanların bir kısmında karşı konulamaz bir çekim yaratırken diğer kısmında kötü bir canavarmışçasına itici hisler uyandırmaktadır.⁵

⁴ “Lontanissimo, talvolta, in quelle solitudini remote, si scorgono miriadi di punti neri che si spostano con rapidità tra il pullulare delle acacie e dei cespugli: sono branchi di zebre o di gazzelle che fuggono chissà dove, spaventati da chissà che cosa. Se ci si ferma in mezzo alla savana, al rombo dell’automobile subentra improvvisamente un silenzio vergine, sospeso, veramente preistorico nella sua profondità e trasparenza.” A.e., p. 32.

⁵ Gaia de Pascale, a.g.e., p. 105.

Bunlarla birlikte, Avrupalıların Afrika'da yaşadıkları tedirginliği ve bu tedirginliğin sebeplerini eserinde aktaran Moravia'nın da diğer Avrupalılardan bağımsız olarak Afrika'ya tümüyle tarafsız yaklaşmadığı görülebilir. 17. ve 18. yüzyıldaki Avrupa'nın önemli seyyahları gibi Moravia da Afrika'ya ön yargılarıyla ve daha önceden kafasında oluşturduğu imgelerle gitmiştir.⁶ Moravia'nın sahip olduğu Avrupamerkezci bakış açısı eserin bazı noktalarında açıkça kendini okurlara göstermektedir. Yazarın Afrika ile Avrupa'yı birlikte ele aldığı satırlarında Afrika'yı tanımlamak için kullanmayı tercih ettiği “prehistorik”, “arkaik” ya da “tarih öncesi” gibi nitelermelerin Moravia'yı aslında Avrupa'yı Afrika'dan daha medeni ve gelişmiş gören ve yazar tarafından eleştirilen Avrupalılarla aynı tarafa koyduğu söylenebilir.⁷ Moravia eser boyunca Afrika'yı okurlara aktarırken prehistorik, arkaik ve tarih öncesi kelimeleriyle Afrika'yı eşleştirmektedir. Alain Elkann ile birlikte oluşturduğu **Life of Moravia** (Moravia'nın Hayatı) adlı biyografisinde de Afrika'da gerçekleştirdiği seyahatlerden bahsederken Afrika'nın “dünyadaki en ilkel ve vahşi yer” olduğunu dile getirmektedir.⁸ Avrupa'yı tasvir ederken ise okurların karşısına “modern” ve “içinde yaşadığı doğayı kendisine göre şekillendirebilen” bir topluluk görseli koymaktadır. Moravia'nın kıtadan böylesine etkilenmesini sağlayan ilkellik ve arkaiklik algısının aynı zamanda kıtanın Avrupa tarafından keşfedilmesinin ardından sömürgeci devletlerin kıtayı kontrol altına almak ve buradaki varlıklarını meşru kılmak için öne sürdükleri argümanlarla olan benzerliği gözlerden kaçmamalıdır. Çalışmanın ilgili bölümlerinde de aktarıldığı üzere sömürgeci devletler de Afrika toprakları üzerindeki varlıklarını çeşitli araçlar vasıtasıyla yaratmaya çalıştıkları ilkel Afrika ve vahşi Afrikalılar imgesi üzerinden meşru göstermeye çalışmıştır. Bir yandan kıtayı sömürürken diğer yandan da buradaki insanları eğiterek aslında Afrikalılara iyilik yaptıkları düşüncesinin insanların zihninde yer etmesini amaçlamışlardır.⁹

Dolayısıyla, Moravia'nın da **A quale tribù appartieni?** eserinde Afrika ve Avrupa'yı birlikte ele aldığı paragraflarda yazarın Avrupamerkezci bakış açısının açığa çıktığı görülmektedir. Afrika'nın sahip olduğunu söylediği bu arkaiklik

⁶ Moll, **a.g.e.**, p. 167.

⁷ **A.e.**, 168.

⁸ Moravia ve Elkann, **a.g.e.**, p. 261.

⁹ Spurr, **a.g.e.**, p. 7.

Moravia'yı kıtaya bağlayan unsurların başında gelebilir fakat Afrika'nın arkaik, Avrupa'nın ise modern olduğu algısının yazarın sahip olduğu taraflı bakış açısından kaynaklandığı söylenebilir.

3.2. Moravia'nın Bakış Açısından Afrika'nın Keşfi

3.2.1. Avrupa Kültürüyle Yeniden Yaratılan Afrika

İlk şoku atlatan Avrupalı'nın bir sonraki adımı Afrika'yı “keşfetmek” olmuştur. Park, Livingstone, Stanley ve adı duyulmamış sayısız seyyah bu “bilinmeyen” toprakları keşfetmek üzere farklı zamanlarda ve farklı noktalardan yola çıkmışlardır. Hedefleri kıtayı keşfetmek olan bu seyyahların birçoğunun eylemlerinin sonuçlarına bakıldığında kıtanın onarılamayacak boyutlarda zarar görmesine sebep oldukları söylenebilir. Sonuçları iyi veya kötü olsun, bu keşif döneminde Avrupa'ya ayak basan her seyyahın amacının bu toprakların geldiği ülkelerdeki insanlar tarafından bilinirliğini arttırmak olduğu söylenebilir.¹⁰ Bu durum, Avrupalılar tarafından bir keşif eylemi olarak görülmektedir.

Avrupalıların keşif olarak nitelediği bu eyleme Moravia'nın o kadar saf bir gözle bakmadığı eserde görülmektedir. Moravia, keşfetmek eylemi üzerine oldukça düşünmüş ve bu çalışmada adı geçen veya geçmeyen seyyahlar tarafından keşfetmek eylemi adı altında gerçekleştirilen bu girişimleri ve keşfetmek eylemini, eserinin **La Croce sull'Africa** (Afrika'nın Üzerindeki Haç) başlıklı bölümünde iki farklı örnek üzerinden açıklayarak iki kategoriye ayırmıştır.

¹⁰ Bu seyyah ve kâşiflerden en gözler önünde olanının ve kıtaya diğer kâşiflere göre en çok zararı dokunanın Henry Morton Stanley olduğu söylenebilir. Yaşadığı dönemde ve sonrasında Stanley kadar Afrika kıtasından bahseden başka bir kâşif olmamıştır. Afrika'yla tanıştığı andan itibaren Afrika Stanley'nin hayatını tümüyle kaplamıştır. Buna karşılık Stanley'nin eylemleri de kıtanın şekillenmesinde oldukça önemli bir role sahiptir. Stanley'nin Afrika'yla ilgili yazdığı kitaplar birçok kez yeniden basılmış ve çeşitli dillere çevrilmiştir. Bu durum Stanley'nin kıta hakkında sahip olduğu sömürgecilik temelli fikirlerin sayısız okura ve sömürgeci devletlere ulaşmasını sağlamıştır (Newman, a.g.e., pp. 336-339).

“Sonuç olarak, sorulması gereken soru şudur: Afrika’yı ‘keşfetmek’ gerekli miydi? Ve ‘keşfetmek’ fiilinin gerçek anlamı nedir? Bu konu üzerine biraz kafa yoralım. Uzun ve hırslı bir araştırma sürecinden sonra antik bir metni ‘keşfeden’ bir alim düşünelim. Bir de özgün basımından otuz sene sonra anca çevrilmiş Joyce’un *Ulysses*’ini ‘keşfeden’ bir yeni öncüyü düşünelim. İlki mütevazıdır. Okuduğu kitap üzerine çalışmalar yürütür; kendini kitapla bütünleştirir ve kitabın içinde yok olur. İkincisi ise küstahdır. Joyce’u ‘keşfederek’ onu yoktan var ettiği yanılgısına düşer. Bu sebeple onu keşfetmek yerine yok eder, üstünü örter.”¹¹

Yazar keşfetmek eyleminin anlamını sorgulayarak uzun ve meşakkatli bir araştırma sürecinde antik bir metin keşfeden bir bilginin, bu keşfettiği metni çözmeye çalışmasını mütevazı bir keşif eylemi olarak sınıflandırmaktadır. Moravia’ya göre, bu araştırmacı okuduğu metinde kendisini yok eder ve metinle bir bütün haline gelir. Bu bütünleşme sonucu metne kendi benliğinden katabileceği bir şey olmadığı için keşfettiği her yeni bilgi tümüyle incelediği metinden gelecektir. Bu sayede araştırmacı kendi kültür geçmişinden gelen kalıplaşmış düşünce biçimlerini ve geleneksel bakış açısını arkasında bırakacaktır. Moravia’nın bahsettiği bu ilk keşif eyleminde ortaya çıkan sonuç tamamen metin kaynaklı ve başka toplumların kültüründen etkilenmemiş özgün bir keşiftir. Bir diğer örnek olarak ise Joyce’un *Ulysses*’ini keşfeden yenilikçi bir hayranını öne süren Moravia, bu keşif eylemini ise küstahlık olarak nitelendirir. İkinci keşif eyleminde hayranının Joyce’u keşfederek yeniden yarattığını ve dolayısıyla Joyce’u keşfetmek yerine onun aslını yok ettiğini dile getiren Moravia, Afrika’nın keşfinin de ikinci kategoride olduğunu belirterek Afrika’yı keşfetmek üzere yola çıkan seyyahların o dönemdeki davranışlarını şu cümlelerle açıklamaktadır:

“İşte Afrika’nın “keşfi” ikinci kategoridedir. On dokuzuncu yüzyıl kâşifleri aslında neyi keşfetti? Afrika’ya özgü bir şeyi değil (belki mekânların coğrafi yerlerini). Bu

¹¹ “Insomma, la grande questione è: bisognava “scoprire” l’Africa? E intanto qual è il vero senso del verbo “scoprire”? Vediamo un po’. C’è lo studioso che nel corso delle sue ricerche “scopre” un testo antico dopo lunghe appassionate ricerche; e poi c’è il neoavanguardista che, grazie ad una traduzione tardiva, “scopre”, trent’anni dopo la pubblicazione originaria, l’*Ulysses* di Joyce. Il primo è umile: studia, si identifica, si cancella nel libro che legge; il secondo è presuntuoso: “scoprendo” Joyce, si illude di crearlo, di inventarlo e così invece di scoprirlo lo oblitera, lo nasconde.” Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 93

durum öyle boyutlara varmaktadır ki kâşiflerin aslında Afrika'yı "keşfetmek" yerine, "üstünü örttükleri" ileri sürülebilir. Kendilerini takip eden generallerin ve maceraperestlerin, vurguncuların ve iş adamlarının talihsiz kıtayı herhangi bir suçluluk hissetmeden işgal etmesi, boyun eğdirmesi, sınırlara ayırması için Avrupa "medeniyeti" ile üstünü örttüler."¹²

Moravia'nın yarattığı kategorilerden ilkinde araştırmacı kendi bildiklerini keşfettiği metne yansıtmamaktadır. Yazarın da aktardığı üzere bu metinde kendi bildiklerini ve kültür bilincini terk ederek kendini metnin içine dağıtmaktadır. Bu sayede metinden yapılacak çıkarımlar araştırmacının kültür süzgecine olabildiğince az takılacaktır ve keşfetmek eyleminden aslını olabildiğince koruyarak çıkacaktır. Afrika'nın keşfini küstahlık olarak nitelenen ikinci kategoride bulunma sebebi ise kıtayı keşfetme amacıyla seyahat eden kişilerin ön yargısız bir şekilde kıtayı gözlemlemek yerine, karşılaştıkları insanları, ortamları ve durumları Avrupa uygarlığının penceresinden kaleme aldıklarını düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumun, Moravia'nın aktardığı üzere, bir eseri üzerinden James Joyce'u keşfetmeye çok benzediği aşikârdır. Nasıl ki Moravia'nın verdiği örnekte Joyce'un hayranı, **Ulysses** eserine kendi penceresinden bakarak Joyce'u keşfettiğini düşünmesine rağmen yazarın aslını yok ederek kendi bakış açısıyla yeniden yaratıyorsa, Moravia da kendilerinden birkaç yüz yıl sonra baktığı konumdan, 19. yüzyılda Afrika'yı keşfetmek üzere yola çıkan seyyahların da kıtayı bu şekilde keşfettiğini düşünmektedir.

Moravia'nın bu bakış açısını, eserin 1971 yılının Şubat ayında Kampala, Uganda'da kaleme aldığı "**Nilo didattico**" (Eğitici Nil) başlıklı bölümünde bir kez daha görmek mümkündür. Moravia, bölüme bahsettiği keşif eylemine Afrikalıların nasıl baktığıyla başlamış ve 19. yüzyıl kâşiflerinin eylemleri hakkında düşündüklerini eserdeki şu satırlarda ele almıştır:

¹² "Ora la 'scoperta' dell'Africa appartiene a questa seconda categoria. Che cosa hanno scoperto in realtà gli esploratori dell'Ottocento? Nulla di davvero africano (salvo, forse, la reale configurazione dei luoghi). A tal punto che si potrebbe addirittura affermare che gli esploratori, invece di 'scoprire' l'Africa, l'hanno 'ricoperta'. Ricoperta di 'civiltà' europea, per dar tempo a coloro che venivano dopo di loro, generali, avventurieri, affaristi, commercianti, di invadere, occupare, assoggettare, lottizzare senza scrupoli e senza senso di colpa lo sventurato continente." A.e., pp. 94-95.

“İnsanlar Afrika’daki sözde keşiflerden bahsettiğinde “Afrikalılar” omuz silkiyorlar. Afrika’nın da Asya’daki medeniyetler ve kültürleri gibi her daim var olduğunu; “keşif” kelimesinin Avrupa’nın haddini aşan benmerkezci bakış açısını gösteren yanlış bir kelime olduğunu söylüyorlar. Tamamen doğru. [...] Stanley, Livingstone, Baker, Speke ve Burton gibi on dokuzuncu yüzyıl kâşifleri, Nil’in kaynağını saldırgan bir anlamda “keşfetti”. Yazılarında Afrika’daki keşiflerinin kendileri kültürel, estetik veya ahlaki vb. açılardan geliştirdiğine dair hiçbir şey bulunmuyor. Gerçekte orada bulunma sebepleri hayran olmak ve anlamak değil, topraklarına katmak ve fethetmekti.”¹³

Moravia’nın alıntılanan satırlarından, gerçekleştirilen bu eylemlerin yalnızca Avrupa’nın bakış açısından bakıldığında “keşif” olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Afrika ve Afrika’daki kültürler, Asya’nın sayısız medeniyeti ve kültürü gibi tarihin en başından beri var olmuştur. Avrupa ile iletişim içinde olmadıkları için, Avrupalılar tarafından kıtanın geçmişinin üstüne bir perde çekilmesi Afrikalılar tarafından kabul edilebilecek bir durum değildir. Bu satırlar göz önünde bulundurulduğunda Moravia’nın neden Afrika’nın keşfini küstahlık olarak değerlendirdiği daha rahat anlaşılmaktadır. 19. yüzyılda gerçekleşen bu sözde keşifleri gerçekleştiren kâşifler, keşif eyleminin gerektirdiği herhangi bir niteliği gerçekleştirmemiştir. Moravia’nın da aktardığı üzere, Afrika’da gerçekleştirdikleri keşifler süresinde kendilerine yeni bir şey katmadıkları gibi kendi algı ve bakış açılarını Afrika’ya yansıtmış ve kıtada kendilerinden önce hayat bulmuş bir kültür yokmuşçasına hareket etmişlerdir. Bu durum ise kaçınılmaz olarak Kara Kıta’yı sömürgecilik ve beraberinde getirdiği yıkımla buluşturmuştur.

Bununla birlikte, Moravia’nın da Luraghi’yle¹⁴ aynı çizgide durduğu ve 19. yüzyılda Avrupalıların Afrika’yı keşfetmek için gerçekleştirdikleri seyahatlerin, kendilerini takip eden sömürgeci politikalara sahip toplumlara yol gösterdiğini

¹³ “Gli africani alzano le spalle quando si parla delle cosiddette “scoperte” dell’Africa. Non c’era nulla da scoprire, dicono; l’Africa esisteva da sempre, come l’Asia, con la sua civiltà e le sue culture; scoperta è parola impropria che sta a indicare soprattutto una presunzione eurocentrica. Tutto vero. [...] gli Stanley, i Livingstone, i Baker, gli Speke, i Burton ‘scoprono’ le sorgenti del Nilo in senso aggressivo. Nei loro scritti nulla lascia supporre che le esplorazioni in Africa li arricchissero in senso culturale, estetico, morale ecc. ecc. In realtà essi erano là non già per ammirare e comprendere, ma per annettere e conquistare.” A.e., p. 164.

¹⁴ Luraghi, a.g.e., s. 217.

düşündüğü görmek mümkündür. Yazarın bahsettiği keşif eyleminin kıtaya faydasından çok zararının dokunduğu, bu seyyahları takip eden istilacıların da kıtanın varlığından haberdar olduktan sonra kıtanın başına gelenlerden anlaşılabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde 15. yüzyılda Portekizlilerin deniz yoluyla giriştikleri köle ticaretiyle başlayan toplumsal yıkımın, 19. yüzyılda kıtayı keşfe çıkan seyyahların ortaya çıkması ve hammadde arayışındaki istilacılar tarafından takip edilmesiyle önlenemez bir ivme kazandığı görülmektedir.¹⁵

Bunun yanı sıra, Afrika'nın Avrupa kültürü ile yeniden yaratılması yalnızca fiziki etmenlere bağlanamaz. Avrupa, Afrika'yı yeniden yaratırken Afrikalıların da bu yeniden yaratma eyleminden nasibini aldığı söylenebilir. Avrupa, vahşi olarak nitelediği Afrikalıları yaptığı okullarda ve kiliselerde eğitime görevini de kendisine layık görmüş ve bu amaç uğruna kıtanın birçok yerinde okullar ve kiliseler inşa etmiştir. Bu yerler aracılığıyla da kıtanın geçmişinin üzerine bir sayfa çekerek kendi kültürüyle yeni Afrikalıları oluşturduğu söylenebilir.¹⁶ Bu duruma eserde Moravia tarafından da dikkat çekildiği görülmektedir. Yazarın “**Il maestro Kikuyu**” (Kikuyu Başöğretmeni) başlıklı bölümde kaleme aldığı ve 1963'ün Haziran'ında Nairobi, Kenya'da bir Kikuyu okuluna yaptığı ziyarette İngiliz başöğretmenle arasında geçen diyalogun bir kısmı, Afrika'da Avrupalılar tarafından verilen eğitimin Afrikalıları sağladığı faydayı göstermektedir.

“Genelde, soruma cevap vermekten kaçınarak, Kikuyulu öğrencilerin yıllar boyu ders verdiği İngiliz öğrencilerden daha gayretli, çalışkan ve disiplinli olduğunu

¹⁵ Bu noktada köle ticaretinin Afrika'da çok eski çağlardan beri mevcut olan bir durum olduğunu ve Avrupa'nın bu kıtaya tanışmasından önce de devam ettiğini belirtmekte fayda vardır. Burada Portekizlilerin belirtilmesi diğer Avrupa uygarlıklarını aklama amacı gütmeyip Portekizlilerin eski çağlarda Arap devletleri tarafından yürütülen köle ticaretini unutmayarak 15. yüzyılda deniz yoluyla köle ticaretine başlamalarından ve bu ticaretin geçmişe nazaran katbekat daha fazla Afrikalı toplumu etkilemesinden ötürüdür. O dönemde kıta içerisine girme cesaretini gösteremeyen Portekizliler, köle ihtiyaçlarını zamanın Arap devletleri gibi yerli yöneticilerle anlaşıyor ve sağlıyordu. Fakat Avrupa'nın bu isteği geçmiş dönemlere oranla o kadar fazlaydı ki bu isteği karşılayabilmek için krallıklar birbirleriyle savaşmaya dahi başlamıştır. Yıllar ilerledikçe bu sistem daha acımasızca bir hal alarak aile üyelerinin birbirlerini Portekizlilere satmasına kadar varmasıyla Afrika'daki toplumsal yapı çöküşe uğramış ve acımasızlığın hüküm sürdüğü bir konum halini almıştır. (A.e., s. 212-215)

¹⁶ Nkwazi N. Mhango, **How Africa Developed Europe: Deconstructing the HIS-STORY of Africa, Excavating Untold Truth and What Ought to Be Done and Known**, Bamenda, Langaa RPCIG, 2018, p. 30-31.

ekledi. Bunun sebebiyse Kikuyulu çocuklar aldıkları eğitimin bir ayrıcalık ve Kenya’da büyük bir şans olduğunu bildikleri için bu ayrıcalığı hak ettiklerini göstermeye çabalamalarıydı. Sözlerini, büyük bir öksürüğün ardından, Kikuyulu çocukların İngiliz kültürü konusunda son derece bilgili olup olmayacağı konusunda şüpheyi düşmenin normal olabileceği ve şu an için öğrendiklerinin kültürün dinamiklerini anlamak yerine sadece bir anı olduğunu söyleyerek noktaladı. Başka bir deyişle anlamadıkları şeyleri en ince ayrıntısına kadar ezberliyorlardı.”¹⁷

Bu paragrafta sözleri aktarılan öğretmenin yerli kültüre bakış açısını fark etmek çalışmanın bu noktasında pek de zor değildir. Söz konusu öğretmen her ne kadar eğitmen konumunda olduğu için yerli halka faydası dokunduğunu düşünse de öğrencilerine öğretilen kültürün, öğrencilerinin doğup büyüdüğü ve üzerinde yaşadıkları topraklarda hayat bulan kültür olmadığının farkındadır. Bu kültür ülkelerini sömürge haline getiren bir toplumun kültürüdür. Öğrencilere gelecekte faydası olacağı düşünülen bilgilerin aslında o ülkenin sömürge olarak devam etmesini garantileyen etkenlerden biri olduğu da söylenebilir. Avrupa’yla alakalı öğretilen her yeni bilgi, Afrikalı çocukların doğup büyüdüğü topraklardaki yerli kültüre de yabancılaşmalarını sağlamaktadır. Bu sebeple, yerli halkı karanlık çağlardan çıkarıp Avrupa seviyesine ulaştırma adı altında eğitim veren kurumlar aracılığıyla sömürge ülkenin gelecek nesillerine aktarılan bilgiler, aslında yerli kültürün anbean parçalanmasına sebep olur. Bu noktada Fanon’un “Sömürge koşullarında, ulusun ve devletin desteğinden yoksun kalan kültür yok olur ve ölür.”¹⁸ sözünü hatırlamak faydalı olacaktır. Sömürgeci devlet kendi kültürünü de yanında getirdiği ve sömürge haline getirdiği devleti etkisiz kıldığı için, zaten idari bir sınıftan desteğinden mahrum kalan kültür, kendisini devam ettirecek olan neslin de başka kültüre yönlendirilmesiyle birlikte ulusun desteğinden de mahrum kalarak yok olmaya mahkûm edilir.

¹⁷ “In generale, soggiunge deviando dalla mia domanda, gli scolari kikuyu sono molto più diligenti, studiosi e seri degli scolari britannici ai quali ha insegnato per molti anni. La ragione è che i ragazzi kikuyu sono consapevoli del fatto che ricevere un’istruzione costituisce tutt’oggi nel Kenia un privilegio e una fortuna e così si sforzano di dimostrarsi degni di questa straordinaria distinzione. Invece i ragazzi britannici lo considerano un loro diritto ovvio e pacifico e di conseguenza non studiano. Conclude, dopo un finale colpo di tosse, che si può dubitare che i ragazzi kikuyu si impadroniscano davvero della cultura inglese: per il momento, più che l’intendimento, è attiva in loro la memoria. In altre parole, mandano a mente tutto ciò che non capiscono.” Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 69.

¹⁸ Fanon, **a.g.e.**, s. 237

Bunun yanı sıra bu okullarda aldıkları eğitimin Afrikalı çocuklar için büyük bir şans olduğunu dile getiren İngiliz başöğretmen, bu durumun okuldaki çocuklar tarafından da bilindiğine değinmektedir. Afrikalı çocukların bilinçaltına kazınan bu durumun, Fanon'un da aktardığı kültürün ulus desteğinden mahrum kalmasıyla başlayan yok oluş sürecini önlenemez bir şekilde hızlandırdığını söylemek mümkündür.

Avrupalı, çocukları okullarda eğitirken ailelerini ise kiliselerde kendi amaçları doğrultusunda eğitmektedir. Moravia'ya göre Afrikalıları Hıristiyanlıkla tanıştırmak için kurulan kiliselerin inanç dışında pek çok durumla alakası vardır. Eserden yola çıkıldığında, Afrikalıları eğitime ve Tanrı'nın yoluna çağırma amacıyla kurulduğu söylenen bu yapıların, Afrikalı yerlileri kontrol altında tutma ve sömürgeci kültürünü Afrikalılara dayatma amacının yanı sıra, sömürgecilerin Afrika'da gerçekleştirdikleri eylemleri aklama amacı güttüğü de söylenebilir. Moravia, eserde bu duruma 1963 yılının Mayıs ayında Zanzibar'da kaleme aldığı ve **"Il paradiso che era un inferno"** (Cehennemi Yaşamış Cennet) başlığında şu cümlelerle değinmiştir:

"Bir zamanlar köle pazarının bulunduğu yerde şimdi çirkin bir Protestan kilisesi ve yemyeşil bir park bulunuyor. Fakat her kim bu kilisenin koridorlarında yürürse veya kıpkırmızı çiçeklerle bezeli harika ağaçların bulunduğu bahçede, bu ağaçların gölgesinde vakit geçirirse, çirkin bir Hıristiyan kilisesinin ve güzel bir tropikal bahçenin belki geçmişte burada gerçekleşen köle ticaretini unutturmaya gücünün yetebileceğini ancak gelecekte bir daha gerçekleşmesini engellemeyeceğini düşünmekten kendini alıkoyamaz."¹⁹

Moravia'nın bu satırlarına bakıldığında, inşa edilen bu yapıların yazarın nezdinde sömürgecilik döneminde sömürgeci ülkelerin gerçekleştirdiği eylemleri aklamaya yönelik birer araç görevi gördükleri söylenebilir. Kıtayı yeni ziyaret edecek

¹⁹ "Oggi sul luogo dove un tempo si trovava il mercato degli schiavi sorge una brutta chiesa protestante e verdeggia un rigoglioso giardino pubblico. Ma chi si aggira per le navate della chiesa oppure indugia all'ombra dei grandi alberi fiammeggianti di fiori rossi, non può fare a meno di pensare che un brutto tempio cristiano e un bel giardino tropicale bastano forse ad abolire il ricordo della schiavitù passata ma non ad impedire la possibilità della schiavitù nell'avvenire." Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 60.

olan insanları kendisine hayran edebilecek bir güzellikte olan bu tropikal bahçe ve kilise, kıtayı yıkıma sürüklemiş köle ticaretinin izlerini örtmeye çalışmakta olduğu anlaşılmaktadır. Ancak eserin kaleme alındığı dönemdeki bu güzel görünümünün korkutucu bir geçmişi vardır ve yazar bu durumu bahsedilen sahneyi kaleme aldığı bölümün başlığında da belirttiği görülebilir. Dolayısıyla, Afrikalıyı eğitime ve modernleştirme adı altında inşa edilen bu yapıların sömürgecilere tek faydasının yalnızca sömürgecilik döneminde yerlilerin başkaldırmasının önüne geçmesi ve sömürgecinin kültürünün kıtada kök salmasını sağlaması olduğu söylenemez. Sömürgeciler kıtadan çekilmeye başladıktan sonra da kıtada gerçekleştirdikleri eylemlerin sonuçlarıyla yüzleşmeme imkânı sağladığı da anlaşılmaktadır. Moravia'nın eserinde aktardıkları Fanon'un kıtadaki okullar ve kiliselerle ilgili söylediklerini doğrulamaktadır.²⁰

Bu paragraflardan anlaşılacağı üzere Avrupa Afrika'yı keşfettiği andan itibaren kendi amaçları doğrultusunda kıtayı ve üzerinde yaşayan insanları şekillendirmiştir. Ufak yaştaki Afrikalıları okullarda tamamen Avrupa kültürüyle donatarak o dönem büyük çoğunluğu yalnızca sözlü olan Afrika kültürüyle bağlarını koparmıştır. Bu durum sebebiyle, yalnızca Avrupa kültürü öğretilen çocukların üzerinde yaşadıkları topraklara yabancılik çekmesinin önünü açtığı argümanı da ortaya atılabilir. Okul yoluyla şekillendirilemeyen Afrikalılar ise kendilerini Tanrı'nın yoluna götüreceği iddia edilen kiliseler sayesinde eğitilmekte ve sömürgecilerine başkaldırmamaları sağlanmaktadır. Bu sayede Avrupa'nın, Afrika'nın gelecek neslini kendi kültürüne dâhil ederken ailelerinin de buna karşı çıkmasının önünü kestiği görülebilir.

3.2.2. Afrika'nın Keşfinde Yeniden Adlandırmanın Rolü

Konu biraz daha derinlemesine incelendiğinde, Afrika'nın Avrupa tarafından keşfedilmesinin yalnızca bilinmeyen yerlerin gün yüzüne çıkmasından çok daha kapsamlı etkileri olduğu görülmektedir. Söz konusu keşif eylemi beraberinde Afrika'nın var olan kültür benliği ve geçmişi için bir yok oluş getirmektedir. Bunun

²⁰ Fanon, a.g.e., s. 48.

en büyük sebebinin, keşfeden tarafın her keşif eyleminde olduğu gibi keşfedilen tarafı kendisine göre adlandırması olduğu söylenebilir. Afrika'nın sömürgecilikle olan geçmişi üzerine metinler kaleme alan Nkwazi N. Mhango'nun Afrika'da bulunan yerlerin Avrupalı isimlere sahip olması üzerine aktardığı düşüncelerinden yola çıkıldığında yeniden adlandırma eylemine karşı günümüzde Afrikalıların da oldukça olumsuz bir bakış açısında sahip olduğu görülebilir.²¹ Moravia'ya da Avrupalıların Afrika'yı keşfetmek yerine Avrupa kültürüyle üstünü örttüğünü düşündürten en büyük etkenlerden biri olarak Afrika'yı keşfetme amacıyla yola çıkan bu kâşiflerin çoğunun ilk defa karşılaştıkları yerlere Avrupalı isimler vermesi olduğu anlaşılmaktadır. Keşfedilen yerlerin yerliler tarafından kullanılan adlarının kullanılmayıp bunun yerine Avrupa kültürüyle ilişkili yeni adlar kullanılması bu keşiflerin Moravia tarafından küstahlık olarak algılanmasını doğrular nitelikte bir durumdur. Silvia Albertazzi'nin değindiği üzere, Avrupa yeni bir yeri öğrendiğinde sahip olduğu ismi öğrenmeye çalışmak yerine yeniden adlandırmayı tercih etmektedir.²² Bu yeniden adlandırma yatkınlığının ortaya çıkardığı durum Avrupa için oldukça pratik olsa dahi, Afrika açısından yıkıcı bir etkiye sahip olmuştur.

Bu durumun eserde Moravia'nın da dikkatini çeken konulardan birisi olduğu görülmektedir. Başka bir kıtada olmasına rağmen karşılaştığı yerlerin isimlerinin Avrupalı oluşu Moravia'nın dikkatini çekmiş ve bu durumu eserine de yansıtmıştır. Yazarın Afrika'da gerçekleştirilmiş yeniden adlandırma eylemine karşı olan bakış açısını ise 1971 yılının Ocak ayında Mweya, Uganda'dayken yazdığı ve kitapta **“Edoardo, Alberto, Rodolfo, Vittoria”** başlıklı bölümünde geçen şu cümlelerde görmek mümkündür:

“Rudolph Gölü'yle başlayıp Victoria Gölü, Albert Gölü, George Gölü ve Edward Gölü'yle devam eden büyük Afrika göllerinin olduğu yarı daire şeklindeki alan günümüzde hâlâ Afrika'nın en vahşi ve ıssız yerlerinden biridir. Göllere verilen Avrupa Prenslerinin ve hükümdarlarının ismi, tıpkı Kuzey ve Güney Kutuplarındaki sözde “keşfedilmiş” ve dönemin krallarının veya hükümdarlarının ismiyle vaftiz

²¹ Nkwazi Mhango, “Africa Must Get Rid of Colonial Debris”, **Colonial Heritage, Memory and Sustainability in Africa: Challenges, Opportunities and Prospects**, Ed. by Munyaradzi Mawere, Tapuwa R. Mubaya, Bamenda, Langaa RPCIG, 2016, pp. 89-94.

²² Albertazzi, **a.g.e.**, p. 29.

edilmiş “çeşitli” topraklara verilen isimler gibi bu yerlerin yeniyetme karakterlerini doğrulamaktadır.”²³

Moravia’nın bu düşüncelerinden, zamanın kâşifleri ve sömürgecileri tarafından gerçekleştirilen yeniden adlandırma eylemlerine bakış açısının olumsuz olduğu anlaşılmaktadır. Yazara göre takılan bu adlar kıtayla temelde bir tezatlık içerisindedir. Bu toprakları hiç görmemiş ve belki hiç görmeyecek olan Avrupa yönetici sınıfının adlarının buraya verilmesi, Albertazzi’nin de aktardığı üzere Avrupalının asla yerli kültürü öğrenme niyetinin olmadığını göstermektedir.²⁴ Bu konumlara adları yokmuşçasına yeni adlar takan Avrupalının, aslında ayak bastığı noktaların kendisi tarafından “keşfinden” önce bir tarihi olmadığı düşüncesine sahip olduğu rahatlıkla görülebilir. Bu noktada Moravia’nın Afrika’nın keşfini neden küstahlık olarak sınıflandırdığı ikinci kategoriye koyduğu da bir kez daha açıkça anlaşılmaktadır. Afrika’yı keşfeden kâşifler, burada yaşamını sürdüren kültürleri kendi kültürünün altında gördüğü için bilinçsizce yeniden adlandırma cüretini göstermiştir. Bu durum göz önüne alındığında, Avrupalıların keşfinden önce o bölgede yaşayan tüm Afrikalıların ve yaşadıkları bölgeyle olan bağlarının Avrupa tarafından yok sayıldığını göstermektedir.²⁵

Bu noktada Fanon’un “[s]ömürge tahakkümü altındaki ulusal kültür, sistematik bir şekilde yok edilmeye çalışılan sorgu altındaki bir kültürdür.”²⁶ sözünü hatırlamak yerinde olacaktır. Fanon’un bu sözünden yola çıkıldığında, Afrika kıtasının sömürüsüne bu keşif eylemleriyle ve gerçekleşen keşiflerin sonuçlarından biri olan yeniden adlandırma eylemiyle başladığını söylemek mümkündür. Afrika’nın kimi noktaları Avrupa’yla ilk defa tanışmış olmasına rağmen yeniden adlandırma yoluyla

²³ “La regione dei grandi laghi africani, disposti in un semicerchio che comincia con il lago Rodolfo e poi continua con il lago Vittoria, il lago Alberto, il lago Giorgio e il lago Edoardo è ancora oggi una delle più spopolate e più selvagge dell’Africa. Persino i nomi di questi laghi, nomi di insignificanti e uggioli principi e monarchi europei dell’Ottocento confermano, con il loro bizzarro anonimato, questo senso di vuoto e di deserto, un po’ come avviene con le varie “terre” dell’Artide e dell’Antartide anch’esse battezzate con nomi propri di scialbi re e potentati dell’epoca delle cosiddette ‘scoperte’.” Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 158.

²⁴ Albertazzi, **a.g.e.**, p. 29.

²⁵ Ali A. Mazrui, “European Exploration and Africa’s Self-Discovery”, in **The Journal of Modern African Studies**, Vol. 7, No. 4, 1969, p. 663.

²⁶ Fanon, **a.g.e.**, s. 231.

soyut olarak sömürüsüne başlanmıştır. **A quale tribù appartieni?**, Moravia'nın da aktardığı üzere, bu yerlerin yeniden adlandırılması kıtanın kültürel geçmişinden bağımsızdır ve Avrupa medeniyetiyle üstünün örtülmesine ön ayak olmuştur. Çeşitli noktalara verilen yeni isimler Avrupalıların aklında bir imge uyandırma gücüne sahiptir, ancak Afrikalılar için hiçbir anlam ifade etmemektedir. Dolayısıyla, yeniden adlandırma eylemi Avrupalıların Afrika'yla ilk karşılaştıkları anda hissettikleri bilinmezlik ve tehlike hissinden kurtulmalarını da sağlamaktadır. Avrupa'nın bu yabancılık hissin üstesinden gelişinin yan etkisine ise Afrikalılar maruz kalmaktadır. Çünkü Avrupalıların kıtaya karşı sahip olduğu korku ile Afrikalıların üzerinde yaşadıkları kıtayla aralarında olan kültür bağının ters bir orantı içerisinde olduğunu görmek mümkündür. Moravia'nın aktardığı üzere, her bir yeniden adlandırma eylemi, o bölgenin geçmişinin üzerini Avrupa medeniyetiyle örtterek Avrupalıların en başından beri dâhil olacağı yeni bir gelecek yaratmaktadır.

Bunun yanı sıra, Moravia'nın eserde Avrupa'nın sözde keşfettiği yerlere prenslerin ve kralların isimlerinin verilmesini vaftiz etmeye benzetmesinin de oldukça önemli bir nokta olduğu söylenebilir. Nasıl ki vaftiz kişiyi önceki günahlarından arındırıp yeni bir yaşama başlatma ve Hristiyanlığa geçirme amacı taşımaktaysa, Avrupalı da kendi kültüründen isimleri Afrika'daki yerlere vererek söz konusu yerleri eski karakterinden yoksun bırakmakta ve Avrupa kültürüyle vaftiz etmektedir. Amerikan edebiyat tarihçisi Stephen Greenblatt'e göre yeniden adlandırma yoluyla bir yeri vaftiz etme eylemi, keşfedilen yeri yabancı ve belki de şeytani olan yerli kimliğinden arındırıp yeni bir kimlik ve karakter kazandırma amacı gütmektedir.²⁷ Bu niyet, Avrupalı'nın o topraklara gelmeden önce orada bulunan kültürün varlığını reddettiğini de göstermektedir. Bu tabloya bakıldığında, Hristiyanlık pagan inançlarını nasıl görüyorsa Avrupa kültürünün de Afrika'daki kültürleri o şekilde gördüğü söylenebilir.²⁸

²⁷ Greenblatt, **a.g.e.**, p. 83

²⁸ Bu durumun Ali A. Mazrui'nin "**Evangelical Exploration**" olarak bahsettiği keşif sınıflandırmasına girdiği söylenebilir. Bu tarz keşiflerde, seküler veya Livingstone gibi misyoner Avrupalı kâşiflerin keşiflerinin arkasında medeniyeti yayma, köle ticaretinin önüne geçme ve Hristiyanlık dinini inançsızlara ulaştırma gibi amaçların yattığı görülmektedir. (Mazrui, a.g.e., in **The Journal of Modern African Studies**, C. 7, No. 4, 1969, p. 663.)

3.3. Afrika'nın İçerisinde Yaratılan Avrupa

Avrupalı daha önceden haberinin olmadığı topraklara ayak basmasıyla birlikte bu toprakların tarihini başlatmıştır. Kıta üzerinde yaşayan yerliler ise kurtarılmayı ve tek geçerli medeniyet olan Avrupa medeniyetiyle eğitilmeyi bekleyen vahşi konumunda olduğu söylenebilir.²⁹ Afrikalıları eğitime adı altında Avrupa kültürüyle donatma görevi ise Moravia'nın eserinde görüleceği üzere Avrupa'dan gelen öğretmenlere düşmektedir. Bahsedilen bu eğitime sürecine eserde yine “**Il maestro Kikuyu**” (Kikuyu Başöğretmeni) başlığıyla geçen bölümde rastlamak mümkündür. Moravia, başlarında Avrupalı bir başöğretmen bulunan Afrikalı öğrencilere eğitimleri süresince yalnızca Avrupa'nın tarihine, edebiyatına, sosyal ve kültürel dinamiklerine dair teorik bilgiler öğretildiğini dile getirmektedir. Ancak Afrikalı çocukların Avrupa kültürüyle yeniden yaratılması yalnızca bu okullarda aldıkları eğitimle sınırlı kalmamaktadır. Kıtanın çeşitli kasaba ve köylerinden geçerek okula ulaşan Moravia, okulu ilk gördüğü anda elinde olmadan İngiltere'deki okullara benzetmiş ve bu benzerliğe eserde şu sözlerle değinmiştir:

“İşte, okul ve bir İngiliz bahçesine benzetilmek için vasat bir başarıyla işlenmiş kan renkli toprak karşımızdaydı. Bahçenin etrafında sıvasız tuğladan yapılmış uzun, alçak ve tek katlı yemekhane, sınıflar, şapel, başöğretmenin odası ve yatakhane gibi çeşitli binalar bulunuyordu. Standart bir Anglosakson okulunun tasarımı. Hatta çimlerde gol atılacak kaleleri belirtmek için konulmuş renkli direkler bile bulunuyor. Fakat her şey İngiltere ve Birleşik Devletler'deki benzerlerinden daha küçük, yoksul, kısıtlı ve daha mütevazı ölçülerdeydi.”³⁰

Moravia'nın eserde resmettiği bu manzara Afrikalıların bu okullara geldiğinde bulundukları uzamdan koptuğunu da göstermektedir. Okulun bahçesinden günlerini geçirdikleri yapılara kadar öğrencilerin bulunduğu her yapının İngiltere'deki

²⁹ Mhango, **a.g.e.**, pp. VII-VIII.

³⁰ “Ecco, infatti, la scuola: la solita terra sanguinolenta coltivata con mediocre esito, a prato all'inglese; e, intorno il prato, varie costruzioni di mattoni senza intonaco, ad un solo piano, lunghe e basse: il refettorio, le aule, la chiesa, la direzione, i dormitori. È lo schema solito della scuola anglosassone; e non mancano neppure, nel prato, i bastoni colorati che indicano le due porte per il gioco del foot-ball; ma tutto vi è più piccolo, più povero, più ristretto, più modesto che in un luogo simile in Inghilterra o negli Stati Uniti.” Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 67.

benzerlerinin düşük bütçeli bir imitasyonu olduğu görülebilir. Afrikalı öğrenciler okula geldikleri an Afrika'dan çıkmaktadır. O yaşa kadar yaşadıkları ortam, içinde eğitim gördükleri okula hiçbir şekilde benzememektedir. Bunun sebebi ise eserde bahsi geçen okulun olmaması gereken bir yerde bulunmasıdır. Moravia'nın "Standart bir Anglosakson okulunun tasarımı"³¹ olarak eserine aktardığı bu okul düzeni Afrika'yla taban tabana bir zıtlık içerisinde. Bu durumdan yola çıkarak Avrupalılarla tanışmasının ardından Afrika'nın doğal gelişiminin sekteye uğradığı çıkarımı yapılabilir. Avrupalıların açtığı bu kurumlar tamamen farklı bir kültürden kopup buraya gelmiştir.

Kültür açısından incelendiğinde ise bu okulların Afrikalıları kendi kültüründen kopardığı görülmektedir. Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi, Avrupalılar bu kurumlarda Afrikalıları Afrika'nın kültürüyle ilgili bir şey öğretmemektedir. Moravia'nın tanık olduklarından yola çıkıldığında, Avrupalıların zaten Afrika kültürünü kendininkinden daha düşük bir seviyede gördüğü için bu kültürü tanımak veya yaşatmak gibi bir amacının olmadığı da anlaşılmaktadır. Bu kurumlarda Afrikalıları öğretilen bilgiler, doğrudan Avrupa'nın kültür birikimidir ve bu kültür birikimi Afrikalı öğrencilere aktarılırken aynı zaman Afrika kültürü de kaçınılmaz bir yıkıma uğramaktadır. Bu noktada tekrar Fanon'un sömürgecilik döneminde devletin desteğinden yoksun kalan kültürün, ulusun desteğinden de mahrum kalmasıyla yok olacağı fikrini hatırlamakta fayda vardır.³² Moravia'nın İngiliz başöğretmen ile gerçekleştirdiği görüşmeden yola çıkıldığında bu kültür yıkımının sadece sömürgecilik dönemiyle sınırlı kalmayarak sömürgecilik sonrası dönemde de etkisini göstereceği ve Kenya'nın, İngiltere sömürgesi olmayı bıraktıktan sonra dahi Avrupa kültürünün bölgede varlığını sürdürmeye devam edeceği yazarın aktardığı şu satırlardan rahatlıkla anlaşılmaktadır:

"Peki ya Avrupa kültürü? Bağımsızlıktan sonra Avrupa kültürüne ne olacak? Başöğretmen sorumu anlamış gibi görünmüyordu. En iyi ihtimalle kısmen anlamıştı. Sakin bir şekilde, en azından şu an için, İngiliz dili ve edebiyatının öğretiminin devam edeceğini; Afrika'nın başka bölgelerindeki birçok insan gibi Kikuyuların da birtakım

³¹ A.y.

³² Fanon, a.g.e., s. 237.

şeyleri açıklayabilmek ve diğer Afrikalı toplumlarla anlaşabilmek için bir Avrupa diline ihtiyaç duyacağını; nasıl olsa Kikuyular yalnızca iyi öğrenciler olmakla kalmayıp iyi öğretmenler olduğu için okulların emin ellerde olacağını söyledi.”³³

Moravia’nın aktardığı bu satırlarda Avrupa’nın Afrika’da yarattığı kültür yıkımı daha açık bir şekilde görülebilmektedir. Avrupalılar, Afrikalıların yalnızca geçmişle olan bağlarını koparmakla kalmayıp Afrikalı çocuklara kendi kültürlerini dayatarak ve bu yabancı kültürün daha iyi olduğunu öğreterek kopan bağların sömürgecilik sonrası dönemde dahi onarılma imkânını da ortadan kaldırmaktadır. Bu noktadan sonra, İngiliz başöğretmenin öngörülerinin ışık tuttuğu üzere, Afrikalı toplumlar birbirleriyle iletişime geçebilmek için dahi ortak bir Avrupa diline gereksinim duymak zorunda kalacaktır. Bununla da kalmayıp okullarda öğretilen kültür ve tarih birikimi, o noktaya kadar Avrupa kültürü ve tarihi olacağı için kıtada sömürgecilik sonrası dönemde verilecek eğitim aynı şekilde çocukken bu eğitimi almış Afrikalı öğretmenler tarafından sürdürülecektir.

Avrupa’nın, bu eylemle Afrika’yı geçmişinden arındırarak kendi kültürünü devam ettirecek bir aracı haline getirdiği görülebilmektedir. Bu eylemlerle birlikte Afrika’nın o döneme kadar var olan sözlü kültürünü kâğıda geçirme imkânı sömürgecilikten sonraki dönemlerde dahi elinden alındığı söylenebilir. Kıtada öğretilen kültür ve diller göz önüne alındığında Avrupa’nın Afrika’ya öğrettiği bilgi, kıtanın tarihinin Avrupa’yla tanıştıktan sonra başladığıdır. Avrupa’nın gözünde Afrika’daki her gelişmenin kaynağı Avrupa’dır ve o topraklar Avrupalılar tarafından yaratılmıştır. Bu sebepten ötürü Afrikalıları öğretilmesi amaçlanan en önemli nokta; Afrika’da hayatın eskiden çok kötü olduğu ve şayet Avrupa, Afrika’dan elini çekerse Afrika’nın eskiden yaşadığı karanlık günlere geri döneceği algısıdır.³⁴

³³ “E la cultura europea? Che ne sarà della cultura europea, dopo l’indipendenza? L’head-master non pare capire o per lo meno capisce soltanto in parte. Dice lentamente che, almeno per il momento, l’insegnamento della lingua e della letteratura inglese sarebbe continuato; che i Kikuyu, come del resto tanti altri popoli dell’Africa, hanno bisogno di una lingua europea per esprimere certe cose e soprattutto per intendersi con gli altri popoli africani; che, comunque, le scuole sarebbero state in buone mani in quanto i Kikuyu sono non soltanto ottimi scolari ma anche buoni maestri.” Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 70.

³⁴ Fanon, **a.g.e.**, s. 57.

Moravia'nın sözlerini aktardığı İngiliz başöğretmen, verilen bu eğitimlere kendi algısı doğrultusunda tümüyle iyimser bir bakış açısından bakmaktadır. Ancak kendisinin ve kendisi gibi Afrikalıları eğitme amacı güden tüm Avrupalıların gözünden kaçan önemli bir noktayı belirtmekte vardır. Afrika'daki sömürgecilik döneminin sona ermesiyle birlikte Avrupalılar da kendi ülkelerine geri dönecektir. Ancak Avrupa kültürüne ve tarihine ait bilgilerle donatılmış Afrikalı çocukların, bu bilgileri kullanabilecekleri bir kültür ya da sosyal ortam olmayacaktır. Bu durumun, yerli kültüre daha aşina olan ebeveynler ile kendi kültürünü bilmemesine rağmen Avrupa kültürüyle donatılmış Afrikalı çocuklar arasında derin bir uçuruma sebebiyet vereceği de görülmektedir. Bu sebeple, Afrikalıları eğitme adı altında verilen bu ve bunun gibi eğitimlerin, Afrika'nın sömürgecilik sonrası dönemde daha etkin rol alacak olan gelecek neslinin bulundukları yere karşı olan aidiyet duygularını da yıktığı söylenebilir. Moravia, Afrika'nın bu şekilde medeniyet yanılgısı altında Avrupa'yla üstünün örtülmesinin yerine yapılması gerekenleri ise şu satırlarda görmek mümkündür:

“O dönemde oldukça geniş bir alana yayılmış ve bölük pörçük olan kabile kültürüne sahip Afrika'ya zaman tanınmalıydı. Avrupa modeline göre, hiç var olmamış hayali ulusların ihtiyari limitleri dâhilinde yaratılmış dar görüşlü ve yapay bir açıdan ele alınmış bürokratik, merkezci, milliyetçi, askeri, sınırlarla bölünmüş, gümrük sistemi ve polis kuvvetleri olan bezdirici bir kalıba oturtulmak yerine kendi kendine kıta bilincine erişme vakti verilmeliydi.”³⁵

Bu satırlardan anlaşılacağı üzere, Afrikalı toplulukların kendi kültür kazanlarında kaynayarak pişmesinin de önüne geçilerek doğru olanın Avrupa kültürü ve sistemi olduğu algısı yaratılmıştır. Moravia'nın bu satırları Afrika'da yaşananların bir kültür yıkımı olduğunu desteklemektir. Avrupa'nın Afrika'yı tanımamasına rağmen keşfederken yaptığı gibi “küstahça” geliştirmeye çalışması bir bakıma kıtadaki

³⁵ “Si doveva dar tempo all’Africa. Far sì che la cultura tribale al tempo stesso amplissima e frammentatissima si organizzasse in senso continentale e non fosse artificialmente costretta dentro i limiti arbitrari di fantastiche nazioni mai esistite, di modello europeo, con tutte le afflizioni proprie del modello: centralizzazione burocratica, nazionalismo, eserciti, frontiere, dogane, polizie, e così via.” Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 95.

birçok kültürün sonunu getirmiştir. Avrupa kendi yargılarını ve bildiklerini geride bırakarak, Moravia'nın verdiği örnekteki gibi, Afrika'da bulunan kültürlerin içinde kaybolmak yerine onu yeniden yaratmaya çalışmıştır. Bu süreç, Afrika'daki kültürlere özgü durum ve kavramların yitirilmesine sebep olmuştur.

Moravia, Afrika'daki kültür yıkımı konusunda her ne kadar haklı olsa da kendisinin de bir Avrupalı olarak Afrika'yı prehistorik olarak nitelediğini unutmamak gerekmektedir: "Başka bir deyişle, dünyanın günümüzdeki halinin aksine, prehistorik zamanlardaki mevsimlerin ve insanların henüz var olmadığı ve yeryüzü şekillerinin zaman ve insanlar tarafından değişikliğe uğramadığı dönemine benzemektedir."³⁶ Bu benzetme bölümün başında aktardığımız, Afrikalıların Avrupalılar tarafından eğitilmeyi bekleyen vahşiler olduğu düşüncesine oldukça yakın bir bakış açısı olduğu söylenebilir. Moravia, bir Avrupalı olarak Afrika'daki yapı eksikliğini ve doğanın baskın oluşunu okurları için tarih öncesi dönemlerle eşleştirmektedir. Bu ise sömürgecilerin yüzyıllar boyunca yaratmak istediği bir imge olarak karşımıza çıkmıştır. Sömürgeci devletler kıtada egemenlik sağladıktan sonra bu bölümde aktarılan İngiliz öğretmenin yaptığı gibi Afrikalılara sömürgecinin tarihini ve kültürünü aktarmaya başlayarak Afrika'nın geçmişinin üstüne bir sayfa çekmiştir. Bu sayede Afrika'nın tarihinin Avrupalılar geldikten sonra başladığı yanılgısını oluşturmaya çalışmışlardır. Bu sebeple, Moravia'nın Avrupamerkezci bakış açısının kendisini gösterdiği bir diğer nokta olarak yazarın Afrika'yı tarih öncesi dönemlere sınırlandırarak Afrika'da o zamana kadar Afrikalıların gerçekleştirdiği tüm gelişmeleri hiçe sayması gösterilebilir.³⁷ Moravia'nın okurlara sık sık hissettirdiği bu prehistorik algısı sömürgeci devletlerin zaten Afrika üzerindeki hakimiyetlerini güçlendirmek için kullandığı bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Moravia'nın, eser boyunca aktardığı tarih öncesi eşleştirmeleriyle sömürgeci devletlerin yüzyıllar boyunca Afrika hakkında oluşturmaya çalıştıkları algının Avrupalıların zihninde kendine bir nebze de olsa yer ettiği çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır.

³⁶ A.e., p. 32.

³⁷ Moll, a.g.e., p. 168.

3.4. Avrupalıların Gözünde Afrikalı İmgesi

A quale tribù appartieni? eserinde, Afrikalılara işlenmek istenen medeniyet düşüncesinin sadece Avrupa'nın kıtadaki etkisini koruma amacıyla Afrikalıları kandırmak olmadığı ve Avrupalıların, Afrikalıları yetersiz olarak gördüğüne de tanık olunmaktadır. Bu düşüncenin kendisinin bariz bir şekilde gösterdiği noktalardan birine, yazarın 1963 yılının temmuz ayında Mombasa, Kenya'da kaleme aldığı "**La cultura che impedisce di capire gli altri**" (Başkalarını Anlamanın Önüne Geçen Kültür) başlıklı bölümde rastlanmaktadır. Bir otelin lokantasında yemek yerken gözüne ilişen on kişilik Avrupalı grubun Afrikalılarla ilgili konuşması yazarın dikkatini çekmiştir. Afrikalılarla ve Afrika kültürüyle pek alakalı görünmeyen bu grubun diyaloguna tanık olan Moravia'nın, masadaki akranlarından birine konuşmanın içeriğini sorduğunda aldığı cevap şu olmuştur:

"Özeti şu: Afrikalılar, Avrupalılar tarafından Afrika'da yaratılan idari, ekonomik ve sosyal makinenin işleyişini idare edemeyecek. Beyazlar kıtadan ayrıldıktan sonra her şey karman çorman olacak. Bunun sebebiyse Afrikalıların zamanla öğrenilebilecek yetkinliklere sahip olmayışı değil, bu yetkinliklere sahip olabilecek kapasitede olmamalarıdır. Başka bir deyişle daha alt bir ırka mensup olmalarıdır."³⁸

Moravia'nın tanık olduğu bu diyalog, Afrikalıların bilinçaltına sömürgecilik döneminde çeşitli kurumlar aracılığıyla aktarılmaya çalışılan bilginin, sadece kendilerini kontrol altında tutabilmek için olmadığı ve Avrupalıların da bu duruma inandıkları için öğretmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu durum, Albertazzi'nin de konu hakkında daha önce aktarılan görüşlerini doğrular niteliktedir. Sömürgeci devletin amacı, sömürge toplumunun kendi kültürü içerisinde asimile olmasını sağlamaktır. Albertazzi'ye göre bu amaç için yalnızca sömürge ülkedeki askeri, politik ve ekonomik gücü ele geçirmek yetmez. Kendi kültürünü de sömürgeye dayatarak

³⁸ "Il riassunto è questo: gli africani si dimostreranno incapaci di mandare avanti la macchina amministrativa, economica e sociale creata dagli europei in Africa. Una volta partiti i bianchi, tutto andrà in malora. E questo non tanto perché gli africani sono privi di certe competenze che si possono col tempo acquistare, quanto perché sono essenzialmente incapaci di fare certe cose, ossia perché sono razzialmente inferiori." Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 74.

sömürge insanının toprağından da öte bilincini, hafızasını ve tarihini de ele geçirmek zorundadır.³⁹

Buradan anlaşılacağı üzere, sömürge devleti için yalnızca Afrikanın elinden toprağı almak yeterli değildir. Bu toprağı kendisinde kalmasını kesinleştirmek ve olabildiğince az sorun yaşamak için Afrikanın kültürünü de işgal etmelidir. Afrikanın kültürünün özgünlüğünü koruması, Afrikalıya kıtada Avrupalıların gelişinden önceki dönemi hatırlatacağından ve o döneme tutunmasını sağlayan bir çapa görevi göreceğinden ötürü sömürgeci açısından büyük bir sorun teşkil edeceği görülebilir. Bu nedenle kıtada var olan tek kültürün, sömürgeci ülkenin kültürü olmasının sömürgeci açısından önemi anlaşılabilir. Bu kültürün bir parçası olabildikleri için Afrikalıların kendilerini şanslı hissetmelerini öğretme görevi ise yetişkinlerin düzenli olarak gitmesi gerektiği öğretilen kiliselere ve çocukların eğitim almak için gittikleri okullara düşmektedir.⁴⁰

Bununla birlikte, eserde Moravia, tanık olduklarından yola çıkarak Avrupalıların, Afrikalılarla ilgili yaptıkları çıkarımların tüm bir kıtaya mal edilemeyeceği ve ait oldukları ülke bilincine göre de değişiklik gösterdiğini okurlara açıkça göstermektedir. Yazarın, Mombasa'daki yemeğinden birkaç gün sonra, Kenya'nın güney kısımlarından geçerken karşılaştıkları ve bölgedeki yapım çalışmalarını yürüten Ligürialı ve Piemonteli iki İtalyan işçiyle olan sohbeti, eserde bu duruma ışık tutan en önemli noktalardan biri olarak gösterilebilir. Kıtadaki Avrupalılar bir araya geldiğinde konuşmadan geçemedikleri tek konunun Afrikalılar olduğunu dile getiren Moravia, bunun en büyük sebebinin ise Avrupalıların kıtadaki en büyük dertlerinin Afrikalıların ta kendisi olduğunu dile getirmektedir. Bu iki işçinin yanından

³⁹ Albertazzi, **a.g.e.**, p. 30.

⁴⁰ Fanon ve takipçileri, sömürgecilik döneminde gündelik hayatta ve bu eğitim kurumlarında Afrikalıların oldukça etki altında kaldıkları görüşünü savunmaktadır. Bu etki ilerleyen zamanlarda beraberinde Afrikalıların psikolojik olarak yok oluşuna sebep olacak kadar kendine yabancılaşma ve gururlarının kırılmasına sebebiyet vermiştir. Bu sebeple bu görüş, sömürgecilik döneminde verilen eğitimler üzerine yapılan çalışmaların yalnızca bu eğitimlerin hatalarını gün yüzüne çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmesi görüşünü savunmaktadır. Bununla birlikte, Afrikalılar geçmişleriyle yeniden bağlantı kurmanın yollarını aramalı kendi yaşam şekillerine uygun olan sömürgecilik öncesi dönemi temel alan bir eğitim sistemi oluşturmalıdır. (Stafford Kay, Bradley Nystrom, "Education and Colonialism in Africa: An Annotated Bibliography", in **Comparative Education Review**, Vol. 15, No. 2, 1971, p. 240.)

ayrılıp yoluna devam eden Moravia, Mombasa'daki otelde denk geldiği İngilizler ile seyahatine devam ederken karşılaştığı İtalyan işçinin görüşleri arasındaki farklılıkları da inceleme imkânı bulmuş ve bu iki grup hakkındaki görüşlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Kısa bir süre sonra vedalaşıp yola koyularak kendilerini baobab ağaçlarının arasındaki yalnızlıklarıyla baş başa bıraktık. Fakat yolculuğumuz süresince aklım bu karşılaşmaya gitti ve İtalyan işçinin sözlerini Mombasa'daki otelde bulunan İngiliz grupla karşılaştırmadan edemedim. İşçinin bilinçaltı da belirli bir kültürün sözcüsü görevini üstlenerek Afrikalılarla ilgili kendi yargılarını yaratmıştı. İngilizler Protestan ve ulusalcı kültüre aitken işçi hümanist ve Katolik bir kültüre aitti. İngilizler, ırkçı bir bakış açısından bakarak Afrikalıların sorununu Afrikalı olmalarına bağlarken işçi, sorunu Afrikalı gibi hareket etmelerine bağlamaktaydı. Aradaki fark oldukça büyüktü. İlkinde, Afrikalılar ne kadar uğraşsalar da ellerinden bir şey gelmeyecektir; ikincisindeyse, şayet bu sorunu çözmek isterlerse, farklı bir şekilde hareket etmeleri yetecektir. İngilizler için Afrikalıların astlığı ırkla alakalı bir durumken genç işçi için bu sorun sadece ‘cehalet’ kaynaklıydı.”⁴¹

Bu iki farklı bakış açısı değerlendirildiğinde, yazarın yemek esnasında denk geldiği İngiliz grubun Afrikalılarla ilgili daha keskin görüşlere sahip olduğu görülmektedir. İki grup da Afrikalılarla ilgili çeşitli yargılara sahip olsalar da İngiliz grubun bakış açısından bakıldığında, Afrikalıların bu durumu düzeltme gibi bir imkânları yoktur. Moravia’yla konuşan Piemonteli İtalyan işçiye göre ise Afrikalıların en büyük sorunu, Afrikalıların nasıl davranacaklarını bilmemelerinden ötürü kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, İtalyan işçi tarafından Afrikalıların sorunlu olarak görünmesinin sebebi Avrupalılar gibi davranmayı bilmemeleridir. İkinci grupta bulunan İtalyan işçinin bakış açısından bakıldığında Afrikalıların, Avrupalılar tarafından sorun olarak nitelendirilen bu durumu telafi etme şansları bulunmaktadır.

⁴¹ “Dopo un poco li abbiamo salutati e abbiamo ripreso il viaggio, lasciandoli alla loro solitudine tra i baobab. Ma durante il viaggio ho ripensato all’incontro e non ho potuto fare a meno di paragonare le parole dell’operaio italiano a quelle del gruppo degli inglesi nell’albergo di Mombasa. Anche l’operaio, inconsapevolmente, nel suo giudizio sugli africani, si era fatto portavoce di una cultura precisa. Quella degli inglesi era la cultura protestante e nazionalista; quella dell’operaio, la cultura umanistica e cattolica. E infatti: gli inglesi rimproveravano, razzisticamente, agli africani, di ‘essere’ africani; l’operaio invece, rimproverava loro di ‘comportarsi’ da africani. La differenza era grande: nel primo caso, per gli africani, non c’era niente da fare; nel secondo essi potevano, se volevano, fare qualche cosa, cioè comportarsi in un modo diverso. E mentre l’inferiorità degli africani era per gli inglesi una questione di sangue e di eredità, per l’operaio era invece l’‘ignoranza’.” Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 77.

Moravia'nın da aktardığı üzere, İtalyan işçiye göre sorunun kökeni Afrikalıların cehaletidir ve bu cehaletten kurtulduklarında Avrupa'nın herhangi bir bölgesindeki bir insandan farkları kalmayacaktır. İtalyan işçinin bakış açısının İngilizlere göre daha esnek ve anlayışlı olduğu görülse de bu iki bakış açısının da Afrikalılar ve Afrika kültürü için yıkıcı etkileri olacağı tahmin edilebilir. İngiliz grup, Afrikalıların ne yaparsa yapsın kendileriyle eşit olamayacağı görüşüne sahip olsa da sahip oldukları sömürgelerde açtığı çeşitli okullarla Afrikalıları eğitme görevini yürütmektedir. İtalyan işçiye göre ise Afrikalılar şayet eşit görülmek istiyorsa, Afrikalı gibi davranmayı bırakmalıdır.

Moravia'nın karşılaştığı bu iki seçenek de Afrika'nın, bölge fark etmeksizin kendi geçmişiyle ve kültürüyle olan bağlarından feragat etmesinin gerektiğini göstermektedir. Bu feragat karşılığında ise Afrika'nın elde edeceği tek kazanımın Avrupalının gözünde kazanacakları eşitlik yanılgısı olacağı anlaşılmaktadır. Yazarın karşılaştığı iki alternatif senaryo da kıtanın geçmişine ve o ana kadar var olmuş kültür birikimine zarar verme amaçlıdır. Her ne kadar bir bakış açısı diğerine göre daha hoşgörülü gibi gözükse de yalnızca kendi pencerelerinden bakarak Afrikalıların birtakım sorunlara sahip olduğu için kendileriyle eşit olmadığı yargısına sahip iki grup için de kaybolacak Afrika kültürünün bir önemi olmadığı Moravia tarafından okurlara açıkça gösterilmektedir.

3.5. Turizm Sömürüsü Aracılığıyla Afrika'ya Uygulanan Şiddet

3.5.1. Yeni Sömürgecilik Sürecinde Sömürgecilik Dönemindeki Yapıların Rolü

Kıtada gerçekleşen sömürgecilik eylemlerinden bir süre sonra başlayan ve kıtadaki ülkelerin bağımsızlıklarını elde etmelerinden sonra hız kazanarak devam eden bir başka olgu ise egzotizm ve Avrupa'da başlayan Afrika kültürüne karşı duyulan ilgidir. 19. yüzyılda Avrupalı kaşiflerin gördükleri yerleri tasvir etmesi ve yazdıklarının kendi memleketlerinde büyük ilgi görmesinin bir sonucu olarak Avrupa

kıtasında Afrika'ya karşı olan ilgi artmıştır. Sömürgecilik ve sonrasındaki dönemde popülerliğini oldukça arttıran seyahat edebiyatı, sömürgeciliğin aktif olduğu dönemde Avrupa'daki sıradan halkın, ülkelerinin himayesinde bulunan bu topraklara ve yerli kültürlerle karşı duyduğu ilgi açlığını doyurma görevini üstlenmiştir. Kıtadaki farklı kültürler tarafından etkilenen Avrupalılar kıta hakkında daha fazla şey öğrenmek istemiştir. Bu da kaçınılmaz olarak kıtaya yapılan seyahatlerin ve kıta hakkında yazılan yazıların miktarında artışa sebep olmuştur.⁴²

Sömürge ve sömürgecilik sonrası dönemi yaşayan ülkelere doğru yapılan seyahatlerin ise her daim egzotizm odaklı olduğu görülmektedir. Bu noktalara seyahat eden turistler bu egzotizmi ve dolayısıyla sömürgecilik deneyimini yaşamak istemektedir. Bunun en büyük sebebi, egzotizmin sömürgecilik ile derin bir ilişki içerisinde olmasıdır. Turistlerin bu yerlere gittiğinde karşılaştıkları manzara bahsedilen bu sömürgecilik deneyiminin bir parçasıdır. Bu sebeple sömürgecilik sonrası gerçekleşen turizmin de sömürgecilikle bir ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Seyahat edilen üçüncü dünya ülkelerindeki otel, restoran ve eğlence yerleri gibi turistik yapıların temeli sömürgecilik döneminde sömürgecilerin kullanımı için atılmıştır. Her ne kadar yerli kültürlerle yapılan referanslarla bezeli olsalar da altyapıları ve hizmet ettikleri kitle yerli kültür değildir. Dolayısıyla, kıtadaki turizm noktaları aslında Avrupa metropollerindeki Afrika algısı tarafından şekillendirilen bir hayal satmaktadır ve sömürgeci ülkelerin merkezlerinde turistik açıdan tanıtımı yapılan bu noktalar sadece gidilecek yeri tasvir etmekle kalmayıp baştan yaratılmaktadır.⁴³

Sömürgecilik döneminden sonra turistlerin kullanımına açılan bu yapıların büyük bir kısmının sömürgecilik dönemi süresince Afrika'ya yerleşen Avrupalılar için

⁴² Özellikle 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında gerçekleştirilen seyahatlerde, seyahat eden kişilerin aynı zamanda yazar ve şair oluşuna rastlamak mümkündür. Bu kişilerin gezip gördükleri yerleri kaleme alarak hem seyahat edebiyatına katkıda bulundukları hem de o dönemde Avrupalı okurların sömürge haline getirilmiş yerlere duyduğu ilgi açlığını giderdikleri söylenebilir. (Helen Carr, "Modernism and travel (1880-1940)", in **The Cambridge Companion to Travel Writing**, Ed. by. Peter Hulme, Tim Youngs, 5. Bs., Cambridge, Cambridge University Press, 2010, pp. 73-74.)

⁴³ Anne-Marie d'Hautesserre, "Postcolonialism, Colonialism, and Tourism", in **A Companion to Tourism**, Ed. by Alan A. Lew, C. Michael Hall & Allan M. Williams, Oxford, Blackwell Publishing, 2004, pp. 237-238.

yapıldığı bilinmektedir. Bu altyapı sistemleri ve çeşitli yapılar Afrika kıtasında yapılmıştır ancak gerek Avrupalıların Afrika kıtasında yabancılık çekmesinin önüne geçmek için inşa edilmiş oluşu olsun gerekse sömürgecilik döneminde etkisini ezici bir şekilde gösteren ırkçılık ve ayrımcılık yüzünden olsun sömürgecilik döneminde Afrikalıların söz konusu yapılara erişimi olmamıştır. O dönemde var olan sosyal hizmetlerin de kıta üzerinde hakimiyet kurma ve sömürü düzenini desteklemeye fayda sağlayacak şekilde dağıtıldığına Walter Rodney tarafından değinilmiştir.⁴⁴ Kıtanın gördüğü ekonomik hasar yüzünden, bağımsızlıklarını kazandıkları sömürgecilikten sonraki dönemde de Afrika'daki insanlar bu yapılarda vakit geçirmelerini sağlayabilecek bir ekonomik refah düzeyine sahip değildir. Böylelikle, Afrika hâlâ bir sömürgeyken kıta üzerinde Avrupalılar için yapılan ve kıtanın kalanına tezatlığıyla sömürgeciliğin sembollerinden olan yapıların sömürgecilik sonrası dönemde de eskiden olduğu gibi yalnızca Avrupalıların erişimine açık olacaktır. Sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönemde, Avrupa devletleri tarafından sömürgelerde inşa edilen altyapısal sistemler sayesinde sömürge toprakları turistler için ideal bir seyahat noktası haline gelmiş ve yerli halkın hayatı imparatorluk turizminin bir parçası haline gelmiştir.⁴⁵ Bu durum, Afrika'da Afrikalıların hâlâ Avrupalılardan daha kötü koşullarda yaşadığının açık bir göstergesidir. Sömürgecilerinden “kurtulmuş” olsalar dahi kıta üzerindeki gücünü kaybettiği iddia edilen bu sömürgecilerin Afrika'da hâlâ görünmez bir güce sahip olduğu söylenebilir.

Afrika'nın yaşadığı durum derinlemesine incelenince, kıta sömürgecilik sonrası dönemi yaşadığı kabul edilmesine rağmen, aslında sömürgeciliğin bitmediği ve sadece farklı kollarla ilerlediği söylenebilir. Afrika'da sömürgeciliğin yöntem değiştirmesi Moravia'nın da dikkatini çeken konulardan biridir. Yazar, 1970 yılının Nisan ayında Abidjan, Fildişi Sahili'nde kaleme aldığı “**Conterie e turismo**” (Boncuklar ve Turizm) başlıklı bölümünde Afrika'ya sömürgecilik döneminde uygulanmaya başlanan şiddetin günümüzde hâlâ devam ettiğini belirterek sömürgeciliğin geçirdiği değişimi şu şekilde aktarmaktadır:

⁴⁴ Rodney, **a.g.e.**, p. 205.

⁴⁵ Shelley Baranowski v.d., “Tourism and empire”, in **Journal of Tourism History**, Vol. 7, No: 1-2, 2015, p. 107.

“Sömürgecilik yok oluyor ama hemen ardından neo-kapitalizm gelmekte. Bu sözüm ona “hammaddelerin”, ulusal bağımsızlık hayaliyle değiş tokuş edildiği bir dönem. Avrupalılar ve Afrikalılar arasındaki ilişki herhangi bir değişikliğe uğramadı. Şiddet hâlâ devam ediyor. Bu şiddeti ekonomik, turistik ve kültürel olarak ayırabiliriz.”⁴⁶

Sömürgeciliğin etkisini kaybetmesi ve ülkelerin birer birer bağımsızlıklarını ilan etmesine rağmen Avrupa ve Afrika arasındaki ilişkinin değişmediği dile getiren Moravia, ayrıca, sömürgecilik dönemindeki şiddetin de devam ettiğini belirtmektedir. Moravia’ya göre, sömürgecilik bahsedilen şiddeti değişen zamanlara ayak uydurarak eski zamanlardaki gibi tümüyle değil, farklı alanlara böldüğünü ve bu alanlarda uygulamaya devam ettiğini söylemektedir. Dolayısıyla, Afrikalı ülkelerin elde ettikleri bağımsızlıkların Moravia’nın gözünde birer aldatmacadan ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Moravia’nın eseri kaleme aldığı sömürgecilik sonrası dönemde, bu ülkelerin asla bir Avrupa ülkesi kadar bağımsız olamayacağına dair sahip olduğu inanç eserinde görülebilir. Eserde daha sonra Afrika’ya uygulanan şiddetleri sırayla açıklayan Moravia, bahsettiği ekonomik şiddeti şu şekilde okurlara göstermeyi tercih etmektedir:

“Şu an kaldığımız ve Fildişi Sahili Cumhuriyeti’nin başkenti olan Abidjan’daki otel bu yeni şiddetin bihaber müzesiydi. Limanın karşısındaki ufak bir tepenin üzerine inşa edilen otel, New York’taki bir gökdelenin her ayrıntısıyla Afrika’nın bu bölümüne taşınmış bir hali gibiydi adeta. İlk şiddet boyutlarıyla başlıyordu. Otelin devasa boyutu ne içinde bulunduğu şehirle ne de ülkeyle bir uyum içerisindeydi. Bu otel, Fildişi Sahili’nin de aralarında olduğu güneş ışığı ve egzotizm pazarlarına tatillerini geçirmeleri için metropolislerden [...] gönderilen kişilerle ilgilenen Batı’nın turizm endüstrinin çıkarlarıyla örtüşüyordu. Bu sayede, kendimizi hâlâ bir sömürge “yerleşiminde” bulmak mümkün oluyordu. Tek fark, dört yüzyıl önce olsa burası tunç toplarla korunan bir kale olacakken günümüzde yüzlerce klimalı odası bulunan bir otel olması.”⁴⁷

⁴⁶ “Il colonialismo se ne va; ma viene subito il neocapitalismo; è il momento delle cosiddette ‘materie prime’, barattate per un’illusoria indipendenza nazionale; e il rapporto tra Europei e Africani non cambia. La violenza rimane, anche se meno evidente. Come chiamarla? Diciamo che è una violenza economica, turistica e culturale. Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 127.

⁴⁷ “L’albergo di Abidjan, capitale della repubblica della Costa d’Avorio, dove ci troviamo, è un museo inconsapevole di questa nuova violenza. Costruito su una collinetta di fronte al porto, esso è semplicemente un grattacielo di Nuova York, trasferito tale e quale su questo lembo d’Africa. La prima violenza è nella proporzione. Il gigantismo dell’albergo non è un accordo né con la città, né col Paese; bensì con il gigantismo degli interessi dell’industria turistica occidentale, per cui la Costa d’Avorio non

Moravia'nın bu satırlarından, sömürgecilik döneminde Avrupalılar için inşa edilen yapıların sömürgecilik sonrası dönemde dahi hâlâ ağırlıklı olarak Avrupalılar tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır. Moravia'nın bu ortama 20. yüzyılda tanık olması ve o tarihte dahi bu zıtlığın dikkatini çekmesinden dolayı Avrupa'nın, Afrika'da keşfedilen yerlerdeki yerli kültürü hiçe sayarak yeniden adlandırma eylemiyle başlayan sömürgeci eylemlerin sömürgecilik dönemini aştığı ve günümüze kadar geldiği rahatlıkla anlaşılmaktadır. Bu duruma sebep olarak sömürgecilik döneminden sonra da Avrupa'nın kıta üzerindeki etkisini hâlâ koruyor oluşu gösterilebilir. Bu yapıların Afrika'nın kalanıyla yarattığı tezatlık eserin birçok yerinde Moravia tarafından okurlara açıkça gösterilmektedir. Yazar, eserin ilk sayfalarında dahi bu Avrupalı tarzdaki yapıların bulunduğu ve artık merkez haline gelmiş konumlardan uzaklaştıkça karşılaşılan manzaranın yarattığı zıtlığı okurlara şu satırlarda gösterdiğine tanık olmak mümkündür:

“Kaldığım otelden on dakika arabayla yolculuk edince asfalt yollar sarımsı bir toprağa dönüyordu. Kaldırım boyunca düzenli bir şekilde uzanan beton binalar yerlerini kötü toprak yolların çevresinde mantar gibi bitmiş sayısız baraka ve kulübelere bırakıyordu.”⁴⁸

Bu manzara sömürgecilik döneminde Avrupalıların ikamet ettiği ve artık merkez halini almış olan konumlarla yerli halkın çoğunluğunun yaşadığı konumların arasındaki uçurumu göstermesinin yanı sıra, altyapıların yalnızca hayatını orada idame ettiren Avrupalıların kullanımına açık oluşu görüşünü de doğrular niteliktedir. Ayrıca, Moravia'nın eserde aktardığı durumlar göz önünde bulundurulduğunda sömürgecilik sonrası dönemde dahi Afrikalıların bu yapıları kullanmasının pek olası olmadığı

è che uno dei tanti mercati di sole e di esotismo dove spedire la gente delle ‘metropoli’ [...] a fare le loro vacanze. Siamo così pur sempre allo “stabilimento” coloniale; soltanto che invece di essere come quattro secoli or sono una fortezza armata di colubrine di bronzo, è un albergo di centinaia di stanze con l’aria condizionata.” **A.y.**

⁴⁸ “A dieci minuti di automobile dal mio albergo, l’asfalto delle strade diventa terriccio giallo polenta, e alle costruzioni in cemento allineate in ordine lungo i marciapiedi subentrano innumerevoli baracche e capanne raggruppate come funghi ai margini degli sterrati scoscesi.” **A.e.**, p. 26.

görülebilmektedir. Bahsedilen yapılar Avrupalıların ikamet ettikleri yerlere, Avrupalıların kullanması ve hayatlarının kolaylaşması için inşa edilmiştir. Sömürgecilik döneminin sona ermesiyle ve ülkelerin yavaş yavaş sömürge konumundan çıkmasıyla birlikte eserde yerli halk genelde otel ve lokanta gibi yapılarda işçi sınıfı olarak Moravia'nın karşısına çıkmaktadır. Ancak Avrupa'dan gelen turistler için bu yapılar Afrika'yı temsil etmektedir. Bu nedenle, Moravia eserde sömürgecilik döneminden kalma ve son yıllarda inşa edilen bu devasa otelleri bir aldatmaca olarak nitelemektedir.

“Turistlere hizmet eden bu otellerin ardında harap haldeki köyleri, hasta etmek için fırsat kollayan hastalıkları ve ürkütücü batıl inançları içerisinde barındıran kocaman ovaların boşluğu yatmaktaydı. Afrika'daki en büyük otellerden biri olan Darüsselam'daki otelin salonunda gezerken bunları düşünüyordum. Gerçekten, bu oteller niye böylesine ihtişamlı, böylesine lükstü? Kendi kendime, Afrikalılarla bir yaşayıp onlarla acı çeken misyonerlerin ya da sadece vahşi canavarları öldürmek için safariye çıkmış zengin adamın aksine günümüz turistinin psikolojisinin 'kırılgan' olduğunu düşündüm. Bu suçluluk duygusundan kendini kurtarabilecek kadar ne ilkinin hayırseverliğine ne de sonuncusunun sinizmine sahipti.”⁴⁹

Moravia'ya, Avrupai tarzda inşa edilmiş ve Afrika kültürüyle bezenmiş devasa otellerin ardında Afrika'nın harap haldeki köylerinin, tedavi edilmeyen hastalıklarının ve ürkütücü batıl inançlarının bulunduğunu dile getirmektedir. Yazara göre, Afrika'nın durumu böylesine kötüyken turistlerin Afrika'ya geldiğinde kalacakları yerlerin böylesine lüks oluşu Afrika'ya sadece vahşi hayvanları öldürmek ve egzotizm deneyimini yaşamak için gelen kişilerin aksine günümüzdeki turistlerin psikolojisinin kırılgan olmasından kaynaklanmaktadır. Afrika'ya gelen turistler, aşırı lüks ve devasa boyutlardaki oteller aracılığıyla kıtada hüküm süren yokluktan ve yıkımdan kendilerini

⁴⁹ “Dietro i grandi alberghi di massa africani, c'è il vuoto della savana, coi villaggi miserabili, le malattie in agguato, le superstizioni terrificanti. Penso queste cose aggirandomi per l'atrio dell'albergo principale di Dar-Es-Salaam, uno dei più grandi dell'Africa. Piuttosto perché tanta grandiosità, tanto lusso? Mi dico che, al contrario del missionario che partecipa alla vita dell'africano e soffre con lui; al contrario del superstite riccone da safari che vuole ammazzare le sue belve e basta; il turista di massa è psicologicamente “fragile”: non ha per difendersi dal senso di colpa né la carità del primo né il cinismo del secondo.” A.e., p. 193.

soyutlamakta ve kıtanın içerisinde olduğu durumdan ötürü suçluluk duygusu hissetmeden tatillerine devam etmelerine imkân sağlamaktadır.

Bunun yanı sıra, kıtada turistlere hizmet vermek için dönüştürülen veya inşa edilen bu devasa yapıların kıtayla arasındaki uyumsuzluk Moravia'nın ekonomik şiddet olarak nitelendirdiği bir gelişmedir. Bu oteller yurt dışından gelerek Afrika'da sömürgecilik deneyimini yaşamak isteyen turistlere hizmet etmektedir. Zira ekonomisi sömürgecilik dönemi süresince uzun yıllar düzelemeyecek hasar almış Afrika ülkelerinin vatandaşlarının bu otelde kalma niyeti olmadığı gibi, kalabilecek ekonomik gücü de yoktur. Dolayısıyla Moravia'nın kaleme aldıklarından yola çıkıldığında, d'Hauteserre'in de aktardığı üzere, bu yapıların Afrika'da Avrupalı turistlerin egzotizme olan ilgi açlığını doyumalarını sağlamaları için inşa edildiği veya bu amaçla kullanılmak üzere dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır.⁵⁰

3.5.2. Avrupalıların Tüketimi İçin Yaratılan Egzotizm İmgesi

Avrupa'da çeşitli turizm broşürlerinde kendilerine satılan egzotizm hayali kıtaya adım attıklarında gidecekleri ilk yer olan otellerde başlayacaktır. Dolayısıyla, bu yapıların satılan hayali tümüyle yansıtması Afrika kültürü üzerinden para kazanan Avrupa'nın turizm endüstrisi için oldukça önemli olduğu söylenebilir. Bu sebeple Moravia, Afrika'ya uygulanan şiddetin bir diğer türü olarak Afrika kültürünün butikleştirilmesini öne sürmektedir. Bu sayede Avrupa, Afrika'nın sahip olduğu kültürü Avrupalı turistler için tüketilebilecek bir ürün haline indirgemıştır. Moravia'ya göre bu durum, Afrikalının sanatının ve kültürünün yeni kapitalizmin seri üretimi karşısında özünü yitirmesini sağlamak ve turistler için yapılmış olan devasa otellerin içerisinde birer dekorasyon olmaya mahkûm etmektedir. Moravia'nın bu düşüncesine eserdeki şu satırlarda rastlamak mümkündür:

⁵⁰ Hauteserre, **a.g.e.**, pp. 236-245.

“Geniş odalar, sarmal merdivenler ve büyük salonlar yarım yüzyıl önce Batı kültüründe gerçekleşmiş en büyük devrime sebep oldular: Zenci sanatının keşfi. Araştırılan, üzerine çalışmalar yapılan, öğrenilen ve bazı sanatçı ve eleştirmenler tarafından asimile edilen her şey yanlış olan ve bu yanlışlıktan gurur duyan edalı dekorasyonlara dönüştürülmüş. Bu durum, her şeyden önce bir estetik şiddet sorunudur. Ayin maskelerinin gizemlerini anlamak yerine, kendilerini devasa boyutlarda üretip renk katsınlar diye duvarlara asmanın; totemlerin büyüsunü hayata döndürmek yerine barlarda ve egzotik lokantalarda destek kolonu olarak kullanmanın; dini veya erotik motiflere sahip olan hayret verici kadın heykellerinin gizemini çözmek yerine bu heykelleri devasa boyutlarda üretip yeni gelen turistlerin valizlerini bıraktıkları otel girişlerine koymanın daha iyi olduğunu düşündüler. Bu noktada Yeni-Afrika dekorasyonunun zevkli ve şık olduğunu kabul etmek gerekir. Fakat vaziyet bundan daha kötü bir haldedir. Bu durum, sıradan popülist insanlar dışında sanatçıların, uzmanların ve estetlerin de tüketim kültürünün küstahlığına kapıldığının göstergesidir.”⁵¹

Moravia’nın bu satırlarda değindiği durum, sömürgecilik sonrası dönemde tüketim kültürünün Afrika’da ne denli vahim boyutlara ulaştığını okurlara göstermektedir. Sömürgecilik dönemi sonrası hayat bulan turistik sömürü kültürüne dönemin popülist bireyleri dışında, sanatçı ve sanata değer verdiği düşünülen diğer kişiler de katılmaktaydı. Avrupa’da belirli kesimler arasında saygı duyulan bu insanlar, konu Avrupa dışında gerçekleşen bir sanat olduğunda Kara Kıtı’yı işgal eden sömürgeci zihniyetin bir parçası haline geldiği Moravia’nın gözünden kaçmamıştır. Avrupalının içinde doğup büyüdüğü kültürün estetik değerleri, saygı duyulması gereken bir eser kategorisindeyken aşına olmadığı kültürün estetik değerleri önce sanki bir kobaymışçasına kendisi tarafından üstünkörü incelenmekte, daha sonra insanların egzotizm beklentisini karşılaması için otel lobilerinde, barlarda ve restoranlarda kullanılmaktadır. Afrika kültürüne dair önemli göndermeler içeren bu nesneler Afrika’ya gelip bu otellerde konaklayan Avrupalılar için sadece ortama hoş

⁵¹ “Per le vaste sale, per i serpeggianti corridoi, negli immensi atri, tutto ciò che mezzo secolo fa ha costituito una delle maggiori rivoluzioni della cultura occidentale, cioè la scoperta dell’arte negra, tutto ciò che è stato per anni ricercato, studiato, compreso e assimilato da ristretti gruppi di artisti e di critici; appare trasformato in decorazione di maniera, insieme falsa e fiera della propria falsità. Si tratta di una violenza estetica che è anzitutto ottusità. Invece di capire il segreto delle maschere rituali, si è preferito fabbricarne degli ingrandimenti colossali e appenderli sulle pareti per fare ‘colore’; invece di rivivere la magia dei totem, si è preferito adoperarli come colonne di sostegno per bar e ristoranti esotici; invece di penetrare il mistero delle fulminee sintesi delle statuette di argomento religioso o erotico, si è preferito farne delle riproduzioni gigantesche e collocarle nel mezzo degli atri, centro di raccolta delle valigie dei viaggiatori appena arrivati. A questo punto corre l’obbligo di riconoscere che questa decorazione neoafricana è spesso divertente ed elegante. Ma tanto peggio. Vuol dire che alla prepotenza consumistica hanno collaborato non soltanto i soliti divulgatori ma anche artisti, specialisti, esteti.” Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 128.

bir hava katan birer dekordan ibarettir. Otelde kaldıkları süre boyunca kendilerini görsel olarak tatmin eder ve seyahatlerini yabancı kültürlerle iç içe geçiriyormuş yanılgısını yaşatır. Fakat Moravia, bu durumu Afrika kültürünün Avrupa tarafından sahip olduğu değerlerden yoksun bırakılarak bir emtia haline indirgenmesi olarak görmektedir.

Avrupalı, gerçekleştirdiği seyahati sürecinde coğrafi olarak ele alındığında Afrika'da bulunmaktadır. Fakat, orada maruz kaldığı hiçbir şey Afrika'yla alakalı değildir. Kendisi için özenle oluşturulmuş hatalı bir Afrika yanılsamasıdır. Bu durum eserde, Moravia'nın Mombasa, Kenya'da yemek yediği otelde açıkça görülmektedir. Yazar, yemek yediği ortamı esere şu şekilde aktarmıştır:

“Mombasa'da büyük bir otelde yemek yiyişimi anımsıyorum: Tertemiz masa örtüleri, pırıl pırıl bardak ve çatal bıçaklar, klima, bir Viyana orkestrası, ipek klapalı beyaz ceket giymiş garsonlar, tüm Batı yiyeceklerinin bulunduğu bir büfe, arka planda devam eden sohbet ve çatal bıçak sesleri. Oturduğumuz masanın yakınında, içerisinde tek bir kadının dahi olmadığı, yaklaşık on kişilik bir erkek grubu oturuyordu. Bu erkeklerin hepsi kırk ve ellili yaşlarda, sarışın ve cüsseli, kısa kollu beyaz gömleklerin altına şort veya pantolon giyiyordu.”⁵²

Moravia'nın bu satırlarına bakıldığında aktarılan ortamın Kenya'nın bir şehrinde değil de bir Avrupa şehrinde bulunan bir otelin restoranı olması daha olası gözükmektedir. Otelde bulunan gerek Viyana orkestrası gerekse Avrupa mutfağına ait yemeklerin hiçbiri Afrika kültüründen çıkmamıştır ve bu kültürle uzaktan yakından alakaları yoktur. Aktarılan bu ortam için, Afrika'nın ortasında Avrupalılar yabancılık çekmesin diye yine Avrupalılar tarafından yaratılmış suni bir Afrika denebilir. Zira Moravia'nın dikkatini çeken on kişilik grup da ne Afrika kültürüne aitmiş ne de bu kültüre uyum sağlama gayeleri varmış gibi durmaktadır. Yazarın aktardığı bu grup, kendisi için yaratılmış olan bu ortamda bir Avrupa şehrindeymişçesine yemeğini

⁵² “Ricordo la sala da pranzo di un grande albergo di Mombasa: tovaglie immacolate, cristalli e posate scintillanti, aria condizionata, orchestra viennese, camerieri in giubba bianca e risvolti di seta, tavola da buffet con tutte le leccornie dell'Occidente, brusio discreto di conversazioni e di piatti. Ad una tavola non tanto lontana dalla nostra ci sono una decina di uomini senza una sola donna. Sono tutti uomini maturi tra i quaranta e i cinquant'anni, tutti biondi e corpulenti, tutti in pantaloni corti o meglio mutandoni, e camiciola bianca sbracciata.” A.e., p. 73.

yemektedir. Yazarın eserinde aktardığı ortam, Avrupa'nın Afrika'da keşfettiği yerleri kendi kültürüne göre şekillendirdiğinin ve kendinden önce orada bulunan yerli kültürü önemsemediğinin en açık göstergesidir. İçerisinde bulunulan yerin Afrika kültürüyle alakasının olmaması veya Afrikalılara hitap etmemesi, sömürgecilik dönemi kıtayı etkisi altına almış olan Avrupalılar için önemli bir nokta değildir. Bu nokta, yaşamak istenen egzotizm ve Afrika deneyimini, kendilerine bir miktar da olsa Avrupa'da görmeye alışmış oldukları konfor ve ortam çerçevesinde sağlamak için oluşturulmuştur.

3.5.3. Turizm Sömürüsü Aracılığıyla Kıtanın Birlikteliğinin Bozulması

Bir önceki bölümde gördüğümüz gibi Avrupa'daki egzotizm imgesiyle yaratılan suni Afrika sayesinde Avrupalıların yabancı kalma korkusundan bir nevi arındırıldığı söylenebilir. Bu amaç için turizm noktası haline gelmiş merkezlerin bu kadar geliştirilmesinin ise, bu turizm noktalarıyla kıtanın kalan bölgeleri arasında devasa bir uçuruma yol açtığı Moravia'nın eserinde görülmektedir. Bu sebeple yazar, Afrika'ya uygulanan bu şiddetin üçüncü kolu olarak Avrupa tarafından turizm merkezi haline getirilen bu noktaların kıtanın kalanını tecrit etmesini göstermektedir. Turistler için ilgi noktası haline getirilen bu noktalar gerek altyapı gerek sosyal hayat gerekse ulaşım ve iletişim olarak Avrupalıların kendi gerçekliklerinden kopmadan egzotizm deneyimini yaşamalarına imkân sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Ancak eserde Moravia'nın deneyimlediği üzere, bahsedilen bu turizm noktalarının böylesine Avrupai oluşu aynı zamanda bu noktaları Afrika'dan kopardığını görmek mümkündür. Oluşan bu zorunlu tecrit eserde şu satırlarda kendisini göstermektedir:

“Turistik şiddetin üçüncü kolu ise bu lüks otelin erişilebilirliği ile Afrika'nın iç bölgelerinde yaşanan tecrit kıyaslandığında görülmektedir. Bu tecrit, ulaşımı sağlayacak yol ve iletişim aracı yoksunluğundan kaynaklanmaktadır. Bu otelin

Afrika'yla herhangi bir bağı yoktur. Bir yayılma aracı ve karakolu görevi gördüğü Batı'yla ilişki içerisinde. Paris'ten bu otele gelmek beş saat sürüyor fakat Abidjan'dan 100 kilometre ötedeki köylere ulaşmak neredeyse imkânsız. Roma, Paris, Londra ve New York ile otel arasındaki kısıtlı ulaşım ağı, otel ve köy arasındaki ulaşım sorununun sebebi.”⁵³

Bu satırlar, turizm merkezi haline gelen bu yerlerin tamamen Avrupa'ya tarafından şekillendirildiğinin açık bir göstergesidir. Moravia, otelin bulunduğu noktaya ulaşmanın Avrupa'nın çeşitli yerinden sadece saatler sürdüğünü belirtmektedir. Bu yolculuk sonunda Avrupalı binlerce kilometre mesafe katetmiş ve bambaşka bir kıtaya gelmiştir. Ancak yazarın da aktardığı üzere, aynı otelden yola çıkan bir kişinin kendisiyle aynı kıta ve sınırlar içerisinde bulunan yüz kilometre ötedeki bir köye gitmesi aynı derecede kolay olmayacaktır. Bu açıdan bakıldığında, bu otellerin fiziki olarak Afrika'da bulunmasına rağmen aslında Avrupa'nın bir parçası olduğu söylenebilir. Moravia'nın, bu otelleri Avrupa'nın bir yayılma aracı ve karakolu olarak görmesi de bundan kaynaklanmaktadır. Bahsedilen otelin, Avrupalının Afrika'ya adım attığı anda göreceği ilk yer olmasının yanı sıra, egzotizm deneyimini büyük ölçüde elde edeceği kıtadaki sayılı noktalardan biri olduğu da söylenebilir. Turistler, kendileri için özel olarak hazırlanmış bu noktalarda seyahatleri süresince istedikleri deneyime ulaştıkları için kıtanın geri kalanına karşı herhangi bir merak duymamaktadırlar. Çünkü, kıtanın geri kalanı kendileri için hiç var olmamıştır. Bu sebepten ötürü Moravia, eserde Avrupa tarafından merkez haline getirilen noktaların kıtanın kalanını tecrite zorladığını belirtmektedir. Tecrit edilen noktaların, Avrupa tarafından turistik olarak Avrupalıların beklentilerini karşılayacak ve Avrupa'nın merkezlerinde kendilerine satılan hayali yaşatacak şekilde tasarlanmadığı için görmezden gelindiğini söylenebilir.

⁵³ “Il terzo aspetto della violenza turistica è l'isolamento del villaggio dell'hinterland africano in confronto alla socievolezza dell'albergo di lusso. Isolamento dovuto a mancanza di strade e di mezzi di comunicazione. L'albergo non ha rapporti con l'Africa; ha soltanto rapporti con l'Occidente, di cui è insieme una emanazione e un avamposto. Ci vogliono cinque ore per volare da Parigi all'albergo; ma è spesso impossibile arrivare a villaggi distanti da Abidjan non più di un centinaio di chilometri. La stretta rete di rapporti tra l'albergo di lusso e Roma, Parigi, Londra e Nuova York è la causa, a ben guardare, del nessun rapporto tra l'albergo e il villaggio.” A.e., p. 128

Sömürgecilik döneminde gerçekleşmeye başlayan bu kısıtlı ve çarpık gelişmenin kıtada yarattığı tezatlık, Afrika'ya bir bütün olarak bakıldığında kendisini daha net şekilde göstermektedir. Moravia'nın da dikkatini çeken bu durum kıtanın sömürgecilik döneminde yaşadığı değişimlerin sömürgecilik sonrası döneme nasıl yansıdığını ve kıtadaki insanlar açısından ne gibi sonuçlar doğurduğunu anlamak açısından oldukça önemlidir. Yazar, bu durumu 1963 yılının Mart ayında Gana'nın başkenti olan Akra şehrinde geçirdiği zamanını anlattığı **"I vestiti di Accra"** (Akra'nın Giysileri) başlıklı bölümde şu şekilde aktarmıştır:

"Biri modern ve lüks, diğeri yıpranmış ve perişan olan şehrin bu iki yüzü arasında herhangi bir şekilde orta sınıfın ikamet edebileceği bir ara bölge bulunmamaktadır. Bu durum sadece Akra değil, tüm Afrika için geçerlidir. Kıtada dünyanın sömürgeciliğiyle bugünün yeni kapitalizmi arasında tümüyle bir geçiş dönemi eksikliği bulunmaktadır. Güneş kaskı takmış askerler ile gri çantalı bankacılar arasında ve antik barakalar ile gökdelenler arasındaki geçiş herhangi bir yumuşama olmadan, ansızın gerçekleşmektedir. Günümüze uygun bir şekilde, klimalı ofiste çalışan genç yetkilinin, belki kırdaki barakada yaşayan ve sürüsünü otlatmak için bir elinde çoban değneği, kendini vahşi hayvanlara karşı korumak içinse diğeri elinde bir mızrak tutan bir babası olabilir."⁵⁴

Moravia'nın da aktardığı üzere Avrupalıların inşa ettikleri bu yapılar Afrika'nın kalaniyla tezatlık içerisi olmasının yanı sıra, kıtanın doğal gelişimini de etkilediği için diğeri bölgelerle arasındaki geçiş oldukça sert bir şekilde olmaktadır. Afrika kıtasında kişiler, asker kontrolünde bulunan ve tarım ile hayvancılığın etkin olduğu bir bölgedeyken aniden büyük şehirlere özgü ekonomik sistemi olan bir merkeze geçiş yapabilmektedir. Söz konusu bu durumun Afrika insanlarını da aşırıya kaçan boyutlarda etkilediği yazarın dikkat çekmek istediği bir başka nokta olduğu anlaşılabilir. Tarif edilen bu iki bölgede ikamet eden insanlar, yazara göre, baba ve

⁵⁴ "Tra queste due città, l'una moderna e lussuosa, l'altra decrepita e miserabile, manca del tutto qualsiasi zona intermedia di quartieri di abitazioni di tipo medio borghese; allo stesso modo che è mancata tanto ad Accra che in tutta l'Africa la fase di transizione tra il colonialismo di ieri e il neocapitalismo di oggi. Si è passati dai militari con il casco di sughero ai banchieri vestiti di grigio; dalla capanna atavica al grattacielo, senza transizione, bruscamente. Il giovane funzionario che lavora negli uffici modernissimi con l'aria condizionata ha forse un padre il quale abita in una capanna nella savana e spinge al pascolo le greggi tenendo in una mano il vincastro e nell'altra la lancia per difendersi dagli animali selvatici." A.e., p. 26.

oğul olabilecek kadar yakın bir ilişkiye sahipken yaptıkları işler ve içerisinde bulundukları ortamlar da en az bahsedilen bu mimari ortam kadar tezatlığa sahiptir. Bu noktada kişilerin baba ve oğul ilişkisine sahip olmasının önemsiz bir etken olduğu söylenebilir. Aynı kültürden gelen bu iki insan grubu tarihte aynı dönem içerisinde yaşamasına rağmen, sömürgecilik döneminde gerçekleşen Avrupalılaştırma ve buna bağlı gerçekleşen çarpık gelişme sürecinden ötürü, yaşam koşulları ve hayat şartları birbiriyle kıyaslanamayacak kadar farklıdır.

Sömürgecilik döneminde temelleri atılan ve bilindik tarzda sömürgeciliğin sona ermeye başlamasıyla sonra ortaya çıkan bu farklı sömürü şekillerinin kıtanın farklı konumları arasında oldukça büyük farklılıklara sebep olduğu eserde Moravia tarafından açıkça gösterilmektedir. Sömürgecilik döneminde Afrika'daki sistemin hiçe sayılıp yerine yeni yapıların ve yönetim şekillerinin getirilmesi ve sömürgeciliğin geleneksel anlamını kaybetmesinin ardından çeşitli alanlardan ilerleyek gerçekleşen değişimler, kağıt üzerinde çok uzun süren bir işlemmiş gibi görünmesine karşın tüm bu köklü değişimler kısa bir süre içerisinde hayat bulmuştur.

“Hemingway’in bize bıraktığı, bir yanda sona eren sömürgeciliğin diğer yanda ötekiyi işgal eden yeni kapitalizmin bulunduğu Afrika tablosu yakında mazi olacak. Afrika’da seyahat eden biri Hemingway’in Afrika’sının Kara Kıta’nın tarihi bir sürecine ait olacak kadar ‘eskidiğini’ görebilir. Hemingway’in bu ‘eskimesinin’ sebebi sadece Afrika öykülerinde aktardığı züppelerden, zenginlerden ve başarısız entelektüellerden oluşan ufak toplulukların artık varolmayışından değil, aynı zamanda anlatılarında görülen düşünce tarzının da merak uyandıracak kadar eski ve neredeyse bin sekiz yüzlü yıllara ait denebilecek bir kafa yapısına sahip olmasından kaynaklanmaktadır.”⁵⁵

⁵⁵ “Hemingway ci ha dato una rappresentazione dell’Africa che, con la fine del colonialismo da una parte e l’invasione neocapitalista dall’altra, diventerà presto archeologica. Viaggiando in Africa nera ci si accorge fino a che punto l’Hemingway africano “dati”, cioè sia legato ad una fase storica del continente nero. Ed Hemingway “data” non soltanto perché nei suoi racconti africani è descritta una piccola società di snob, di ricconi, di intellettuali falliti che ormai non esiste più, ma anche perché il modo di pensare che traluce in questa narrativa è curiosamente antiquato e quasi ottocentesco.” **A.e.** p. 49.

Ernest Hemingway ve Alberto Moravia gibi birbirine yakın zamanlarda yaşamış ve hayatlarının bir dönemini Afrika'da geçirmiş yazarların yaptığı Afrika tasvirlerinden bu değişimin ne kadar hızlı gerçekleştiğini görmek mümkündür. Afrika'nın geçirdiği bu hızlı değişime Moravia'nın eserinde de değindiği görülmektedir. Yazar, Hemingway'in anlattığı Afrika'nın kendi gözleriyle gördüğü Kara Kıta'dan çok daha farklı olduğunu ve Hemingway'in anlattıklarının yakın zamanda antik sayılabilecek bir tasvir konumuna geleceğine değinmektedir.

3.5.4. Turizm Sömürüsüne Hapsolan Afrikalı

A quale tribù appartieni? eserinde bu değişimin yalnızca Afrika'nın kültürünü veya kıtadaki farklı yerler arasındaki gelişmişlik düzeyini etkilediğini söylemek yanlış olacaktır. Moravia'nın değindiği şiddetin, aynı zamanda kıtada Afrikalıların davranışına da etki ettiği de görülmektedir. Yerlilerin geçirdiği bu değişimi Moravia'nın 1970 yılının Mayıs ayı kaleme aldığı **“Tuareg per i turisti”** (Turistler İçin Tuareg) başlıklı bölümde görmek mümkündür. Timbuktu yakınlarındaki bir Tuareg kampına giden Moravia, beraberindekilerle birlikte kamp alanının merkezine vardığında ortamda yaşanan değişimi okurlara şu satırlarla aktarmaktadır:

“Çocuklar birbirini kovalamayı bırakarak bizim etrafımızı sardı ve bize ufak deri çanta ve kutuları vermeye çalıştı. Kadınlar da eteklerinin ceplerinden kendi yaptıkları kolye, bilezik, incik boncuk ve kamaları çıkardı. Erkeklerin ise davranışında herhangi bir değişiklik olmadı. Onurlu ve gururlu bir şekilde yürümeye devam ediyorlardı. Fakat daha farklı bir havaya büründüler. Tüketicinin dikkatini çeken bir hava diyelim buna. Onlar da turistlere bir şey satmaya hazırlanıyordu. Incik boncuk veya çanta değil, gizemli çöl savaşçısı imgesini.”⁵⁶

⁵⁶ “I bambini cessano di rincorrersi e ci circondano offrendoci piccoli sacelli o astucci di cuoio. Le donne accorrono anche loro e tirano fuori dalle tasche delle loro gonne, collane, braccialetti, monili, pugnali dell'artigianato locale. Gli uomini, loro, non cambiano attitudine, continuano a passeggiare, dignitosi e fieri; ma con una sfumatura nuova nella loro gravità, la sfumatura, diciamo così, del consumo: anche loro, infatti, si apprestano a vendere qualche cosa ai turisti. Non monili né sacelli ma la loro pittoresca immagine di misteriosi guerrieri del deserto.” **A.e.**, p. 143.

Eserdeki bu satırlardan kıtadaki yerlilerin de Avrupa'nın turizm kültürüne ve beraberinde getirdiği tüketim sistemine ayak uydurmaya başladığı görülmektedir. Yaptıkları çeşitli nesneleri kıtaya gelen turistlere satmak üzere hazırda bekletmektedirler. Bu durumdan, Moravia'nın bahsettiği Tuareg kabilesi için el yapımı eşyaları Avrupalılara satmanın bir gelir kaynağı olduğu ve turistlerin bulundukları yerlere kadar gelmesine alıştıkları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, Tuareg erkeklerinin davranışlarından yola çıkıldığında tüketimin yalnızca kadınların ve çocukların satmaya çalıştığı eşyalarla sınırlı kalmadığı ve Avrupa'nın kültür sömürüsüne de ayak uydurmaya başladıklarını söylemek mümkündür. Avrupa merkezlerinde oluşturulan bu egzotizm ve Afrika algısı, Moravia'nın karşılaştığı bu kabiledaki erkeklerin gizemli çöl savaşçısı pozuyla karşılık bulmaktadır. Dolayısıyla, kabiledaki herkesin gerek somut gerekse soyut olsun tüketim kültürüne karıştığını söylemek mümkündür. Bu durum, daha önce bahsettiğimiz gibi yerli halkın imparatorluk turizminin bir parçası olduğu düşüncesini doğrular niteliktedir.

Avrupa'nın turizm endüstrisinin Afrika kültüründe bir tüketim nesnesi haline getirdiği ve bahsedilmesi gereken bir diğer kavram ise safaridir. Swahili dilinde "yolculuk" anlamına gelen safari kavramı Afrikalı topluluklar için mistik bir yöne sahiptir.⁵⁷ Fakat Avrupa'nın kendi kültürünü bu topraklara dayatmasından sonra yıkıma uğrayan kavramlardan biri de safari olmuştur. Moravia'nın eseri kaleme aldığı dönemde, safari zengin ve heyecan arayan Avrupalıların, kendilerini güçlü hissetmek için jiplerinin içerisinde güvenli bir şekilde seyahat ederek Afrika faunasındaki hayvanları avlanmasını ifade etmekteydi. Afrikalılar için özel bir anlam ifade eden safari kavramı heyecan arayışındaki zengin Avrupalılar için Afrika deneyiminin parçası olan bir oyun halini almıştır.⁵⁸ Eserinde, Moravia kendini bu tüketim kültüre hapsolmuş insanların yerine koymaya çalıştığında başarısız olduğunu dile getirmektedir. Yazar, bu başarısızlığını eserde şu cümlelerle aktarmıştır:

⁵⁷ A.e., p. 50.

⁵⁸ A.e., p. 49.

“Sonunda anlamış gibiydim. Bir avcı olabilmek için insan kendini, bir bakıma, günümüz insanının yerine koyabilmeli. Artık tüketim uygarlığı çağında yaşıyoruz ve filler ve aslanlar safariye çıkmış avcılar için temelde araba ve buzdolabı gibiler. Daha iyi veya daha uygununa yer açmak için tüketim yoluyla yok edilen nesnelerden ibaretler. Ben sadece günümüze ayak uydurmayı beceremiyordum. Başka bir deyişle, araba ve buzdolapları kolayca değiştirilebiliyorken aslan ve fillerin bir defa “tüketildiğinde” sonsuza dek yok olduklarını unutmayı başaramamıştım.”⁵⁹

Moravia, kendisinin başarısız olduğu noktada denk geldiği diğer Avrupalıların başarılı oluşunu, bu kişilerin o dönemdeki çağdaş düşüncelere daha iyi ayak uydurabilmelerinden kaynaklandığını dile getirmektedir. Moravia’nın eseri kaleme aldığı dönemde varlığını sürdüren tüketim kültürü için Afrika bir oyun alanıdır. Moravia’nın tanık olduğu kişiler tatillerini geçirmek için kendilerine özel hazırlanmış bu egzotizm deneyimini tatmak için Afrika’da bulunmaktadır. Moravia’ya göre bu turistlerin avladıkları fil veya aslanların, yeni aldıkları araba ya da ev eşyasından bir farkı olmadığını söylemek mümkündür. Moravia’nın ise bunu beceremediği için kendisini bu turistlerle aynı kefeye koyamadığı görülmektedir. Moravia’nın bu gözlemleri Boorstin’in nitelendirdiği turist kavramıyla da örtüşmektedir.⁶⁰ Afrika’ya gelen bu turistler için Afrika kültürünün ve kıta içerisinde yaşayan canlıların sadece tüketilmeyi bekleyen birer emtia olduğu söylenebilir. Bu sebeple Moravia, safari süresince Avrupalılar tarafından avlanan Afrika’nın faunasına özgü filler ve aslanları, araba ve buzdolabıyla karşılaştırmaktadır. Bu iki grubun da Afrika’da heyecan arayan, egzotizm ve sömürgecilik deneyimini yaşamak isteyen Avrupalı turistler için tüketilmeye hazır nesneler oluşu Moravia tarafından eserde açıkça gösterilmektedir.

Moravia, Afrikalıların ve Afrika kültürünün Avrupalıların gözünde bir tüketim nesnesi haline gelişi ve Moravia’nın da farkında olmadan bu duruma dahil oluşu eserin

⁵⁹ “Poi alla fine mi è sembrato di capire. Per cacciare bisogna mettersi, per così dire, nei panni dell’uomo di oggi. Viviamo in un tempo di civiltà dei consumi e gli elefanti e i leoni, per i cacciatori di safari, sono in fondo come le automobili e i frigoriferi: oggetti che vanno consumati ossia distrutti per lasciare il posto ad altri migliori o più a buon mercato. Semplicemente io non ce la facevo ad essere attuale, contemporaneo. Non riuscivo cioè a dimenticare che mentre le automobili e i frigoriferi si possono sostituire con la massima facilità; i leoni e gli elefanti una volta ‘consumati’ scompaiono per sempre.” A.e., p. 54.

⁶⁰ Boorstin, a.g.e., p. 100.

ilerleyen kısımlarında okurlara göstermeye devam etmektedir. Yazar, 1972 yılının Nisan ayında günümüzde Çad'ın başkenti olan Encemine şehrinde kaleme aldığı ve eserinde “**Mercato a Fort-Lamy**” (Fort-Lamy'deki Pazar)⁶¹ başlığında geçen durumu şu sözlerle aktarmıştır:

“Burada gerçekten sıradışı bir dizi kadına rastladık. Saçlarının bukleleri sanki iğne yastığına saplanmış iğneymişçesine kazınmış kafataslarının üzerine dimdik duruyordu ve yanaklarında simetrik yaralar vardı. Yorgun bir şekilde yere çömelmiş ve hiçbir şey satmıyorlardı. Belki de kendilerini kimi çalıların arkasındaki sapa köylerine götürecek külüstür otobüsü bekliyorlardı. Fotoğraflarını çekmek için geleneksel şekilde bir anlaşmaya yaptık. Parayı ödedik ve fotoğraf çekmeye koyulduk [...]”⁶²

Moravia'nın aktardığı bu durum, Avrupalıların Afrika kültürünü bir tüketim nesnesi haline getirdiğini göstermesinin yanı sıra yazarın da bu alışverişe dâhil olduğunu gösterdiği için oldukça önemli bir paragraftır. Yazar, her ne kadar tarafsız olarak Afrika'yı gözlemlemeye çabalasa da doğup büyüdüğü noktadan kaynaklanan kültür bilincini de beraberinde getirdiği görülmektedir. Yorgun halde bir köşeye çömelmiş bu kadın grubu, dış görünüşleri itibarıyla Afrika kültürüne özgü izler taşıdıklarından dolayı yazar ve birlikte olduğu grup için fotoğraflanarak kayda alınması gereken bir sahne olduğu anlaşılmaktadır. Bu eylem, çalışmanın başında değinilen Boorstin'in turizm ve turist üzerine görüşlerini bir kez daha doğrulamaktadır. Moravia'nın aktardığı bu sahnenin Boorstin'in **sight-seeing** olarak nitelediği eylemle derin birin bir ilişki içerisinde olduğu söylenebilir. Turist ve yerli kültür arasında turistin aşamayacağı ve aşması da istenmeyen soyut bir bariyer

⁶¹ Fort-Lamy, (özgün adı N'Djamena ve Türkçe'si Encemine) Çad Cumhuriyeti'nin başkentinin sömürgecilik döneminde kullanılan ismidir. Bu isim, 1900 yılında Fransız komutan Émile Gentil tarafından Kousséri Savaşı'nda hayatını kaybeden Amédée-François Lamy'nin anısına verilmiştir. Şehrin ismi, 6 Nisan 1973 yılında Çad Cumhuriyeti'nin ilk başkanı olan N'Garta Tombalbaye tarafından, Afrika'yı özüne döndürme (Afrikahlaştırma) politikası sebebiyle N'Djamena olarak değiştirilmiştir. (Yamini Chauhan, “N'Djamena”, **Encyclopædia Britannica**, 2010 (Çevrimiçi), <https://www.britannica.com/place/NDjamena>, 17 Mayıs 2020.)

⁶² “Ecco una fila di donne davvero singolari. Con le treccine ritte come spilli su un puntaspilli, in cima ai crani rasati; e certe curiose cicatrici simmetriche sulle guance. Stanno accovacciate in terra, esauste, non vendono nulla, forse aspettano l'autobus sgangherato che le riporterà a chissà quale lontano villaggio sperduto nella boscaglia. Contrattiamo, secondo il solito, la fotografia, paghiamo e poi ci accingiamo a scattarla [...]” Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 238.

bulunmaktadır.⁶³ Bu durum Avrupa'nın Afrika üzerinde uyguladığı ve Moravia'nın kendisinin de eserde değindiği turizm sömürüsünün boyutlarını göstermektedir. Bu noktada bahsedilen sömürünün yalnızca Moravia'nın nezdinde değil, aynı zamanda Afrika'da yetişen yeni nesillerin gözünde de sömürgecilik olarak görüldüğü parçanın devamında aktarılan şu satırlarda rahatlıkla görülebilir:

“[...] fotoğrafı çekmeye hazırlanırken bir ses bizi durdurdu. “Neden bu kadınların fotoğrafını çekiyorsunuz? Kendi ülkenizde bizim böyle bir şey yapmamıza müsaade etmezsiniz.”

Bunlar muhtemelen öğrenci olan ve milliyetçi bir ciddiyetle bizimle konuşan üç genç erkekti. Kendilerine ülkemizde herkesin birbirinin fotoğrafını çektiğini söyledik. Omuzlarını silkip “yeni sömürgeci” olduğumuzu söylediler.”⁶⁴

Moravia'nın aktardığı bu durum, eserin önceki kısımlarında değindiği turizm sömürüsünün Afrika'daki yeni nesillerin gözünde de sömürgeciliğin bir uzantısı olarak görüldüğünün açık bir göstergesidir. Avrupalıların gözünde Avrupalı ve Afrikalı arasındaki ayrımın bu ülkelerin bağımsızlığını kazanmalarının ardından dahi devam ettiği ve Afrika'daki gençliğin bu durumun farkında olduğu yazarın da içerisinde bulunduğu gruba itiraz etmelerinden rahatlıkla anlaşılabilmektedir. Kendilerinin Avrupa şehirlerinde aynı şekilde davranamayacağı gerçeğinin farkında olan gençler, bağımsızlık sonrasında oluşan milliyetçilik bilinciyle Afrikalı kadınların fotoğrafını çeken gruba karşı çıktıkları görülebilir. Yazarın da dâhil olduğu grubun, bu kadınların fotoğrafını çekerken aslında egzotizm deneyimini fotoğrafladıkları anlaşılmaktadır. Bu fotoğraf sahne sayesinde Afrika kültürünün Avrupalı turistler tarafından tüketildiğini görmek mümkündür. Bunun yanı sıra, Moravia'nın da Avrupalılara dair eleştirdiği birtakım davranışları gerçekleştirdiği görülmektedir. Her ne kadar fotoğraf çekmelerine itiraz eden Afrikalı gençlerin davranışlarının bağımsızlıktan sonra ortaya çıkan milliyetçilik kaynaklı olduğunu dile getirse de bu durum Moravia'nın da öz

⁶³ Boorstin, **a.g.e.**, p. 100.

⁶⁴ “[...] ma una voce ci ferma: ‘Perché fate la fotografia a queste donne? Al vostro paese non ci permettereste di fare lo stesso.’ Sono tre giovanotti, probabilmente studenti, che ci redarguiscono con severità nazionalista. Rispondiamo che al nostro paese tutti fotografano tutti. Alzano le spalle, ci dicono che siamo ‘neocolonialisti’.” **A.e.**, p. 238.

eleştiri yapmadığını ve kimi zaman Afrika’da bir Avrupalı olarak tüketim kültürüne dâhil olduğunu açıkça gösteren örneklerden birisi olarak belirtilebilir.

Bu tüketimin bir başka örneğine Moravia’nın Timbuktu’daki otelinde de rastlanmaktadır. Yazar Timbuktu’yu gezip otele döndükten sonra terasta otururken karşılaştığı manzarayı şu şekilde aktarmıştır:

“Timbuktu turundan sonra otele döndük ve terasta oturduk. Karşımızda her ne kadar ufak da olsa bir bütün olan Sudan Afrika’sının bir kısmı duruyordu. Nijer o noktada ufak ve hoş bir göl oluşturmuştu. Kıyısında uzun, eğimli, yaprakları birbirini üstüne çökmüş palmiye ağaçları vardı. Palmiye ağaçlarının arkasında kum tepeleri oluşmuştu. Bu kum tepelerinin üzerinde bir deve sürüsü yere oturmuş bekliyordu. Sonra bu hareketsiz fotoğraftaki her şey kıpırdadı. Develer birer birer kalkıp su içmek için göle gittiler. [...] Aynı anda terasta da bir hareketlenme oldu. Üç kişilik Parisli model grubu ve birkaç tane fotoğrafçı, arkaplandaki göl, palmiye ağaçları, kum tepeleri ve develer eşliğinde yazın son moda tasarımlarını resmetmeye çalışıyorlardı. Kızlar kendilerini günümüzde böyle çekimlerde mecbur olan tuhaf duruşlara soktular. Fotoğrafçılar da develerin gideceği korkusuyla aceleyle fotoğraflarını çektiler.”⁶⁵

Moravia’nın bu satırlarından Afrika’nın turizm sömürüsüyle birlikte kültür sömürüsüne de maruz kaldığı rahatlıkla görülebilir. Avrupa’daki moda dergilerinde temsil edilecek ve satılacak ürünlerin reklamının egzotizm anlayışı üzerinden Afrika’daki çeşitli noktaların kullanılması, Moravia ve yanındaki ekibin Afrika’daki kadınların fotoğrafını çekmesine karşı çıkan gençlerin görüşünü de doğruladığı söylenebilir. Bu tarz eylemler Afrika’da geleneksel sömürgeciliğin sona erdiğini göstermektedir. Fakat kıtadaki sömürgecilik eylemleri farklı alanlar üzerinden ilerleyerek Afrika’nın tüketim kültürüne hizmet eden bir sömürge olarak kalmasını garanti altına almaktadır. Moravia da Afrika’nın doğasının ve günlük yaşantısının

⁶⁵ “Dopo la visita di Timbuctù, torniamo all’albergo e andiamo a sederci sulla terrazza. Davanti a noi c’è un angolo d’Africa sudanese, minuscolo ma completo. Il Niger vi forma un ameno laghetto. Sulle sponde si inclinano alti, spennacchiati palmizi. Dietro i palmizi si alzano le dune del deserto. Sopra le dune sta accovacciata un’intera mandria di cammelli. Poi in questo quadro immobile tutto, d’improvviso, si muove. I cammelli si alzano uno dopo l’altro e discendono al lago per abbeverarsi. [...] Nello stesso momento, qualche cosa avviene anche sulla terrazza. Una troupe di tre indossatrici parigine e di un paio di fotografi si danno da fare per ritrarre sullo sfondo del lago, dei palmizi, delle dune e dei cammelli, gli ultimi modelli per l’estate. Le ragazze si atteggiavano nei buffi gesti di sfida che sono d’obbligo oggi in queste esibizioni. I fotografi scattano in fretta e in furia le fotografie, timorosi che i cammelli se ne vadano.” A.e., p. 139.

Avrupa’da ekonomisine hizmet etmek için kullanılışını bir “tüketim” olarak görmekte ve bu tüketimin artık klişeleştiğini dile getirmektedir. Ancak bu tarz çekimlerin Afrika’da yapılmasının asıl sebebi olarak tüketilmek istenen nesnenin klişe olarak tasvir edilen bu standart Afrika ortamını istiyor oluşu gösterilebilir. Avrupa pazarında satılacak ürünlere egzotiklik katan bir ortam arayışında olan Avrupalı için Afrika bu ortamı oldukça iyi bir şekilde sağlamaktadır.

“Bu fotoğraflar Avrupa’daki kuşe kağıda basılmış moda dergilerinde yayınlanacaktı. Şüphesiz ki bu fotoğrafları gören birisi ‘Bu teknik becerinin bir sonu yok mu? Yeni çıkardıkları birkaç halıyı tanıtmak için Afrika’nın bir köşesini baştan yaratmışlar!’ diye düşünecektir. Fakat durum böyle değildi. Afrika’nın hiçbir köşesi baştan yaratılmadı. Modeller Paris’ten bindikleri uçaktan beş saat sonra indiklerinde ayak bastıkları Timbuktu Afrika’nın hazır bir köşesi olarak kullanıldı. Başka bir deyişle, Timbuktu ‘tüketildi’. ‘Tüketici’ kelimesi de artık klişe bir ifade halini aldı. Fakat modeller de tam olarak bunu bulmak için Timbuktu’ya gelmişlerdi. Bir klişeyi.”⁶⁶

Avrupa’da yayımlanacak dergiler ve satılacak ürünler için gerçekleştirilen bu çekimlerde Afrika’nın sadece bir arka plan olarak kullanıldığı Moravia’nın satırlarından anlaşılmaktadır. Afrika’nın yaşadığı bu tüketimin Avrupa için geçici bir anlam ifade ettiği söylenebilir. Yayınlandığı derginin o sayısında kendine yer edindikten sonra bir sonraki sayı için başka bir yer aynı derginin sayfasında kendisine yer bulacaktır. Fakat Afrika’nın fotoğraflanan “egzotik” köşesi için kalıcı bir iz yarattığı argümanını öne atmak çalışmanın bu noktasında çok ucu açık kalmayacaktır. Dünyanın geri kalanı için Afrika’nın o yeri artık o şekilde hatırlanacaktır. Nitekim, Moravia’nın eser boyunca çektiği fotoğrafların da bir bakıma aynı sonuca çıktığı görülebilir. Bu durumun da bir çeşit tüketim olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Gerçekleştirilen bu duruma basit bir fotoğraf çekme eylemi olarak bakılmaması

⁶⁶ “Queste fotografie verranno pubblicate in Europa su riviste di moda in carta lucida e sicuramente qualcuno, vedendole, penserà: “Dove arriva l’artificio! Ricostruiscono un angolo d’Africa per lanciare i loro quattro stracci” E invece no. Nessun angolo d’Africa è stato ricostruito. Semplicemente, in cinque ore di volo da Parigi, le indossatrici sono venute a Timbuctù e si sono servite di Timbuctù come di un angolo d’Africa bell’e fatto. Timbuctù, insomma, è stato “consumato”. La parola consumo, lo sappiamo, è un luogo comune, ormai. Ma le indossatrici proprio questo sono venute a cercare a Timbuctù: il luogo comune.” A.e., pp. 140-141.

gerekmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde Afrika üzerindeki hakimiyetini meşru göstermek için sömürgeci devletlerin seyahat edebiyatını bir araç olarak kullandığını ve dünyada yanlış bir Afrika algısı yarattığını söylemiştik.⁶⁷ Bu amaçla kullandıkları bir diğer araç ise fotoğraf olmuştur. Sömürgecilik döneminde Afrika’da çekilen fotoğraflar aracılığıyla hastalıktan kırılan ve yardıma muhtaç bir Afrika algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Sömürgecilik sonrası dönemde bu algı her ne kadar eskisi kadar güçlü olmasa da yine de etkisini sürdürmektedir.⁶⁸

3.6. Afrikalılaşan Bir Avrupalı Örneği: Shirley

Çalışmanın bu noktasına kadar **A quale tribù appartieni?** eserinde görülebilen Avrupalıların Afrika’yı Avrupa’ya benzetme çabası ve Afrika’nın sömürgecilik sonrası dönemde de sömürüye maruz kalışı aktarıldı. Moravia’nın bu çalışmaya konu olan eseri ağırlıklı olarak Avrupalılar tarafından gerçekleştirilen Avrupalılaştırma politikasını ve bu amaçla yapılan çalışmaları konu alsa da yazarın, Afrika’da bulunduğu süre içerisinde Afrikalılaşan Avrupalılara da değindiği görülmektedir. Afrikalılar ve Avrupalılar arasındaki yabancı algısındaki farklılık göz önünde bulundurulduğunda Avrupalıların Afrika’da yerli kültüre ayak uydurabilmesi ve Afrikalılar tarafından kabul görmesi rahatlıkla anlaşılabilecek bir durumdur.⁶⁹ Moravia’nın da çalışmanın bu başlığında değinilecek bölümde belirttiği Masai kabilesi

⁶⁷ Spurr, **a.g.e.**, p. 7.

⁶⁸ Hannah Mabry, “Photography, Colonialism and Racism”, in International Affairs Review Journal, University of San Francisco, Fall 2014, (Çevrimiçi) https://www.usfca.edu/sites/default/files/arts_and_sciences/international_studies/photography_colonialism_and_racism_-_university_of_san_francisco_usf.pdf, 19 Mayıs 2020.

⁶⁹ Fritz Kramer’a göre beyazlar sömürge haline getirilmiş egzotik yabancıları “öteki” haline getirmek için sömürgelerle arasına büyük mesafeler koyarken siyahiler beyazlar da dahil olmak üzere yabancıların hepsini arasına alarak bu yabancılığın üstesinden geliyor. Kramer’ın belirttiği bu fikir göz önüne alındığında Afrikalıların benimseyici karakterinden ötürü Avrupalıların buralara yerleştikten sonra bölümde anlatıldığı kadar rahat bir şekilde siyahilerle etkileşime geçmeleri anlaşılabilecek bir durumdur. (Fritz Kramer, **The Red Fez**, Çev. Malcolm Green, London, Verso, 1993; aktaran, Terence Ranger, “Europeans in Black Africa”, in **Journal of World History**, Vol. 9, No: 2, 1998, pp. 259-260.)

bu görüşü doğrulayacak şekilde çiftçilikle uğraşan Avrupalı aileyle iyi geçinmektedir.⁷⁰

Bu Afrikalılaşma, yazarın 1963 yılının temmuz ayında Nairobi, Kenya’da kaleme aldığı “**Ricordo dei Masai**” (Bir Masai Anısı) başlıklı bölümde detaylı bir şekilde okura sunulmaktadır. Moravia’nın Nairobi’de karşılaştığı Shirley isimli genç kızın yazar için tipik bir Avrupalının görsel bir temsili olduğu şu satırlardan anlaşılmaktadır:

“Shirley, babasının Nairobi’ye yüz yirmi kilometre uzaklıkta bulunan büyük bir çiftliğe sahip olması sebebiyle Kenya’da doğup büyümüş İngiliz bir kızdı. Fiziksel olarak ancak bu kadar Kuzeyli ve İngiliz görünebilirdi. Uzun boylu, zayıf ve esnekti; sıradan sarı saçları, donuk baktığı için güzellikten yoksun mavi gözleri, küçük ve keskin hatlı bir burnu, geniş bir ağzı ve kemikli bir çenesi vardı.”⁷¹

Görünüş olarak tipik bir Avrupalı olan Shirley’nin içinde bulunduğu konum ve görünüşünün oluşturduğu zıtlığın Moravia’nın dikkatini çektiği ve bunu bölümün birçok yerinde dile getirdiği eserde görülmektedir. Moravia, genç kızın Masai kabilesinden tanıdıklarıyla yan yana geldiğinde aralarında bulunan gözlemlediği farkları okurlara aktarmıştır. Shirley’nin dış görünüşü her ne kadar Avrupalı olsa da karakterinin bir Afrikalıya daha yakın olduğu yazarın Shirley’i betimlemesinden anlaşılmaktadır. Avrupalı görünümünün altında Shirley’nin bir Afrikalı oluşu Moravia tarafından okurlara aktarılmaktadır.

⁷⁰ Moravia’nın eser boyunca karşılaştığı ve bu bölümde de aktarılan bu iyimser tablonun, aktarılan durumun kıtanın her yerinde geçerli olduğu anlamına gelmediğini belirtmekte fayda vardır. Zira Kenya’da sömürgeciliğin son demlerinde yerleşimci sömürgeciliğe karşı düşmanlığın arttığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır. (Garry Wasserman, “European Settlers and Kenya Colony Thoughts on a Conflicted Affair”, in **African Studies Review**, Vol. 17, No. 2, 1974, p. 426.)

⁷¹ “Shirley è una ragazza inglese nata e cresciuta nel Kenia, dove suo padre possiede una grande tenuta ad un centinaio di chilometri da Nairobi. Non potrebbe avere un tipo fisico più nordico, più britannico; è alta, magra, dinocolata, coi capelli di un biondo comune e senza luce, gli occhi azzurri non belli, perché un po’ fissi e vitrei, il naso piccolo e duro, la bocca larga, la mascella quadrata.” Moravia, **A quale tribù appartieni?**, p. 79.

“Shirley Avrupa’yı hiç görmemiş olmasının yanı sıra evde eğitim görmesi sebebiyle Nairobi’ye de nadiren gitmişti. Tahsilsiz ve bilgisiz olmasına rağmen Doğu Afrika’nın ortak dili olan Svahili’yi ve Kikuyu lehçesini mükemmel konuşuyordu. Bunun dışında, Afrika’da öğrenilebilecek yeteneklere de sahipti: kamp kurmayı, ceylanlardan aslanlara kadar çeşitli vahşi hayvanları avlamayı, babasının çiftliğindeki tarım işlerini halletmeyi, yemek yapmayı ve gerektiğinde belli başlı tropik hastalıkları tedavi etmeyi biliyordu.”⁷²

Bunun yanı sıra, Shirley’nin Avrupa’ya karşı olan yabancılığı, İngiltere’ye dönme konusu açıldığında verdiği tepkilerin aktarımıyla yazar tarafından gözler önüne serilmiştir. Kenya’nın bağımsızlığını kazanmasından sonra Afrika’da hayatın Avrupalılar için daha zor bir hal alacağını öngören babasının İngiltere’ye geri dönme planlarından bahsedilirken Moravia, Shirley’nin ses tonunun hep donuk ve yüzünün hep mimiksiz olduğunu aktarmaktadır. Bu satırlarda, Shirley her ne kadar İngiltere’ye dönmenin ve orada yeni bir hayat kurmanın kendisi için çok daha iyi olacağını dile getirse de Moravia genç kızın ses tonundaki isteksizliği ve tekdüzeliği şu cümleyle okurlara belirtmektedir: “Daha önce de söylediğim gibi, incelendiğinde önceden hazırlanmış cümleler olduğu konusunda şüphe uyandırmayacak kadar ilgisiz ve mekanik bir şekilde yalın ve hissiz bir İngilizce kullanıyordu.”⁷³

Genç kızın ses tonundaki donukluğun ve yüzündeki ifadesizliğin karşılaştığı Afrikalılar ile konuşurken ya da Afrika’daki hayatından bahsederken kaybolduğu ve neşe dolu bir şekilde konuşmaya başladığı Moravia tarafından bölümün birçok yerinde aktarılmaktadır. Shirley, Moravia’ya İngiltere’nin ve İngiltere’de yaşamının kendisi için çok daha iyi olacağını dile getirmesine rağmen Afrika’dan her söz açıldığında böylesine heyecanlı bir şekilde konuşmaya başlaması, genç kızın artık bir Avrupalıdan çok Afrikalı olduğunu gözler önüne sermektedir. Moravia, birliktelikleri boyunca ne zaman İngiltere’den ve oradaki yaşamından bahsedilse sesi donuklaşan ve isteksiz bir

⁷² “Shirley non soltanto non ha mai visto l’Europa ma è stata anche poche volte a Nairobi; la sua educazione è stata fatta in qualche modo in famiglia. Shirley, ignorante e incolta, parla alla perfezione lo swahili che è la lingua franca dell’Africa orientale; nonché il dialetto dei Kikuyu. Inoltre, possiede quelle competenze che si acquistano in Africa: sa organizzare un accampamento, cacciare le belve più diverse, dalla gazzella al leone, dirigere i lavori agricoli nella proprietà paterna, cucinare e, perfino all’occorrenza, curare certe malattie dei tropici.” A.y.

⁷³ “Parla come ho detto, smortamente, meccanicamente con un inglese povero ed esangue che, ad un esame, si rivelerebbe senza dubbio intessuto di frasi fatte.” A.e., p. 80.

şekilde konuşan Shirley'nin, Afrika'dan bahsedildiğinde toprağa dokunarak güç kazanan Antaeus gibi canlandığını ve heyecanla konuşmasına devam ettiğini dile getirmiştir.⁷⁴ Bu benzetmeden Shirley'nin ait olduğu toprakların Afrika olduğu çıkarımını yapmak oldukça kolaydır.

Bununla birlikte genç kız ve Moravia hayvanat bahçesine gittiklerinde Shirley'nin kafese hapsedilen hayvanlarla ilgili dile getirdiği şu duruma da değinmek gerekmektedir:

“Kafesteki tüm bu hayvanların hiçbir ilgi çekici yönü yok. Kafese sokulduklarında doğallığa ve özgürlüğe bağlı olan karakterlerini kaybediyorlar. Asıl görülmesi gereken şey özgür bir aslanın çalılırlar arasında dolanması; özgür bir filin ormanın içinde dimdik ayakta durması; özgür bir gergedanın siyah kafasını sarı çalılırlar arasından yukarı kaldırmasıdır.”⁷⁵

Shirley'nin dile getirdiği bu rahatsızlık uyandıran durumun İngiltere'ye gittiğinde kendisi için de geçerli olacağı çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır. Bu durum, genç kızın kafese koyulmuş hayvanlar için yaptığı yorumların İngiltere'de yaşamaya başlayınca kendisi için geçerli olacağını da göstermektedir. Kendisi de özgürce hareket edebileceği ve kendisi gibi davranabileceği bir ortamdan kopup daha önce hiç görmediği bir düzenin içerisine girecek ve bu düzene ayak uydurması gerekecektir. Nitekim Moravia da kendisiyle geçirdiği vakit boyunca Afrikalılarla girdiği etkileşimleri gözlemleyerek bölümün bitişinde Shirley'nin herhangi bir İngiliz şehrinde, kuzeye özgü bir iklimde ve sanayileşmiş bir ortamda dahi Afrika'daki hayatını arayacağını şu cümlelerle okurlara göstermektedir:

⁷⁴ Eserin bu bölümünde Moravia'nın aktardığı genç kızın Afrika'daki hayata her ne kadar uyum sağlayabilse de içerisinde yetiştirildiği ailenin Avrupalı oluşundan dolayı Masailerin sahip olduğu (cinsiyet eşitsizliği vb. gibi) sosyal bakış açısına sahip olmadığı da yazar tarafından bölümün birkaç noktasında aktarılmaktadır.

⁷⁵ ““Tu il questi animali nelle gabbie sono assolutamente privi di interesse. Nelle gabbie perdono la loro personalità, che è fatta di spontaneità e di libertà. Bisogna vedere il leone libero che cammina tra i cespugli della savana; l'elefante libero che sta fermo, appiattato tra il fogliame della foresta; il rinoceronte libero che emerge soltanto con la testa nera dalle alte erbe gialle.” A.e., p. 84.

“Tüm bunları arabayı her zamanki umursamaz ve ilgisiz haliyle sürerken söyledi. Garip bir şekilde, sanki bir şey arıyormuşçasına gözleri uçsuz bucaksız ovayı tarıyordu. Sonra, elimde olmadan kendisini Kuzey’e özgü sisli ve kasvetli bir kış mevsiminde Londra’da veya bir başka İngiliz şehrinde hayal ettim. Kendi kendime, orada dahi, kasvetli endüstriyel ortamda ara sıra gözlerinin büyüğü bir şekilde parlayacağını ve içgüdüsel olarak Afrika’nın yeşil tepelerinin çizgisini, yaylalarına vuran güneş ışığını ve hayvanlarıyla birlikte çayırlarda gezen Masailerin ufak, siyah ve zarif figürlerini arayacağını düşündüm.”⁷⁶

Eserdeki Shirley karakterinin Afrika’da Afrikalılaşan Avrupalıların bir örneği olduğu görülebilir. Afrika’da yaşayan Avrupalı yerleşimciler Afrikalılaşmamak için ne kadar çaba harcarsalarsa harcasınlar artık birer Afrikalı olmuşlardır. Thomas M. Franck’in de belirttiği üzere, Afrika kıtasında Avrupa’da alışık olunan standartlarda yaşamak oldukça zorlu ve belki de gerçekçi olmayan bir hedef olacağı için yerleşimci Avrupalıların Afrikalılaşmama ihtimalleri neredeyse hiç yoktur denilebilir.⁷⁷ Franck’in aktardıklarından yola çıkılarak Afrika’da yaşayan Avrupalı yerleşimcilerin içinde bulunduğu duruma bakıldığında ise bahsedilen durumun yalnızca Moravia’nın bahsettiği genç kız için değil, birçok Avrupalı yerleşimci için geçerli olduğu söylenebilir. Özellikle Shirley gibi ikinci nesil yerleşimci sayılabilecek Afrika’da doğmuş, büyümüş ve Avrupa’yı oldukça nadir ya da hiç görmemiş yerleşimciler için Afrikalılaşma kaçınılmayacak bir son olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, **A quale tribù appartieni?** eserinde bölüm boyunca Moravia’nın Shirley’nin Afrika’yla ve Afrikalılarla kurduğu ilişkilere olumlu gözle baktığı görülmektedir. Moravia’nın bakış açısından, Shirley’nin ve aynı konumda bulunan diğer kişilerin ait olduğu yerin Afrika olduğunu düşündüğü gözlemlenebilir. Yazar, Shirley’nin Avrupa’ya döndüğünde Avrupa’da ve Avrupalılarla yaşamakta

⁷⁶ “Dice queste cose e intanto guida la macchina, con la solita maniera sbandata e disinvolta. Gli occhi le errano per l’immensità della pianura, in una maniera strana, come cercando qualche cosa. E allora, ad un tratto, non posso fare a meno di immaginarla a Londra o in qualche altra città dell’Inghilterra, in un caliginoso e tetro inverno nordico. E mi dico che anche lì gli occhi le si incanteranno ogni tanto, cercando, istintivamente, tra le sudice nebbie industriali, il verde profilo delle colline dell’Africa, la luce del sole sull’altipiano, e le figurine nere ed eleganti dei Masai erranti per le praterie coi loro armenti.”
A.y.

⁷⁷ Thomas M. Franck, “European Communities in Africa”, in **The Journal of Negro Education**, Vol. 30, No. 3, 1961, pp. 224-225.

büyük zorluklar çekeceğini tahmin etmektedir. Shirley, kendisine Afrika’da bir yer edinmiş ve artık Avrupalı sayılamayacak kadar Afrikalılaşmıştır. Shirley’nin sahip olduğu bu niteliğin Afrika’yı gördüğü ilk andan itibaren Moravia’nın hayalini kurduğu bir durum olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat Afrika anlatıları boyunca görülebileceği üzere Moravia, sahip olduğu egzotizm kaynaklı birtakım Avrupamerkezci düşüncelerden kendisini soyutlamayı başaramamaktadır. Eserdeki bu bölüm aynı zamanda Moravia’nın, bir Afrikalı olarak tanımlayabileceğimiz Shirley ile diğer Avrupalıları karşılaştırdığı bir bölüm olduğunu da söyleyebiliriz. Moravia, bu karşılaştırmada kendisini Shirley’nin bulunduğu tarafta görse de çalışmada değinildiği üzere durumun bunun zıttı olduğu rahatlıkla görülebilir. Bu sebeple Shirley’in, Moravia’nın Afrika’ya karşı durduğu konumu göstermesi açısından oldukça önemli bir karakter olduğunu öne sürebiliriz.

SONUÇ

Bu çalışmada, Alberto Moravia'nın **A quale tribù appartieni?** eserininin Afrika imgesi ve sömürgecilik sonrası dönemin izleri bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple çalışma, seyahat, seyahat edebiyatının önemi ve bu amaç uğruna yaratılan imgelerin rolü; Moravia'nın seyahat yazarlığı ve seyahat eserleri, ve detaylı olarak **A quale tribù appartieni?** eserindeki Afrika imgesi ve sömürgeciliğin izleri olarak üç bölümde ele alınmıştır.

Eserin ikinci ve üçüncü bölümlerinde yapılan çıkarımların ardındaki sebeplerin görülebilmesi için çalışmanın birinci bölümünde kurmansal bir zemini hazırlamak adına İmgebilim, Sömürgecilik ve Sömürgecilik sonrası kavramlarından bahsedilmiştir. Bununla birlikte seyahat, sömürgecilik, Afrika, yaratılan imgelerin gücü ve bazı İtalyan yazarların eserlerindeki Afrika yansımalarına da değinilmiştir. Bölümün ilk başlığında seyahat eylemi ve öteki arasındaki ilişki gösterilerek seyahatin son yüzyıllarda uğradığı değişimlerin sağlıklı biçimde anlaşılması için bu konu çalışmamızın gerektirdiği ölçüde açıklanmıştır. Çünkü Moravia'nın çalışmaya konu olan eserinin incelenebilmesi için seyahat eyleminin yıllar içerisinde geçirdiği değişimleri ve geçmişteki seyahat ile günümüzdeki turizm eyleminin ayrımını yapmak gerekmektedir. Bununla birlikte, seyahat eylemini gerçekleştiren bireyler arasındaki farklara ve bu bireylerin kaleme aldığı eserlerin kültürel etkileşimlerdeki önemine değinilmiştir.

Çalışmanın önemli bağlantılarından birini oluşturan seyahat ile sömürgecilik arasındaki bağdan bahsetmeden önce sömürgecilikten ve sömürgeciliğin geçmişteki ile günümüzdeki uygulandığı arasındaki farklardan bahsedilmiştir. Bu sebeple, bir sonraki alt başlıkta uygulanan dönemlere göre sömürgeciliğin geçirdiği değişimlerden söz edilmiştir. Bu başlık altında sömürgeciliğin aslında çağımıza özgü bir durum olmadığı ve eski çağlarda da günümüzdeki uygulandığıyla aralarında farklılıklar olsa da sömürgecilik faaliyetlerinin gerçekleştirildiği aktarılmıştır.

Bir sonraki alt başlıkta ise sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönemi yaşayan ülkelerde Avrupalıların gerçekleştirdiği kültürel etkileşimlerin ne boyutta

olduğu ve ne gibi sonuçlara yol açtığı hakkında fikir verilmiştir. Sömürgecilik döneminde Avrupa'nın sömürgelerine seyahat eden yazarlar, sömürge topraklarını ve topluluklarını Avrupa kıtasına aktarma görevini üstlenmiştir. Sömürgeci devletler ise bunu bir fırsat olarak görerek seyahat yazarlarının eserleri aracılığıyla Avrupa'nın ırk ve kültür üstünlüğü gibi sömürge politikalarını yaymaya çalışmıştır. Bu sebeple seyahat eserlerinin tarafsızlığı ve sömürgecilik üzerine yapılan çalışmalarda ne denli önemli olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Daha sonra kültürel etkileşim ve toplulukların arasındaki ilişkileri de belirleyen önemli bir kavram olan imgebilim üzerinde durulmuştur. Bölümün ilerleyen kısımlarında toplumların oluşması esnasında ortaya çıkan Öteki imgesi üzerinde durulmuş ve konunun önde gelenlerinden biri olan Edward Said'in öteki kavramı hakkındaki görüşlerine yer verilerek öteki kavramının ortaya çıkışı hakkında bilgi sağlanması amaçlanmıştır. Bir sonraki başlıkta imgebilim ve Edward Said'in aktardığı öteki kavramı arasındaki ilişki irdelenmiştir. Batı'nın yarattığı imgeler aracılığıyla Doğu'yu ötekileştirmesi üzerinde durulmuştur. Edward Said ve Homi K. Bhabha gibi konu üzerinde uzman sayılan çeşitli kuramcılarının fikirlerine yer verilerek Batı'nın sömürmek istediği yerler üzerindeki hâkimiyetini meşru göstermek için öteki imgesini yaratmasının altı çizilmiştir.

Bölümün devam eden başlığında sömürgecilik ile tanışan Afrika hakkında bilgi verilmiş ve Afrika'nın sömürgecilikle en son tanışan yer olmasına rağmen sömürgecilikten en fazla hasarı alan yer olduğu ön bilgisi sağlanmıştır. Ardından Afrika'nın eski çağlardan günümüze belli başlı seyahat eserlerinde ne şekilde karşımıza çıktığı sunulmuş ve sömürgecilikle geç tanışmış olsa da aslında çok eski çağlardan beri Afrika'nın seyahat eserlerinde kendine yer bulmasına değinilmiştir. Bir sonraki alt başlıkta ise kıtanın sömürge haline getirilmesinde seyahat edebiyatının üstlendiği rolden bahsedilmiştir. Kıtayı keşfeden seyyahların eserlerinin, arkalarından gelen istilacılar tarafından adeta birer harita olarak kullanılarak kıtanın sömürsünü hızlandırdığı belirtilmiştir.

Çalışmanın bir sonraki başlığında Afrika'nın Avrupa'yla tanışmasının ardından hızlı bir şekilde Avrupalılaştırılmaya başlandığı gösterilmiştir. Kıtayı

keşfeden kâşiflerin keşfettikleri yerlerdeki doğa harikalarının ya da bölgelerin yerli isimlerini dikkate almaksızın Avrupalı isimler vererek kıtayı sömürmeye başladıkları gösterilmiştir. Daha sonra, Avrupa'nın Afrika'daki eylemlerinin yeniden adlandırmayla sınırlı kalmadığı ve kıtayı altyapısal olarak da Avrupa'ya benzer şekilde yeniden şekillendirerek yapılan sistemlerin sömürü düzenini korumak için kullanıldığı açıklanmıştır.

Bunu takip eden başlıkta yeniden adlandırma eylemi aracılığıyla kıtanın Avrupa'ya ait isimlerle tanımlanmasının özellikle Afrika gibi sözlü iletişimin daha etkin olduğu kültürlerde önü alınamayacak bir kültür yıkımına sebep olduğu aktarılmıştır. Bu durumun, aynı zamanda Afrika toplumlarının sömürgecilerinden kurtulduktan sonra dahi sömürgecisinin boyunduruğunun altında kalmasına sebep olduğu düşüncesi Frantz Fanon ve Raimondo Luraghi gibi bu alanda çalışmalarıyla tanınan araştırmacılardan verilen kaynaklarla desteklenmiştir.

Bir sonraki başlıkta Afrika'nın sömürgecilik dönemi atlatmasının ardından yaşadıkları ve sömürgecilik sonrası dönem ile yeni sömürgecilik döneminin kıtayı nasıl etkilediği konularının üzerinde durulmuştur. Birinci bölümün son başlığında ise İtalya'nın Afrika'daki kısıtlı sömürgecilik faaliyetlerinden bahsedilmiş ve bu süreçte gerek faşizmi destekleyen gerekse faşizmden bağımsız olarak eserlerinde Afrika'dan bahseden İtalyan yazarlara değinilmiştir. İtalya'nın Afrika'daki sömürgecilik faaliyetleri süresince Orio Vergani ve Ciro Poggiali'nin de Alberto Moravia gibi Afrika'nın farklı bölgelerinde kaleme aldıkları metinleri daha sonradan kitap haline getirdiklerinden bahsedilmiş ve Afrika'nın bahsinin geçtiği belli başlı eserlerden söz edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Moravia'nın seyahat yazarlığına odaklanarak Moravia'nın seyahat geçmişi ve Afrika üzerine kaleme aldığı eserlerden bahsedilmiştir. Bu bölümün oluşturulmasındaki amaç, Moravia'yı yalnızca bir eser üzerinden değerlendirmekten ziyade kaleme aldığı tüm seyahat eserlerine değinerek Afrika'nın seyahat ettiği diğer yerlere göre Moravia'yı ne denli etkilediğini göstermektir. Hayatının büyük bir kısmını seyahat ederek geçiren Moravia, kaleme aldığı altı seyahat eserinin yarısını Afrika'ya ayırmıştır. Bunun yanı sıra, ikinci bölüm

Moravia'nın nasıl bir yazar ve seyyah olduğunun gösterilmesi açısından da oldukça önemli ve bu çalışmanın altyapısını sağlamlaştıran bölümlerden biridir.

İkinci bölümün ilk alt başlığında Moravia'nın bir seyyah olarak seyahate bakışının üzerinde durulmuştur. Moravia'nın seyahat etmesinin ardındaki sebebin yazarın nerede olursa olsun kendisini bir yabancı gibi hissetmesi olduğu aktarılmıştır. Bu bölümde Moravia'nın gerçekleştirdiği tüm seyahatlerin aslında ait olduğu yeri bulma arayışı olduğunun gösterilmesi amaçlanmıştır. Moravia'nın seyahate bakışına değinilerek aynı zamanda neden kendisini bir turistten ziyade bir seyyah olarak değerlendirdiğimiz de gösterilmiştir. Moravia için seyahat etme eyleminin günümüz turistinden çok farklı olduğu öne sürülmüştür.

Daha sonraysa Moravia'nın Afrika üçlemesi dışındaki seyahat eserleri sunulmuştur. Bu bölümde Moravia'nın Sovyetlere, Hindistan'a ve Çin'e gerçekleştirdiği seyahatlerde kaleme aldığı metinlerden örnekler verilerek yazarın bu ülkelerle ilgili yaptığı sosyal, ekonomik ve politik çıkarımların arkasındaki sebebe odaklanmaya çalışılmıştır.

Bölümün bir sonraki başlığında Moravia'nın Afrika üçlemesine odaklanarak yazarın Afrika algısının yalnızca bir kitap üzerinden değil, kıta üzerine kaleme aldığı üç kitap üzerinden değerlendirerek çalışmaya daha geniş bir bakış açısı kazandırılması amaçlanmıştır. Bu bölüm sayesinde adım adım üçlemenin ortaya çıkışı ve Moravia'nın ilk görüşte Afrika'dan nasıl etkilendiği gösterilmeye çalışılmıştır. İlk eserde ağırlıklı olarak sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası döneme odaklanan Moravia'nın serinin ikinci eserinde, gördüklerini bir turist gözüyle tasvir etmek istediği aktarılmıştır. Fakat Moravia'nın bu isteği seyahat alışkanlığını değiştirdiği anlamına gelmemektedir. Yazarın eser boyunca turistlerin seyahat alışkanlığını uygulamanın aksine seyahatlerine bir seyyah gibi devam ettiği görülmüştür. Ayrıca Moravia'nın bakış açısından üçlemenin ikinci kitabının başkahramanının Afrika'nın doğası olduğu da aktarılmıştır. Üçüncü eserde ise Moravia'nın tekrar tarz değiştirdiği belirtilerek sömürgecilik sonrası dönemde Afrika'da yaşanan sorunlara odaklanmayı tercih ettiği gösterilmiştir.

Bölümün takip eden alt başlığında Moravia'nın Afrika imgesine ve eserdeki egzotizm yansımalarına odaklanılmıştır. Anlam karmaşasına yol açmamak için egzotik ve egzotizm arasındaki farka açıklık getirilmiş ve egzotizm kavramının ortaya çıkışı detaylı olarak anlatılmıştır. Avrupanın egzotik imgesini yaratarak kıta hakkında taraflı bakış açısını yansıtan eylemlerinden bahsedilmiştir. Egzotik kavramı yabancı kültürlerin varlığına gereksinim duyarken egzotizmin öznel bir kopukluğa işaret ettiği ve bireyler için bir kaçış aracı olduğu aktarılmıştır. Bu sayede, Moravia'nın Afrika tutkusunu neden egzotizm olarak aktarıldığınıb ardındaki sebep gösterilmeye çalışılmıştır. Görüşlerimizi desteklemek için eserden gerçekleştirdiğimiz alıntılar sayesinde Moravia'nın Afrika egzotizminin eserde dışa vurumu açık bir şekilde gösterilmiştir.

Bu başlık aynı zamanda Moravia'nın üçleme boyunca kendini belli eden Afrika imgesine de odaklandığımız bir başlık olmuştur. Moravia, Avrupalı devletlerin kıtada yarattığı değişimlere üçleme boyunca her ne kadar karşı çıksa da korumak istediği ve özgün olduğuna inandığı Afrika'nın aslında Moravia'nın Afrika imgesini bize sunduğuna değinilmiştir. Eser boyunca Moravia'nın gerçek Afrika olarak aktardığı sahnelerde içerisinde bulunduğu ortamın hep harabeye dönmüş kulübelere olduğu ve Afrikalıların yokluk içinde yaşadığı ortamlar olduğu belirtilmiştir. Yazarın Afrika'nın dış dünyayla daha sıkı bir ilişki içerisinde olan noktalarındaki gelişmişlikten hazzetmediğini dile getirdiği satırları çalışmaya dâhil edilerek Moravia'nın gerçek Afrika olarak aktardığı fikirlerin temelinde Moravia'nın Afrika imgesi olduğu aktarılmıştır. Bu sayede Moravia'nın da Afrika'ya kendi penceresinden bakan bir Avrupalı olmaktan kurtulamadığı gösterilmiştir.

Bölümün bir sonraki başlığında üçlemede medeniyet ile karşı karşıya kalan doğa Moravia'nın gözlemleri değerlendirilerek aktarılmıştır. Moravia için Afrika'nın doğası Avrupa'ninkinden oldukça farklıdır. İçerisinde Afrika bulunan neredeyse her eserde doğadan bahsedildiğine tanık olmak mümkündür. Moravia Afrika'nın doğasının kendisi için bu kadar etkileyici oluşunun güzelliğinden kaynaklanmadığını dile getirmektedir. Yazar için Afrika'nın doğasının böylesine çekici kılan şey insanlara çekici gelen birçok özellikten yoksun oluşudur. Fakat bu yoksunluk sayesinde kendine özgü karakteristik özellikleri dünyanın farklı yerlerindeki doğal alanlara göre daha çok

hissettirmektedir. Dünyanın farklı yerlerinde insanlar doğadan üstünken Afrika'da doğa hâlâ insanlardan üstündür. Bu ise Moravia için hayranlık duyulan bir durum olarak kendini göstermektedir.

Bu bölümde Moravia'nın doğadan güçsüz bir şekilde yaşayan Afrikalılar üstüne sahip olduğu düşüncelere de yer verilmiştir. Bölümde Moravia'nın Afrikalıyı Avrupalının ilkel ve mantıksız yarısı olduğu düşüncesini dile getirdiği gösterilmiştir. Bu benzetme, Moravia'nın da aslında eleştirdiği Avrupalılar gibi Avrupamerkezci bir bakış açısına sahip olduğuna tanık olduğumuz sahnelerden biridir. Yazar için Afrikalı ve Avrupalı bir bütünün yarısını oluşturmaktadır. Fakat çevresini kendi ihtiyaçlarına göre şekillendiren Avrupalı bu yarının mantıklı ve gelişmiş yarısını oluştururken çevresini şekillendirmek yerine ona uyum sağlayan Afrikalı mantıksız ve ilkel yarısını oluşturmaktadır. Bu bakış açısı sömürgecilik döneminde Avrupa'nın gelişmişlik açısından kendisine denk görmediği uygarlıkları kültürel olarak daha alt seviyede görmesine oldukça yakın bir düşüncedir. Bu sayede Moravia'nın her ne kadar Avrupa'nın sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönemde kıtada gerçekleştirdiği eylemleri sert bir şekilde eleştirse de bir Avrupalı olarak Avrupamerkezci bakış açısından kendini soyutlayamadığı görülmüştür.

İkinci bölümün son başlığında ise Moravia'nın Afrika'da geçirdiği yılların bir sonucu olarak değerlendirilebilen ve ölümüyle yarım kalan son roman olan **La donna leopardo** eserindeki izdüşümleri incelenmiştir. Kurgu olmasına rağmen bu romanın da çalışmada yer alması Moravia'nın Afrika'ya karşı olan ilgisini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Moravia'nın eserde gerçekleştirdiği Afrika tasvirlerinin böylesine canlı ve gerçekçi oluşunun ardında yatan nedenin yazarın daha önce bu yerlerde bulunması ve bu yerlerle ilgili metinler yazmış olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Dahası, eserin genelindeki karakterlerin davranışının ve karşılaştıkları durumların Moravia'nın Afrika'daki yıllarıyla bağlantılı olduğu gösterilmiştir. Özellikle eserdeki üstü kapalı turizm eleştirileri sebebiyle **La donna leopardo**'nun Afrika üçlemesinden bağımsız değerlendirilemeyeceği sonucuna varılmıştır. Üçleme boyunca Afrika'nın turizm tarafından tüketilmesini sert bir şekilde eleştiren Moravia'nın aynı görüşü romanda da okurlarına aktarmaya çalıştığı belirtilmiştir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan üçüncü bölümde ise Moravia'nın **A quale tribù appartieni?** eserindeki Afrika imgesi ve sömürgeciliğin Afrika'ya bıraktığı mirası eserden yapılan alıntılarla incelenmiştir. Avrupa'da yaratılmış Afrika ve Afrikalı imgelerinin Moravia'nın eserine yansımaları ele alınmıştır. Ayrıca üçüncü bölüm, Moravia'nın da bir seyyah olarak Afrika'ya nasıl baktığını görmemiz açısından oldukça önemli bir bölüm olmuştur.

Üçüncü bölümün ilk başlığı, Moravia'nın bakış açısından Avrupa'da Afrikalıları ürküten nedenlerin ele alındığı bir bölüm olarak şekillenmiştir. Moravia'ya göre Afrika'nın prehistorik özelliklere sahip bir yeryüzüne sahip oluşu Avrupalıların Afrika'da kendini tümüyle yabancı bir coğrafyada hissetmelerinden kaynaklanmaktadır. İçinde yaşadığı doğayı şekillendirmeye alışmış Avrupalı, Afrika'da kendini bu yetenekten yoksun hissetmektedir. Dolayısıyla, ayak bastığı bu yeni topraklarda Avrupalının kendini güvende hissetmediği görülmektedir. Avrupalı içinde yaşadığı doğayı hayvanlar da dâhil olmak üzere tümüyle kendine göre bir uyum içerisine sokmuştur. Kıtaya gelen Avrupalı kendini insanlar tarafından hiçbir şekilde şekillendirilmemiş bir doğanın içerisinde ve vahşi hayvanlar tarafından çevrelenmiş olarak bulmaktadır. Moravia'nın eserde karşımıza çıkan görüşlerinden bir Avrupalının gözünden Afrika'nın nasıl görüldüğü aktarılmıştır.

Bu başlık çalışmamızda yazarın Avrupamerkezci bakış açısını da görmemiz açısından önemli bir konumda yer aldı. Moravia, Afrika'nın Avrupalılar için ürkütücü olarak addettiği yüzünün sebeplerini detaylı bir şekilde aktarmaktadır. En nihayetinde kendisi de bir Avrupalı olduğu için bunun başarıyla altından kalkabildiğini söyleyebiliriz. Fakat kendisinin bir Avrupalı oluşu aynı zamanda kendisinin de Afrika hakkında birtakım ön yargı ve imgelere sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim, Moravia'nın Afrika'yı tasvir ederken kullandığı prehistorik, arkaik ve tarih öncesi gibi kelimeler yazarın Afrika'yı Avrupa ile karşılaştırdığında daha alt bir konuma koyduğunu da bize göstermektedir. Moravia için içinde yaşadığı ortamı kendine göre şekillendiren Avrupa modern ve gelişmişken ortama uyum sağlayan Afrika prehistoriktir. Bu bakış açısı zamanın sömürgeci devletlerinin bakış açısıyla oldukça benzerdir. Sömürgeciler de Afrika'nın keşfinin ardından kıtayı kendi uygarlıkları kadar gelişmiş görmedikleri için vahşi Afrika imgesi yaratarak bu toprakları

himayelerine almayı kendilerine hak görmüşlerdir. Dolayısıyla Moravia'nın bu bakış açısının sömürgeci devletlerinkine yakın olduğu çıkarımı yapılmıştır.

Üçüncü bölümün bir sonraki başlığında Moravia'nın bakış açısından Afrika'nın keşfi ve Afrika'nın Avrupa kültürüyle yeniden yaratılması ele alınmıştır. Eser boyunca Moravia'nın Avrupa'nın Afrika'daki faaliyetlerine kötü bir gözle baktığı aktarılmıştır. Bir Avrupalı olarak Moravia'nın Afrika'nın keşfini ele alışı incelenmiş ve Moravia için bu durumun bir keşiften ziyade küstahlık olarak değerlendirildiği görülmüştür. Fakat Avrupa'nın bahsedilen keşif eylemlerine Moravia ile aynı pencereden bakmadığı öne sürülmüştür. Bu sebeple eserde Afrikalıları eğitmek için çeşitli okullar ve kiliseler kurulduğu aktarılmıştır. Bu gibi sebeplerden ötürü, Avrupa'nın bakış açısından Afrika kültürünün hiçe sayıldığı çıkarımı yapılmıştır. Bu okullarda yalnızca Avrupa kültürü ve tarihi öğretilerek Afrika'nın üzerinin örtüldüğünden ve üzerinde yaşadıkları topraklarda kendi kültürlerini değil, sömürgecilerinin kültürünün öğretildiğinden bahsedilmiştir.

Devamındaki başlıkta ise eserden yola çıkarak Avrupalıların Afrika'daki yerleri yeniden adlandırmalarının kıta üzerindeki etkilerinden bahsetmenin faydalı olacağına karar verilmiştir. Avrupa adına Afrika'yı keşfeden kâşiflerin kıtada karşılaştıkları yerlere gerek kendi isimlerini gerekse Avrupa'daki kralların isimlerini vererek Afrika'nın kültürünü ne denli hiçe saydıkları gösterilmiştir. Yeniden adlandırma eyleminin yıkıcılığının **A quale tribù appartieni?** eserinde Moravia'nın da dikkatini çeken durumlardan biri olarak karşımıza çıktığı belirtilmiştir. Bir Avrupalı olarak yeniden adlandırmanın kıtaya verdiği zararlara böylesine odaklanması Moravia'nın çalışmada belirtilen istisnalar dışında sömürgeci zihniyetinden kendini soyutlayarak tarafsız bir gözle Afrika'nın yaşadığı yıkımı gözlemleyebildiğini göstermesi açısından oldukça önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Bir sonraki başlıkta Afrika'nın Avrupa kültürüyle yeniden yaratılmasına odaklanmıştır. Avrupa'nın gerçekleştirdiği yeniden adlandırma eylemiyle Afrika kültürünün üstüne bir perde çekerek kendi kültürünü kıtaya yaymaya başladığına değinilmiştir. Moravia'nın bu bölümde Kikuyu öğrencilerine ders veren İngiliz başöğretmen ile gerçekleştirdiği röportajı aktararak Afrika'daki kültür yıkımının

Moravia'nın kalemine nasıl yansıdığı aktarılmıştır. Moravia'nın esere dâhil ettiği bu diyalog Avrupa'nın sonuçlarını düşünmeden veya umursamadan Afrikalılara kendi kültürünü aktardığını göstermektedir. Bu sahneden Afrika ülkeleri bağımsızlığını kazandıktan sonra dahi sömürge zihniyetinde varlıklarını sürdürecekleri sonucuna varılmıştır. Bunula birlikte Moravia da Afrika'yı dünyadaki en ilkel ve vahşi yer olarak nitelediğinden söz edilmiştir. Afrika'yı kontrolü altına alma ve eğitmeyi kendine görev edinen devletlerin de Afrika'yı vahşi ve ilkel gördükleri için bu tarz eylemlere giriştiği daha önce belirtilmişti. Bu bölüm sayesinde Avrupa'nın gerçekleştirdiği eylemlere Moravia'nın olumsuz şekilde baktığı görülmüştür. Fakat Moravia ile sömürgeci devletlerin Afrika'ya bakışının benzer olduğuna değinilmiştir.

Bölümün dördüncü başlığında ise Avrupalıların gözündeki Afrikalı imgesini incelemenin çalışma açısından faydalı olacağı kanısına varılmıştır. Moravia'nın bu imgelere bakış açısı hem Afrika'nın sömürgecilik geçmişinin nasıl hayat bulduğu hem de bir Avrupalının gözünden Afrikalılara bakışın nasıl değerlendirildiği görme imkânı vereceği düşünülmüştür. Bölümde Afrikalıların Avrupa tarafından başarısız görünmelerinin ardındaki sebebi Moravia'nın seyahatleri süresince gerçekleştirdiği çeşitli ropörtajlar aracılığıyla göstermeye çalışılmıştır. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden gelen bireylerin Afrikalıları farklı sebeplerle başarısız buldukları üzerinde durulmuştur. Moravia'nın eserinde aktardığı sahnelerdeki kişiler ve ardında durdukları sebepler değişse de değişmeyen tek şeyin Avrupalıların Afrikalıları başarısız bulduğu oluşu belirtilmiştir.

Bölümün beşinci başlığında sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönemlerde turizm sömürüsü aracılığıyla Afrika'ya uygulanan şiddete değinilmiş ve turizm kavramından eski sömürgelerin olumsuz etkilendiğinden bahsedilmiştir. Avrupalıların eski sömürgelere gerçekleştirdikleri seyahatlerin neredeyse istisnasız olarak sömürüyle ilgili olduğu ve Afrika egzotizmini yaşama amacıyla gerçekleştirildiği görülmüştür. Bunun yanı sıra Afrika'nın bağımsızlığını kazanmış olmasına rağmen Avrupa ile hâlâ sömürge dönemlerindeki ilişkinin devam ettiği belirtilmiştir. Moravia'nın konuyla ilgili görüşlerine yer vererek bir Avrupalı'nın gözünde Afrika'nın yaşadığı turizm sömürüsünün nasıl gözüktüğünü aktarma şansı elde edilmiştir.

Daha sonra, Avrupa'nın turizm sömürsü için yarattığı Afrika egzotizmi imgesine değinerek aynı zamanda kültür sömürsüne de başladığına değinilmiştir. Afrika motiflerinin inşa edilen otellerde, lokantalarda ve çeşitli binalarda gelen turistlere Afrika egzotizmini yaşatmak için kullanıldığı aktarılmıştır. Aynı zamanda turizm sömürsü için şekillendirilmiş Afrika şehirlerinin kıtanın diğer kısımlarıyla arasındaki zıtlık gösterilerek turizm sömürsünün kıtanın birlikteliğine verdiği zarar göstermeye çalışılmıştır. Devamındaki başlıkta ise turizm sömürsünün Afrika'nın ekonomisine verdiği zarardan ötürü Afrikalıyı da bu yönteme hapsedtiğinin altı çizilmiştir. Moravia'nın bu konudaki görüşlerinden faydalanarak Afrikalının yaşadığı sömürünün eserine nasıl yansıdığı aktarılmıştır. Ancak Moravia'nın da Afrikalıların para karşılığı fotoğraflarını çekerek turizm sömürsüne dâhil olduğunu gösterilmiştir. Ayrıca bu bölümde Afrikalıların fotoğrafını çektiği için kendisine itiraz edildiğinde öz eleştiri yapmak yerine itirazın sebebini bağımsızlıktan sonra ortaya çıkan milliyetçilik düşüncesiyle açıkladığından bahsedilmiştir. **A quale tribù appartieni?** eserindeki bu sahne sayesinde Moravia'nın da kimi zaman sömürgeci devletler gibi Afrika'daki eylemlerini öz eleştiri yapmadan haklı olarak kabul ettiği gösterilmiştir.

Üçüncü bölümün son başlığında ise Avrupa'nın Afrika'da yıllar süren varlığının kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkan Afrikalılaşan Avrupalı örneği incelenmiştir. Moravia'nın eserde aktardığı Shirley karakteri yalnızca Afrikalıların Avrupalılaştırılmadığı ve kıtadaki Avrupalıların da zaman içerisinde Afrikalılaştığını göstermektedir. Moravia'nın Shirley üzerine yaptığı gözlemleri aktararak artık Afrikalılaşan Shirley'nin ailesinin geldiği yer olan İngiltere'ye döndüğünde ülkeye uyum sağlayamayacağını düşündüğü gösterilmiştir. Bu durumun yalnızca Shirley için değil, Afrika'da bulunan tüm Avrupalılar için bir gerçeklik olduğuna ve Moravia'nın bu konudaki gözlemlerinin doğru olduğunu düşündüğümüz aktarılmıştır. Bu bölüm aracılığıyla Moravia'nın Afrikalılaşan Avrupalılara olan bakışı incelenmiş ve Afrikalılaşan Avrupalılar ile Avrupalılar arasında Moravia'nın durduğu konumdan bahsedilmiştir.

Çalışmamızın sonucu olarak söyleyebiliriz ki Alberto Moravia her ne kadar birçok okur tarafından kaleme aldığı kurgu eserler ile tanınsa da 20. yüzyılın önemli bir seyyahı ve bir seyahat yazarıdır ve özellikle Afrika kıtası onun için bir dönüm

noktası olarak niteleyebileceğimiz bir yerdir. Yazar kıtayı ilk gördüğü anda daha önce gerçekleştirdiği seyahatleri anlamsız olarak saymış ve tüm seyahatleri boyunca aradığı yeri bulduğunu hissetmiştir. Moravia için Afrika özgürlüğü temsil etmektedir:

“Yolculuğumuzun gerçekleştiği gece boyunca uyumaksızın camdan Sahara’daki gölgelere bakıyordum. Sonra aniden bedensel bir özgürlük hissettim. Sanki beni sarıp sarmalayan bir alçıdan kurtulmuştum.”²⁸¹

Moravia’nın Elkann’a kurduğu bu cümleler, Afrika’nın yazar için sahip olduğu önemi açıkça gösterilebilecek çok sayıda örnekten yalnızca biridir. Moravia’nın dönemin birçok Avrupalı seyahatinden farklı olarak Afrika’ya karşı sahip olduğu bu hislerin Afrika üzerine kaleme aldığı eserlerin okurlar için Afrika üzerine kaleme alınmış eserler arasında önemli bir yere sahip olduğu bellidir.

Alberto Moravia’nın, Afrika’da geçirdiği süre boyunca kaleme aldığı seyahat anlatılarında sömürgecilik sistemini ve kıtaya verdiği zararları daha önce benzerine pek rastlanılmamış açıklıkta ele aldığını söyleyebiliriz. Kıtaya adım attığı andan itibaren sömürgeci devletlerin Afrika’daki politikalarını sert bir eleştirel bakış açısıyla incelemiş ve okurlar için bunları anlaşılır şekilde eserine aktarmıştır. Sömürgecilik sisteminin sonraki dönemlerde Afrika’da yarattığı hasarları ve kıtadaki ülkelerin sömürgecilerinden bağımsızlığını elde ettikten sonra dahi sömürge olmaktan kurtulamadığını yaptığı gözlemlerle başarılı bir şekilde okurlara sunmuştur. Avrupalı bir seyyah ve seyahat yazarı olmasına rağmen Afrika’nın geçmişte ve günümüzde yaşadıklarını oldukça iyi analiz ederek Afrika üzerine detaylı bilgi edinilebilecek üç eser ortaya koymuştur.

Ancak **A quale tribù appartieni?** ve Afrika üzerine kaleme aldığı diğer eserlerinde Moravia’nın Avrupamerkezci bakış açısından da kendisini tam anlamıyla soyutlayamadığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim, “gerçek Afrika” olarak tanımlanan Afrika tasviri, yazar’ın Afrika egzotizmi ve önyargılı imgelerinin üzerine inşa edilmiş

²⁸¹ Moravia ve Elkann, **a.g.e.**, p. 255.

tarafli bakış açısının esere yansımasıdır. Yazarın Afrika ile Avrupa'yı karşılaştırdığı her noktada Afrika'ya daha alt nitelikler atfettiği görölmektedir. Moravia'nın Afrika'yı prehistorik ve tarihten yoksun olarak niteleyerek Avrupa'yı tarihin başladığı yer olarak kabul ettiği ve Afrikalıyı mantıklı ve gelişmiş olarak addettiği Avrupalının mantıksız ve ilkel yarası olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Moravia'nın bu bakış açısı, her ne kadar sömürgecilik üzerine gözlemlerini başarılı bir şekilde aktarsa da bize kimi zaman yazarın Afrika'ya ve Afrikalılara dönemin sömürgeci devletleriyle benzer pencerelerden baktığını göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Albertazzi, Silvia: **La letteratura postcoloniale: Dall’Impero alla World Literature**, Roma, Carocci, 2013.
- Ashcroft, Bill; Griffiths, Gareth; Tiffin, Hellen: **The Empire Writes Back: Theory and practice in post-colonial literatures**, London, Routledge, 1989.
- Augé, Marc: **Tra i confini. Città, luoghi, integrazioni**, Torino, Mondadori, 2007.
- Aytaç, Gürsel: **Genel Edebiyat Bilimi**, İstanbul, Papirüs Yayınları, 1999.
- Baranowski, Shelley v.d.: “Tourism and empire”, in **Journal of Tourism History**, Vol. 7, No: 1-2, 2015, pp. 100-130.
- Bedin, Cristiano: **Il viaggiatore metaforico. L’odeporica contemporanea e la scrittura di viaggio nell’opera di Antonio Tabucchi**, Napoli, Paolo Loffredo Editore, 2019.
- Bauman, Zygmunt: **Globalization: The Human Consequences**, New York, Columbia University Press, 1998.
- Benvenuti, Giuliana: **Il Viaggiatore Come Autore**, Bologna, il Mulino, 2008.
- Benvenuti, Giuliana: “Note su Moravia viaggiatore e la tradizione del Grand Tour”, in **Poetiche: rivista di**

- letteratura**, No: 1-2, Mucchi, 2008, pp. 245-265.
- Bhabha, Homi K.: **The Location of Culture**, New York, Routledge, 1994.
- Boorstin, Daniel Joseph: **The Image: A Guide to Pseudo-Events in America**, New York, Vintage, 1992.
- Brilli, Attilio: **Quando viaggiare era un'arte: il romanzo del Grand Tour**, Bologna, il Mulino, 1995.
- Burdett, Charles: "Journeys to Italian East Africa 1936-1941: narratives of settlement", in **Journal of Modern Italian Studies**, Vol. 5, No. 2, 2000, pp. 207-226.
- Carr, Helen: "Modernism and travel (1880-1940)", in **The Cambridge Companion to Travel Writing**, Ed. by. Peter Hulme, Tim Youngs, 5. Bs., Cambridge, Cambridge University Press, 2010, pp. 70-86.
- Casini, Simone: "Moravia in Africa", in **Medea**, Vol. II, No. 1, 2016, pp. 29-62.
- Cecchetti, Giovanni: "Alberto Moravia", in **Italica**, Vol. 30, No. 3, 1953, pp. 153-167.
- Celestin, Roger: "Montaigne and the Cannibals: Toward a Redefinition of Exoticism", in **Cultural**

Anthropology, Vol. 5, No. 3, 1990, pp. 292-313.

Celestin, Roger:

From Cannibals to Radicals: Figures and Limits of Exoticism, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1996.

Césaire, Aimé:

“Sömürgecilik Üzerine Söylev”, Çev. Güneş Ayas, içinde **Barbar Batı. Bir Aimé Césaire Kitabı**, Haz. Güneş Ayas, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2015 s. 83-134.

Chauhan, Yamini

"N'Djamena", **Encyclopaedia Britannica**, 2010 (Çevrimiçi)
<https://www.britannica.com/place/NDjamena>,
17 Mayıs 2020.

Clerici, Luca:

“Introduzione, **Un Mese in URSS**, Milano, Bompiani, 2013, pp. 6-25.

Clerici, Luca:

“Introduzione”, in Alberto Moravia, **La Rivoluzione Culturale in Cina: Ovvero il Convitato di Pietra**, Milano, Bompiani, 2013, pp. 6-28.

d’Hauteserre, Anne-Marie:

“Postcolonialism, Colonialism, and Tourism”, in **A Companion to Tourism**, Ed. by Alan A. Lew, C. Michael Hall & Allan M. Williams, Oxford, Blackwell Publishing, 2004, pp. 235-245.

De Pascale, Gaia:

Scrittori in Viaggio: Narratori E Poeti Italiani del Novecento in Giro Per Il Mondo, Milano, Bollati Boringhieri, 2001.

De Seta, Cesare:

L'Italia del grand tour: Da Montaigne a Goethe, Napoli, Electa, 1992.

Defoe, Daniel:

Robinson Crusoe, Çev. Akşit Göktürk, 6. Bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2016.

Del Boca, Angelo:

“L’Impero”, in **I luoghi della memoria: simboli e miti dell’Italia unita**, a cura di, Mario Isnenghi, Roma, La Terza, 1996.

Delaney, John:

“Henry Morton Stanley, 1841-1904”, **Princeton University Library Web Page**, (Çevrimiçi)
http://libweb5.princeton.edu/visual_materials/maps/websites/africa/stanley/stanley.html, 3 Mart 2019.

Dietler, Michael:

“Colonial Encounters in Iberia and the Western Mediterranean: An Exploratory Framework”, in **Colonial Encounters in Ancient Iberia. Phoenician, Greek and Indigenous Relations**, Ed. by Michael Dietler, Carolina López-Ruiz, Chicago, The University of Chicago Press, 2009, pp. 3-48.

Fanon, Frantz:

Yeryüzünün Lanetlileri, Çev. Şen Sürer, İstanbul, Versus Kitap, 2007.

- Felter Sartori, Alba: **Vagabondi, soste, avventure negli albori di un impero**, Brescia, Fratelli Geroldi, 1940.
- Golino, Carlo L.: “Alberto Moravia”, in **The Modern Language Journal**, Vol. 36, No. 7, 1952, pp. 334-340.
- Greenblatt, Stephen: **Marvelous Possessions: The Wonder of the New World**, Chicago, University of Chicago Press, 1992.
- Hamilton, Jill: **Thomas Cook: The Holiday-Maker**, Gloucestershire, The History Press, 2013.
- Harootunian, Harry: “Foreword”, in Victor Segalen, **Essay on Exoticism: An Esthetics of Diversity**, Tr. Yaël Rachel Schlick, Durham, Duke University Press, 2002, pp. VII-XX.
- Janis, Michael: “Africa and Avant-Garde Anthropology: The Psychoanalysis of Exoticism”, in **Cahiers d'Études Africaines**, Vol. 46, Cahier 183, EHESS, 2006, pp. 567-596.
- Kay, Stafford; Nystrom, Bradley: “Education and Colonialism in Africa: An Annotated Bibliography”, in **Comparative Education Review**, Vol. 15, No. 2, 1971, pp. 240-259.
- Keane, Emma: “Mediated Desire and Modern Masculinities: Constructing the Male Self and Other in I Due

Amici”, in **The Fire Within: Desire in Modern and Contemporary Italian Literature**, Ed. by. Elena Borelli, London, Cambridge Scholars Publishing, 2014, pp. 96-108.

Kramer, Fritz:

The Red Fez, Çev. Malcolm Green, London, Verso, 1993; aktaran, Terence Ranger, “Europeans in Black Africa”, in **Journal of World History**, Vol. 9, No: 2, 1998, pp. 255-268.

Kuran-Burçoğlu, Nedret:

“Karşılaştırmalı Yazınbilim’den İmgebilim’e”, **Kuram**, No: 1, 1994, s. 77-82.

Kuran-Burçoğlu, Nedret:

“Disiplinlerarası Bir Bilim Dalı Olarak İmgebilim”, **Edebiyat ve Eleştiri**, No: 81, 2005, s. 104-107.

Larssen, Neil:

“Imperialism, Colonialism, Postcolonialism”, in **A Companion to Postcolonial Studies**, Ed. by Henry Schwarz, Sangeeta Ray, Oxford, Blackwell Publishing, 2005, pp. 23-52.

Leed, Eric J.:

The Mind of the Traveler: From Gilgamesh to Global Tourism, New York, Basic Books, 1991.

Leerssen, Joep; Beller, Manfred (Ed. by): **Imagology**, New York, Rodopi, 2007.

- Lindsay, Claire: “Travel Writing and Postcolonial Studies”, in **The Routledge Companion to Travel Writing**, Ed. by Carl Thompson, New York, Routledge, 2016, pp. 73-91.
- Loomba, Ania: **Colonialism/Postcolonialism**, London, Routledge, 1998.
- Luraghi, Raimondo: **Sömürgecilik Tarihi**, Çev. Aydın Emeç, İstanbul, E Yayınları, 2016.
- M. Franck, Thomas: “European Communities in Africa”, in **The Journal of Negro Education**, Vol. 30, No. 3, 1961, pp. 223-231.
- Mabry, Hannah: “Photography, Colonialism and Racism”, in *International Affairs Review Journal*, University of San Francisco, Fall 2014, (Çevrimiçi)
https://www.usfca.edu/sites/default/files/arts_and_sciences/international_studies/photography_colonialism_and_racism_-_university_of_san_francisco_usf.pdf, 19 Mayıs 2020.
- Magris, Claudio: **L’infinito Viaggiare**, Milano, Arnoldo Mondadori, 2013.
- Maraini, Dacia: “Introduzione”, in Moravia, **Passaggiate africane**, Milano, Bompiani, 1987, pp. V-X.

Marinetti, Tommaso Filippo:

Il tamburo di fuoco, Atto II, Novembre 18, 2009, (Çevrimiçi)
http://www.classicitaliani.it/futurismo/opere_prosa/Marinetti_tamburo_di_fuoco.htm, 21 Mart 2020.

Mazrui, Ali A.:

- “The Re-Invention of Africa: Edward said, V. Y. Mudimbe, and Beyond”, in **Research in African Literatures**, Vol. 36, No: 3, 2005, pp. 68-82.

Mazrui, Ali A.:

“European Exploration and Africa’s Self-Discovery”, in **The Journal of Modern African Studies**, Vol. 7, No. 4, 1969, pp. 661-676.

Messina, Silvia:

“Lettere dal Sahara (1981)”, **Italia Libri**, Aprile 18, 2001, (Çevrimiçi)
<http://www.italialibri.net/opere/letteredalsahara.html>, 3 Ocak 2020.

Mewshaw, Michael:

“Travel, Travel Writing, and the Literature of Travel”, in **South Central Review**, Vol. 22, No: 2, 2005, pp. 2-10.

Mhango, Nkwazi N.:

How Africa Developed Europe: Deconstructing the HIS-STORY of Africa, Excavating Untold Truth and What Ought to Be Done and Known, Bamenda, Langaa RPCIG, 2018.

- Mhango, Nkwazi: **“Africa Must Get Rid of Colonial Debris”, Colonial Heritage, Memory and Sustainability in Africa: Challenges, Opportunities and Prospects**, Ed. by Munyaradzi Mawere, Tapuwa R. Mubaya, Bamenda, Langaa RPCIG, 2016, pp. 87-104.
- Moll, Nora: **“Studi interculturali e immaginari mondiali”**, in Armando Gnisci, Franca Sinopoli, Nora Moll, **La letteratura mondiale nel XXI secolo**, Milano, Bruno Mondadori, 2010, pp. 117-186.
- Moravia, Alberto: **A quale tribù appartieni?**, Milano, Bompiani, 1972.
- Moravia, Alberto: **Lettere dal Sahara**, Milano, Bompiani, 1981.
- Moravia, Alberto: **Un Mese in URSS**, Milano, Bompiani, 2013.
- Moravia, Alberto: **La Rivoluzione Culturale in Cina: Ovvero il Convitato di Pietra**, Milano, Bompiani, 2013.
- Moravia, Alberto: **Un’Idea dell’India**, Milano, Bompiani, 1996.
- Moravia, Alberto: **Passeggiate africane**, Milano, Bompiani, 1987.
- Moravia, Alberto: **“Passeggiate africane: Il fascino del Mistero”**, in Alberto Moravia, **Passeggiate africane**, Milano, Bompiani, 1987, pp. XI-XII.

- Moravia, Alberto: **La Donna Leopard**, Milano, Bompiani, 2012.
- Moravia, Alberto; Elkann, Alain: **Life of Moravia**, Tr. William Weaver, Vermont, Steerforth, 2000, pp. 36-41.
- Mortimer, Mildred: "African Journeys", in **Research in African Literatures**, Vol. 22, No: 2, Indiana University Press, 1991, pp. 169-175.
- Murialdi, Paolo: **La stampa del regime fascista**, Roma, Laterza, 1986.
- Nachbar, Jack; Lause, Kevin (Ed. by): **Popular Culture: An Introductory Text**, Wisconsin, The University of Wisconsin Press, 1992.
- Newell, Stephanie: "Dirty Whites: 'Ruffian Writing' in Colonial West Africa", in **Research in African Literatures**, Vol. 39, No: 4, 2008, pp. 1-13.
- Newman, James L.: **Imperial Footprints: Henry Morton Stanley's African Journeys**, Virginia, Potomac Books, 2004.
- Nkrumah, Kwame: **Neo-colonialism: The Last Stage of Imperialism**, New York, International Publishers, 1966.
- Paris, Renzo: **Alberto Moravia**, Firenze, La Nuova Italia, 1991.

- Paris, Renzo: “L’Esperienza Dell’India”, in Moravia, **Un’Idea Dell’India**, Milano, Bompiani, 1996, pp. 30-34.
- Pichois, Claude; Rousseau, André **Karşılaştırmalı Edebiyat**, Çev. Mehmet M.: Yazgan, Ankara, MEB Yayınları, 1994.
- Pooch, Melanie U.: **DiverCity – Global Cities as a Literary Phenomenon: Toronto, New York, and Los Angeles in a Globalizing Age**, Bielefeld, Transcript Verlag, 2016.
- Porter, Dennis: **Haunted Journeys: Desire and Transgression in European Travel Writing**, New Jersey, Princeton University Press, 1991.
- Ricci, Elena: “Paesaggi africani: dalla seduzione esotica al discorso colonialista,”, **Transiti letterari e culturali. Volume I**, Ed. by Giuseppe Sertoli, Goffredo Miglietta, Trieste, EUT Edizioni, 1999, pp. 415-432.
- Ricorda, Ricciarda: **La letteratura di viaggio in Italia. Dal Settecento a oggi**, Brescia, La Scuola, 2012.
- Riva, Franco: **Filosofia del viaggio**, Roma, Castelvechi, 2013.
- Rodney, Walter: **How Europe Underdeveloped Africa**, Washington, D.C., Howard University Press, 1982.

- Said, Edward: **Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları**, Çev. Berna Ülner, İstanbul, Metis Yayınları, 2003.
- Seddon, George: "Words and Weeds: Some Notes on Language and Landscape", in **Landprints: Reflections on Place and Landscape**, Ed. by George Seddon, Cambridge, Cambridge University Press, 1997, pp. 15-27.
- Siciliano, Enzo: "I paradossi di Moravia", in Alberto Moravia, **Romildo: ovvero racconti inediti, perduti e d'autobiografia**, Milano, Bompiani, 1993.
- Siciliano, Enzo: **Introduzione a A. Moravia, Viaggi, articoli 1930-1990**, Milano, Bompiani, 1994.
- Smethurst, Paul: "Introduction", in **Travel Writing, Form, and Empire. The Poetics and Politics of Mobility**, Ed. by Julia Kuehn, Paul Smethurst, New York, Routledge, 2009, pp. 1-18.
- Snead, James: "European pedigrees/African contagions: nationality, narrative, and communality in Tutuola, Achebe and Reed", in **Nation and Narration**, ed. by. Homi K. Bhabha, Abingdon, Routledge, 1990, pp. 231-249.
- Solinas, Pier Giorgio: "Coscienza coloniale e affari indigeni. L'Africa italiana da Ferdinando Martini a Giacomo De

- Martino”, in **La Ricerca Folklorica**, No. 18, A sud dell’occidente. Viaggi, missioni e colonie della vecchia Italia, 1988, pp. 41-47.
- Spurr, David: **The Rhetoric of The Empire. Colonial Discourse in Journalism, Travel Writing and Imperial Administration**, Durham, Duke University Press, 1993.
- Thompson, Carl: **Travel Writing**, New York, Routledge, 2011.
- Tomasello, Giovanna: **L’Africa tra mito e realtà. Storia della letteraturacoloniale italiana**, Palermo, Sellerio, 2004.
- Tomlinson, John: **Cultural Imperialism: A Critical Introduction**, London, Continuum, 2001.
- Tornitore, Tonino: “Postfazione”, in **Alberto Moravia, Viaggi. Articoli 1930-1990**, a cura di Enzo Siciliano, Milano, Bompiani, 1994.
- Tornitore, Tonino: “Moravia e l’India”, in **Alberto Moravia, Un’Idea dell’India**, Milano, Bompiani, 1996, pp. 4-27.
- Ulağlı, Serhat: **“Öteki”nin Bilimine Giriş. İmgebilim**, İstanbul, Motto Yayınları, 2018.
- Vellon, Peter G.: **A Great Conspiracy against Our Race: Italian Immigrant Newspapers and the**

Construction of Whiteness in the Early 20th Century, New York, New York University Press, 2014.

Vere Tooley, Ronald:

Printed Maps of the Continent of Africa and Regional Maps South of the Tropic of Cancer, Part I: 1500-1600, London, Map Collector's Circle, 1966.

Vergani, Orio:

La via nera: Viaggio in Etiopia da Massaua a Mogadiscio, Milano, Fratelli Treves, 1938.

Warwick, Jack:

“Imperial Design and Travel Writing: New France 1603–1636”, in **Travel Writing, Form, and Empire. The Poetics and Politics of Mobility**, Ed. by Julia Kuehn, Paul Smethurst, New York, Routledge, 2009, pp. 53-63.

Wasserman, Garry:

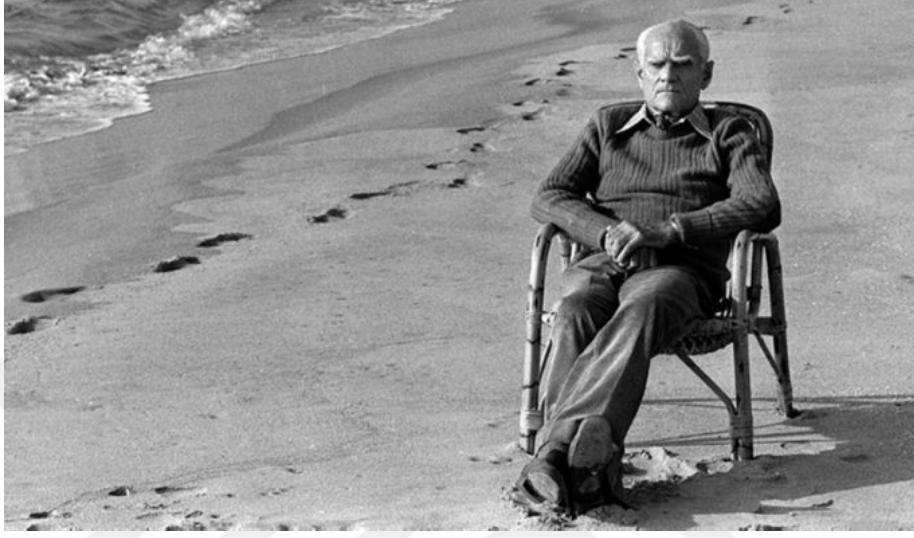
“European Settlers and Kenya Colony Thoughts on a Conflicted Affair”, in **African Studies Review**, Vol. 17, No. 2, 1974, pp. 425-434.

Youngs, Tim:

“Africa/Congo: the politics of darkness”, in **The Cambridge Companion to Travel Writing**, Ed. by Peter Hulme, Tim Youngs, 5. Bs., Cambridge, Cambridge University Press, 2010, pp. 156-173.

EK: FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Orta Afrika'daki bir seyahati esnasında Moravia

Kaynak: Il Popolo Veneto (Çevrimiçi), 2017.

Fotoğraf 2: Moravia'nın Afrika'da kabilelerle etkileşime geçtiği bir sahne

Kaynak: Lorenzo Capellini, *La mia Africa con Alberto Moravia*, Bologna, Minerva Edizioni, 2011, Kapak sayfası.

Fotoğraf 3: Afrika'daki seyahatleri esnasında Alberto Moravia ve Afrikalı çocuklar

Kaynak: La Repubblica gazetesinin L'espresso eki (Çevrimiçi) – Emanuele Coen, 2019.

Fotoğraf 4: Dacia Maraini, Alberto Moravia ve Pier Paolo Pasolini, 1969

Kaynak: Corriere della Sera (Çevrimiçi), Dacia Maraini, 2017.

Fotoğraf 5: Alberto Moravia, Dacia Maraini ve Pier Paolo Pasolini daha sonradan iptal edilecek bir film projesi için yer arayışındayken – Afrika, 1963

Kaynak: Archivio RCS (Çevrimiçi).

Fotoğraf 6: Afrika seyahatleri esnasında Maria Callas, Pier Paolo Pasolini, Alberto Moravia ve Dacia Maraini

Kaynak: Il Dialogo di Monza (Çevrimiçi), Francesca Radaelli.